زنجیرەی کتێبی یەکەم

مكتبة محمدي

دۆستی باوەڕداران و هاوڕێی سەرفیرازن

(أنيس المؤمنين)

کۆمەڵێک بەسەرهات و داستانی ڕوداوین و لەزۆربەی زۆری پێشەواو سەرکردەی زانا و بەتوانایانی ئیسلامەوە وەرگیراوە

نوسینی

صفوك سعدالله المختار

وەرگێڕانی

عبدالله حسن سعيد (خەلەکانی)

چاپی شەشەم

هێندێک بەدەستکارییەوە

١٤٣٥ك ٢٠١٤ز

زەنجیرەی كتێبی
یەكەم

دۆستی باوەڕداران و هاوڕێی سەرفیرازن

(أنيس المؤمنين)

كۆمەڵێك بەسەرهات و داستانی ڕوداوین و لەزۆربەی زۆری پێشەواو سەركردەی زاناو بەتوانایانی ئیسلامەوە وەرگیراوە

نوسینی
صفوك سعدالله المختار
وەرگێڕانی
عبدالله حسن سعید (خەلەكانی)

چاپی شەشەم
هێندێك بەدەستكارییەوە

١٤٣٥ ك ٢٠١٤ ز

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ ﴾يوسف/١١١

واته: بەڕاستی لە گێڕانەوەی باسی بە سەرهاتی پێغەمبەراندا پەندوئامۆژگاری وەرگرتن زۆرە بۆ ئەوانەی خاوەن بیرو هۆشن .

ناوی کتێب بەعەرەبی: انيس المؤمنين

ناوی نوسەر: صفوك سعدالله المختار

ناوی کتێب بەکوردی: دۆستی باوەڕداران

ناوی وەرگێڕ: عبدالله حسن سعيد

نەخشەسازی و بەرگ : نووسینگەی (هیوا)

نۆرەوساڵی چاپ:شەشەم:٢٠١٤ز

چاپخانە:

ژمارەی سپاردن: (٢٩٦) ساڵی (١٩٩٩)ی وەزارەتی ڕۆشەنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستانی پێ سپێردراوە .

﴿ پێشکەش بێت ﴾

١- بەگیانی پاکی هەموو ئەوانەی کە بەرەو ئازادیو ڕزگاری کۆشش دەکەنو ڕێگەی ڕاستی دەگرنەبەرو، بەتەنگ دوا ڕۆژی ئیسلامەوەن .

٢- بە گیانی شیرینی هەموو کوردێکی موسوڵمان کەدەیانەوێ پەروەردەو پێگەیاندنی ڕۆڵەکانیان لەسەر ڕێبازی ئیسلام پێبگەیەنن.

٣- بەگیانی ڕەنگینی ئەوتازە لاوانەی کەچێژ لەئامۆژگاریو ڕەوشتی باش وەردەگرنو غونچەی نەوبەهاری ژیانیان بەنەسیمی فێنکی ئازادی چەوساوەکان دەپشکوێت .

٤ - بەگیانی دایکمو، باوکی کۆچ کردوومو، براوخوشکەکانمو،هاوسەرە بەڕێزەکەمو، کچ وکوڕە خۆشەویستەکانمو، هەمووەدۆستوئاشنای دڵسۆزی موسوڵمان .

وەرگێڕ/ خەڵەکان

١٩٨٧/٦/١٨

ئازیزان و خۆشەویستانی خوێنەر: بەخۆشحاڵییەوە دەڵێم کاتێک ئەم کتێبەی (**انیس المؤمنین**)م بەردەست و خوێندمەوە زۆرم پێ خۆش بوو، زۆر بەخێرایی وەرمگێڕایە سەر زوبانی کوردی وەهەر خێرا بەگوێرەی ناونیشانی کتێبەکە ڕۆیشتم بۆ موسڵ بۆ لای نوسەری کتێبەکەی (**صفوك سعدالله**).

داوای مۆڵەتی وەرگێڕان و لەچاپ دانیم لێ کرد، سوپاس بۆ خودا زۆر بەدڵنیاییەوە وەلآمی دامەوەو ئەم چەند دێڕەی بۆ نووسیم.

بسم الله الرحمن الرحيم

السيد مدير عام رقابة المطبوعات المحترم

اني (صفوك سعدالله المختار)، مؤلف كتاب (**أنيس المؤمنين**) قد رخصت للسيد (**عبدالله حسن سعيد**) بترجمة وطبع كتابي (**أنيس المؤمنين**) باللغة الكردية . مع الشكرو التقدير.

صفوك سعدالله المختار
الموصل - العكبدات
مؤلف: انيس المؤنين
١٩٨٧/٩/٢٩

﴿پێشــەکی﴾

الحمدلله رب العالمين, رب يسّروأعــن ياكريم، يامالك يوم الـدين, إيـاك نعبـد وإيـاك نستعين، والصلاة والسلام عـلى محمد خير خلق الله اجمعين، وقائد المجاهدين وامام المتقين، وعـلى آله الطاهرين، واصحابه الهادين، واتباعه المخلصين .

خوێنــەرانی ئــازیز:شــوکرو ســوپاس بــۆ خــودا کــە توانیومانــە لەناوئەوهەموونەخشە و پیلانە گلاّوانەی کە بەرامبەر بە ئیسلام و, موسڵمانان دەکرێ بۆ لادان و هەڵدێرانیان، بەموسڵمانی ماوینەوە .

لـەخوداش دەخـوازین پیلانـی ناحـەزان کارمـان تێنـەکات: چـونکە بـەردەوام خـەریکن ڕاسـتی ئیـسلام بـشێوێنن و, نەخـشەی خـەراپی جـۆراو جـۆر بـە موسڵمانان پیشان بدەن و, چەواشە و سەرگەردانیان بکەن و، ڕێچکە و کوێرە ڕێیان بۆ دیاری بکەن .

ئەوکاتـە بەدبـەخت و, سـەرگەردان دەبـین و، زەرەرمەنـدی دونیـاو، دوا ڕۆژ دەبین کە بەڕاستی ئەوەش زەرەرو ماڵ وێرانیە !.

خسر الد نيا والاخرة ذلك هو الخسران المبين

دەبـا ئێمـەش پـێش ئـەوەی ژیانمـان لێ تێـك بـچێ و ڕێگـەمان لێ ون ببـێ باثاوڕێك لە بەرنامە ڕاستەکەی خودا بدەینەوە, کەهەموو کاتێك چاوی لێمانـەو بەپەرۆشەوە بۆمان دەڕوانێ، کە ڕێگەمان لێتێك نەچێ, بۆیە دەفەرموێ ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَــادِ﴾الفجر/١٤ بەڕاستی خـودا لەکـەمین دایـە بۆیـا ڕێزگاریمـان. بۆیەلـە جێگەیەکی تردا دەفـەرموێ:﴿ وَأَنَّ هَـذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ الـسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ الأنعام/١٥٣.

دەبێ زۆرباش بزانین کەڕێگەی ڕاست تـەنها بەرنامـەی خودایە .خـوداش فـەرمانمان پێـدەکات کـە بەڕاسـتی ئـەو ڕێگەیـە بگـرین و بـەدوای ڕێـچکۆڵەکان نەکـەوین, چـونکە(سبل) ڕێگـاو ڕێـچکەی زۆر بـچوکن، چـەند هـەنگاوێك دەڕۆن

وکۆتاییاندیٚوناتکەیەننـــەجێگای مەبەســـت و,پەرتەوازەوبەدبـــەخت دەبـــی و,لەپۆیشتنیش دا توشی ڕیٚ لێتێك چون و هەڵدێران دەبی.

ئینجا خوێنەرانی ئازیز : بۆ ئەوەی بتوانین تەمەنی ڕاستە قینەی هەردوو جیهان بەسەر بەرین و, سەربەست و ئازاد و بەختەوەر بژین .

وەبۆ ئـەوەی لـەزەلکاوی نەگبـەتی و, بەدبـەختی و،لـەگۆماوی قـوڕو لیتـەدا نـەخنکێین,بارێبـازی پێغەمبـەر ﷺ و بەرنامـە پـڕ ڕێـزو شـیرینەکەی بگرینـەبـەر، چونکە بەڕاستی کەسەیری ڕێبازو هەڵس وکەوتی موسڵمانانی پێشو دەکەین، کەچۆن ئـازاو چـاو نـەترس و بەخـەم یەکـەوە بـوون، وەلـەپێناوی سـەرکەوتنی وشەی (لااله إلاالله) دا خۆیان بەخت دە کردو هەموو هیـواو ئاواتیـان سـەربەرزی دینەکەیان بوو, چونکە دەیـان زانـی سەرکەوتنی بەرنامـەی خـودا ڕزگـار بـوونی ئادەمیزادەکانە، لە دەستی ستەمو زۆرداری تاغوتـان دا،وە هـەموو کاتێك وەکـو برای دایك وباوکی دەژیان و، دەست بەسەری و تاوانیان قبولٚ نەدەکرد .

ئینجـا بۆئـەو مەبەسـتە، نامیلکـەی (أنـیس المـؤمنین) ئامـادەو ڕێکخـستنی مامۆســتا (صــفوك ســعدالله ا لمختــار) کــە بەڕاســتی زۆر پێویــستە لاوەکــان بەتێگەیشتنەوە وەری بگرن،کە زۆربەی باسەکانی لە ڕوداوی ڕاستی و واقیعدا وەرگــیراون و ڕاســتن، کــە ئــادەمیزاد فێــری چاونەترســی و، ئازایــەتی و، خۆنەویستی و، بەخە م یەکترەوە بوون دەکا ت . بێگومان ئەوانـەش سەرچاوەی بەرزی ڕزگاری مرۆڤن.

خوێنەری ئازیز :مامۆستای بەڕێز . لەپێشەکی نامیلکە کەیدا دەفەرمویٚ: ڕۆژگارێکی زۆر بەسەر موسڵمانان دا تێپـەڕیوە,کە دڵ و دەرونـی زۆربـەیان ڕەق بووەو, تاریك وڕەش هەڵگەڕاوە . بەجۆرێك کە ڕاست لـە درۆو,چاك لـەخراپ و, دروست لە نارەوا, جیاواز ناکەنەوە:

وە نـەزانی و نادانیـان گەیـشتۆتە ڕادەیـەك، بـەجۆرێك کـە لەپێشەواو گـەورە پیـاوانی موسـڵمان, هێنـدێکیان تـەنها ناوەکانیـان دەزانـن. بـەڵام نـازانن ئـەو

ناودارانە چین و چیان کردووە ؟ .بەڵام لە بارەی سەرکردە و ناودارانی ڕۆژ هەڵات و ڕۆژئاوادا زانیاریان زۆرەو باشیان دەناسن .

دەفەرمویٚ: زۆرم دیون کە شاڵاو بۆ گۆڤارو, ڕۆژنامەو, پەرتوك خانەکان دەبەن بۆ کڕین, یان خوێندنەوەی ئەوپەرتوك و گۆڤارانەی کەبەسەرهاتی ژیانی پیاوێکی ڕۆژهەڵات،یان ڕۆژ ئاوای بێ دینو بێ ڕەوشتی تێدابێت .ئەوخوێندنەوە زۆرکاریان تێدەکات و دەیان هەژێنێ و, ڕێبازی پوچەڵی ئەوان دەگرنەبەر .لەگەڵ ئەوەش دا, ئەولاوانە نازانن،یان خۆیان نەزانن و, کەم بیر دەکەنەوە, لەوەی کە لەناوسەرۆك و سەرکردەو پێشەوایانی موسڵمانانداا, کەڵەپیاوی زاناو شارەزای واهەبووە. لە سەرکردایەتی داو, لە سیاسەت و بە ڕێوەبردنی وولاَت: نەئێستا و نەلەمەودواش, لەناو ڕۆژ هەڵات و ڕۆژ ئاوادا بەدی ناکرێت و نابێت. بۆیە بەپێویستم زانی کەمێك باسی ئەوزاناو سەرکردەو پیاوە لێهاتوانەی ئیسلام لەبارەی ئابوری و, سیاسی و, سەربازی و, کۆمەلاَیەتی, بکەم بەکوێرەی ئامۆژگاری و, سوود لێوەرگرتن بەشێوەیەکی ئاسان : خوێنەر تێی بگات و پەندی لێوەر بگرێ و, بیکاتە دۆستی خۆی :وەباسەکانی ئەوپەڕتوکەشم لەسەرچاوەی زۆرلە کتێب وگۆڤارو ڕۆژنامەکانی ئیسلامی دا دەرهێناون ....

لێرەدا ووتەکانی مامۆستای بەڕێز کۆتایی هات.

خوێنەرانی ئازیز .لەبەرگرنگی ئەو باس و بەسەرهاتانە،بەندەش وەك و قوتابیەك بۆ ئەزمون وتاقی کردنەوە نوکی خامەم گرتە دەست و, خستمە سەرکاغەز بۆ وەرگێڕانی ئەو باس و ڕوداوانەی ناو ئەو پەڕتوکە, هیوادارم لە خودای بالاَ دەست، ئەگەرچی کەم و کوڕیشی هەبێ ببێتە زەخیرەیەك بۆ دواڕۆژو،کەلێنێکی بچوکی فەرهەنگی کوردی پڕبکاتەوە و . دڵی خوێنەران خۆش بکات و، لەکەم و کوڕیو ڕەخنەگرتن،چاو پۆشیم لێبکەن و, ڕاستەوخۆ ئاگادارم بکەنەوە، تانەو تەشەر نەداون : چونکە کەس بێ هەڵە نیە تەنها خودا

نەبیّ.

خوێنەری ئازیز : بائەوەش بێنمەناو باسەکە، ئەوەی کەمن کردومە : باوەڕم پیّ بکەن بەخزمەتی دادەنێم، باتێرو پڕیش نەبێت،بەمەرجێك نافەرمانی خوداو پێغەمبەری(ﷺ) تێدا نەبێت و، نەبێتە هۆی سەرلیّ شێوانی مرۆڤەکانیش,چونکە سەیر دەکەم زۆر لە ئا دەمیزادەکان بەڕون و ئاشکرا ڕێگەی لاروچەوت دەگرنەبەرو, سەرلەمرۆڤەکان دەشێوێنن و, بەناڕەوا دەیان چەوسێننەوەو حەق و مافیان دەخۆن و نیشتمانێك وێران دەکەن و، لەگەلّ ئەو هەموو وێران کردنەشدا بەخزمەت و پێشکەوتوی دادەنێن : تەنها مەبەستیشیان ئارەزوبازی و، تێرکردنی جینس و, پێگەیاندنی خۆیان و, دەورو بەریانە، بەبیّ ڕەزامەندی خوداو پێغەمبەرو ڕێبازی ئیسلام: لە کۆتایی دا لەخودای گەورە داواکارم کە یارمەتی و, کۆمەکی هەموو لایەکمان بکات بۆ پەیڕەو کردنی ڕێبازی ئیسلام .

وە لە هەموو ئیش و کارێکماندا مەبەستمان پیّ ڕەزابوونی خودا بێت و بەس. وەڕەزابوونی خوداش سەرچاوەی هەموو کردارو گوفتارێکمان بێت .

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

وەرگێڕ

لە / ١٨-٦-١٩٨٧

﴿پرۆگرام وشێوازی دەربڕینی وشەی پێغەمبەری خودا ﷺ﴾
(منهج الرسول عـليه الصلاة والسلام)

پێغەمبەر (ﷺ)دەفەرموێ: ناسینو زانیاری، سەرچاوەی ماڵ و سەروەتمە، ژیری بنـەرەتی ئاینمـە، خۆشەویستی بنیاتمـە، ئارەزو سوار چاکی منـە، وە زیکرویادی خودا، هۆگری منە، وەپشت بەستن ومتمانە، خەزێنەو سەروەتی منـە، کـزی وداماوی، هـاوەڵی منـە، زانیـاری، چـەکی منـە، ئارامی وهێـدی، سەرپۆشمە، ئارەزو لابردن، پیشەمە، قایل بوون، دەوڵەمەندی منە، دڵنیایی و باوەڕکردن، هێـزو توانای منـە، ڕاستی وڕەوایـی, دۆسـت و بەشـی منـە، خـودا پەرستی،خۆشەویستی منە، تێکۆشـان و بەربـەرەکانی، ڕەوشت و ئابڕوی منـە، وە ڕووناکی چاوانم، لە نوێژدایە .

﴿ ناسینی خودای گەورە ﴾
(معرفة الله)

جارێکیـان بەحـەزرەتی (ئەبوبـەکر)یـان ووت ﷺ : ئـەی (ئەبوبـەکر) خـودات بەچـی ناسـی ؟! لـە وەڵام دا فـەرمووی : خـودام بـەوەی ناسـی, کـە خودامـەو پەروەردگارمە، وەئەگەر خودام نەبا،خودام نەدەناسی ؟.
دووبـارە: لێیـان پرسـی چـۆن خـودات ناسـی ؟ بـەڕێز ئەبوبـەکریش لەوەڵامـدا فـەرمووی: دامـاوی لـە تێگەیـشتن, تێگەیـشتنە, وەلێکۆڵینـەوە لەسەرچـاوەو, بنەڕەتی خودا, هاوبەشی کردنە .

﴿بەڕێزوگەورەترین پێویستی کەل وپەل﴾

(اشرف شیء)

(عەبدالله ی کوڕی عەباس)ﷺ لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەگێڕێتەوە کە. فەرموویەتی:

١- گەورە ترین باوەڕ ئەوەیە, کە ئادەمیزاد دڵنیابێ لێت .

٢- گەورە ترین موسڵمانەتی ئەوەیە، کە ئادەمیزاد لە دەست و زمانت دڵنیابن.

٣- گەورە ترین کۆچ کردن، دوورکەوتنەوەیە لە خەراپە.

٤- گەورە ترین تێکۆشان (جیهاد) ئەوەیە، لە پێناوی خودا بکوژرێی و ولاغەکەت سەرببڕدرێت .

٥- گەورە ترین ئارەزو لابردن و, چاوتێری ئەوەیە ؟دڵی خۆت ڕابگری لەسەرئەوەی کە خودا پێی داوی .

٦- وەگەورەترین کەلو پەل کە لە خودای داوا بکەی،لەش ساغیە بۆدین و دونیا.

﴿ دەستی هەڵاوە سراو ﴾

(اليد المعلقة)

(حافیزی بەیهەقی)ﷺدەگێڕێتەوە: لە (خوبەیبی کوڕی یوسفەوە)ﷺ دەڵێ :من و پیاوێك لەخێڵەکەمان, لەپێشی موسڵمان بونمان لەکاتی جەنگ و هەرای موسڵمان و بێباوەڕان، ڕێك کەوتین وچوین بۆلای پێغەمبەری خودا (ﷺ) وتمان: ئەی پێغەمبەری خودا ئارەزومان هەیە کە لەو جەنگ و هەرایانەدا بەشداریتان لەگەڵ دا بکەین، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئایا ئێوە موسڵمان بوون ؟

ئێمەش وتمان : نەخێر ئەی پێغەمبەری خودا موسڵمان نەبووین ! پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : ئێمە داوای یارمەتی لە کەسێك ناکەین کە هاوەڵ بۆ خودا

بڕیاربدا, بۆ سەر ئەوانەی کە هاوەڵ بۆ خودا پەیداکەرن, دەڵێ: ئێمەش خێرا موسڵمان بووین ئامادەبونی خۆمان پێشکەش کرد لەگەڵ پێغەمبەری(ﷺ) خودا دا چووینە ناوکۆڕی جەنگێك لە جەنگەکاندا, وەلەناوجەنگەی شەڕێدا، شیرێك بەسەرشانم کەوت و شانم وشك بوو کاری نەکردووکەوت و هەڵوا سرا، خێرا دەستەکەم گرتەوەو بەرەولای پێغەمبەر(ﷺ) ڕۆیشتم, پێغەمبەرﷺ تفی موبارەکی لەشانم داو دەستەکەی بە شوێنی خۆیەوە ناوگرتیەوەو ئێش و ئازاری نەما, هەرخێرا گەڕامەوە مەیدانی جەنگ، ئەو کابرایەم دۆزی یەوە کە شیرەکەی لێ دابوم، بۆلای چوم و شیرێکم لێداو بەرەو دۆزەخ ڕەوانم کرد .

﴿ خوێندن و بیرکردنەوە﴾

(قراءة وتدبر)

دەگێڕنەوە جارێك (بلالی حەبەشی)ﷺ هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەری خودا (ﷺ)بە یانیەك لەکاتی بەرەبەیاندا ڕۆیشت بۆ مزگەوتی پێغەمبەر ﷺبۆ بانگ دان کە گەیشتە مزگەوت سەیری کرد پێغەمبەر لە مزگەوت دانیشتووەو دەگریا: (بلالی کوڕی ڕەباح)ی حەبەشی (ﷺ) ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا گیانم بە فیدات بێ چی بووە, بۆچی دەگریەی .؟ پێغەمبەریش ﷺلە وەلآمدا فەرمووی: ئەی بلال، چۆن نەگریەم ! خودای گەورە ئەم شەو ئایەتێکی لە قورئان بۆ ناردووم، هاوارو بەدبەختی بۆ ئەوانەی کەئەو ئایەتە بەئاشکرا ئەخوێننەوەو بەدڵ بیری لێ ناکەنەوە:ئەوەش ئایەتە کەیە کە خودا دە فەرموێ:﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُوْلِي الألْبَابِ﴾ عمران/١٩٠

واتە:بەڕاستی ئەو بوونەوەرە لەهەموو گۆشەیەکەوە کەلێی وورد ببیتەوە, لەدروست کردنی ئاسمانەکانداو لەو ئەستێرانەی کە لەسەرمان ئەدرەوشێتەوەو هاتو چۆ ئەکەن و ئەسوڕێنەوەو بە هەناسەیەکیش پاش و پیش ناکەون, وە

دروست کردنی زەوی بەخۆیو دارو بەردو گیان لەبەریەوە, بەو کەلەشە گەورەو زەبەلاحەیەوە دە سوڕێتەوە بەدەوری ڕۆژداو جوڵە ناکات . بەڕاستی بەڵگەو نیشانەن لەسەر تاکو تەنهایی خودا,بۆ ئەو کەسانەی کە خاوەن هۆش‌وبیری پاکو بێ دەردونەخۆشین .

﴿ کڕنۆشێکی درێژخایەن ﴾

(سجدة طويلة)

ئەگێڕنەوە ڕۆژێك لە ڕۆژان (عبدالرحمن ی کوڕی عەوف) ﷺ. بەلای پێغەمبەری خودا دا(ﷺ) تێپەڕی کە سەیری کرد پێغەمبەری خوداﷺ لەبن دار خورمایەك سەری لەسەر زەوی داناوەو کڕنۆش (سجد)ە بۆخودا دەبات: وە بەڕاستی کڕنۆشەکەی زۆر درێژەی خایاند:

(عبدالرحمن ی کوڕی عەوف) ﷺڕاوەستا هەتا پێغەمبەر (ﷺ) سەری لەسەر زەوی بەرزکردەوە ئینجا ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا بەڕاستی کڕنۆشەکەت زۆر درێژەی خایاند وام بە خەیاڵ داهات کە گیانی پیرۆزت تێدا نەما بێت !وە هەتاکو ئێستا نەم دیوی کڕنۆشی وا درێژخایەن بەری.؟ پێغەمبەریش (ﷺ) لە وەڵامی عبدالرحمن دا فەرمووی: ئێستا حەزرەتی (جبرائيل)ﷺ هاتەلام و فەرمووی: خودای گەورە سەلامت لێ دەکاو دەفەرموێ: ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ هەرکەسێك سەڵاواتت لەسەر لێبدات ئەمن بۆخۆم سەڵاواتی لەسەر ئەوکەسە لێدەدەم . منیش بەبۆنەی ئەو موژدە خۆشەوە, کڕنۆشی سوپاسم بۆ خودا برد .

﴿ بانگی خودا ﴾

(نداء الله)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك هاوەڵی پێغەمبەری خوداﷺ :(عبداللەی کوڕی ام مکتوم) ﷺ ڕۆیشت بۆلای پێغەمبەری خوداوﷺ فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا چاوساغێکی وام نیە کە ڕێگەی مزگەوتم نیشان بدات وەیان دەستم بگرێ و بمبا بۆ مزگەوت، وەڕێگاکەشمان زۆر ناخۆش و درکاوییە، ئایا ڕێگەم دەدەی لەماڵەوە نوێژێ بکەم و نەیەم بۆ مزگەوت ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەی عبدالله گوێت لەدەنگی بانگ دەبێت .؟ (عبدالله ی کوڕی ام مەکتوم) ﷺووتی: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خودا, ئینجا پێغەمبەر لەوەڵامدا فەرمووی: ئەی عبدالله دەبێ وەڵامی بانگی خودا بدەیتەوەو بەدەنگی بانگیشەوە بڕۆی و نوێژ لە مزگەوت بکەی .

﴿ڕوویەکی ڕاستو گەشاوە﴾

(وجه صادق)

لەوکاتەی کە پێغەمبەری (ﷺ) خودا لەبەر ستەم ودەست درێژیە ناڕەواکانی دانیشتوانی مەککە, کە کۆچی کردو چووە ناو شاری مەدینەوە،(عبدالله ی کوڕی سەلام) ﷺکەئەوکات گاورێکی بێ باوەڕبوو دەڵێ: یەکەم جار: کە چاوم بەدەم و ڕوخساری پێغەمبەر ﷺکەوت بەبێ ڕاوەستان ووتم (اشهد ان لااله إلاالله واشهد ان محمداً رسول الله)، باوەڕم پێ کردو موسڵمان بوم: ئینجا گاورەکانی دەورو بەرم هەموو لەلام کۆبونەوەو دەستیان کرد بەلۆمەو سەرزەنشتم و پێیان ووتم : ئەی عبدالله چی هۆیەك بوو پاڵی پێوە نای ئەو ووشانەت ووت و باوەڕت بە محمد هێنا ؟. عبدالله کوڕی سەلام لەوەڵامدا ووتی: سوێند بەوخوایەی کە کەسی لە وێنەو ڕەنگ نیە : ئەودەم و چاوەی پێغەمبەرﷺ کە ڕاستی تێدا ئەدرەوشێتەوە بەدەم و چاوی درۆزن ناچێ ! بەڕاستی پێغەمبەری خودایەو داوایەکەی ڕاستەو بەبێ لەکەیە .

﴿ قورئان سەرچاوەی هەمووشتێکە ﴾

(لا شيء بعدالقرآن)

ڕۆژێک پێغەمبەری خودا (ﷺ)چاوی بە حەزرەتی(عومەر)کەوت(رضي الله عنه) نوسخەیەکی لە(تەورات)پێ بوو،پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەوە چییە بەدەستەوە ئەی عومەر .؟

حەزرەتی عومەریش(رضي الله عنه) فەرمووی: ئەوە نوسخەیەکە لە تەورات ئەی پێغەمبەری خودا، پێغەمبەر (ﷺ) دەموچاوی سور هەڵگەڕاو توڕە بوو ووتی: ئەی عومەر بۆچی تۆ هێشتا لەسەرگەردانی و دوودڵی داماویەوە وەك وگاوڕو جولەکە؟. ئەدی نابینی خودای گەورە قورئانێکی بۆناردووین کە سەرچاوەی ڕاستەقینەیەو، خۆراکی ژین و، بەرنامەی ژیانەو، پاك وبێخەوشە، بەڕاستی ئەگەر ئێستا حەزرەتی(موساعلیەالسلام)ی برام زیندو ببایەوە بەدوای هیچ نەدەکەوت: تەنهاڕێگەی منی دەگرت و بەفەرموودەی قورئان بەڕێدا ئەڕۆیشت .

﴿ دانیشتن لە کۆڕی هەژاران ﴾

(جليس الفقراء)

ڕۆژێك پێغەمبەری خودا (ﷺ)لە کۆڕێکی هەژاری موسڵمانان دانیشتبوو، کابرایەکی دەوڵەمەندی شار هات و چوو بۆلای کۆڕەکە : شوێنێکی وەهای دەست نەکەوت کەلێی دابنیشێ تەنها لەلای هەژارەکان نەبێت: کابرای دەوڵەمەند بەدوو دڵیەوە خۆی خڕکردەوەو، لە سوچێکی لای هەژارەکاندا دانیشت، پێغەمبەر (ﷺ)چاوی لێ بوو فەرمووی: ئەی برا پێم بڵێ بۆچی کە دانیشتی جلەکانت کۆکردەوە لەوە ترسای کە ئەو هەژارە زۆریت لێ بکا .؟ یان تۆ دەوڵەمەندی و هاوسێیەتی ئەو هەژارەت پێ ناخۆشە.؟ لەو کاتەدا کابرای

دەوڵەمەند هەستی بەدڵ تەنگیەکی زۆر کردو وتی: ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ لە پاداشتی ئەوەی کەمن بیری خەراپم بەدڵ داهات :ئەوا نیوەی سەروەت و سامانەکەم پێشکەشی ئەو هەژارە کرد پێغەمبەر (ﷺ) بە هەژارەکەی فەرموو : بەندەی خودا تۆ ڕازی ئەو دیاری یە وەربگری کە ئەو کابرایە بەخشیویەتی بەتۆ، هەژارەکە لە وەڵامدا ووتی: نەخێر! ئەی پێغەمبەری خودا من وەری ناگرم : پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی : ئەوە دیاری یە بۆتۆ بۆ وەری ناگری .؟ هەژارەکە ووتی: دەترسم وەری بگرم دەوڵەمەند ببم و هەوا بەسەر بەندە هەژارەکانی خودادا بکەم .!

﴿ ڕەوشتی پاك و بەرز ﴾

(مكارم الأ خلاق)

دەگێڕنەوە: کابرایەك لە هۆزی یەمامە : بەناوی (سەمامەی کوڕی ئاسال) خۆی ئامادە کردو بەچەکی کوشندەوە، بە بیرو باوەڕی پوچ و خەراپ، بەرەو شاری مەدینەی پێغەمبەری خوداﷺ کەوتەڕێ : بە نیازی لە ناوبردن و کوشتنی پێغەمبەریﷺ ئازادی خوازی مرۆڤایەتی، بەو قین و بیرە نالەبارە گەیشتە شاری مەدینەو، مزگەوتی پێغەمبەری خوداﷺحەزرەتی عومەری کوڕی خەتاب ﷺ کە بەڕاستی پیاوێکی لێ هات و زیرەك و چاونەترس و بەسام و هەیبەت بوو, کە چاوی بەو کابرایە کەوت، تێی گەیشت کە بەدوا ئیشێکی سەخت و پڕ مەترسی دا دەگەڕێ؟. بۆیە بانگی کردو پرسیاری لێ کرد .؟ کابرا دەزانم ئەتۆ بێ باوەڕی و،هاویەش بۆخودا بڕیاردەری بۆچی هاتویە مەدینەو, مزگەوتی پێغەمبەری خودا .؟ کابراش بەبێ ترس و دوو دڵی ووتی: ئەی عومەر بەڕاستی من بۆیە هاتووم محمد بکوژم .حەزرەتی عومەر(ﷺ) کە ئەو وتەی لە کابرا بیست! هەر خێرا بێ دوو دڵی کابرای گرت و، شیرەکەی لێ ستاندو بە

جلەکانی خۆی پێچایەوەو لولی داو بە کۆڵەگەی مزگەوتی بەستەوە: بۆ خۆشی بەرەو ماڵی پێغەمبەر (ﷺ)کەوتەڕێ بەسەر هاتەکەی بۆپێغەمبەرﷺ گێڕایەوە, کە کابرایەك بەو شێوەیە هاتووەو بیری کوشتنی پێغەمبەری لە مێشك دایە ! پێغەمبەر (ﷺ) دەی توانی تەنها بە ووشە یەك بفەرموێ : ئەی عومەر بڕۆ ملی بپەڕێنن و کۆتایی بەو کابرایە بهێنن, بەلآم نەخشەی پێغەمبەرایەتی زۆر جیاوازی هەیە لەگەڵ نەخشەی ئادەمیزادە چاو بەستراوە بەدوا کەوتووەکان :بۆیە پێغەمبەر (ﷺ)لە ماڵەوە هاتە دەرەوە بەرەو مزگەوت ڕێگەی گرتە بەر, بۆ ئەوەی ئەو پیاوە داخ لە دڵەی ببینێ کە دەیەوێ پێغەمبەری خودا بکوژێت ! پێغەمبەر(ﷺ) گەیشتە مزگەوت کە سەیری کرد کابرا لە جلەکانیەوە لول دراوەو لە کۆڵەگەیەك بەستراوەتەوە : حەزرەتی عومەر(رضي الله عنه) لەلای ڕاوەستاوەو شیرەکەی بەڕووتی بەدەستی یەوەیە، چاوەڕوانی ئەوە دەکات کە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کوشتنی دەربکاتو ئەویش خێرا بەچاو نوقانێك بیکوژێ و لەبەر چاوان نەمێنێ، بەلآم پێغەمبەری خودا(ﷺ) سەیری کۆمەڵە یارەکانی کردو فەرمووی: برایان خواردنتان بۆ ئامادە کردووە .؟

حەزرەتی عومەر)(رضي الله عنه) کە گوێی لەو فەرموودەیەی پێغەمبەر بوو: خەریك بوو لەبەر قینوتوڕەیی وەلآمی بۆ نەدرێتەوە: چونکە ئەو چاوەڕوانی نەمانی کابرای دەکرد، بۆیە بەسەر سوڕمانێکەوە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا ﷺچی خواردنێك دەخواتو ئارەزووی لە چیە .؟ ئەو پیاوەی کە بۆ کوشتنی تۆ ڕێگای هیلاكو ماندوو بوونی بڕیوە, نەك بۆ چاکەو موسڵمان بوون! پێغەمبەر(ﷺ)فەرمووی: بڕۆن لە ماڵی ئێمە شیری بۆ بهێنن, لە دوای ماوەیەك کە حەیوان دۆشراو شیریان هێنا،پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: دەست و قاچی بکەنەوە حەزرەتی عومەریش(رضي الله عنه) لەبەرتینو تەوژمی توڕەیی وەكولەسەر پشکۆی ئاگر ڕاوەستابێ وەهابوو,لەدوای خواردنەوەی شیرەکە, پێغەمبەر (ﷺ) زۆر بەنەرمییەوە بەو کابرایەی فەرموو: ئەی برام بڵێ: (ا شهد ان لاإلـه إلا الله)

:؟!!! کابرا بێ باوەڕە کە ووتی: شتی وەها ناڵێم؟! دووبارە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بڵێ (اشهد ان لاإله إلا الله واشهد أن محمدا رسول الله).؟!!

کابرای بێ باوەڕ ووتی: بە هیچ جۆرێ شتی وا ناڵێمو موسڵمان نابم،بەو شێوەیە لە دوای ئەوەی پێغەمبەرﷺ دڵنیا بوو لەوەی کە ئەو کابرایە، ئاینی باوكو باپیری خۆی واز لێ ناهێنێ, فەرمانی بەردانی دەرکردو،خێرا فەرمانەکەیان بەجێ هێنا, کابرایان بەرداو بەرەو نیشتیمانەکەی گەڕایەوە، لەدوای ڕۆیشتنێکی کەم, کە هێشتالەمزگەوت دورنەکەوتبۆوەولەبەرچاو ون نەبو بوو گەڕایەوە بۆلای پێغەمبەرو ووتی: (اشهد ان لااله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله) ئیمانی هێناو موسڵمان بوو, پێغەمبەر(ﷺ) پرسیاری لێ کردو فەرمووی: ئەدی بۆکەمن داوام لێ کردی موسڵمان ببە : تۆ سەر پێچیت کردو دانت بە ڕاستی دا نەهێناو موسڵمان نەبووی, هۆی چی بوو ؟, وەلەبەر چی ڕۆیشتیو دورکەوتیەوە, ئینجاگەڕایەوەو موسڵمان بوی .؟ کابرا ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا ئەوکاتە من لەژێر دەستی ئێوەدا دیل بووم: لەوە دەترسام کە باوەڕم بهێنابایە, ئەوکاتە دەیان ووت :لە ترسان با وەڕی هێنا، بۆیە سەرپێچیم کرد: وەلەدوای ئەوەی کەئازاد تان کردم و سەربەست بوم، بەبێ دوو دڵی لەبەر ڕەزامەندی خودای گەورە باوەڕم هێنا، لەدوای باوەڕ ئەو کابرایە ووتی: بەڕا ستی ئەوکاتەی کە هاتمە ناوشاری مەدینە هیچ کەسێکم بە ئەندازەی محمد ڕق لێ نەدەبۆوە : وە ئەو کاتەش کە شاری مەدینەم بەجێ هێشت هیچ کەسێکم بەدڵ لەسەر ڕووی زەوی هێندەی محمد خۆش نە دەویست !!!

﴿ پێشەنگ و ڕابەری جوان ﴾

(قدوة حسنة)

دەگێرنـەوە: ڕۆژێـك لـەكاتی تـین و تـەوژمی گـەرمای نیـوەڕۆدا پێغەمبـەری خـودا (ﷺ) لـە تـاوی ئـازاری برسـیایەتی، کـە لەماڵـەوەیان هیـچیان نـەبوو هاتەدرەوە، لەو کاتەدا چاوی بەحـەزرەتی ابوبکر(ﷺ) کەوت لێی پرسی, ئەی ابوبکر هۆی چییە لەوکاتـەدا هاتویە دەرەوە ؟ حـەزرەتی ابوبکر(ﷺ) لەوەڵامـدا فـەرمووی: چیت لێ بشارمەوە ئـەی پێغەمبـەری خـودا بەڕاسـتی لەبـەر ئـازاری برسیایەتی هاتومەتـە دەرەوە, ئەوجا هـەردوکیان بەجوتـە دەڕۆیشتن لـە پڕێکدا چـاویان بەحـەزرەتی عومـەر(ﷺ)کـەوت پێغەمبـەر(ﷺ) ڕوی کـردە حـەزرەتی عومەرو فەرمووی: ئەی عومەر لەبەرچی لـەوکاتی تـەوژمی گەرمییەدا لەماڵەوە هاتویە دەرێ ؟ حـەزرەتی عومـەر(ﷺ) لەوەڵامـدا فـەرمووی: سوێند بـەخودا ئـەی نێـردراوی خـودا مـن لەبـەر برسـیایەتیو ئـازاری زگـم هاتومەتـە دەر؟ ئـەوجا حەزرەتی ابوبکرو حەزرەتی عومەر ڕووی پرسیاریان کردە پێغەمبـەری خوداو وتیـان: ئـەی نێـر دراوی خـودا ئـەوا ئێمـە لـە ئازارو تینـی برسـیایەتی هاتوینـە دەرێ لەماڵەوە، ئەدی ئەتۆ بۆچی هاتویە دەرێ .؟ پێغەمبـەریش (ﷺ)فەرمووی: سـوێند بـەو کەسـەی کـە گیـانی منـی بەدەسـتە ئـەوەی کـەئێوەی لەماڵـەوە دەرکردۆتـە دەرێ هەرئـەوەش منـی دەرپەڕانـدووە لەماڵـەوە ئینجـا هەرسـێکیان بەکۆمـەڵ ڕۆیـشتن بـۆ مـاڵی ئـەبو ئـە یـوبی ئەنـساری (ﷺ) لـەوێ نـانو ئاویـان خـوارد، لـەدوای نـانو ئـاو خواردنـەوە حـەزرەتی محمـدیش (ﷺ) قاپێـك ئـاوی بەرزکردەوە بۆ خواردنەوە فەرمووی﴿ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ التكاثر/٨.

واتە: سوێند بە خودا پرسیارتان لێ دەکرێ لەڕۆژی دوایی دا لـەو نیعمە تانـەی کە پێتان دراوەو ئێوە پێیان نازانن !.

﴿پێشەنگو ڕابەری خێرومەندوو چاك﴾

(قدوة صالحة)

ڕۆژێك پێغەمبەری خودا(ﷺ) لەگەڵ کۆمەڵێك لەیارەکانیدا دەرۆن بۆ گەشت و گوزار بۆهەوای ساف هەڵمژین، مەڕێکیان پێ بوو بۆ سەر بڕین : یەکێك لە هاوڕێکانی ووتی: من مەڕەکە سەردەبڕم، یەکێ تریان ووتی : منیش کەوڵی دەکەم، یەکی کەشیان ووتی: منیش دەی کوڵێنم، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: منیش دارو چیلکە کۆدەکەمەوە، هاوڕێ کانی هەموویان وتیان : ئەی پێغەمبەری خودا نامانەوێ تۆ خۆت ماندو بکەی، ئێمە بەخۆشیەوە ئیشەکەی تۆش دەکەین، پێغەمبەر (ﷺ)فەرمووی: سوێند بەخودا من دانانیشمو ئێوەش کار بکەن ؟ چونکە خودای گەورە ئەو بەندەیەی خۆش ناوێ کەخۆی لەهاوەڵەکانی جودا دەکاتەوە، تەشریفی موبارەکی ڕۆیشت و داری کۆ کردەوە .

﴿ژیری و شکۆمەندی و لە سەرەخۆیی﴾

(حكمة ووقار)

ڕۆژێك گەنجێکی جوانی تازە پێگەیشتو دەچێ بۆلای پێغەمبەر(ﷺ) کەلەو کاتەدا پێغەمبەر لەناو هاوەڵەکانی دا نیشتبو، گەنجەکە ڕو لە پێغەمبەر (ﷺ) دەکاو بە دەنگێکی بەرز،زۆر بێ شەرمانە ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا ڕێگەم بدە بچم داوێن پیسی (زینا) بکەم؟! چونکە بەڕاستی زۆرم ئارەزو لێ یە.؟

یارەکانی پێغەمبەر(ﷺ) و ئەوانەی لەخزمەتی دانیشتبون: زۆربە توندی ڕاست بونەوەو ڕویان لە گەنجەکە کردو سەرزەنشتیان کرد : بەڵام لەبەرقین وتوڕەیی نەیان دەزانی چی دەڵێن و چی دەکەن،تەنها پێغەمبەری خودا(ﷺ) بەڕەو شتێکی ئارام ونەرمەو لە سەرەخۆوە، بەووتەیەکی شیرین و جوان، هیچ خۆی نە

دۆستی باوەڕداران

شێواند تیشکی زێڕینی ئارامی پێغەمبەر(ﷺ) وەکو تیشکی مانگ پەخشان دەبوو دە درە وشایەوە لە پێشی هەموو شتێك، داوای لە یارەکانی کرد کە بەئارام‌ولە سەرەخۆبن, لەدوایی دا ڕوی لە گەنجەکە کردو فەرمووی : وەرە لەلام دانیشە، گەنجەکە لەلای پێغەمبەر(ﷺ) دانیشت،پێغەمبەر(ﷺ) دەستی پیرۆزی هاویشتە سەر ملی گەنجەکەو فەرمووی: چیت دەوێ ئەی تازە پێگەیشتو پێم بلێ .؟

گەنجەکە وتی:دەمەوێ ڕێگەم بدەی بچم داوین پیسی(زینا)بکەم ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ .؟ پێغەمبەر(ﷺ)فەرمووی : ئەی گەنج تۆ پێت خۆشە کەسێك داوین پیسی لەگەڵ دایکت دا بکات .؟!

گەنجەکە وتی: ناوەالله، ئەی پێغەمبەری خوداﷺ گیانم بە فیدات بێ پێم خۆش نیەو, زۆریشم پێ ناخۆشە, دوو بارە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەی پێت خۆشە کەسێك داوێن پیسی لە گەڵ خوشکت دا بکات .؟ یان لەگەڵ پورت دابکات .؟ یان لەگەڵ خزمێکی نزیکت دا بکات .؟ ئەوجا گەنجەکە هەستی کرد بەگەورەیی خەراپەی ئەو گوناهە، وە داوای شتێکی زۆر ناشرینی لە پێغەمبەری خوداﷺ کردووە،پەشیمان بوۆە, ڕۆیشتە بەردەمی پێغەمبەرﷺ وتی: ئەی ڕەسولی خودا پەشیمانم داوای لێ بوردنم بۆ بکە لە خوای مهرەبان،پێغەمبەر(ﷺ) سێ داوای لێ بوردنی لە خودا بۆ گەنجەکە کرد, فەرمووی: (اللهم حصن فرجه، وطهر قلبه, واغفر ذنبه) واتە: ئەی خودایە، داوێنی بپارێزە، دڵی پاك بکەوە و, لە گوناهی خۆش بە, لە دوایی دا گەنجەکە وتی : ئەو کاتەی کە لە لای پێغەمبەرﷺ ڕویشتم هیچ کەسێکم بەئەندازەی پێغەمبەری خودا ﷺخۆش نەدەویست لەسەر ڕوی زەوی, وە بەو شێوەیە ئەو گەنجە بەو فەرموودە پرماناو لەسەرخۆیانەی پێغەمبەرﷺ دڵی سارێژ بوو، وە ئەو کردەوە ناشیرینەی لێ بوو بەتاوانێکی زۆر گەورەو لەبەر چاوی کەوت .

﴿ لێبوردن وچاوپۆشیو ڕەفتارو ڕەوشت﴾

(سماحة وأخلاق)

دەگێڕنەوە ڕۆژێک پێغەمبەری خودا(ﷺ) لەناویارە شیرینەکانی دانیشتبوولە ناکاو کابرایەک، لەگەورە پیاوانی گاور، بەناوی (زەیدی کوری سەعنە) هاتەناو کۆڕی یارەکان،بەشێوەیەکی زۆر ناشیرین بەناو یارەکانداتێ پەڕی تاگەیشتە لای پێغەمبەر(ﷺ) زۆر بەتوندی بەرۆکی گرتو، ڕای وەشاندو، بەتوڕەیی یەوە ووتی: ئەی محمد بەڕاستی ئێوە بەرەی هاشمن زۆر وام (قەرز) کوێرنو زۆر بەدرەنگەوە دەی دەنەوە خاوەنەکەی، ئەتۆ بۆ قەرزەکەم نادەیەوە ؟ بەڵێ پێغەمبەر (ﷺ) قەرزی لەوکابرا گاورە کردبوو, بەڵام هێشتا وادەی دانەوەی قەرزکەی نەهاتبوو، لەوکاتەدا حەزرەتی عومەر(ﷺ) شیری ڕاکێشابوو زۆر بەرقو توڕەییەوە دەی فەرموو: ئەی پێغەمبەری خودا فەرمان بدە باسەری ئەوگاورە بپەڕێنم: پێغەمبەری ڕۆشەن کەرەوەی جیهان فەرمووی : ئەی عومەر لەسەر خۆبە: ئێمە بۆ ئەوە بانگ نەکراوین، هەرچی بوولەسەری بدەین : تۆ لەسەرت پێویستە بەشێوەیەکی زۆر جوان فەرمان بدەی، بەو کابرایە بڵێی ؟ برام بەشێوەیەکی جوان داوای قەرزەکەت بکەوە، وە داوا لەمنیش بکەی بەچاکی وپاکی قەرزەکەی بدەمەوە: ئەوجا کابرای گاور: کەڕەوشتی ئارامو لەسەر خۆیی پێغەمبەری چاو پێکەوت، بەرۆکی پێغەمبەری بەرداو زۆر بەئەدەب وشەرمەوە لەبەردەمی پێغەمبەر ڕاوەستا ووتی: سوێند بەوکەسەی کەتۆی بەڕاست ناردووە من بۆیە نەهاتوم کەداوای قەرزەکەم بکەم، چونکە دەزانم کە هێشتا کاتی دانەوەی قەرزەکەم نەهاتووە، تەنها من چاوم بەڕەوشتەکانت کەوتووەو, لەتەوڕاتیشدا خوێندومەتەوە کەبەڕاستی هەموو ڕەوشتەکانت زۆر جوانو پەسندن، تەنها ئەو ڕەوشتەتم بەتاقی نەکردبۆوە کە ئارام و لەسەرە خۆیی یە، وائەویشم بۆ دەرکەوت کەبەڕاستی زۆر بەئارام و

لەسەر خۆی، وەکردەوەی نەزانی و ڕەش بینی لەلای تۆ ئارامی و لە سەرە خۆیی پێ زیاد دەبێ: بەڕاستی هەموو شتێکم بۆ دەرکەوت ئینجا وتی (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله.) وابە بەرەکەتی ئارامی و لەسەر خۆیت موسڵمان بووم و،باوەڕم بەخودای گەورەو پێغەمبەرێتی تۆ هێنا, وە ئەو قەرزەی کە لەسەرتۆمە بەهۆی کردەوەی چاکەت و ڕەوشتی پاکەت لەپێناوی پیرۆزی ئیسلامدا کردمە خێرو بەخشیش بۆ هەژارو نەدارانی موسڵمانان .

﴿ لەگەڵ سەرکردەی داد پەروەرو ئازایەتی کۆمەڵایەتی ﴾

(مع رائد العدالة الإجتماعية)

ڕۆژێك حەزرەتی عائیشە (ڕەزای خودای لێبێ) هاتە لای پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرمووی: ئەی پێغەمبەری إسلام زۆر حەزدەکەم کەلەلای خێزانەکانتدا بەئاشکرا دەری ببڕی و پێیان بڵێی کەمن لەلای تۆ لەهەموو هاوسەرەکانت خۆشەویستترم

پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرمووی: زۆر باشە وا دەڵێم! ئە تۆ جاری ئەو درهەمە بگرە : دوایی پێغەمبەر (ﷺ) بەسەر هەموو هاوسەرەکانیدا گەڕاو, بە نهێنیە وە هەریەکەی درهەمێکی پێدان :

ئەمجار هاتەوە بۆلای عائیشەو فەرمووی: ئەی عائیشە بڕۆ هەموو هاوسەرەکانم بانگ بکە بۆ ئێرە، بۆ ئەوەی پێتان بڵێم کە کامەتانم لە هەمووان خۆشتر دەوێ ؟. کاتێك هاوسەرەکانی پێغەمبەر (ﷺ) هەموویان کۆبوونەوە، حەزرەتی عائیشە زۆر بەخۆش حاڵییەوە فەرمووی : ئەی ڕەسولی خودا بۆمان ڕوون بکەوە کامە هاوسەرەت لە هەمووان خۆشتر دەوێت :

حەزرەتی عائیشە (ڕەزای خودای لێبێت) بۆیە وای فەرموو: چونکە وای هەست دەکرد کە پێغەمبەر(ﷺ) بفەرموێ: ئەی عائیشە تۆ لە هەمووان خۆشەویستری،

بەڵام ڕەوشت و ئاکاری پێغەمبەر جیاوازییەکی زۆری هەیە لەگەڵ ڕەوشتی ئادەمیزادەکان : بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) هاتە گوفتارو فەرمووی: ئەی هاوسەرەکانم باش بزانن ئەوەی درهەمم داوەتێ لە هەموویانم خۆشتر دەوێ ؟ یادەست بەرز بکات ؟!! ئینجا لەو کاتەدا هەموو خێزانو هاوسەرەکانی هەریەك لەبەر خۆیەوە زۆرکەیف خۆش بوو وای دەزانی کەبەتەنها ئەودرهەمەی دراوەتێ بۆیە بەخۆشیەوە دەستی بەرز دەکرد کاتێ سەریان هەڵبڕی سەیریەکەن چی دەبینن بەجارێك هەموو هاوسەرەکانی پێغەمبەر ﷺ دەستیان بەرزکردۆتەوە .

﴿ ئاسودە دەبێ یان ئاسودە دەبن ﴾

(مستریح ومستراح)

ڕۆژێك جەنازەیەك بەلای پێغەمبەردا ڕابورد پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئینسان کە مرد یان بۆ خۆی ئاسودە دەبێ: یان بەنەمانی ئاسودە دەبن: یارەکانی پێغەمبەر فەرموویان : ئەوە مانای چیە ئەی پێغەمبەری خوداﷺ ؟ دە فەرمووی: خۆی ئاسودە دەبێ, یان بەنەمانی ئاسودە دەبن : پێغەمبەر ﷺلە وەڵامدا فەرمووی: ئادەمیزادی موسڵمان کە دەمرێ لە ناڕەحەتی دونیا ئاسودەو ڕزگاری دەبێ دەچێتە بارەگای مهرەبانی خودا،وە ئادەمیزادی بێ بیرو باوەڕ بە مردنو نەمانی،کۆمەڵانی خەڵكو نیشتمانودارو بەرد لەبەری ئاسودە دەبنو دەحەسێنەوە .

﴿ زانیاری وەرگرتن لە پێغەمبەری خوا(ﷺ)﴾

(أقباس من النبوة)

دەگێڕنـەوە پادشـای ئیمپڕاتۆریـەتی (کـسرا)، نێردراوێکـی نـارد بۆکـار بەدەسـتەکانی یەمـەن ووتـی:ئاگـادارم کـە ئینـسانێکی عـەرەب نـاوی (محمـدە)داوای پێغەمبەرایەتی دەکات، ئینجا ئەو ناوە(محمد)ەم بە زووترین کات بە زیندو, یان, بە مردو, بۆمی بنێرن: لێپرسراوی شاری یەمەن بەبێ دواکەوتن بە فـەرمانی ئیمپڕاتۆرەکـەی دوو کەسـی نـارد بـۆلای پێغەمبـەری خـودا ﷺ: کـە گەیشتنە خزمـەت پێغەمبـەری خودا ﷺچۆنیەتی هاتنەکەیانی بۆپێغەمبەرﷺ باس کرد : پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی :ئێستا بڕۆن بەیانی وەرنـەوە، بۆ بەیانی کە دوو نێردراوەکە هاتنـەوە بۆلای پێغەمبـەر(ﷺ) ئەویش فـەرمووی : بـەڕێزان ئێـوە بڕۆنـەوە مـن نایەم،چـونکە ئـەم شـەو کوڕەکـەی (کیـسرا) بـاوکی خـۆی کوشتووە ؟.

﴿ دەم و زوبانی پاک﴾

(الفم الشريف)

دەگێڕنـەوە ڕۆژێـک یـەکێک لـە یارەکـانی پێغەمبـەر(ﷺ) بـەناوی (عبـدالله ی کوڕی عەمری کوڕی عباس)(رضي الله عنه)پرسیارێکی لە پێغەمبـەرﷺ کردو فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوداﷺ من بەسەرهاتو فەرمایشتو ڕوداوەکانی تۆ دەنوسم، هەرچـیەکی بیکەیوبفـەرمووی، ئینجـا ئـەی پێغەمبـەری خـودا ﷺ ئـەتۆش ئادەمیزادێکی وەك وئێمە لە هێندێك کات دا تـوڕە دەبیو لـە هێنـدێك کاتیشدا بـە ئـارامو هێمنـی, لـەو کاتانـەی کـە تـوڕە دەبیـتو ڕقـت هەڵدەسـتێ, فەرماشـیتەکانت بنوسم یـان نـا.؟ پێغەمبـەر (ﷺ)لـە وەڵامـدا فـەرمووی: ئـەی عبدالله هەرچی لـە دەمم دەرچو بینوسـەو کـەم تەرخـەم مەبـەو وازی لێمەهێنـەو تـــەرکی مەکە،ســـوێند بەوکەســـەی کـــەگیانی منـــی بەدەستە،هەرچـــی ڕاستوڕەوانەبێ لەودەمەی من دەر ناچێ !!.

﴿ کیژۆڵەو کچێکی موسڵمان ﴾

(الفتاة المسلمة)

دەگێڕنەوە لە سەردەمی پێغەمبەر(ﷺ) کیژۆڵەیەکی گاوڕ بەبیرو بڕوایەکی بەهێزەوە موسڵمان دەبێت: وە بەو بیرو بڕوایەوە لەسەر ڕێگا ڕۆشنە سەربەرزەکەی ئیسلام کۆچی دوایی دەکات و ئەسپەردەی خاک دەکرێت، لەدوای ئەسپەردەی خاک، دایك‌وباوکی ئەو کیژۆڵە موسڵمانە دێنە خزمەت پێغەمبەری خودا ﷺ دەڵێن: ئەی (محمد) ئێمە دەمانەوێ بزانین کچەکەمان لە بەهەشتییە، یان لە دۆزەخ دایە؟ پێغەمبەری إسلام (ﷺ) بۆ تێگەیاندنی ئەودایك‌و باوکە گاوڕە، بەرامبەر بەکیژە بڕوا دارەکەیان، ڕاستە ڕێگەیان گرتە بەرو بەرەو گۆڕستان کەوتنەڕێ! پێغەمبەری خودا(ﷺ) ڕۆیشتە سەر گۆڕەکەی و لە خودا پاڕایەوە کە لە چۆنیەتی ئەوکیژۆڵە ئاگاداریان بکات، پێغەمبەر(ﷺ)فەرمووی: ئەی کچی فلآن وەڵامم بدەوە ؟ کچەکە لە ناو گۆڕەکەیدا ووتی: وائامادەو لە خزمەت دام ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ بفەرموو؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەی کچی بڕوادار واباوکت لێرە ئامادەیەو وەڵامی بدەوە چیت لێ پرسیار دەکات .؟

کچەکە ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ لێم ببورە چونکە باوکم بێ باوەڕە وەڵامی نادەمەوە ؟. دووبارە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەی کچی بڕوادار لەبەرچی وەڵامی نادەیەوە ئەوە باوکتەو چاکەی زۆر لە گەڵدا کردوی کچەکە لە وەڵامی پێغەمبەردا ﷺ ووتی : ئەی ڕەهبەری نازدار بەڕاستی خودای گەورە زۆر زیاتر لە باوك‌ودایکم دڵ سۆزی بۆ نواندم و مهرەبانی لەگەڵم دا بەکار هێناوە پاداشت و چاکەی زۆری داومەوە کەلەژمارە نایات، کاتێك ئەو باوك ودایکە گاوڕە گوێیان لە ووتەی کچە کەیان بوو، هەردووکیان، بەجارێك ووتیان:

(اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله)
ئـەی محمـد بەڕاسـتی خـودای گـەورە تـۆی بەڕاسـت نـاردووە: وە ڕێبازەکـەت ڕێبـازێکی ڕاسـتەو، دوورە لـە هەڵـەوناڕێکی, وەمزگێنـی هێنـەری بـۆ ئەوانـەی ڕێبـازی اسـلام بەڕاستی وەردەگـرن : وەتـرس هێنەریـشی بـۆ ئەوانـەی کـە لـە ڕێبازی ڕاستی اسلام خۆیان گێل و کەڕ دەکەن: بەوجۆرە ئەو باوك و دایکەش ڕێبازی ڕاستەقینەی ئیسلامیان کردە ڕێبازی ڕزگاربونی خۆیان .

﴿ بەیەك هاتنەوەی گۆڕ ﴾

(ضمة القبر)

ئەگێڕنەوە(فاتمـەی کچی ئەسـەد) خێزانـی (ئەبو تالیب)و دایکـی حـەزرتی علـی، بـە بـیرو بـاوەڕێکی پاکـەوە بـاوەڕی بـە اسـلام هێنـاو ڕێبـازی اسـلامی بـەجوانی وەرگـرت: وەلەهـەمان کـاتیش دا پێغەمبـەری خـودا ﷺ ی زۆر خـۆش دەویـسـتو ڕێـزی زۆری بـۆ دادەنـاو, بـە دڵ خزمـەتی دەکـرد بۆیـە پێغەمبـەریش(ﷺ) ئـاواتی ئـەوە بـوو ئـەختێك پاداشـتی ئـەو کـردەوە باشـانەی بداتەوە، هـەروەك و (حـافیزی بـاوکی نـەعیم) دەگێڕێتـەوە، کاتێ (فاتمـەی کچی ئەسـەد) کۆچـی دوایـی کـرد, لـەدوای ئـەوەی کـە گۆڕیـان بـۆ هەڵکەنـد، پێشی ئەوەی بیخەنە ناوگۆڕەوە پێغەمبەری ئیسلام(ﷺ) لە دەوری تابوتەکەی دەهات و دەچوو دەستی بەسـەر تەرمەکـەدا دەهێنـا، دوای ڕۆیـشتە نـاو گۆڕەکـەوەو, کراسـەکەی دانـاو لـەناو گۆڕەکەیدا ڕاخـستو، تۆزێـك درێـژ بـوو، ئینجـا هاتـە دەرەوەو, تـەرمی فاتمـەیان ئەسـپەردەی خـاك کرد،یارەکـانی پێغەمبـەر ﷺ فـەرموویان: یارسـول الله(ﷺ) لەبەرچـی ئـاوات کـرد پێغەمبـەر(ﷺ) لـە وەڵامـدا فەرمووی: بۆ ئەوەی ئاگری دۆزەخ تینی بۆ نەهێنێ ! وە بۆ ئەوە خودای گەورە بەمهرەبانی و پیرۆزی خۆی گۆڕەکەی بۆ فراوان بکات

لەدوایی فەرمووی: سوێند بەخودا کەس لەبەیەك هاتنەوەی گۆڕ ڕزگاری نەبووە: تەنها (فاتمەی کچی ئەسەد)نەبێ،وە بەڕاستی فاتمە لەناو باخ و باخاتی بەهەشتیٚ لە جێگەی ڕەزامەندی پادشای خاوەن دەسەلأت دا نوستووە .(﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ {٥٤} فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ {٥٥}﴾القمر/٥٤-٥٥

﴿پرسیاری گۆڕ﴾

(سؤال القبر)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك حەزرەتی (ابراهیمی کوڕی پێغەمبەر) (ﷺ) نەخۆش کەوتبو لەباوەشی ماریەی دایکی شیری دا درێژ ببوو، تەمەنی لە شانزە مانگانە دابوو، نەخۆشیەکی بەتینی هەبوو، چاوەڕوانی نەمانی لێدەکراو،مردن باڵی ڕەشی بەسەر داهێنابوو، پێغەمبەریش(ﷺ) ئەوکاتەی لەلای کوڕیەکەی دانیشتبو چاوی لە چاوی ابراهیم بڕی بوو: دڵی وەكو ئاگر گری گرتبوو دەیفەرموو: ئە ی ابراهیم کوڕیەی تاقانەو خۆشەویستم بەڕاستی من خاونی هیچ شتێك نیم لەلای خودا هەتا بۆتی داوابکەم پێغەمبەر (ﷺ) لەو جۆرە فەرمایشتانە دابوو کوڕپە تاقانەکەی گیانی بەخاك سپاردو کۆچی دوایی کردو پێغەمبەری (ﷺ) بەبێ کوڕی بۆ هەتا هەتایە بەجێ هێشت .ئەوباوکە بە مهرەبان و بەوەفایە:کوڕپە ساوابێ نازەکەی لەباوەش گرت و،بردیانە گۆڕستان ولەژێر خاکدا شاردیانەوە: پێغەمبەر(ﷺ) لەسەر گۆڕەکەی ڕاوەستاو فەرمووی: ئەی ابراهیم کە فریشتەی خودا هاتنە لات بڵێ خودای من (الله) یە ؟. بڵێ پێغەمبەری خودا ﷺباوکمە ؟. وەدینی سەربەرزی ئیسلام ڕێبازو ڕەوشت و ئاینمە: پێغەمبەر (ﷺ) بەو شێوەیە تەڵقینی کوڕە دونیا نەدیتوەکەی ئەدا، پێغەمبەرﷺ گوێی لە دەنگێك بوو کە ئاوڕی دواوەی دایەوە:

دۆستی باوەڕداران

سـە یـری کـرد حـەزرەتی عومـەر ﷺ ڕاوەسـتاوەو بـە دڵێکـی بـە کـوڵ و هەناسەیەکی سارد: هەنیسكو قوڵپی گریانی پیاو شێت دەکات،پێغەمبـەر(ﷺ) فەرمووی : یاعومەر مەگریە؟ بۆچی دەگریەی ؟!

حەزرەتی عومـەر (ﷺ) لەوەڵامـدا ووتـی: ئەی ڕەسـوڵی خـودا کوڕیـە تاقانەکەت منداڵەو تەکلیفی دینـی لەسەر نیە ؟ تۆش تەڵقینی ئەدەی ! ئەدی ئەمن چیبکەم لەڕۆژی دوایی: ئەی پێغەمبەری خودا(ﷺ) گەورە بووم و هـەموو پێویسـتیەکی شەرعیم لەسەر پێو یست کراوە و؟

لەکاتی مردنیشم یەکێکی وەکو تۆم بەدە ست ناکـەویٚ تـەلقینم بدا !! ئـەو کاتـە چـی بکـەم و هـاوار بە حـاڵم، ئینجـا خـودای گـەورە : بـۆ دڵ نـەوازی و وەڵامـی پرسیارەکەی حەزرەتی عەمـەر ﷺئەو ئایەتـەی نـاردە خـوارەوە کە دەفـەرمویٚ: ﴿يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّهُ مَا يَشَاءُ﴾ ابراهيم/٢٧.

واتـە :خـودای گـەورە ئـەو کەسـانەی کـە بـیرو باوەڕیـان هێنـاوە بـە تـەواوی بـەدینی سـەربەرزی ئیـسلام، قـەرار گرتـوو دامـەزراویان دەکـات بـەهۆی گـوتن گووتە بێژیان بەکردەوەی باش لـەو دونیـاو, لـە دواڕۆژیـشدا دایـان دەمـەزرێنیٚ، وەهـەر وەهـا زۆردارو سـتەمکارانیش گـومڕا دەکـات بەتـەواوی بـە گووتـەی بـیٚ جێگەو ڕێگە لە هەردوك دونیادا وەخودا خواستی لە هەرچیبیٚ دە یکات .

﴿ پیاوی بڕوادار لەکاتی مردنیدا﴾

(رجال عندالموت)

دەگێڕنـەوە هـاوەڵی بـەڕێزی پێغەمبـەری خـودا(ﷺ)(بـلالی کـوڕی ڕەبـاحی) حەبەشـی(ﷺ)نەخۆشیەکی پڕ مەترسـی تـوش بـوو هیـوای ژیانـی لێ نـەدەکرا : هاوسەرەکەی کەچاوی پـێ کـەوت هـاواری کـردو گـووتی: ئای لەوموسیبە تـەی بەسـەرم دابـاریوە !! هـاوار بـۆبێ کەسـی خـۆم؟ لـەدوای ماوەیـەك بـلال لـە نەخۆشیەکەی چاك بۆوەو هۆشی هاتـەوە بـەرخۆی بەهاوسـەرەکەی گـووت : مـن لەو هاوارو شینەی تۆ بێ بەریم و پەیوەنـدیم بەسـەرەوە نیـە ؟ ئەگـەر مردم هـیچ هاوارو شـینم بـۆ مەکـە، لـەباتی شـین و زاری شـادی دەربـڕە و شـوکرو سوپاسی خودا بکە و، بڵێ خودایە زۆر ڕازیم و کەیف خۆشم بەوەی کەبلال مردو ڕۆیشت بۆلای پێغەمبەرە خۆشەو یستەکەی و، هاوەڵە بەڕێزو پیرۆزەکانی .

﴿سەردانی ماڵ ئاوایی﴾

(زيارة الوداع)

دەگێڕنەوە کاتێك پێغەمبەری خودا(ﷺ) موعەلیمی دونیـای هەسـتی،نەخۆش کەوت،نەخۆشـی دوا تەمـەنی، لەسـەر جێگـا کـەوتبوو, کۆمـەڵێك لـەیارەکانی پێغەمبـەر(ﷺ) هاتنـە خزمـەتی بۆهـەواڵ پرسـینی: بـەڵام دیدەن وسـەردانی مـاڵ ئـاوایی بوو،لـەناو یارەکانیـشی دا (عبداللـەی کـوڕی مەسـعود(ﷺ)) یـان لەگـەڵ دابوو پێغەمبەر(ﷺ) چاوی هەڵێنا بەخێر هاتنێکی باشی لێ کردن و فەرمووی: خـودا پایـەدارتان بکـات و پاداشـتان بداتـەوە، فـەرو پـیرۆزی لـە دڵتانـدا بـچە سپێنی و بەهێزو قوەت و پـارێزراو بن، وەخـودا فەرمانی بە منیش و ئێوەش کـردوە کـەخۆ پـارێزین و، بەندایـەتی بـۆ خـودا بکـەین و خۆمـان فـەرز نەکـەین

بەسەر ئادەمیزادەكانداو, لە ولآتو نیشتمانیشدا بەفیزو لە خۆبایی نەبین ؟ وەخودای گەورە بەرامبەر بە هەموومان بەبێ فەرق و جیاوازی و خۆهەڵكێشان فەرموویەتی:﴿ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوّاً فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَاداً وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوّاً فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَاداً وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾القصص/٨٣ –

واتە: ئەو خانو ماڵەی ڕۆژی دوایی كە شوێنی خۆشیو كەیفو سەمایە و, جێگەی مانەوەی هەتا هەتایەیە و، خەم و ئازار ڕووی تیێ ناكا، ئەی بەخشیێ بەو كەسانەی كە نایانەوێ بەنارەوا خۆیان لەسەر كۆمەڵانی خەڵك بە فەرزو گەورە بزانن و, ستەمو زۆریان ناوێ بۆ كۆمەڵانی خەڵك، وە لەسەر پەیمان و بەڵێن دەژیەنو سەر شۆڕیو نامەردی قبولێ ناكەن، وە بەڕاستی دوا ڕۆژی باش و بەختەوەر بۆ ئەوانە یە، كە خۆیان لە تاوان باری دەپارێزن هەتا بە ئاواتی خۆیان دەگەن, لەدوایی دا ئەو وتو وێژەی خوارەوە لە بەینی پێغەمبەری خواو ﷺ (عبداللەی كوڕی مەسعود ﷺ) ڕوی دا:

عبدالله : ئەی ڕەسولی خودا كەی مردن بەرەنگارت دەبیێ ؟

پێغەمبەر ﷺ: ئەی كوڕی مەسعود كۆچی دوایم نزیك بۆ تەوە شەربەتی مردنم هاتۆتە پێش .

عبدالله: لەدوای مرد نت كێ دەت شوات ئەی ڕەسولی خودا ﷺ ؟

پێغەمبەر ﷺ: كومەڵێك لەئەهل و بە یتم ئەوانەی كە زۆرم لێ نزیكن، لەگەڵ كومەڵێك لە فریشتەكانی خودا : كە ئێوە ئەوان نابینن، بەڵام ئەوان ئێوە دەبینن.

عبدالله: ئەی خەلآ تت لەچی بۆ بكە ین ؟

پێغەمبەر ﷺ: لە پەرۆزە یەكی قوماشی سپی .

عبدالله: ئەدی كێ نوێژت لەسەر دەكات ؟

پێغەمبەر ﷺ: كە شۆرام و خەلآتم بۆ كرا لەسەر ڕۆخ وكەناری گۆڕەكەم دام

بنێن و، ماوەیەك لێم گەڕێن بەتەنهابم : یەكەم كەس كە نوێژم لەسەر دەكات خودای پەروەردگارە !! لەدوای ئەو حەزرەتی جبرائیل‌و میكائیلە، لە دوای ئەوانیش حەزرەتی عزرائیلە، دوایی كۆمەڵێك لە فریشتەكانی خودا، لەدوای ئەوانەدا ئێوە تاك، تاكو, بەكۆمەڵ لەسەر لاشەكەم نوێژیٚ بكەن، وە داواشتان لێدەكەم ڕێزو سلاٌوم بەوانە بگەیەنن كە ئامادە نەبوون و, بەوانەش كە ووشەی (لا الە الا الله) بەڕاستی دەڵێن و بەجێی دەگەیەنن، هەزاران سەلامی خودات لەسەربیٚ ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ .بەڕاستی ژیایت و بەڕاستیش مردی : هەزاری وەك من بە فیدای ڕێبازو ژیانت بێت .

مردن و, ماڵیٚ ئاوایی،یەك جاری ڕووی ڕۆشەنی پێغەمبەری ﷺ لەوزەمینە داپۆشی، بەڵیٚ: بەو شێوەیە كاتێك پێغەمبەری خودا ﷺ خەریكی گیان كێشان بوو . تەنها حەزرەتی فاتمەی كچی لەلابوو، كەسەیری باوكی كرد وارە نگی گۆڕاو تێك چوو، نەك بەتەنها باوكی فاتمە ، بەڵكو باوكی هەموو دانیشتوانی سەر ڕووی جیهان .ئاوی ساردی بەدەمو چاوی خۆی دا دەكردو لەبەر خودا دەپارایەوە دەی فەرموو : ئەی پەروەردگارم پاك و بیٚ گەردی بۆ تۆیە، نەختێك ئازاری مردنم لەسەر سوك بكە بەڕاستی ئازاری زۆر گرانە، لەو كاتەدا حەزرەتی فاتیمە فرمێسكی چاوی بەسەر گۆنادا دەهاتە خوارو دەی ووت:ئای لەبەر ئەوخەمو ئازارە زۆرەی كە كۆبۆتەوە لەسەرم بابەگیان ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەی فاتیمە خەمو پەرۆشی لەم ڕۆ بەدواوە بۆ باوكت نەكەی ؟ چونكە باوكت بۆ خزمەت خودای گەورە دەڕوات .

بەو شێوە یە پێغەمبەری خودا ﷺ ماڵیٚ ئاوایی یەكجاری لەو دونیا بیٚ وەفایە كردو ڕۆیشت بۆ خزمەتی خودای تاك و پاك‌و بیٚ وێنە .

﴿ جودا بوونەوە ﴾

(فراق)

دەگێڕنـەوە: ڕۆژێـك حـەزرەتی (عومـەری كـوری خـەتاب ﷺ) دەچـێ بـۆ زیـارەتی گـۆڕی پـیرۆزی پێغەمبـەری خـودا(ﷺ) لـەنزیكی گۆڕەكەیـەوە ڕادەوەسـتێ و دەفـەرموێ : سـەلامی خـودات لەسـەر بـێ ئـەی نێـر دراوی ڕاستەقینەی خودا بەڕاستی هیچ كاتێك لەیادت ناكەم : كە بیری ڕابردوەكانت دەكەمەوە خەریكە گیانم لە لەشم دەربچێت ! بەڕاستی پێویستە لە دووری تۆ گیانمان تێدا نەمێنێ هەر لەیادمەو لەبیر ناچێتەوە، كاتێك موسڵمانان كەم بوون و، مزگەوتە كەشمان بچوك بوو، (مینبەر) دوانگەمان نەبوو، لەلای كۆڵەكەیەكی دار خورما ووتارت دەخوێندەوە، بەڵام كە موسڵمانان زۆر بوون مزگەوتەكەمان گەورە كرد مینبەرمان دروست كرد، كۆڵەكەكەت بەجێ هێشت : گوێمان لێ بوو كۆڵەكەی بێ ڕووح و گیان، هـاواری دەكـردو دەی ناڵانـد، وەك و دایكـی كۆس كەوتو، هەتا نەڕویشتیە لای و دەستی پیرۆزت بەسەردا نەمێنا، لە هاوارو ناڵە نەكـەوت، ئینجا بەڕاستی كە كۆڵەكەیەكی بێ ڕوح و گیـان لە دووریـت ناڵەو هاوار بكات، دە بوو ئێمە چی بكەین، كە كۆچت كردو بەجێت هێشتین ؟

﴿ ڕێزدارو گە ورە ترین ئادە میزاد ﴾

(أكرم الناس)

دەگێڕنـەوە : ڕۆژێـك هـەژارێكی دەسـت كـورت هاتـە خزمـەت پێغەمبـەرو(ﷺ) ووتـی: ئـەی پێغەمبـەری خـودا(ﷺ) هـەژارو داماوم شـتێكم بـدەنێ ؟ ڕەوشـتی شیرینی پێغەمبەر (ﷺ) وە ها بووە هیچ كەسێكی بێ بەش نەكردوە لە بەخشین دا، بـەڵام مـەخابن لـەو كاتـەدا كـە ئـەو هـەژارە داوای لێ كـرد هیـچی پـێ نـەبوو

کەهەژارەکەی پـیْ ڕازی و ڕاهـی بکـات، بۆیـە پێغەمبـەر (ﷺ) ڕووی ووتـەی لـە هەژارەکە کردو فەرمووی: ئەی برای شیرینم بەڕاستی ئێستا هیچ شك نابەم پێت ببەخشم ؟ بەڵام بۆ خۆت بڕۆچی ئارەزو دەکەیت بیکڕەو, بڵێ پارەکەی لەسەر (محمدی کوری عبدالله)یە،

لەوکاتـەدا یـەکێك لـە یارەکـانی پێغەمبـەر (ﷺ) هـەڵی دایـەو, ووتـی: ئـەی پێغەمبـەری خـودا ﷺ بۆچـی کـارێکی وادەکـەی کـە توانـات بەسـەریدانیە ؟ پێغەمبـەر (ﷺ) بـەو ووتەیـە زۆر دڵ تـەنگ و دڵ گـران بـوو, ڕەنگـی سـور هەڵگەڕاو، تورە بوون و ماتەمی لەنێو چاوانی بەدی دەکرا, حەزرەتی ابوبکر ﷺ کە چاوی بە پێغەمبـەر ﷺ کەوت ڕەنگـی گـۆڕاوە، هـەر خێـرا هاتـە وەڵام و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا (ﷺ) دڵ لەدڵ مەدە، هەرچی ئارەزوت لێیـەتی ببیەخشە، لە هەژاری و نەبوونی مە ترسە دەسەڵاتی خودا بە سەر هەموو شتێك داهەیە .

ئینجا پێغەمبەری خودا ﷺ بەو فەرمایشتەی ئـەبو بکر ﷺ، دەم و چاوی گەش بۆوەو دە ستی کرد بە پێکەنین .

﴿ ڕەوشتی چاکە ﴾

(خصال الخير)

دەگێڕنـەوە ڕۆژێـك لـە دوای نوێـژی نیـوەڕۆ پێغەمبـەر (ﷺ) ڕوی لـە یارەکـانی کردو فەرمووی: ئێستا کێتان بە ڕۆژووە ؟ حەزرەتی ابو بکر ﷺ فەرمووی : من بە ڕۆژوم ئەی پێغەمبـەری خودا ﷺ, پێغەمبـەر فەرمووی (ﷺ) ئـەمرۆکێ خێـری بەهەژارێك کردووە ؟ ابو بکر ﷺ فەرمووی: من ئەی پێغەمبەر خودا ﷺ .

پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئەدی ئەمرۆ کامەتان سەردانی نەخۆشێکتان کردووە ؟! بـوبکر ﷺ فـەرمووی : مـن سـەردانیم کـردووە ئـەی خوشەویـستی خـودا : پێغەمبـەر فەرمووی (ﷺ) ئـەدی ئـەمرۆکێ بـەدوای جەنازەیـەك داڕویشتووە بـۆ

گوڕستان و بەخاکیان سپاردووە ؟ ابوبکرﷺ فەرمووی: من چوم ئەی ڕەسولی خودا .

پێغەمبەر فەرمووی: ئەدی کێ ئەمڕۆ دووکەسی پێك هێناوەتەوە ؟ ابوبکرﷺ فەرمووی: من ئەی ڕێ نیشاندەری ڕاستی، لەدوای ئەوە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: هەر باوەڕدارێك ڕەوشتێکی لەو ڕەوشتانە بەجێ بهێنێ ئەوە خودای گەورە لەڕۆژی دوایی دا لەکاتی لێپرسینەوەو نائارامیدا, دەرگاوانی بەهەشتێ بانگی دەکەن : ئەی فلآن وەرە بێرەدا بۆ بەهەشت بڕۆ ؟حەزرەتی ابوبکرﷺ فەرمووی: ئەدی ئەوەی هەموویان بکات چۆنە ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ ؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: بەڕاستی ئەوە لەئومەتی منە لە ڕۆژی دوایی دا لەسەر هەموو دەرگاکانی بەهەشتێ بانگی دەکەن کە بفەرموو: بێرەدا بڕۆ بەڕاستی تۆش یەکەم کە سی کە لەهەموو دەرگاکانی بەهەشتێ بانگت دەکەن .

﴿ ئاین گەریەتی و خوا پەرەستی (عمری فاروق ﷺ)﴾

(زهد الفاروق)

(عبداللەی کوڕی عومەر ﷺ) دەفەرموێ ڕۆژێك حەزرەتی عومەریﷺ باوکم دەچێتە ناو باخە خورمایەك کە زۆر خۆش و دڵگیر دەبێت، لەبەر فێنك و خۆشی باخەکەی زۆری پێچو هەتا گەڕایەوە, نوێژی بەکۆمەڵ (جماعە)ی (عەصر) یان کردبوو، حەزرەتی عومەریشﷺ لەبەر فەوتانی نوێژە بەجەماعەتەکەی : زۆر دڵ تەنگ و نارەحەت بوو فەرمووی : ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ البقرة /١٥٦

واتە: ئەی خودای گەورە و میهرەبان ئێمە بە فەرمانی تۆ هاتوینە جیهان, وەهەر بۆلای تۆش دەگەڕێینیەوە : بەڕاستی ژیان بۆکەس هەتا هەتایە نیەو، هەموو کەسێك هەر دەمرێ و دەچێتەوە بەردەمی خودا، وە هەرچی هەیە هەمووی

بەدەستی ئەوە، وەهەرچی دەی کات بەگوێترە نیە !! بەڵکو بەپێی دەستورو باوێکە کە لەجیهانــدا دای ناوە،بەوجۆرە حەزرەتی عومەر(رضي الله عنه)فەوتانی نوێژەبەجەماعە تەکەی زۆر لەدڵ گران بوو لەبیری نەدەچوو هەر باسی دەکرد کە بۆچی وەچۆن ئەو نوێژەم بەجەماعەت فەوتاند : بۆیە لەناو کۆڕێك لە موسڵمانەکان فەرمووی: موسڵمانەکان، هەمووتان بەشاهید بن من ئەو باخە خورماخۆش و ڕازاوەم کە بە هۆی خۆشی باخەکەوە نوێژە بەجەماعەتەکەی عسرم فەوتاند! ئەوا کردم بەخێر بۆ هەژارانی باوەڕداران، بۆ ئەوەی ببێتە (کفارە) تاوان پۆشی نوێژە بەجەماعەتەکەم .

﴿ ڕووداوێکی پیرۆز لە بەردەم ماڵی پێغەمبەر (ﷺ) ﴾

(مشهد مبارك من امام باب الرسول عليه الصلاة والسلام)

ڕۆژێکیان حەزرەتی ابوبکر (رضي الله عنه) لەگەڵ حەزرەتی عەلی دا (رضي الله عنه) دەبن بە هاوڕێی یەکترو, پێکەوە بەرەو ماڵی پێغەمبەر (ﷺ)دەڕۆن بۆ دیدەنی لە بەر دەرگای ماڵی پێغەمبەر (ﷺ) ڕادەوەستن و کێشەی کێیان پێشبکەوێ دەکەوێتەبە ینیانەوە، بەو شێوەی خوارەوە:

حەزرەتی ابو بکر(رضي الله عنه) دە فەرموێ: ئەی عەلی فەرموو: پێشکەوە، حەزرەتی عەلی دەفەرموێ: نەخێر ئەی ئەبوبکر چۆن من پێشی تۆ دەکەوم، کە پێغەمبەر دەربارەی تۆ فەرموویەتی : لە وەتی دونیا هەیەو ڕۆژ هەڵدێت و ئاوا دەبێت لە دوای پێغەمبەرانەوە،هیچ کەسێك هێندەی ئەبوبکر بەڕێزو گەورە نیە !

ئەبو بکر: فەرمووی: ئەی عەلی من چۆن پێشی تۆ دەکەوم: ئەی پێغەمبەر دەربارەی تۆ نافەرموێ :چاك ترین ئافرەتی سەر دونیا کەفاتمەیە، لە چاك ترین پیاوی سەر دونیا کە حەزرەتی عەلیە، مارەم بڕیوە ؟!

عەلی: ئەی ئەبابکر دڵ لەدڵ مەدە بەڕاستی من پێش تۆ ناکەوم چونکە پێغەمبەر

دەربارەی تۆ دەفەرموێ: ئەگەر بیرو باوەڕی هەموو ئادەمیزادەکانی سەر دوونیا بکێشریێ لەگەڵ بیرو باوەڕی ئەبوبکردا، هێشتا باوەڕی ئەبوبکر قورسترە و بەسەر هەموو یان دا سەر دەکەوێ.

ئەبو بکر: ئەی عەلی هیچکە ڕاگیرمان مەکەو پێشکەوە چونکە پێغەمبەر دەربارەی تۆ فەرمووتی: لە ڕۆژی دوایی دا کە هەموو ئادەمیزادەکان، پەرێشان و نارەحەتن لەبەر ڕاوەستانی مەیدانی مەحشەرو لێپرسینەوەو ڕۆژی دوایی و کرداریان، لەو کاتەدا حەزرەتی عەلی و، فاتمەو،حەسەن و،حسین، بەسواری دێن و ڕادەگیرێن ئادەمیزادەکان ڕوو لە حەزرەتی عەلی دەکەن و دەڵێن: ئەو پیاوە نورانیە کێیە نای ناسین چی پێغەمبەرێکە؟. وەڵامیان دەدرێتەوە ئەوە پێغەمبەر نیە عەلی کوڕی ئەبی تالبە .

عەلی : ئەی ئەبوبکر پێشکەوە من پێشی تۆ ناکەوم: ئەدی نەت بیستوە کە پێغەمبەر دەربارەی تۆ فەرموویەتی: ئەگەر من خۆشەویست و هاوەڵێکم لەدونیا بە غەیری خودا هەڵبژارد بایە ئەوا ئەبو بکرم هەڵدەبژارد .

ئەبو بکر: بەدەمی شیرینی هاتە گوفتارو هە نگوینی لێ دەباری فەرمووی :ئەی عەلی بڕۆ پێشکەوە من پێشی تۆ ناکەوم : پێغەمبەر دەربارەی تۆ فەرموویە تی: من لە دوا ڕۆژدا لەگەڵ عەلی دا دەبم : خوای گەورەش دەفەرموێ : ئەی خۆشەویستی خۆم محمد، بزانە حەزرەتی ابراهیم بە دڵسۆزترین باوك بۆ هەڵبژاردی : وە حەزرە تی عەلیشم بە دڵسۆز ترین هاوەڵ و برا بۆ هەڵبژاردی .

عەلی :گەوهەری ئایابی لەدەم دەرچوو ڕووی پیرۆزی کردە ئەبو بکرو فەرمووی: ئاخر ئەبو بکر چۆن پێشی تۆ دەکەوم کە خودای مهرەبان لەبارەی تۆوە فەرموویەتی:

﴿ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ الزمر/٣٣

واتە: ئەو کەسەی لەلایەن خوداوە ئاین و بەرنامەی ڕاستی هێناوەو باوەڕی

پێی هەیە، بەڕاستی ئەوانە پارێزگارو خۆپارێزن .

یان : وەك‌وحەزرەتی:ابوبکر کە بەبێ بیروفکرو تێ ڕوانین باوەڕی هێنا بەو قورئان‌و پێغەمبەرە پاك ڕەوشتە،ئەو ئایەتە هەموو باوەڕ دارێك لە ڕابردو، لە ئێستاو، لەمەو دواش، دەگرێتەوە کە ئەو قورئان‌و ئاینە بەڕاست بزانێ‌و بە شوێنی فەرموودە بەرزە کانیدا بڕوات، وە بەڕاستیش تەنها ئەوانەن بڕوا داری لە خوا ترس و ڕاستەقینەو، خۆیان لەو شتانە دەپارێزن کەهۆی ناڕەزایی خودان.

ئەبو بکر: مرواری ڕستراوی چین لەسەر چینی لەدەم دەر دەچو دەی فەرموو: ئەی عەلی: پێشکەوە چونکە من پێش تۆ ناکەوم خودا ڕێزی زۆری لێ ناوی، لە بارەی تۆوە فەرموویەتی :﴿وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾البقرة/٢٠٧.

واتە: لەناو کۆمەڵانی ئادەمیزاد دا ئیوا هەیە گیانی خۆی بەخت دەکات لە ڕێگەی ڕەزامەندی خودادا : وەحەزرەتی عەلیش ﷺ یەکێك بوو لەوانەی کەگیانی خۆی بەخت کرد لەپێناو خوداو پێغەمبەری خوداﷺدا کە لە ناو جێگەکەی پێغەمبەردا نوست، کاتی کۆچ کردنی : وە بەڕاستی خوداش خاوەن مهربانە بەرامبەر بەبەندەکانی خۆیدا : وەهەر تاوە ناتاوێك ئەو ئینسانە خۆ نەویستانەیان بۆ دەنێرێ .

وەخودا یاربێت ئێمە چاوەڕوانی باوەڕداری خۆ نەوسیت دەکەین کەتەمو مژو تاریکایمان لێ برەوێنێتەوە، وە لەچڵپاوی ڕۆچون‌و، هەڵ خلیسکان بمان هێنێتەوە سەر شەقامی ڕاستی‌و بەختەوەری : بەڵێ بەو شێوەیە حەزرەتی ئەبو بەکرو، عەلی لەو کێشمان کێشمانە دابوون، حەزرەتی جبرائیل هاتە سەرزەمین، چو بۆ لای پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرمووی : یارسول الله واحەزرەتی ئەبوبکرو حەزرەتی عەلی لەسەر دەرگا ڕاوەستاون تەشریف بفەرموو بۆلایان : پێغەمبەر هەر خێرا پێشوازی لێ کردن کە سەیری کرد وا کێشەیانە لەسەر چونەپێشەوە:

دۆستی باوەڕداران

پێغەمبەر(ﷺ) حەزرەتی ئەبو بکری لەلای ڕاستی ڕاگرت و، حەزرەتی عەلیشی لەلای چەپی فەرمووی : بابڕۆینە ژوورەوە بەڕاستی ڕۆژی دوایی (قیامە) بەو شێوە کۆ دەکرێینەوەو حەشرمان دەکرێت .وە بەو جۆرەش پێغەمبەرﷺ کۆتایی بە کێشەی پێشکەوتن هێنا .

﴿ میهرەبانی خودات لەسەر بێ ئەی ئەبا بەکرؓ ﴾

(یرحمك الله یا ابابکرؓ)

ئەو کاتەی کەحەزرەتی ئەبو بەکرؓ بەنەخۆشی دەتلایەوە : کە بەڕاستی نەخۆشیەکەی زۆری تینی بۆ هێنا :حەزرە تی عائیشەی کچی ووتی بابە : نەخوشیەکەت زۆر مەترسی لێ کراوەو لەدەستی بەئازاری دەچم پزیشکت بۆدێنم ؟ ئەبوبکریشؓ فەرمووی : کچم بۆ خۆم چومەلای پزیشك و چارەسەرو ڕێنمونی کردم، کچەکەی ووتی: بابە پزیشك چی پێ ووتی ؟

ئەبوبکر ؓ فەرمووی: کچم پزیشك ووتی : من کار بینم ئەوەی بمەوێ دە یکەم . بۆیە من دەزانم کە کۆتایی ژیانمە، عا ئشە فەرمووی : ئەی بابە کەمردی چیت بۆ بکەینە خەلآت و کفنت، ئەبوبکرؓ فەرمووی : ئەو پۆشا ك و بەرگانەی کە لەدوای پێغەمبەرەوە نوێژم پێوە دەکرد : عائشە فەرمووی : بابە ئەو بەرگانە ڕزیون و هیچ سودیان نەماوە : بۆچی بەرگێکی نوێت بۆ نەکڕین و بیکەین کفنت ؟ ئەبوبکر ؓ فەرمووی: کچم ئادەمیزادی زیند و زیاتر پێویستی بە بەرگی نوێ هەیە نەك مردوو .!!!

﴿جیٚ نشینی موسلمان﴾

(خلا فة إسلا مية)

سەرکردەی پاڵەوانی اسلام حەزرەتی عومەر (رضي الله عنه) خەلیفەی نیشتمانی موسڵمانان، شەوێکی ساردوو سەهەند، تاریك و ئە نگو ستەچاو، لە گەڵ هاوڕیٚ بەڕێزو خۆشەویستەکەی (عبدالرحمن ی کوڕی عەوف)(رضي الله عنه) بۆ ئاگاداری و پارێزگاری دانیشتوانی، بۆ هەواڵ پرسینی کۆمەڵانی خەڵك لە کوڵان و شەقامەکاندا دەگەڕا : لەدوورەوە لەناو تاریکایی شەودا، تروسکە ئاگرێکیان بەدی کرد : بەرەو ئاگرەکە کەوتنە ڕیٚ کە نزیك بوونەوە، سەیریان کرد لە چوار دەورەی ئاگرەکە ئافرەتێك و سیٚ منداڵ کڕوژەیان کردووەو هەر یەکەی لەلا یەکەوە گریان و هاواریەتی، یەکیان دەی ووت : توخودا دایە بەزەییت بەمن دابێتەوە، تاکەی فرمێسکم هەڵڕێژم، یەکی تریان دەی ووت : ئەی هاوار دایە خەریکە لەبرسان گیانم دەردەچیٚ ؟ ئەوی تر دەی ووت: ئەی دایە کەس نیە خواردنێکمان بۆ بهێنیٚ لە پێشی ئەوەی لە برسان گیانمان دەرچیٚ ؟! حەزرەتی عومەر رضي الله عنه کە چاوی بەو ڕووداوە کەوت ڕۆیشتە پێشەوە لە نزیکی ئاگرەکە دانیشت :ڕووی لە ئافرتەکە کردوو فەرمووی : ئەی دایە هاوارو سکاڵا بۆکیٚ دەکەن : ئافرەتەکە دوو سیٚ جار لە داخ و خەفەت هەناسەی ساردی هەڵکێشاو، بە سینگی خۆی کێشاو ووتی، ڕۆڵە هاوارمان لەدەستی عومەرە، حەزرەتی عومەریش رضي الله عنه هاتە وەڵام و فەرمووی : ئەی دایە دەبینی عومەر ئاگای لەئێوە نیەو، نازانیٚ ئێوە هەژارن، ئافرەتەکە ووتی : ناڕۆڵە چۆن شتی وادەبێت !! عومەر سەرکردەمانەو فەرمانمان لەوەوە بۆ دێت چۆن دەبیٚ سەر کردەیەکی وا ئاگای لە ژیانمان نەبیٚ ؟. شتی وەها هەرگیز نابێت !. حەزرەتی عومەر رضي الله عنهگوێی لە وتەی ئافرتەکە بوو : خەریك بوو گیانی دەرچێت، فرمێسکی بەسەر ڕوخساری دا دەهاتە خوار : عومەری خاوەن ڕێز،

خێرا هەستا هەربەو شەوە تاریكو سارده ڕۆیشتە گەنجینەی (بانق) موسڵمانان، لێپرسراوی گەنجینە ئاگادار كردەوەو دەرگای گەنجینەیان كردەوە، زۆر بەخێرایی لێپرسراو ووتی : ئەی سەركردەی موسڵمانان چی ڕوی داوە بەو شەوە تاریكو سارده هاتویە گەنجینە، حەزرەتی عومەرﷺ لەبەر نارەحەت و پەژارەی خۆی وەڵامی لێپرسراوی نەدایەوە هەر خێرا كیسەیەك ئاردی پڕكردو، قاپێك ڕۆن و، قاپێك هەنگوینی پڕ كرد، لێپرسراوی گەنجینەش واقی وڕما بوو هەر سەیری حەزرەتی عومەری دەكردو دەی ووت : بۆچی واپەشۆكاوی، چی ڕووی داوە، حەزرەتی عومەرﷺ فەرمووی : وەرە خێرا بە كوڵم دابدە لێپرسراو ووتی : ئەی سەركردەی موسڵمانان من هەڵی دەگرم : نابێ تۆ هەڵی بگری, هەر چەندە كردی : حەزرەتی عومەرﷺ ڕازی نەبوو ووتی : هەی دایكت ڕۆڵە ڕۆت بۆ بكات، وەرە بە كوڵم دابدە، ئەو تاوانە ئی خۆمە، چونكە تۆ ناتوانی لە ڕۆژی دوایی دا تاوانەكانم هەڵگری، بەو شێوەیە حەزرەتی عومەر ﷺ شتەكانی لە كوڵی خۆی ناو، بەو تاریك و سەرمایە بەرەو ماڵی ئافرەتەكە كەوتە ڕێگا, لە نزیكی ئاگرەكە دانیشت و، دەستی كرد بە ئامادە كردنی خواردن بۆ منداڵەكان، بە دەستی پیرۆزی خواردنی ئامادە كردوو دەیدا بە منداڵەكان، هەتا هەموویانی تێر كرد، دایكەكەشیان سەری سوڕمابوو، سەیری سۆزو میهرەبانی ئەو كابرایەی دەكرد كەچۆن بەو شەوە تاریك و سارده ڕۆیشتو خواردنی هێناو، بۆی ئامادە كردن و منداڵەكانی تێر كرد . ئافرەتەكە هاتە گوفتارو ووتی : سوێند بەخودای میهرەبان ئەی براكەم تۆ جێگەی شانازی كە ببیە سەركردەی موسڵمانان ؟! نەك عومەری كوڕی خەتاب : ئافرەتەكە نەی دەزانی ئەو پیاوە بۆ خۆی حەزرەتی عومەرە .

حەزرەتی عومەر ﷺ فەرمووی : ئەی خوشكم بەیانی وەرە بۆلای بارەگای عومەر بەشكم منیش لەوێ ئامادەبم لەبارەی تۆوە قسەیەكی لە گەڵدا بكەم ! بەو شێوەیە حەزرەتی عومەر ﷺماڵ ئاوایی لە ئافرەت و منداڵەكان كردو

گەڕایــەوە دواوە لەپــەناو حەشــارگەیەکیماڵەکــەدا خــۆی شــاردەوە ســەیری منداڵــەکانی دەکــرد، (عبــدالرحمن ی کــوڕی عــەوف ﷺ) فــەرمووی : ئــەی سەرکردەی موسڵمانان بەڕاستی شەوەکەی زۆر ساردو سەرمایە ناتوانم زیاتر خۆم ڕابگرم با بڕۆین ! حەزرەتی عومەریش (ﷺ) فەرمووی : ئەی عبدالرحمن کە ئێمە هاتین ئەو منداڵانە دەگریان و هاواریان دەکرد : سوێند بەو خودایەی کە گیانی هەمووماني بەدەستە لێرە ناڕۆم هەتا بەچاوی خۆم نەبینم ئەو منداڵانە پێ دەکەنن !!! ئینجا بۆ بەیانی ئافرەتەکە ڕۆیشتە بارەگای حەزرەتی عومەرﷺ، ڕۆیشتە ژوورەوە سه یری کرد ئەو پیاوەی کە شەو هاتۆتە لایان و خواردنی بۆ ئامادە کردون و، سکاڵای هەژاری و ناڕەزایی لە دە ستی عومەر کردووە بۆ خۆیەتی و لەبەینی حەزرەتی (عەلی کوڕی ئەبی تالب ﷺ) و (عبد الله کـوڕی مەسـعودﷺ) دانیـشتووە : هـەر دووکیـان بـەڕێزەوە قسەی لەگـەڵ دەکەن و پێـی دەڵـێن: سـەرکردەی موسـڵمانان : ئافرەتەکە چاوی بـەو دیمەنـە کـەوت زۆر خەجاڵـەت بـوو زۆریـش ترسـا، حـەزرەتی عومـەریشﷺ چـاوی بـە ئافرەتەکـە کەوت ڕەنگـی هـەڵبزرکاو خەجاڵـەت بـوو، فەرمووی : ئەی خوشکم هـیچ شـەرم نـەت گـرێ و خەجاڵـەت مەبـە ؟. ئەوسـتەم و تاوانـەی کە لـە ئێـوەم کردووە پێم بفرۆشە، بەڕاستی من زۆر شەرمەزارم لەلای خودا، ئافرەتەکە ووتـی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان بم بورن، من پەشیمانم لەو سکاڵایەی شەو کەلای تـۆم کـرد ئافرەتەکـە ڕوی وەرگێـڕا و نیـازی بـوو بـڕوات، حـەزرەتی عومـەرﷺ فـەرمووی : سـوێند بـەخودا لێـرە نـاڕۆی هـەتا ئـەو سـتەم و زۆرداریـەی کـەلێم کردوی پێم نە فرۆشی؟. بەهەر شێوەیەك بوو ئافرە تەکەیان ڕازی کرد،

بـە (٦٠٠) شـەش سـەد درهـەم سـتەمەکەیان لێ کـڕی و، داوای لێبـوردن و ئازادیـان لێ کـرد : حـەزرەتی عومـەرﷺ لـە مـاڵی خـۆی پارەکـەی دا نـەك لـەماڵی خەزێنە : وە بە حـەزرەتی عـەلیﷺ فەرموو : بنوسە ئێمـە کە عـەلی و، عبـدالله ی کـوڕی مـسعود : شـاهیدین کـە فلاّنـە ئافرەتـە، تـاوان و سـتەمەکەی خـۆی بـە

خەلیفەی موسڵمانان عومەری کوڕی خەتاب ﷺ فرۆشت،لە دوای ئەوە حەزرەتی عومەرﷺ فەرمووی : بەشاهیدبن ئەگەر مردم ئەو نوسراوە لەناو خەڵاتەکەم بهاون هەتا بەخزمەت خودای گەورە دەگەم, باخەجاڵەت و نائومێد نەبم .

﴿ خەلیفە عومەرﷺ کلیلی مزگەوتی ئەقسا وەر دەگرێ ﴾

(عمرﷺيتسلم مفاتح المسجد الأ قصى)

لە ساڵی (١٥) پانزەی کۆچی سەرۆکی موسڵمانان(عومەری کوڕی خەتابﷺ) چەند سەرکردەی سوپای موسڵمانانی نارد بولای، (بتریارك سەقەر یوس) پادشای شاری قدس, بۆ ئەوەی کلیلی ئەو شارە بداتە دەست موسڵمانەکان، بەڵام بە تریارك کەسەیری ئەو سەرکردانەی وەك و (عەمری کوڕی عاسﷺ) و (شەرحەبیلی کوڕی حەسەنەﷺ)و(ئەبا عوبەیدەی کوڕی جەڕاح ﷺ)و چەندانی دیکەشی کرد ووتی : مـن کلیلی شار نادەمە دەست ئێوە! چونکە ئێمە لە کتێبی پیرۆزی خۆماندا خوێندومانەتەوە کە شاری قدس ئازاددەکرێ و کلیلی شار دەدرێتە سەرکردەی موسڵمانان, کە چەند نیشانەیەکی پێوەیە, بەڵام وەکو سەیر دەکەم ئێوە هیچتان ئەو نیشانانەتان پێوە نیە؟. بۆیە ناتوانن کلیلی ئەو شارەمان لێ وەر بگرن .

لە دوای ئەوەی کە ئەو سەرکردانە بۆیان دەرکەوت کە پادشای قدس وا بەسادەیی و ئاسانی کلیلی شاریان نا داتێ بە ناچاری نامەیەکیان بۆ حەزرەتی عومەرﷺ نوسی : ئەی خەلیفەی موسڵمانان لەبەر ئەوەی کە فەرمانی تۆمان پێ نەبوو بۆ ئەوەی جەنگ و شەڕ بەرپا بکەین، پادشای شاری قودسیش کلیلی شاری نەداینێ . هیوا دارین, بە گەیشتنی ئەو نامەیە فەرمانی جەنگمان پێ بدەی, بۆئەوەی بە جەنگ شاری قدس وەر بگرین، یان تەشریفت

بفـەرمووی : بۆلامـان بێیـت, کاتێـك نامـە گەیـشت و خوێندرایـەوە حـەزرەتی عومەرﷺ: خوی ئامادەی سەفر کردو لەگەڵ غولامێکی دا، تـەنها حوشترێکیان پـێ بـوو کەوتنـە ڕێ سـەرۆکی موسـڵمانان و, خزمـەتکار بەنۆبـە سـواری حوشترەکە دەبوون و، نۆ بەیەکی پشو دا نیشیان دەدایە حوشترەکە، بەبەتاڵی رایـان دەکێشا کـە نزیکـی سنوری شـام بوونـەوە (ئـەبا عوبەیـدەﷺ)و چـەند موسـڵمانێك بەپێشوازیان هـا تـن ،لـەدوای ماوەیـك ڕۆیـشتن کەوتنـە نـاو قوڕو زەلکاوێکەوە، لەو کاتەش دا نۆبە سواری غولامە کەبوو حەزرەتی عومەریشﷺ ڕێـشمەی حوشـترەکەی ڕادەکێـشاو پێڵاوەکـانی لـەبن هـەنگڵی دانـا بـوو، بـە پێخواسـی بـە ناوئاوەکـە کـەوت و، بەدەسـتێکیش ڕێـشمەی حوشـترەکەی ڕادە کێـشا (ئـەبو عوبەیـدەی عـامری کـوڕی جـەڕاح)(ﷺ) ووتـی: ئـەی خەلیفـەی موسلمانان چۆن تـۆ لێپرسراوی ئەو میللەتـەی دەبێ بە پێخواسـی بە ناو ئەو قوڕوئـاوەدا بـڕۆی, بـە ڕاسـتی مـن بـە جـوانی نـازانم، حـەزرەتی عومـەر ﷺ فـەرمووی :خـودای گـەورە ئێمـەی بـەهۆی دینـی سـەربەرزی ئیـسلامەوە بەرز کردوتەوە، لە چەوسانەوەو دەست بەسەری ڕزگاری کردوین،چونکە ئێمە پێش ئیسلام نەوەیـەکی چەوساوەو دەسـت بەسـەر بوین، ئێـستاش هـەرکاتێك داوای گەورایـەتی بکـەین بـەبێ پـەیڕەوی کردنـی دینـی سەربەرزی ئیسلام خـودا سەر شـۆڕو دەسـت بەسـەرمان دەکاتـەوە ، وە ئێـستا نۆبـەی سـواری غولامەکەیـە، ئـەوەك ئـەمن ئەگـەر ئـەوی دا بـەزێنمو خـۆم سـواری ولاغەکـە ببم ئەوەبەڕاسـتی ستەمم لێ کردوە ئەوەش بۆ موسڵمانان نابێ و کارێکی ناڕێكو نەگونجاوە .

بـەڵێ هـەر بـەو شـێوەیە بەنۆبـە سـواری حوشـترەکە دەبـوون، سـەر کردەکـانی موسـڵمانان زۆر لـەوە دەترسـان کەلەوکاتـەی دەگەنـە لای (بتریـارك): پادشـای قودس نۆبە سواری غولامەکە بێت .!!

بەلأم :خودای گەورە وای هێنا کە خەلیفە عومەرﷺ گەیشتە لای پادشـای قـودس نۆبـە سـواری غولامەکـە بـوو خەلیفـە عومـەرﷺ بـەپێیان دەڕۆیـشت و

دۆستی باوەڕداران

ڕێشمەی حوشترەکەی ڕادەکێشا (بەتریارك) ماوەیەك سەیری حەزرەتی عومەری کردو لێی وورد بۆوە، ئەو ڕەوشتانەی کە لەکتێبی پیرۆزی خۆیاندا چاوی پێ کەوتبوو لە خەلیفە عومەردا ﷺ بەدی دەکرا، بۆیە بەبێ ووتە: خێرا کلیلی شاری قودسی بە حەزرەتی عومەر ﷺ بەخشی، ئنجا ووتی : بەڕاستی ئەو نیشانانەی کە لە کتێبی پیرۆزمان دا هەبوو کە ئادەمیزادێك کلیلی ئەوشارە وەردەگرێت خەلیفەی موسڵمانانەو بەپێیان دێتە ناو شارو،غولامەکەی بەسوارییەو پۆشاکەکەی بەری حەڤدە پینەی پێوەیە ئەوەی کەمنیش سەیری دەکەم ئەتۆی وئەوکلیلەش شایانی تۆیە .

ئینجا خەلیفە عومەر ﷺ لەدوای وەرگرتنی کلیلەکە کڕنۆشی بۆ خودا بردوو ماوەیەك لەکڕنۆش دا مایەوە، وە ئەو شەوە زۆر گریا فرمێسکی چاوی وشك نەدەبۆوە پرسیاریان لێ کرد ئەی خەلیفەی موسڵمانان دەبوو کەیف خۆشی دەربڕی، بەڵام هەر دەگریەی هۆی چیە ؟ ئەویش لەوە لامدا فەرمووی : ئەمن لەوە دەترسێم ؟ خودای گەورە بە دەستی ئێوە جیهان ئازاد دەکاو لە ژێر باری زۆرداری ڕزگارتان دەبێ ! بەڵام هێندێکتان مل ملانەی یەکتر دەکەن و لە بەرامبەر یەکترا دەوەستن و ئاژاوە دروست دەکەن، ئەوکاتەش خودای گەورە فریشتەکانی ئاسمانمان بەسەردا زاڵ دەکات و دوژمنایەتی و بەرهەڵستیمان دەکەن وبە ناخۆشی وئاژاوە ژیان دەبەینە سەر، بەڕاستی من تەنها بۆیە دەگریەم

﴿خەلیفە عومەرؓ و کارێکی هەڵکەوت﴾

(عمر والكرامة)

ڕۆژێکی هەینی حەزرەتی (عومەری کوڕی خەتاب) (ؓ) بۆ ووتاری هەینی چووە سەرمنبەر دەستی کرد بە وتار خوێندنەوە لە ناوە ڕاستی وتارە کەیدا ڕاوەستاو هاواری کرد, ئەی سارییە کێوەکە، کێوەکە، وە لەوکاتو وەختەدا, خەلیفە عومەرؓ سوپایەکی گەورەی باوەڕدارەکانی بەسەر کردەی سوپا (ساری یەی کوڕی حەسینؓ) ناردبوو بۆ نیشتمانی فارس بۆ جەنگ، لە دوایی دا کە نوێژی هەینیان تەواو کرد حەزرەتی عەلی (ؓ) فەرمووی : ئەی خەلیفەی موسڵمانان بۆچی هاواری ساریەت کرد؟ ئەدی سارییەت ڕەوانەی وڵاتی فارس نەکردووە بۆ جەنگ لەگەڵ فارسە بێ باوەڕەکاندا ؟.

خەلیفە عومەرؓ فەرمووی : ئەی عەلی بەڵێ دەم زانی و لەبیرم بوو؟، بەڵام لە کاتی وتارەکەم دا چاوم بەبێ باوەڕەکان کەوت، خەریک بوون لای سەرەوەی کێوەکە دەگرن و گەمارۆی موسڵمانەکان دەدەن و لای پشتەوەیان لێ دەگرن .!! منیش هاواری سەرکردەی سوپای موسڵمانان،(ساری یەم) کرد کە لای کێوە کە بگرن بۆ ئەوەی خودای میهرەبان بیان پارێزێ و ڕزگاریان بکات لە دوژمن و سەرکەوتوبن، ئینجا لەو کاتەی موسڵمانەکان لە جەنگی فارس گەڕانەوە بۆ مەدینەی مننەوەرە، ئەو پرسیارە لەمێشکی هێندێك لە موسڵمانەکاندا پەنگاوی خوارد بۆوە،ئایا بۆ دەبێ عومەر ئەوها دەنگی بگاتە ئەو دوورە وڵاتە، بەبێ جیهازی بێتەل،بۆئەومەبەستە پرسیاریان لە ساری یە کرد لە بارەی جەنگ و ڕوداوی جەنگ بەڵام فەرموو دەکەی حەزرەتی عومەریان پێ نەگوت بوو کە لە نوێژی هەینی دا هاواری لەساری یە کرد !.

ساری یە بەبێ ئاگاداری و هیچ پرسیارێك فەرمووی : ئێمە لە مەیدانی جەنگ دا بووین، دووژمن دەیویست گەمارۆمان بداو چوار دەورەمان بگرێت، ئێمە بێ

ئاگا بووین لە کێوێك کە لەپشتمانەوە بوو موسڵمانەکان هاتبوونە خوارێ و خەریك بوو بێباوەڕەکان کێوەکە بگرن .! لەوکاتی جەنگ و هەراوتێك هەڵچونە دا گوێم لێ بوو لە دەنگی سەرکردەی موسڵمانان حەزرەتی عومەر ﷺ بانگی کردم ئەی ساریە کێوەکە، کێوەکە !!. ئێمەش ئاگادار بووینەوەو خێرا کێوەکەمان گرت و، خودای گەورە ڕزگاری کردین و بەسەر دوژمندا سەرکەوتین

﴿بەوشێوەیەڕەفتارتان لەگەڵ دەکەین ئەی خاوەن پەڕاوی ئاسمانی﴾

(هکذاعاملناکم یاأهـل الکتاب)

ڕۆژێکیان خەلیفەی دڵسۆزو تێکۆشەری موسڵمانان حەزرەتی(عومەر ﷺ) بەیەکێك لەشەقامەکانی شاری مەدینەدا دەگەڕا، چاوی بە کابرایەکی پیری کوێری چەماوە کەوت دەرگاو دەرك دەگەڕا بۆسواڵ ودەرۆزە کردن، حەزرەتی عومەر ﷺ زۆر نارەحەت بوو، ڕووی لە کابرا کردو فەرمووی : ئەی برا بۆچی لە خەڵك دەپاڕێیەوە ؟ داوای ڕۆزی تەنها هەر لە خودا بکە، کاتێك کابرا بۆی دەرکەوت کە ئەوە حەزرەتی عومەرەو سەرکردەی موسڵمانانە ووتی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان من کابرایەکی گاورم و لەسەر ئاینی مەسیح تەمەنم بردۆتە سەر ئێستاش پیرو پەك کەوتەو بە ساڵا چوم و لە سەروەتی دونیا هیچ شك نابەم بۆیە وا خەریکی سواڵ‌ودەرۆزە کردنم حەزرەتی عومەر ﷺ زۆری بەزەیی پێدا هاتەوەو دە ستی کابرای گاوری گرت و بەرەو ماڵی خۆیانی بردەوە بەخێزانەکەی ووت : (ئوم کەلسوم) چیمان هەیە خواردن بۆ ئەو میوانە خۆشەویستە ئامادە بکە؟. لەدوای تێر خواردن هەستا بەرەو خەزێنەی موسڵمانان ڕۆیشتن :

حەزرەتی عومەر ﷺ بەلێپرسراوی خەزێنەی ووت : چاو دێری ئەو پیاوەو وێنەی ئەوەش بکەو بەشێك لە خەزێنەی بۆ تەرخان بکە . چونکە بەڕاستی

ئێمە هیچ چاکەیەکمان دەست ناکەوێ کەبەتەمەنی پیری واز لەوانە بهێنین، ئەدی بۆچی هەتا لاو بوون سەرانەمان لێ وەر دەکرتن!. ئێستاش کە پیر بوون وازیان لێ بێنین ؟ بەو شێوەیە لە خەزێنەی موسڵمانان خانە نیشنی بۆ بڕایەوە.

﴿پیاوی میرنیشن وسەرکردایەتی﴾

(رجال الأمارة)

پادشای هەرێمی (ئازەربایجان) نێرراوێکی نارد بۆ مەدینەی (مننەوەرە) بۆ لای خەلیفەی موسڵمانان حەزرەتی (عومەرﷺ)کابرا شەو گەیشتە مەدینە نەیویست بەو شەوە بڕواتە ماڵی خەلیفە ووتی : دەترسێم بچمە ماڵیان بەو شەوە نارەحەت بن و لەخەویان بکەم؟! بۆیە وای بەچاك زانی بڕواتە مزگەوت، بۆ بەیانی حەزرەتی عومەرﷺ لە مزگەوت بدینێ بەڵام : کابرا لەنیوەی شەودا لەسوچێکی مزگەوتەوە گوێی لە ناڵەو هاوارێك بوو دەی ووت : ئەی خودای گەورەو مەرەبان لە دەرگای قاپی مەرەبانیت ڕاوستاوم چاوم بڕیوەتە خوانی مەرەبانیت بۆ ئەوەی بزانم پەشیمانیم لێوەر گیراوە هەتا پیرۆز بایی لەنە فسو گیانم بکەم، یان پە شیمانیم لێ وەر نەگیراوە هەتا پرسەو دڵ نەوازی نەفسەکەم بکەم، کابراکە بەو نیوە شەوە بەرەولای دەنگەکە دەڕواودەڵێ تۆکێی خودا رەحمت پێ بکات ؟

کابراش وەڵامی دەداتەوە و دە فەرموێ : من عومەری کوڕی خە تابم کابرا بە سەر سوڕمانێکەوە ووتی : من ئەو شەو نەهاتمە ماڵتان تاك و پشودانی شەوتان تێك نەدەم !. کەچی وا بەو نیوە شەوە لە سوچێکی مزگەوت لەخودا دەپاڕێیتەوە، خەلیفەی موسڵمانان فەرمووی : ئەی برام خودا مەرەبانیت لەگەڵ دا بکات ئەی نازانی کەشەو بنوم هەتا بەیانی خۆم بە هیلاك دەچم لە بەردەستی قودرەتی خودا دا، وە ئەگەر بە ڕۆژ یش بە تەواوی بنووم ئەوا

کۆمـەڵ و ژێـر دەسـتەکانم لـە دەسـت دەدەم !.ئینجـا دوای ئـەوەی کـەڕۆژ بـۆوە نوێژی بەیانیان کرد گەڕانەوە بۆ ماڵی حەزرەتی عومەرﷺ.

کە گەیشتنەوە سـەرکردەی موسـڵمانان فـەرمووی : ئـەی ئوم کەلـسوم چیمان هە یە بۆمان بهێنە، ئوم کەلسوم وتـی: تـەنها نان‌وخوێمـان هەیە، لـە دوای نـان خواردن حەزرەتی عومەرﷺ فەرمووی: ئەی برام چۆنی، بوو هـاتی بـۆ لامـان؟ نێـرراوە کـە وتـی: پادشـامان ئـەو دیارییـەی بـۆ ناردوی، حـەزرەتی عومـەرﷺ فەرمووی : چیت هێناوە با سەیری بکەین، کەسەریان هەڵدایەوە قاپێك حـەلوای شیرینی نایـابی تێـدا بـوو, کـابرا وتـی: ئـەی خەلیفـە پادشـاکەمان ئـەو حـەلوا شـیرینەی بـۆ ناردوی :حـەزرە تـی عومـەرﷺ فـەرمووی: بەشـی هـەموو بـڕوا دارەکانی کەشت داوە، کابرا سەرسام بوو وتی: ئەی خەلیفەی موسڵمانان ئەو حەلوایە تایبەتیەو بۆ هەموو کەسێك دە ست ناکەوێ تەنها بۆ پیاوە گەورەکانە، حـەزرەتی عومـەر ﷺڕەنگـی سـور هەڵگـەڕاو تـووڕە بـوو فـەرمووی: بـڕۆ بـۆلای هاوەڵەکـەت و پێـی بڵـێ: جـارێکی تـر ئـەو کـردەوە نـاڕە وایـە دووبـارە نەکاتـەوە دەنـا خـەراپی بەسـەر دێـنم و پـشتی دەشـکێنم، ئێـستاش بـڕۆ مزگـەوت و ئـەو حەلوایە بەسەر هەژارەکاندا ببەخشەوە، بەڕاستی شتێکی ناڕەوایـە, عومـەر ئـەو حەلوا خۆشە بخوات و موسڵمانانیش بێ بەش بن‌و نەی خۆن .!!

﴿ سەرکردەی موسڵمانان﴾

(قادة مسلمون)

دەگێڕنـەوە شـەوێکیان حـەزرەتی(عومـەری کـوڕی خـەتاب)(ﷺ)لـەکوڵانی مەدینەدا دەگەڕا بۆ ئەوەی ئاگاداری بە سەرهاتی دانیشتوانی بێت, لە نیوەی شەودا گوێی لەدەنگی ئافرەتێك بوو دەی ووت :

لقد طال هذا الليل واسود جا نبه　　وارقني ان لا حبيبا أداعـبه
فوالله لـولا الله تخشى عواقبه　　لحرق من هذا السرير جوانبه

واتـە: بەڕاسـتی ئـەم شـەوە زۆر درێـژەی کێـشاو لـە هـەموو لایەکـەوە تاریـك هەڵگەڕاوە لەبەر نەبوونی خۆشەویستێ : یاری لەگەڵ دابکەم و، دەست لە ملانم بـێ، خـەوم لێ زڕاوەو، خـەوم لێ ناکـەوێ، سـوێند بـەخودای گـەورە ئەگـەر لەبـەر خودای نەبایـە و, لـە دوا ڕۆژی خـۆم نـە ترسـامایە بـۆ تۆڵـەو سزا، ئاگرم لەهەر چوار لای جێگاو بانەکەم بەردەدا . منیش بەو شێوەیە کردمە هەڵبەست:

ئەم شەو شەو گار درێژ بوو, شەوێکی تاریك و شوم
خەوم لەچاو زڕاوە کەس نییە لە کەڵیا بنوم
سوێند بێ بەزاتی خودا ، گەرلەبەرخوداش نەبا
ئەو جێگەو ڕێگەی هەمە، ئاگرم تێبەر دە دا

حـەزرەتی (عومـەرﷺ) کـە گـوێی لـە گفتـو گـۆی ئـەو ئافرەتـە بـوو, بـەزیرەك و زانیاری خۆی زانی کە ئەو ئافرەتە مێردەکەی لەماڵ نیەو ماوەیەکی زۆرە لێ ی دوورە وا سـکاڵای حـاڵی خـۆی دەکـات، بۆیـە حـەزرەتی (عومـەرﷺ) ڕۆیـشت بۆلای (حەفسەی) کچی،کە دایکی موسڵمانانە و, خێزانی پێغەمبەری خودایە، فەرمووی: ئەی کچم هاتوم پرسیارێکت لێ بکەم شەرم مەکە و، بەتـەواوی وەڵامم

بـدەوە ؟ ئایـا ئـافرەت بەچـەند مـانگ دەتـوانێ لەمێردەکـەی دوور کەوێتـەوە (حەفـسە) خـاتوون لەشـەرمان هـیچ وەڵامـی پێنەدرایـەوەو، سـەری دانەوانـد، حەزرەتی(عومـەرﷺ) فەرمووی: کچم شەرمی ناوێ تۆ دایکی موسڵمانان و، خێزانـی پێغەمبـەری خـودایﷺ، وەڵامـم بـدەوە ؟ دووبـارە (حەفـسە) خـاتون شەرمی کرد وەڵامی بداتەوە، بۆیە بەچوار پەنجە ئیشارەی بۆحەزرەتی عومەر کـردو، لـە دوایـی دا فـەرمووی : ئەدی بابـە ئەو ئایەتـەت نـە دیتـووە کـە خـودا دەفەرموێ :

﴿لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ﴾ البقرة/٢٢٦

وا تـە: بـۆ ئەو کەسانە هەیە کە سوێند دەخۆن نەچنەلای خێزانەکانیان بـۆ مـاوەی زیـاتر لـە چـوار مـانگ، یـان هـەر بەیـەکجاری نەچـن ؟! ئـەوە خێـزان و هاوسەرەکانیان هەتا چوار مانگ چاوە ڕوانیـان لێ دەکەن، لـەدوای چوار مانگ ئافرەتەکـە دە تـوانێ، یـان داوای سـەرجێی لەمێردوهاوسـەرەکەی بکـات، یـان داوای جودا بوونەوە (تەڵاق) ی لێ بکات .

(حەفسە) خاتوون هەموو قورئانی پیرۆزی لەبەر بووە : وە یەکەم کەسیش بووە کە قورئانی پیرۆزی نوسیووە تەوە، لە دوایی دا حەزرەتی (عومەرﷺ) ڕۆیـشت پرسـیاری کـرد، مێـردی ئـەو ئافرەتـە لەکوێیـە ؟ ووتیـان : ئـەی خلیفـەی موسـڵمانان مێردەکـەی سـەربازی جـەنگاوەرە لەگـەڵ بێباوەڕەکـان دا، دوایـی حـەزرەتی (عومـەرﷺ) فـەرمانێکی دیـوانی(رسمـی) دەرکـرد بـۆ سـوپای موسڵمانان، کە پێویستە لەسەر هەموو جەنگاوەری موسڵمان لـە چوار مـانگ زیاتر لە ماڵەوە دوور نەکەوێتەوە، حەزرەتی عومەرﷺ) یەکەم کەس بووە کە مۆڵەت و پەیوەندی ڕە بتی گرد کردنەوەو، بەسەرکردنەوەی لـە جەنگەی شەڕدا کردووە !.

﴿ لەخۆپرسینەوە﴾

(محاسبة النفس)

دەگێڕنـەوە جارێـك خەلیفـەی موسـڵمانان حـەزرەتی(عومـەر)(ﷺ) لـەنیوە شـەودا لـەناو شـاری مەدینـەدا دەگـەڕا وەك‌و ئێـشك چـی بۆئـەوەی ئاگـاداری هـەواڵ‌و ڕوداوی نـاو شـارو ئادەمیزادەکـان بـزانێ ، لـەکاتێك دا گـوێی لـەدەنگی منـداڵێك بـوو زۆر بەسـۆز دەگریـا، ئـەو گریانـە زۆر تینـی تـێ کـردو هەسـتی مهرەبانی خەلیفە (عومەرﷺ)ی بزواند بۆیە ڕۆیشت لـەدەرگای ئەو ماڵـەی داو، بەدایکەکـەی ووت : خوشـکم ئـەو منداڵـە بێـدەنگ بکـە بانـەگریا؟ حـەزرەتی(عومـەرﷺ) بـە ئافرەتەکـەی ووت و: گەڕایـەوە : لـەدوای ماوەیـەك هەربەهـەمان شـوێن دا ڕۆیـشت منداڵەکـە بێـدەنگ نـەبوو هـەردەگریا، بۆیـە دووبـارە بـە دایکەکەی ووت، منداڵەکەت بێدەنگ بکە، بەڵام بێ سود بوو، لە دوای سێهەم: جار کەماوەیەك ڕۆیشت و گەڕایـەوە منداڵەکە هـەردەگریا، حەزرەتی عومـەرﷺ خێرا ڕۆیشتە ژورەوەو بەتوڕەییەوە فەرمووی: بەڕاستی دایکێکی خـەراپ‌و بێ بەزەیی، بۆ منداڵەکەت بێ دەنگ ناکەی ؟! ئافرەتەکە نەی زانی کەئەوە خەلیفە (عومەرﷺ)ە بۆیە هاتە قسەو ووتـی: بەڕاستی برای بەڕێزو موسڵمانم تۆ ئەم شـەو بێـزارت کـردم : ئـەدی بـۆ ئـەتۆ نـازانی سـەرکردەی موسـڵمانان خەلیفـە (عومەرﷺ) موچە (راتب) ناداتە ئەو منداڵانەی کە شیرە خۆرەن، ئەو منداڵـەش برسـیەتی‌و بـۆ شـیر وادەکـا، منـیش دەمـەوێ لـە شـیری ببڕمـەوە بـۆ ئـەوەی لـە خەزێنەی موسڵمانان موچەی بدرێتی؟!

حەزرەتی (عومەرﷺ) کە گوێی لەو ووتەیە بوو, دەم و چاوی تاریك هەڵگەڕاو بەرەو مزگەوت گەڕایەوە, کاتی بەیانی بوو نوێژیان بە جەماعەت دابەست، بەڵام (عبدالرحمن ی کوڕی عـوفﷺ) دە فـەرموێ : سـوێند بـەخودای گـەورە لەبەر شین وگریانی خەلیفە(عومـەر ﷺ) لەناو نوێژە کـە یـدا لـەقورئان خوێنـدنی تـێ

نەدەگەیشتم .

لە دوای نوێژەکە خەلیفە(عومەرﷺ) دەستی پیرۆزی بە هەڵەو گەڕاوی بەرز کردەوەو زۆر بە شەرمەزاری وەل کەچییەوە هاواری دە کردو دەی ووت : ئەی بەد بەخت (عومەر) خودا چیت لێ بکات، دەبێ تاك و ئێستا چەند منداڵی شیرەخۆرەت کوشتبێ ؟ هێشتاخۆر دەرنەکەوتبوو فەرمانێکی دەرکرد، هەر منداڵێك کە لە دایك بوو لەوکاتەوە موچەی لە گەنجینەی موسڵمانان پێ بدرێت

﴿چاوپۆش و لێبوردەیی کۆمەڵگای ئیسلامی﴾

(سماحة المجتمع الأسلامی)

لە سەردەمی جێنیشینی خەلیفە حەزرەتی(ابو بکر)دا(ﷺ) حەزرەتی(عومەرﷺ) کرایە داد پرس و فەرمان ڕەوای ئاینی، ماوەیەکی زۆر بەداد پرسی مایەوە، کەس کێشەی نەبوو بڕواتە لای حەزرەتی (عومەرﷺ) داوای لە حەزرەتی(ئەبوبکرﷺ) کرد ئەی خەلیفە دەمەوێ لەسەر ئەوکارو پیشەم لابدەی و ئیشێکی ترم پێ بسپێری ؟ حەزرەتی (ئەبوبکرﷺ) فەرمووی: بۆچی ئەوکارو پیشەت زۆر گران و قورسە، توانات نیە بەڕێوەی بەری ؟

حەزرەتی (عومەرﷺ) یش فەرمووی: نەخێر ئەی جێ نیشی پێغەمبەری خوداﷺ من کە داد پرسم لە ناو کۆمەڵی موسڵماناندا هیچ ئیشێکم نابێت لەبەر ئەوەی موسڵمانی ڕاستەقینە دەزانن لەو دونیایەدا چی بەشێکیان هەیەو زیادە ڕۆیی ناکەن و، پێوستی سەرشانیان بەتەواوی بەڕێوە دەبەن و درێخی لێ ناکەن، وە ئە وەی کە بۆ خۆیان حەزی لێ بکەن بۆ برای موسڵمانیشیان پێ خۆشە و حەزی پێ دەکەن، وەکاتێ یەکێکیان دیار نەبوو بەدوای دا دەگەڕێن و هەواڵی دەپرسن و کە نەخۆشیان هەبوو بۆی دڵتەنگ دەبن و زیارەتی دەکەن و، کە هەژارو دەست کورتیان هەبوو یارمەتی دەدەن .

بەو شێوەیە بەتەنها ئاینەکەیان ئاگاداریانەو ئامۆژگاریـان دەکات، وەڕەوشتیان فەرمان بە چاکەو دوور کەوتنەوە لە خەراپەیە : ئینجا بەڕاستی گەلێك کە ئەوە ڕەوشتیان بێت کێشەو ناخۆشی لەناویاندا ڕوو نادات .

﴿ شۆخ و شه نگی دۆستایەتی ﴾

(حسن المعاشرة)

جارێـك کابرایـەك هـات بـۆ لای سـەرکردەی موسـڵمانان حـەزرەتی(عومـەری کوڕی خەتاب) (ﷺ) بۆ سکالاَ کردن لە دەستی خەراپی هاوسەرەکەی، ڕۆیشت ماوە یەك لـە مـاڵی خەلیفە دانیشت سـەیری کـرد حـەزرەتی (عومـەرﷺ) لەگـەڵ خێـزان و هاوسـەرەکەی توڕەیـە !، لـە دڵـی خۆیـدا ووتـی : خەلیفـە لەگـەڵ خێزانەکەی خۆی توڕەیە من باسی چی لەگەڵ دا بکەم ؟. واچاکە بڕۆم، کابرا هەستاو خواحافیزی کرد, سەرکردەی موسڵمانان فەرمووی : برای بـەڕێزم وەرە چۆنی بوو هاتی و ئیشت چی بوو ؟کابراش بـەبێ پێچ و پـەنا ووتـی : چیت لێ بشارمەوە ئەی خەلیفە ئەمن هاتم سکالاَی ڕەوشتی خەراپی هاوسەرەکەمت لـەلا بکەم، بەلاَم وەك و سەیر دەکەم ئەوبارو دۆخ و دەردەی کەمنی تێدام، تۆ خـەراپ تری و ئە تۆش ناڕازی لە هاوسەرەکەت و توڕەی، بۆیـە منیش ئەم ویست هیچ بڵـێم و، دەمـەوێ بگەڕێمـەوە ! حـەزرەتی (عومـەرﷺ) فـەرمووی: ئـەی بـرای شیرینم وەرە بابۆت ڕوون بکە مەوەو تێت بگە یـەنم : هاوسـەرەکانمان مافیـان بەسەرمانەوە زۆرە ؟ هاوسەرەکانمان خواردنمان بۆ ئامادە دەکەن و, پۆشاکمان بـۆ دەشـۆن و, پێویـستی و ئارەزومـان بـەجێ دیـنن و, منـداڵمان بـۆ بـەخێو دەکەن و،وەچـەندین کـاری جـوان و باشمـان بـۆ ئـەنجام دەدەن, کـە جـارێکیش نارەوایـەکیان کـرد دەبێ چاو پۆشیان لێ بکـەین، نـابی هەرباسـی خەراپەکـەیان بکەین و, چاکەکانیش لەبیر بەرینەوە : ئەی برای بەڕێزم, بزانە لـەنێوانی ئێمـەو

ئەوان دا دوو ڕۆژ هەیە، یان ئەوان دەمرن و ئێمە لەدەستیان ڕزگارمان دەبێ و پشوو دەدەین، یان ئێمە دەمرین و، ئەوان لەدەستی ئێمە ڕزگاریان دەبێ و پشوو دەدەن، کابراکە بەو فەرمایشتەی حەزرەتی (عومەرﷺ) زۆر خۆشحاڵ بوو بەدڵێکی خۆش گەڕایەوە بۆ ماڵ، لە کاتێك دا کەڕۆیشت بۆلای حەزرەتی(عومەرﷺ) خەریك بوو لە بەر نائارامی و ناخۆشیدا دڵی نە پچڕاو دەتوایەوە .

﴿خۆ پارێزی ولەخوداترسانی سەرکردە﴾

(ورع الأمراء)

جارێکیان خەلیفەی موسڵمانان (عومەری کوڕی خەتاب) (ﷺ) چاوی بە پارچەیەکی بچوکی (بڕۆنزی زەرد) کەوت بەدەستی کوڕە بچوکەکەی، لەبەر بچوکی پارچەکە هیچ نرخێکی نەبوو، بانگی کوڕەکەی کردو ووتی: ئەو بڕۆنزەت لەکوێ بوو، کێ دایە ؟ کوڕەکەی ووتی: بابە لێپرسراوی خەزێنە دایمێ حەزرەتی (عومەرﷺ) هەر خێرا دەستی کوڕەکەی گرت و بەرەو لای لێپرسراوی خەزێنەی برد، زۆر بەتووڕەییەوە بە لێپرسراوی ووت : کێ پێی ووتی : ئەو پارچە بڕۆنزە بدەیتە کوڕی (عومەر) لێپرسراو بە خەلیفەی ووت : بەڕێز کۆگا(مەخزەن) م پاك دەکردەوە زێڕو، زیوو، گەوهەری زۆرم تێدا دۆزی یەوە، تەنها ئەو پاچە بچوکە بڕۆنزەم دۆزی یەوە کەڵکی هیچی پێوە نەبوو منیش دامە دەستی کوڕەکەت حەزرەتی (عومەرﷺ) کە گوێی لە وتەی لێپرسراو بوو بە تەواوی ڕەنگی تێك چوو توڕە بوو، زۆر بە تووڕەییەوە ووتی: هەی دایکت ڕۆڵە ڕۆت بۆ بکات هەموو موسڵمانانت بەتاڵی کردوتەوە : کەست نەدیتەوە شتی ناڕەوای دەرخوارد بدەی بیخوات تەنها ماڵی(عومەر)ی نەبێت, هانێ خێرا بیگرەو لە جێگەی خۆی دابنێوە .

﴿ بۆگە نجینەی موسڵمانان ﴾

(إلى بيت مال المسلمين)

ڕۆژێـك سـەرکردەی موسـڵمانان(عومـەری کـوڕی خـەتابﷺ)جەولەیـەکی گەڕانی بەناو حوشتری خێریٚ داکرد، لەناو حوشترەکاندا حوشترێکی زۆر قەڵەو جـوانی بەرچاوکەوت, پرسـیاری کـرد ئـەو حوشـترە ئیکـیٚ یـە ؟ ووتیـان: ئـەی خەلیفـە(عومـەرﷺ) ئـەوەئی عبـدالله ی کوڕتـە، حـەزرەتی(عومـەرﷺ) بـانگی(عبـدالله) ی کـردو ووتـی: ئـەو حوشـترەت بەچـەندی کڕیـوە ؟ عبـدالله ووتـی: بەوەنـدە (مبلـغ) پـارەم کڕیوە،حـەزرەتی (عومـەرﷺ) فـەرمووی: ئـەوە پـارەی حوشترەکەت دەبیٚ ئەو حوشـترە بۆ خەزێنـەی موسـڵمانان بیٚ ؟(عبداللهﷺ) ش ووتی: لەبەرچی ئەی بابە چۆن وادەبیٚ ؟ حـەزرەتی(عومـەرﷺ) فـەرمووی : لـە بەر ئەوەی ئەو حوشترە ئی تۆیـەو کومـەلآنی خـەڵکیش دەڵێن ئەو حوشـترە ئـی کوڕی سـەرۆکی موسـڵمانانە باشـی بلـە وەڕێـنن وخۆراکیباش‌و, ئاوی بدەن و ماندوی مەکەن، بەوشێوە زۆر بە جیاوازی سـەیری دەکـەن, بۆیە منیش دەمـەویٚ لێتی بکڕمەوە بائەوجیاوازیە لەگەڵ ئەوانی تردا دروست نەبێت, ئەوە پارەکـەت حوشترەکە بۆخەزێنەی موسڵمانان بێت.

﴿ پێشەوای هوشیارو ڕێنیشان دەر﴾

(إمامة راشدة)

دەگێڕنـەوە ڕۆژێکیـان حـەزرەتی(عومـەرﷺ) کـە سـەلامی نوێـژی عەسـری دایەوە، سەیری کرد یەکێك لە هاوەڵەکانی ئامادەی نوێژ نـەبوو، لـە هاوەڵەکانی پرسـی هـۆی چیە فلآنـە کـەس ئامـادەی نوێـژی بەکۆمـەڵ (جماعـە) نـەبووە ؟ هاوەڵـەکان ووتیـان : ئـەی سـەرکردەی موسـڵمانان، نەخۆشـە ؟ حـەزرەتی

(عومەرﷺ) بەرەومالّی هاوەڵەکەیان ڕۆیشت بۆ دیدەنی و هەواڵ پرسینی، لە دەرگـای دا ؟ کـابرا ووتـی : کـێ یـە لـەدەرگا دەدا ؟،حـەزرەتی (عومـەرﷺ) فەرمووی: منم عومەری کوڕی خەتاب، کابراش خێرا بەپەلە ڕۆیشت و دەرگای کردەوە :حەزرەتی عومەر چاوی بە کابرا کەوت، فەرمووی: هابرام چۆنی بوو لە نوێـژی بەکۆمـەڵ دوا کـەوتی و نـەهاتی بۆنوێـژ ؟ بۆچـی وەڵامـی ئـەو خودایـە گەورەیـەت نەدایەوە کە لە سەروی حەوت ئاسمانـەوە بەدەنگی بەرز بانگی لێ کردی ؟، بە ووشەی (حی علی الصلاة)، یانی بەگورجی وەرە بۆ گەورەیی نوێـژ بـەڵام بەداخـەوە : وەڵامـی بـانگی خـوات نەدایـەوە، بـەو هـەموو گـەورەیی و مهرەبانیـەی بانگی لێ کـردی : کەچـی وەڵامـی (عومـەر) دەدەیـەوەو پێشوازی لێ دەکەی ؟!! .

« کۆشش وخەبات و ئارەزوو »

(عمل ونية)

جارێکیان ژن و مێردێك دووهاوسەری یـەکتری کێشەیەکی ناڕێك و جیاوازی دەکەوێتـە نێوانیان،خەبـەر دەدەنـە حـەزرەتی(عومـەرﷺ) بـۆ چارەسـەری ئـەو کێشەیە : حـەزرەتی (عومـەرﷺ) یـش خێرا دووکەسـی بانگ کـرد, یـەکێك لـە خزمی پیاوەکەو, ئەوی تریش لەخزمی ژنەکـەی، بۆ ئـاشتی و ڕێك خستنەوەی بـەینی ئەودووهاوسـەرە ژن و مێـردە، لـە دوای ماوەیـەك هـەردوو کەسـەکە گەڕانـەوە بـۆ لای حـەزرەتی (عومەر ﷺ) ووتیـان: ئـەی سـەرکردەی موسڵمانان زۆرمـان هـەوڵ دا بـەڵام بـێ سـوودبوو،حەزرەتی(عومـەرﷺ) داردە سـت و گۆپـاڵ(عـصا)ێکـی هـەبوو بـەناوی (دوررە) بـەرزی کـردەوەو دەسـتی کـرد بەلێدانی ئەو دوو پیاوە ووتیان : ئەی سەرکردەی موسڵمانان بـۆ لێمان دەدەی تاوانمان چیە ؟ حـەزرەتی (عومـەرﷺ) فـەرمووی: ئەگـەر ئێـوە دڵ و دەروونتـان

پاك بوايەو, نيازو نييەتی ئاشتيتان ببوايە، خودا ئاشتی دەخستە نيوانی ئەودووهاوسەرە هەروەك و خودا دەفەرموێ:

﴿ إِن يُرِيدَا إِصْلاَحاً يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيماً خَبِيراً﴾ النساء/٣٥

واتە: ئەگەرناخۆشی کەوتە نێوان هاوسەران ژن ومێردەوە پێویستە لەسەر فەرمان ڕەوایانی وڵات : یان لەسەر ئەوانەی کە دە توانن ئیش بەڕێوە بەرن،خێرا فەرمان ڕەوایەك لەخزمی ژنەکەو فەرمان ڕەوایەك لەخزمی پیاوەکە بنێرن بۆ نێوان کردن,و، ئاشت بوونەوەی ئەو ژن,و پیاوە، بۆیە دەبێ خزمی ژن و پیاوەکە بنێرن، چونکە ئەوان چاکتر دەزانن چۆن چارەسەری نێوانی ئەو دوو هاوسەرە دەکرێ,و, کێشەکەیان چییەو, خەراپ,و تاوانی کامەیانە، وە ئەگەر ئە و دوو فەرمان ڕەوایانە ئارەزویان لەڕێك خستنی نێوان,و بەینی ئەو ژن و مێردە بێ : ئەوا خودا بەئاسانی ڕێکیان دەخات .

﴿خۆشەویستی یارانی پێغەمبەر ﷺ ﴾

(محبة الصحابة)

دەگێڕنەوە جارێك حەزرەتی(عومەر ﷺ) دەچێتە خزمەت پێغەمبەری خودا ﷺ شکایەت لە حەزرەتی عەلی ﷺ دەکات و دەفەرموێ: ئەی نێردراوی ڕاستە قینەی مرۆڤایەتی نازانم هۆی چیە ؟ هەر چەند جاری دەگەمە عەلی ئەمن سەلامی لێدەکەم : جارێك ئەو سەلام لەمن ناکا ؟ پێغەمبەری خودا (ﷺ) بەدوای حەزرە تی(عەلی) دا نارد، حەزرەتی(عەلی ﷺ) خێرا بەدوای بانگەکەی پێغەمبەردا ﷺ گەیشتەجێ، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : ئەی عەلی هۆی چیە هەر دەبێ حەزرەتی (عومەر ﷺ)سەلامت لێ بکا،جارێك نییە تۆ سەلام لە ئەو بکەی ؟ حەزرەتی (عەلی)ش فەرمووی : گیانم بە فیدات بێت ئەی ڕەسولی خودا بۆ خۆت فەرمووتە: هەر کەسێك لە پێشەوە سەلام لەکەسێکی تر بکات

خودای گەورە خانوبەرەی خۆشی بۆ دادەمەزرێنی لە بەهەشت دا، منیش دەمەوێ ئەو خانو قەسرەو باڵخانە خۆشانە ببێتە بەش و نسیبی حەزرەتی عومەرﷺ، بۆیە من سەلامی لێ ناکەم لەپێشەوە .

﴿ سەردانێك لەماڵی حەزرەتی عومەر ﷺ﴾

(زيارة لبيت عمرﷺ)

دەگێڕنەوە (حوزەیفەی کوڕی یەمانﷺ) دە فەرموێ : کۆمەڵێك لەلای سەرکردەی موسڵمانان (عومەری کوڕی خەتاب ﷺ) دانیشتبوین حەزرەتی (عومەرﷺ) فەرمووی : کێ لە پێغەمبەری بیستوە کە باسی ئەو هەراو ناخۆشیەی کردووە کەوەك و شەپۆلی دەریا شەپۆل دەهاوێت، (حوزەیفەی کوڕی یەمانﷺ) لە دە وری پێغەمبەردا ڕاز شێرەوەی نهێنی پێغەمبەر بوو (امين السر) فەرمووی : ئەی سەرکردەی موسڵمانان من لە پێغەمبەرمﷺ بیستووە دەی فەرموو:

(تعرض الفتن على ا لقلوب كما تعرض الحصير عودا فأيما قلب انكرها نكت فيه نكتة بيضاء، وأيما قلب أشربها نكت فيه نكتة سوداء حتى تكون على قلبين على ابيض مثل الصفا لا تضره فتنة مادامت السموات والارض وعلى اسود مرباد مثل الكوز مجنيا لا يعرف معروفا ولا ينكر منكرا ا ما اشرب من هواه) مسلم : ٢-٨

واتە: ئاژاوەو فیتنە دادەبارێتە سەر دڵان، هەروەك و چۆن حە سیر قەف قەف دەکەوێتە سەریەك، ئینجا هەردڵێك ئەو بەڵاو ئاژاوەیەی لەلا ناخۆش بێ ئە وا نوقتەیەکی سپی درەوشاوە لەسەر دڵی تۆمار دەبێ، وە هەردڵێکیش ئەوئاژاوەی خۆش بوێ و ئارەزوی بکات ئەوا نوقتەیەکی ڕەشی تاریك لەسەر دڵ تۆمار دەبێ، لە ئەنجام دا وەك و دوو دڵی لێدێت، ئەو دڵەی نوقتەی سپی لەسەر تۆمار دەبێ ئەوە زۆر جوان و درەوشاوەیە وەك بەردێکی ساف و سپی و

لوس وەهایە هیچ شتی پێوە نە نوسابێ، وە هیچ کاتێ هەرگیزاو هەرگیز هەتا ئەرزو ئاسمان بمێنی توشی ئاژاوەو ناڕەحەتی نابێت، وەئەو دڵەی کە نوقتەی رەشی لەسەر تۆمار دەبێ دزێوو دێزو بۆزو ناشرینە وەك و گۆزەی خوار کراوە یە بەهیچ جۆرێ خێری تێدانامێنێ تەنها هەوایەکی بۆشی بێکەڵك و بێسود, چونکە نەچاکە دەزانێ بیکا, وە نە ناڕەواش دەزانێ خۆی لێ بپارێزێ .

وە هەر بەوجۆرە پێغەمبەرﷺ لە فەرمودەیەکی تردا کە مانای ئەو حەدسیەی پێش و دەگەیەنێ دە فەرموێ :

(بادروا بالاعمال الصالحة فلتكونن فتن كقطع الليل المظلم يصبح الرجل مؤمنا ويمسى كافرا او يمسى مؤمنا ويصبح كافرا يبيع دينه بعرض من الدنيا)مسلم -١-٤٩٧ .

واتە: تاڵوکە بکەن بۆ کردەوەی چاکە، زۆر نزیکە کە توشی بەڵاو ئاژاوەیەك ببن وەك و بەشێکی تاریکە شەو : بەیانی ئینسانێکی موسڵمان و باوەڕدارە بەڵام ئێوارە کافرو بێ باوەڕە وەیان ئێوارە بڕواداره و, بەیانی بێ باوەڕە ئینسان دین و ئاینی دەفرۆشێ بەکەل و پەلێکی کەمی ژیانی دونیا .

لەدوایی دا (حوزەیفەرضي الله عنه) فەرمووی: داوام لە کۆمەڵگەلی موسڵمانان ئەوەیە بەتێکرایی لە فەرمان و گوێ ڕایەڵی دابن و هەست و هۆشیان بە مێشکێکی پاراو پڕ حیکمەتی ئیمان ئاگاداربێ لەدوژمنان و ناحەزانی ئیسلام, ئەمجار ڕوی کردە حەزرەتی(عومەررضي الله عنه) وفەرمووی:

ئەی سەرکردەی موسڵمانان لە پێغەمبەرم بیستووە لە نیوانی تۆو ئەو ئاژاوە گەورەیەدا یەك دەرگا هەیە ئەویش نزیکە بشکێ ئەو دەرگایەش حەزرەتی(عومەررضي الله عنه)ە کە دەرگایەکە شکابەڵاو ئاژاوە دا دەباریێ حەزرەتی(عومەررضي الله عنه) فەرمووی: ئەی حوزەیفە ئەو دەرگایە دەشکێ یان دەکرێتەوە ؟ ئەگەر بکرێتەوە چاری هەیە دە توانرێ پێوە بدرێتەوە، بەڵام حوزەیفە ووتی : نەخێر ئەو دەرگایە ناکرێتەوە بەڵکو دەشکێنرێ، ئینجاپێویستی کۆمەلانی

دۆستی باوەڕداران

خەڵکی موسڵمانە هەر لەدوورو بەرزیانەوە هەتا نزیك ونزمیان زۆر چاك بزانن کە ووتمان : دەرگاکە حەزرە تی(عومەرﷺ) بووئەویش شەهید کرا لە جەماعەتی نوێژی بەیانیدا، وە لەو کاتەشەوە بەڵاو ئاژاوە داباری ئەوەی کەشەهیدیشی کرد ئاگر پەرستێك بوو .

ئەو کۆمەڵەی کە هەستان بۆ پیلان گێڕان،بۆ شەهید کردنی خەلیفە(عومەرﷺ) کۆمەڵێکی نهێنی بوون بە سەرۆکایەتی کابرایەکی گاور کە بە ئاشکراو لەبەر چاوان موسڵمان بوو: بەڵام لەدڵدا بێباوەڕ بوو ئەویش:(عبدالله ی کوڕی سەبەء) دوو ڕوو (منافق) بوو .چەند کۆمەڵێکی لە ئاگر پەرست و، گاورو، جولەکە و، بێ بڕواکانی کەدا بەنهێنی کۆ کردەوە، بە هەموویان پیلانێکیان ڕێك خست یەکێکیان دیاری کرد بۆ هەستان بەو پیلانو تاوانە گەورەیە، بەناوی (ئە با لوء لوئە) ی ئاگر پەرست بۆ کوشتنی خەلیفە عومەرﷺ کە لە جەماعەتی نوێژی بەیانیدا شەهیدی کرد .

حەزرە تی عومەرﷺ پێشی لێدانی بەچەند ڕۆژێك خەوێك دەبینێ لەخەوەکەیدا پێغەمبەر (ﷺ)بەحەزرەتی عومەر دەفەرموێ:

(سيبكى الإسلام على موتك ياعمر وانت سراج الإسلام ياعمر)

واتە: لەمەو دوا کۆمەڵی موسڵمانان بۆ مردن و جودا بونەوەی تۆ دەگریەن ئەی عومەر بەڕاستی ئەتۆ چراو ڕووناکی دینی اسلام بووی ڕۆژێکی هەینی حەزرەتی عومەرﷺ ڕۆیشتە سەر منبەرو بەیارەکانی فەرموو: برا موسڵمانەکانم لە خەوم دا کە کەڵەشێرێك سێ دەندوکی لێ گرتم،بزانن کەئەوە نیشانەی کۆتایی تەمەنمە : کەڵەشێریش لە خەودا بەندەیەکە عەرەب نەبێت، ئینجا هەر نەتەوەیەك بێت، وە دەندوك لێدانی کەڵەشێریش لەخەودا مانای لێدانی خەنجەرە . دوایی حەزرەتی عومەرﷺ فەرمووی : برا موسڵمانەکان ئەگەر ئەمن مردم بزانن خودای گەورە ئەو دینە پاکە نافەوتێنی و، ئەو سپاردە گەورەیە کەخودای گەورە پێغەمبەریﷺ بۆ ڕەوانە کردووە بۆ ڕاگەیاندن بە

دۆستی باوەڕداران

بەرەی ئادەمیزاد هەر دەمێنێ و نافەوتێ، لەدوای خوێندنەوەی ئەو ووتارە کە ڕۆژی هەینی بوو :

لەدوای پێنج ڕۆژ لەبەرە بەیانی ڕۆژی چوارشەمەدا لە ناو نوێژی بەیانیدا سێ خەنجەری لەژێر ناوکیەوە لێ درا : حەزرەتی عومەرﷺ ویستی بە برینداریش نوێژەکەی تەواو بکات، بەڵام توانای ڕاوەستانی نە مابوو: بۆیە بانگی (عبدالرحمن ی کوری عەوفیﷺ) کرد نوێژەکەی بۆ تەواو کردن،

لە دوای نوێژ حەزرەتی عومەریان هەڵگرت و بەرە وماڵەوە بردیانەوە خوێنی بەتاواوی لە لەشەی دا نەمابوو هێزوتوانای کەمببوو هۆشی لەخۆی نەما بوو، بەلأم باموسڵمانان زۆر چاك بزانن كە لێدانی حەزرەتی عومەرﷺ تەنها عومەر نەبوو بەس، بە ڵکو لێدانی دینی سەربەرزی ئیسلام بوو : وە خوێن ڕژانی عومەرﷺ ڕژانی خوێنی اسلام بوو .

وە دوژمنانی اسلام هیچ کاتێك نا یانەوێ دینی اسلام پەرە بستێنێ و گەشە بکات چونکە لەگەڵ بەرژەوەندیە پوچەکەیان دانا گونجێ : دەیانەوێ دینی اسلام بکەنە چەکی چەوسانەوەی نەتەوە هەژارەکان : بۆیە هەردەم هەوڵی نەمانی دەدەن لە هەموو لایەکەوە،

وە پێویستی سەرشانی هەموو موسڵمانانە کە هەست بە دووژمنانی اسلام‌وئینسانیەت بکەن‌وخۆیان بکەن بە دڵۆپێك خوێن بۆ پاراستنی و : فراوانی ئەو دینە پاکو ڕاستە کەبەخەم مرۆڤایەتیەوەیەو ئابڕو پارێزو ڕێزدانەری ئادەمیزادە . ئینجا دوای ئەوەی کە خەلیفە عومەرﷺ هۆشی هاتەوە بەر فەرمووی : کێ منی کوشت ؟ هاوەڵەکانی فەرموویان : (ئە بو لۆلۆە ی) ئاگر پەرست، حەزرەتی (عو مەرﷺ) كە گوێی لەو وتەیە بوو خێرا سەری خستە سەر خاك و كڕنۆشی شوكری بۆ خودا برد و فەرمووی : سوپاس بۆ خودای گەورە كە بەدەستی موسڵمانان نەبوو . وە داوای لە خودای كرد كە خودا پاداشتی بداتەوە لە ڕۆژی دوایی دا .

هەر لەوکاتەدا کەخوێنی بەردەوام لەبەر دەهاتو دەڕۆیشت و نەدەوەستا بە (عبـدالله ی کـوڕی‌ﷺ) ووت: سـەرم لـە سـەر ئـەو سـەرینە دابگـرە بم خـەرە سـەرزەوی : بـەڵکو خـودا چـاوێکی بەبـەزەی و مهرەبـانیم لێ بکـات و گیـانم دەرچێت !!. بەو شێوەیە حەزرەتی عومەرﷺ گیانی شیرینی بەخاك سپارد هەزاران جار ڕەزای خودای لەسەر بێ، وە ماوەی خەلافەتو جێنشینی حەزرە تی عومەرﷺ: دە ساڵ و شەش مانگو چوار ڕۆژ بوو .

﴿ ئێمە بەو شێوەیە بووین ﴾
(هكذا كنا)

بـرای خوێنـەری موسـڵمان ئـەو نامەیـە بخوێنـەوەو بـیر بکەوە،کەچـۆن دووژمنـانی اسـلام لـە هـەموو کـاتو سـەردەمێك دا هـەر چـۆنێك بۆیـان ڕێـك بکەوێو دەرفەتیان بۆبڕەخسێ بەفیڕۆی نادەنو هەوڵ دەدەن بۆ پێشکەوتنی وڵاتەکەیان،بەهـەر نـرخو جۆرێـك بێـت، لـە (جـۆرجی) دووەمـەوە سـەرۆکی ئینگلتـەرەو،گالو، سویدو، نەرویجەوە، بۆلای خەلیفەی موسڵمانان :خاوەنی ڕێـزو شـکۆ:(هوشـامی سـێهەم)، لـە ئەنـدەلوس دا، لـە دوای پێشکەش کردنـی سـوپاس‌وڕێزمان، بۆمـان دەرکـەوتو زانیمـان ئەوهـەموو پیـشە سـازی و زانیارییەی کە وڵاتەکەتانی ڕازاندوتـەوەو، لەژێر سێبەری زانیاری دا دەژیـەن، ئێمـەش ویـستمان کە ئەندازەیـەك لـەو ڕووناکو ڕۆشنایەی ئێوە بەهرەیـەکمان بەربکـەوێ، وە ببێتـە یەکـەم ڕێگـە بـۆ ڕازاندنـەوەی وڵاتەکـەمان لەلایـەن بەڕێزتانەوە کە بەڕاستی لە هەر چوارلامانەوە نەزانیو تاریکیو دوا کەوتوویی وڵاتەکەمانی داگرتووە : ئەوا هێندێك لەلاوەکانمان دەنێرینە خزمەتی بەڕێزتان :یـەکێ لـەو کەسـانە کـچی براکـەم خـاتو(دۆبـات)ە سەرپەرشـتی کـەری ئـەو کۆمەڵە ئافرەتانەیە کە لەگەڵیاندایە؟! وە بەڕاستی ئەو ئافرەتانە کەدێنە لاتان لە

بنە ماڵەیەکی بەشەرەفی (ئینگلتەرەن) هیومان بەبارەگای بەرێزتانە کە ئێوەش ڕێزیان لێ بنێن و پارێزگاریان بکەن :وە دیارییەکی کە میشمان لە گەڵ خات و (دۆبانت) دا بۆ بەرێزتان ڕەوانە کرد : هیوامان وایە کە لەگەڵ ڕێزو سوپاسیشماندا وەری بگرن .

کار گوزارو فەرمان ڕەواتان جۆرجی دووەم

پادشای ئینگلتەرەو گال و سویدو نەرویجەوە

﴿ ڕوداوێك لە ئوحد ﴾

(مشهد من احود)

یەکێك لەو موسڵمانانەی کەلە کێوی ئوحد شەهید کرا بوو (عبدالله کوڕی عومەر ﷺ)ی باوکی جابر بوو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : ئەی جابر مزگێنیەکت بدەمێ ؟، جابر ووتی: ئەی نێردراوی خودا مزگێنی تۆ هەر خێرو چاکەیە : پێغەمبەرﷺ فەرمووی :ئەی جابر:خودای گەورە فەرمایشتی لەگەڵ کەسدا نە کردووە بەبێ پەردە،بەڵام لەگەڵ باوکتدا بەبێ پەردە فەرمایشتی لەگەڵ کردووە !!.

خودای گەورە پێی فەرمووە : ئەی عبدالله چیت دەوێ داوام لێ بکە پێت دەبەخشم ؟ عبدالله ش فەرمویەتی ئەی خودایە بمگەڕێنەوە بۆ دونیایە بۆ ئەوەی بەهاوە ڵەکانم ڕابگەیەنم بۆ ئەو هەموو پاداشت و چاکەیەی پێت بەخشیوم، وە بۆ ئەوەش کەجارێکی تر لەڕێگەی بەرزی دینی پیرۆزی ا سلام دا بجەنگم و شهید بکرێمەوە، خودای گەورە فەرموویەتی: ئەی عبدالله من لە پێشدا پەیمانم داوە هەر کە سێك لەو دونیایەدا کۆچی کرد جارێکی تر ناگەڕێتەوە بۆ دونیا؟!. وە منیش نابێ پێچەوانەی پەیمانم بجوڵێمەوە، عبدالله فەرمووی: ئەدی خودایە کێ هەوا ڵیان پێ ڕا دەگەیەنێ کەلەناو پاداشت و

بەخشیشی تۆدا دە سوڕێمەوە،؟ خودای گەورە ئەو ئایەتەی بۆ پێغەمبەری ئیسلام ﷺ نارد کە دە فەرموێ : ﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْوَاتاً بَلْ أَحْيَاء عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ{١٦٩} فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلاَّ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ{١٧٠}﴾ ال عمران:١٦٩/١٧٠

واتە : ئێوە گومان وا مەبەن کە ئەو کە سانەی لەڕێگەی خودا دا کوژراون وشەهید کراون مردون، نا وانیە نەمردون بە ڵکو ئەوانە زیندون و خۆراك‌و خواردنیان لە لایەن خوای گەورەوە بۆڕەوانە دەکرێ وەشادمان‌و کەیف خۆشن بەوەی کەلەلای خوداوە بە گەورەیی خۆی پ‌ی بەخشیون وە مزگێنی بەوانە دە دەن کە لەدوای ئەوانەوە ماون و نەگەیشتونە ئەوجێگەی ئەوان، ئەو مژدە یان پێ دەدرێ کە هیچ ترس و بیمێکیان لەسەر نیەو دڵ تەنگ‌و نارەحەتیش نابن .

﴿ یەك چاکە بەدەیە﴾

(الحسنة بعشرة)

لەسەردەمێك کەنەهاتی‌و گرانی بوو کۆمەڵانی خەڵك پێویستیان بە خواردەمەنی هەبوو، لەوکاتی نەبوونی‌و قڕی‌و نەهاتیەدا، ڕۆژێك لە ڕۆژان کاروان و بارگەیەکی زۆری خواردەمەنی حەزرەتی(عوسمان ﷺ) لە شامەوە گەیشتە مەدینە کە زۆربەی خورماو ڕۆن و، زەیت و، مێوژ، بوو خێرا بازرگان‌و بەکۆمەڵ (جملە) فرۆشەکانی شار لەو بارگەو بارخانە کۆ بوو نەوەو ووتیان : ئەی (عوسمان‌ﷺ) ئەو شتانەمان پێ بفرۆشە لەباتی هەر درهەمێك دوو درهەمت دە دەینێ یانی نیواو نیو خێرو قازانج، حەزرەتی(عوسمان‌ﷺ) فەرمووی :ئەوە ئێوە دەڵێن چی زۆر لەوەی ئێوە زیاتریان داومێ، بازرگانەکان ووتیان :باشە لەباتی هەر درهەمێك پێنج درهەمت دەدەینێ ؟! یانی پێنج هێندی سەرمایەکەی خۆی، حەزرەتی (عوسمان‌ﷺ) فەرمووی :ئاخر لەوەش

زیاتریـان داوامـی:؟ لـەباتی هـەر درهـەمێك دە (١٠) درهـەمیان داوامـیّ ؟!یـانی دەهێندەی سەرمایەکەی خۆی .بازرگانو توجارەکان ووتیان: باشە یاعوسمان هەرچی بازرگانو توجارو کۆمەڵ فرۆشی شارە هەمووی لێرە کۆ بووینەوە کێیە ئەو ئەندازە خێرو قازانجەی داویی یە ؟ حەزرەتی عوسمانیش ﷺ فەرمووی : برایـان ئـەو مالـەم بـەخودا فرۆشـتوە؟ پێغەمبـەری خـوداﷺ فەرموویـەتی: چاکەیەك بە دەچاکەیە .

﴿ لەو کەسانە مەبن ﴾

(لاتكن منهم)

حەزرەتی (عەلی کوڕی ئەبی تالب ﷺ)دە فـەرمویّ: لـەو جۆرە کەسانە مـەبن، کەوتـەو گوفتاریـان وتـەی خۆ پارێزانـەو، کردەوە کانیشیان کـردەوەی ئـارەزو مەندانـە، پیـاو چـاکیان خـۆش دەویّ و ڕەفتـارە کانیـان بـەجیّ نـاهێنن، تـاوان باریان ڕق لێدەبێتەوە،بەلام بۆ خۆشیان تاوان بارن و تاوان دەکەن، لە خۆشـی و ئارامیـدا فیـزو هـەوا لێـدە دەن و، لـەکاتی ئـاژاوەو تـوش بـوونی بـەلاّ نائومێـد و سەر گەردان دەبن،

لەکاتی تـوش بـوونی ناخۆشـی بـەمل کەچیەوە لـە خـودا داوا دەکـەن وە لـەکاتی خۆشـیش خـودا لـە بـیرو فـەرامۆش دەکـەن : ئـەوەی کـەمێك توانـاو دەسـەلاتی بەسەر کەسێکدا بوو, خۆی بەسەردا زالّ دەکات و, بەژێردەستی خۆی دەزانـیّ: ئـەوەی بـەبیرو بـاوەڕی ڕاسـتی وەری گرتـووە کـەڕێبازی ڕاستە, وازی لیّ دێنـیّ, باسـی پەنـدو بەسـەرهاتو بـەئاگا هاتنـەوە دەکـات، بـەلاّم پەنـد وەرنـا گرێـت ئامۆژگاری خەڵك دەکات و بۆخۆی ئامۆژگاری وەرناگریّ, بە ووتە هەموو شتێك دەکات،بـەلاّم بـە کـردەوە نایکـات، تـاوانی بـچوکی خـەڵکی لـەلا گەورەیـە، بـەلاّم تـاوانی گـەورەی خـۆی لـەلا زۆر بـچوکە، کـردەوەو خوداپەرسـتی زۆری خـەڵکی

بەکەم سەیر دەکاو، کردەوەی کەمی خۆی بەزۆر دەژمێرێ، بۆکردەوەی چاکی خەڵکی توانج و پلاری زۆرە، بەڵام لە کردەوەیخەراپی خۆی ڕازیو بێ باکە: ڕابواردن و گاڵتەو گەپی پیاوی گەورەی دونیایی زۆر پێخۆشترە لە زیکرو یادی خوای گەورە, لەگەڵ هەژاراندا، فەرمانی ناڕەوا بەسەر خەڵکدا دەدا : بەڵام فەرمانی ڕاستی خەڵکی بەرامبەر بەخۆی گوێ ی پێ نادات، ڕێگەی بۆ خۆی دەست نیشان دەکات، بەڵام خەڵکی هەڵدە فریوێنێ، گوێی بۆ ووتەی بێ کەڵکی خەڵك دەگرێ بەڵام گوێ لە ووتەی فەرمانی ڕاستی خودا ناگرێ و,خۆی کەڕ و لاڵ دەکات، مافی خۆی لە خەڵك وەردەگرێ بەڵام، مافی خەڵکی لەسەر خۆی گوێی پێنادا، لە کردەوەی خەراپی خۆی بەرامبەربە خودا ناپارێزێ، بەڵام لە خەڵك خۆی دەپارێزێ، وەلە خودا ناترسێ بەهۆی کردەوەی خەراپیەوە، بەڵام لەخەڵك دەترسێ .

﴿ دادپرسی موسڵمانان فەرمان بەسەر سەرکردەکانیان دا دەکەن ﴾

(قاضي المسلمين يقضي علـى أميرهم)

جارێکیان سەرکردەی موسڵمانان حەزرە تی (عەلیؓ) لەناو بازاڕدا چاوی بەگاورێك کەوت زرێیەکەی خەلیفە عەلی پێ بوو ؟ حەزرەتی عەلیش ؓخۆی لێ ئاشکرا کردو داوای زرێیەکەی کردەوە و ووتی : برام ئەو زرێیە ئی منەو بەدە وە بەڵام : گاورەکە ووتی: ئی تۆنیەو نات دەمەوە، حەزرەتی عەلیؓ چەندی لەگەڵ گاورەکە کرد زرێیەکەی نەدایەوە بەناچاری کێشەکەیان گەورە بوو بردیانە لای داد پرسی موسڵمانان کە ناوی (شوڕە یح) بوو، دادپرسی سەرکردەی موسڵمانان فەرمووی : چیتان هەیە پێم بڵێن: حەزرەتی عەلیؓ هاتە وەڵام ووتی: ئەی دادپرس ئەو زرێیەی بەدەستی ئەو گاورەوەیە ئێمنە داوای دەکەمەوە ؟ گاورەکەش ووتی : زرێی خۆمەو ئی ئەو نیە، (شوڕەیح) ی

دادپرسیش فەرمووی : ئەی سەرکردەی موسڵمانان سوێند بەخودا تۆ ڕاست دەکەی ئەو زرێیە ئی تۆیەو منیش دەی ناسمەوە، بەڵام دەبێ بچی دوو شاهید ئامادە بکەی کەبێن و شاهیدی بدەن کە ئەو زرێیە ئی تۆیە, حەزرەتی((عەلیش) ڕۆیشت دوو شاهیدی ئامادە کرد حەزرەتی (حەسەنی کوڕی) و بەندەیەکی بەناوی (قەمبەر) هەردووکیان شاهیدیان دا کە ئەو زرێیەی بەدەستی ئەو گاورەوەیە ئی حەزرەتی عەلیە ، داد پرسی موسڵمانان هاتە وەلام و فەرمووی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان ئەوا شاهیدی بەندەکەت قەمبەر وەر دە گرین بەڵام شاهیدی حەسەنی کوڕت وەر ناگیرێ، حەزرەتی عەلی فەرمووی: ئەی داد پرس چۆن وەرناگیرێ ؟، ئەی دایکت ڕۆڵە ڕۆت بۆ بکات، ئەدی نەت بیستووە لە حەزرەتی عومەرەوە پێغەمبەر فەرموویەتی: حەسەن و حوسێن گەورەو لاوی دانیشتوی بەهەشتن!! داد پرس فەرمووی : بەڵێ دەزانم بەڵام چونکە کوڕتە بەشاهیدی وەرناگرم، ئەمجار داد پرس بە گاورەکەی ووت: ها ئەوە زرێیەکەت و بڕۆ، گاورەکە زرێیەکەی هەڵ گرت و ڕۆیشت، لە ژێرەوە بەخێسە سەیری حەزرەتی عەلی و (شورەیح)ی داد پرسی دەکرد دەی ووت: بەڕاستی زۆر چاکم کردن بە دوژمنی یەکتری بەڵام ئادەمیزادی موسڵمان لە هیچ کاتێك ناگۆڕێ‌و دڵ تەنك نابێت, بۆیە لەدوای تەواوبوونی دادگاکە هەردووکیان دەستیان لەملی یەکتر کردو یەکتریان بەخۆوە کوشی، کە گاورە کە ئەوەی دیت گەڕایەوەو چووە پێشەوە بۆلایان‌و ووتی: سوێند بەخودا ئەو زرێیە ئی تۆیە ئەی سەردام عەلی ئەمن لە دواتەوە دەڕۆیشتم لێت کەوت و منیش هەڵم گرتەوە ئاگات لێ ی نەبوو، بەڵام بۆیە نەم دایەوە ووتم با بزانم ڕەوشتی موسڵمان چۆنە ؟!، بەڕاستی ئێستا بۆم دە رکەوت کە ڕێبازی اسلام جوانترین ڕێبازە و هەرکەس بەو ڕێبازەدا بڕوا هیچ کات سەری لێ تێك ناچێت، بەڕاستی اسلام بە دادو مهرەبانە، چۆن سەرکردەی موسڵمانان لەگەڵ بێ باوەڕێکی وەك منىدا لەبەر دەستی داد پرس ڕادەوەستێ و کاتێك

کەشــتەکەش ئیخــۆی بێــت بــەڵام کەبەڵگــەی تــەواوی نــەبوو دە دۆڕیۆ و بــە فەرمانەکەشی ڕازی یە، شوکر بۆ خودا ڕێگەی ڕاستم دۆزیەوە .

(ا شهد ان لاإله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله)

لــەدوایی حــەزرەتی عــەلیﷺ فــەرمووی : مــادام تــۆش موســڵمان بــووی : لەخــەلأتی ئــەوە دا زریۆ و ولأخەکەشــم پێــشکەشت بێــت، وە موچــەیەکی باشیشیان لـە گەنجینـەی موسـڵمانان بـۆ بڕیـەوە : بەڕاسـتی دینـی سـەر بەرزی اسـلامی وەرگـرت و لەگـەڵ هـەموو کـۆڕو کۆمـەڵێکی موسـڵمانان ئامـادە دە بـوو هەتا لەجەنگی سەفین شهید کرا .

﴿ گاڵتە لەگەڵ خۆ گرتن لەڕاستی ﴾

(المزاح مع التزام الحق)

زیادی پادشای موسڵمانان نەخۆشیەکی پڕ مەترسی توش هـات (شـوره یـح) ی داد پـرس بـۆ هـەواڵ پرسـینی ڕۆیـشت بـۆلای وەختێـك لـەلای هاتـەدەرەوە پرسیاریان لێ کرد ئەی (شورەیح) چۆن پادشات بەجێ هێشت ؟ ئەویش ووتی: کـە بـەجێم هێـشت فـەرمانی بەچاکە دەکـردو سەرپێـچی لەخەراپـە دەکـرد، (مەسروق ی کوڕی ئەجد ەع ﷺ) ووتی: بەڕاستی (شوره یح) خاوەنی ڕێزێکی گەورەیە, پرسیاری لێ بکەن، پرسیاری لێ بکـەن، فـەرمووی: کە بـەجێم هێـشت فەرمانی بەوەسیەت دەکردو سەرپێچی لە گریان دەکرد .

﴿ شێوەیەکی شارەزاو جوان بۆ دونیا﴾

(تصوير بارع للد نيا)

ڕۆژێك کابرایەك ڕۆیشت بۆلای سەرکردەی موسڵمانان حەزرە تی (عەلی کوڕی ئەبی تالب رضي الله عنه) ووتی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان خانو یەکم کڕیوە، دە مەویٚ بەدە ستی بەڕێزت عەقدی کڕینی خانوەکەم بۆ بنوسی؟، سەرکردەی موسڵمانان سە یری دەم و چاوی کابرای کرد، جیهان چوارده ورەی دڵی داگرتب و،یانی دونیا پەرست بوو، سەرۆکی موسڵمانان ویستی دەرسێکی بدات کە پەندی لیٚ وەر بگریٚ و بەناوی خوداشەوە دەست پیٚ بکات، دەستی دایە قەڵەمێك و نوسی:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان : لە دوای ناوی خودا، وا مردویەك خانویەکی لە مردویەك کڕی کە خانوەکە دەکەوێتە شاری تاوان باران و گەڕەکی بیٚ ئاگایان وە چوار سنوری هەیە،

سنوری یەکەم : بە مردن کۆتایی دێت .

سنوری دووەم : لە گۆڕدا کۆتایی دێت .

سنوری سێهەم: لە لیٚ پرسین و موحاسەبە کۆتایی دێت .

سنوری چوارەم : یان بۆ بەهەشتێیە, یان بۆ دۆزەخە .

﴿ لە گەڵ سەرکردەی موسڵمانان حەزرەتی عەلی ﷺ ﴾

(مع اميرنا علي ﷺ)

ئەو کاتەی کە حەزرەتی (عەلی کوڕی ئەبی تالب ﷺ) پلەی جێ نیشنایەتی وەرگرت،(عوقەیل) ی برای بەفرسەتی زانی هات بۆلای و وتی: برام پیرۆزبایت لێ دەکەم بەو پلەیەی وەرت گرتووە جێگەی ڕێزو سەر بەرزیە کە بوویە سەرکردەی موسڵمانان : منیش لەدوای پیرۆزبایت دەمەوێ بەو بۆنەیەوە هێندێك سەروەت و سامانم لەخەزێنە پێ ببەخشی، حەزرەتی عەلیش ﷺ فەرمووی: برام ئێستا زۆر هیلاکم ئێوارە وەرەوە بەسەر چاو، حەزرەتی عەلیش ﷺ کاتی لای ئێوارە بەماوەیەکی کەم پێشی هاتنی (عوقەیل)ی برای پریاسکە هەمبانەیەکی هێناو داینا ئاسنێکی زۆر سورەوە کراوی گەرمی تێ وەر پێچا کاتی ڕۆژ ئاوا (عوقەیل) هاتەوە بۆلای حەزرە تی عەلی ﷺ ووتی: کاکە چیت بۆ داناوم، حەزرەتی عەلیش ﷺ فەرمووی : کاکە ئەو هەمبانە هەڵگرەو ببیەوە ماڵێ (عوقەیل)یش زۆردڵ خۆش‌و شادمان بوو بەو هەدیەو بەخشیشە بەڵام کە عوقەیل دەستی گەیشتە هەمبانەکە دە ستی سوتاو بێ هۆش کەوت، کاتێك بەهۆش هاتەوە ووتی: ئەوە چی کارێك بوو لەگەڵت کردم، حەزرەتی عەلی ﷺ فەرمووی: ئەی دایکت ڕۆڵە ڕۆت بۆ بکا (عوقەیل) ئەگەر دەت زانی بۆ تۆزێك ئاگری دونیا خۆت ڕاناگری و ئەوە حاڵتە، دەبێ حاڵی من و تۆ چۆن بێت لە ڕۆژی دوایی کە لەناو زنجیری سورەوە کراویان پێچاین و، بۆ ناو ئاگری دۆزەخیان بردین، ئەی (عوقەیل) هەر کەسێك خیانەت لە ماڵی موسڵمانان بکات لەیەك درهەمەوە هەتا دینارێك خودا پردێکی ئاگرینی لە ڕۆژی دوایی بۆ ڕادەکێشێ لە سەر ئاگری دۆزەخ و لەسەرەوەی پردەکە ڕای دەگرن،لەبەرتین‌و گەرمایی دا پردەکە دە ڕوخێ و دەکەوێتە خوارێ حەفتا پایز لەناو عەزاب و ئازاردا دەمێنێتەوە بەبێ ئەوەی گیانیان دەربچێ .

﴿ ئەوەیە حەزرەتی عەلی ﷺ بیناسـن ﴾

(هذا هو عـلی ﷺ)

پێغەمبەری خودا(ﷺ) بە حەزرە تی (عەلی کوڕی ئەبی تالب ﷺ)ی فەرموو: ئەی عەلی خودای گەورە سێ شتی زۆر گەورەو بەڕێزی پێ بەخشیوی،
یەکەم : حەزرە تی فاتمەی پێبەخشیوی کە گەورەترین ئافرەتانی بەهەشتە،
دووەم: خودا حەزرە تی حەسەن و حوسەینی پێ بەخشیوی کە گەورەترین گەنجی بە هەشتێن .
سێیەم: خودا ئەتۆی کردووە بەزاوای پێغەمبەری کەسەروەرو گە ورەی هەردووك دونیایە، بەبێ لەخۆبایی بوون، کە وا دەڵێم هیچ لەخۆم بایی نیم و سەرکەش نابم .

﴿ ڕەوشتی هاوە ڵەکان ﴾

(أحوال الصحابة)

حەزرەتی(عەلی کوڕی ئەبی تالب ﷺ)لە سەردەمی جێنشینی دووەم حەزرەتی (عومەری کوڕی خەتاب ﷺ) دەی فەرموو: خەوێکم دیت لە خەوم دا نوێژی بەیانیم لە دوای پێغەمبەری خوادا ﷺ دەکرد, لە دوای لێ بوونەوەو تەواو کردنی نوێژ، لە مزگەوت ڕۆیشتمە دەرێ، ئافرە تێك لە بەر دەرگای مزگەوت ڕاوەستابوو قاپێکی پڕ لە خورمای بەدەستەوە بوو، ئافرەتەکە ووتی: یاعەلی ئەو قاپە خورمایەم لێ وەر بگرە بیدە بە پێغەمبەری اسلام ﷺ، دەفەرموێ: منیش لێم وەرگرت و بردم بۆ پێغەمبەر (ﷺ)، لە خەوەکەم دا پێغەمبەر (ﷺ) دەستی بردە ناو قاپەکە, تەنها دەنکێکی خورما دەرهێناو لە ناو دەممی هاویشت، بەڕاستی ئەو دەنکە خورمایەم ئەوەندە پێ خۆش بوو، ووتم: ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ دەنکێکی تریشم بدەیە، پێش ئەوەی دەنکێکی

ترم بدا تێ لەوکاتەدا لەخەوەکەم بەخەبەر هاتم، گوێم لە بانگی (الله اکبر)ی بەیانی بوو هەستام‌و ڕۆیشتم بۆ مزگەوت لە دوای حەزرەتی عومەر نوێژمان دا بەست لە دوای لێ بونەوە لە نوێژ، لە مزگەوت ڕۆیشتمە دەر سەیرم کرد ئافرەتێك لەبەر دەرگا ڕاوە ستاوە قاپێك خورمای بەدەستەوە بوو ، ووتی: یاعەلی ئەو قاپە خورمایە بەرە بۆ حەزرەتی عومەری کوڕی خەتاب، منیش وەرم گرت و بۆ حەزرەتی عومەرم برد ئەویش دەنکێك خورمای هەڵگرت و لەناو دەممی هاویشت بەڵام بەڕاستی زۆرم لەلا خۆش بوو, ووتم: ئەی سەرکردەی موسلمانان دەنکێکی تریشم بدەیە ! حەزرەتی عومەریش فەرمووی : ئەگەر ئەم شەو پێغەمبەر () زیاتری بەش بدابای ئەمنیش زیاترم بەش دەدای ؟! حەزرەتی عەلی بەو فەرموودەی عومەر زۆر سەرسام بوو ووتی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان بەخەو چاوت پێکەوت یان بە نهێنی ئاگادار بووی حەزرەتی عومەریش فەرمووی: یاعەلی نەبەخەون دیتومە وە نە بەنهێنیش بەڵام ئینسانی موسڵمان ئەگەر نیەتی دڵی پاك بوو بۆ خودای ئەوا بەنورو ڕوناکی خودا شت دەبینێ .

﴿ خۆ پارێزی جێ نشین﴾

(ورع الخلفاء)

دەگێڕنەوە حەزرەتی(عەلی کوڕی ئەبی تالب) شەوێکی ڕۆیشت بۆلای خەلیفەی موسڵمانان (عومەری کوڕی خەتاب) کەسەیری کرد وا حەزرەتی عومەر لەبەر چرایەك، (فتیلە) کە بەڕۆن زەیت هەڵگیر ساندرا بوو، دانیشتوە و شتی فەرمان بەرانی لەبەر دەنوسیەوە، کە گەیشتمە لای دە ستی لە نوسین هەڵگرت و فەرمووی: ئەی عەلی بۆ ئیشی خۆت هاتوی، یان بۆ ئیشی موسڵما نان ؟ حەزرەتی عەلی فەرمووی : ئەی خەلیفەی موسڵمانان بۆچی ئەو پرسیارەم لێ دەکەی ؟ . حەزرەتی عومەر لە وەڵامدا فەرمووی : ئەی عەلی

ئەو فتیلە و ڕۆنە زەیتە ئی گەنجینەی موسڵمانانە بەشی هەموویانی پێوەیە ئەگەر ئەتۆش بەئیشی موسڵمانانەوە هاتووی ئەوا چرایەکە ناکو ژێنمەوە : بەڵام ئەگەر بۆ ئیشێك هاتوی کە تایبەتە بەخۆتەوە ئەوا چراکە دەکوژێنمەوە بۆ ئەوەی ماڵی موسڵمانان لە شتێك بەکار نەهێنین کە بەرژەوەندی گشتی موسڵمانانی تێدا نەبێ .

﴿ فێڵی ئافرە تان ﴾

(مكر النساء)

جارێك ئافرەتێکی دووڕوی مەکرباز هاتە لای سەرکردەی موسڵمانان ((عومەری کوڕی خەتاب) (ﷺ) ووتی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان فلأنە کەس زۆری لێ کردوم بۆ ئەوەی داوێن پیسیم لەگەڵدا بکات منیش سەر پێچیم کرد و نەم هێشت بەڵام زۆر بەهێزو قوەت بوو توانام پێی نەشکا بەزۆری خۆی ئازاری دام و تۆو، ئاو، (منی) یەکەی هاتەوەو بەجلەکانمی داکردو پیسی کردم، ئافرەتە مەکر بازەکەش چوو بوو ئاوی سپێنەی هێلکەی بەجلەکانیدا کرد بوو زۆر بەمەنی دەچوو . حەزرەتی عومەریش ﷺکە سەیری کرد سپێنەی هێلکەیەو زۆریش بە ئاوی پیاو دەچوو !. بەڵام دوو دڵیش بوو بۆیە پرسیاری لە حەزرەتی عەلی کرد ئەی عەلی بیری تۆ چۆنە لەو بارەوە ؟.

حەزرە تی عەلیش ﷺ سەیری حەزرەتی عومەری کردو ووتی: ئەی عومەر هێندێك ئاوی گەرم بەجلەکانی دا بکەن، ئەگەر ئەو ئافرەتە ڕاستی کرد تۆوی پیاو بوو ئەوە لێ ی دەبێتە وە، ئەوکاتە قسەی ئافرە تەکە ڕاستە : وە ئەگەر توند بوو لێی نەبۆوە ئەوە ئاوی هێلکەیەو ئافرەتەکە درۆ دەکات، لەدوایی ئاوی کوڵاوی گەرمیان هێنا پێیان داکرد : ئەو ئاوو تۆوەی کەئافرەتەکە دەی ووت: پیاوەکە پێی دا کردوم بەئاوی هێلکە دەرچوو، دوای بەئافرە تە کەیان ووت: لە خودا بترسێ و شەرم بکە .بەڕاستی بیرو تۆمەتەکەت بەپوچ دەرچوو .

﴿ میراتی گران بە ها﴾

(میراث ثمین)

دەگێڕنـەوە جارێکیـان ئـەبو هـورەیرە (ﷺ) بـەبازاڕی مەدینـەدا دەڕۆیـشت لەکومـەڵانی خـەڵکی دەڕوانی‌و لێیـان وورد دە بۆوە زۆربەی زۆری بیٚ ئاگـان و زۆر بەکەمی یادی خودا دەکەن لەبەر هیلاك‌و سەر قاڵبوونیـان بە پەیدا کردنـی بـژێوی ڕۆژانەی ژیانیـان بۆیـە بەدەنگێکی بـەرز بـانگی ڕاهێـشت و فـەرمووی : ئـەی ئـادەمیزادو کۆمـەڵانی بـازاڕ بۆچـی وا دامـاون و بێهیـوا ڕاوە سـتاون، ئەوانیش خڕبونەوە ووتیان: چی ڕووی داوە ئەی ئەبوهورە یرە ؟

ئەبوهورەیرەش فەرمووی :بۆنەتان زانیوە ئەوا ئێستامیراتی حەزرە تی محمد (ﷺ) وا لەمزگـەوت دابـەش دەکـریٚ ؟. بۆچـی ئێـوەش نـاڕۆن بەشـی خۆتـان وەربگرن ؟!

زۆربــەی خەڵکــە کــەگوێیان لــەو وتــەی ئــەبوهورەیرە بــوو زۆر بــەخێراو بەهەڵەداوان ڕۆیشتن بۆ مزگەوت لە دوای ماوەیەك بەدڵ ساردی و تورەیی یەوە گەڕانەوە ئەبوهورەیرەش هەر لەجێگەی خۆی ڕاوە ستابوو, پرسیاری لێکردن چیتان کـرد، هێنـدێك وەڵامیـان دایـەوە ووتیـان : چـوینە مزگـەوت کـەسمان چاوپێنە کەوت‌و هیچ شتمان نەدیت دابەش بکریٚ .؟

ئەبوهوڕەیرە ووتی: کەستان لە مزگەوت نـەدیت .؟ ووتیـان: هێندێکمان دیت نوێژیان دەکرد ،وەهێنـدێك قورئانیان دەخوێنـدو کۆمـەڵێکیش زیکرو دوعایـان دەکردو باسی چاکەو خراپەیان دەکرد, ئەبوهورەیرەش فەرمووی : ئەی هـاوار بـۆ ئێـوە لـەکردەوەی چـاکە تـیٚ ناگـەن، ئـاخر ئـەوە دابـەش کردنـی میراتـی پێغەمبەرە (ﷺ) بڕۆن بەشی خۆتان وەرگرن . (تەبەرانی ڕیوایەتی کردووە)

﴿ خۆشەویستى پێغەمبەر (ﷺ) ﴾
(محبة الرسول صلى الله عـليه وسلم)

دەگێڕنـەوە ڕۆژێك پێغەمبـەرى ئیـسلام (ﷺ) دەچێتە بـازاڕ، گـوێى لـەدەنگى بەندە یەك دەبێ خاوەنەكەى دەى فرۆشێ ئەویش بەدەنگێكى زۆر بەرز هـاوارى دە كردو دەى ووت: توخودا هەركەسێك دەیەوێ من بكڕێ بابەرگریم لێ نەكا لـە نوێژى بەكۆمەڵ (جماعە) لەدواى پێغەمبەرى خوداوە ﷺ.؟

كابرایەك ڕۆیشتە پێشەوە لەخاوەنەكەى كڕى و پەیمانەكەى بردە سەر ئەو بەندەیەش لەهەموو نوێژێك دا جەماعەتى لەدواى پێغەمبەرەوە ﷺ دەكرد .

ڕۆژێكیـان لـەدواى نوێـژ كـردن، پێغەمبـەر (ﷺ) سـەیرى كـرد ئـەو بەندەیـە ئامادە ى نوێژى جەماعەت نەبوو، هەواڵى پرسى فەرمووى: بۆچى هاوەڵەكەمان دیـار نیـە ؟ یارەكـانى فـەرموویان: نەخۆشـەو بۆیـە دیـار نیـە، پێغەمبـەر (ﷺ) ڕۆیـشت بـۆ مـاڵى بەندەكـە بـۆ دیـدەنى، لـە دەرگـاى دا ووتیـان : كێیـە لـەدەرگا دەدا، پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووى : مـنم محمـد پێغەمبـەرى خـودا، ئـەوەش لـە بەختەوەرى بەندەكە بوو كە لەو كاتەدا خەریكى گیان دەرچون بوو پێغەمبەرى خودا ﷺ لەلاى دانیشت و نزاى بەخێرى بۆ كردو شەهادەى پێ هێنا لەوكاتەدا بەندەكـە گیـانى پـیرۆزى بەخۆشـى بەهەشـت شـاد بـوو, لـە دواى مـردنیش پێغەمبەر (ﷺ) بۆخۆى بەندەكەى شوشت و، كفنـى كردو نوێژى لەسـەر كردو شاردیانەوە .

﴿ داوێن پاکی باوەڕدار ﴾

(عفة المؤمن)

دەگێڕنەوە کابرایەکی هەژاری موسڵمان زۆر پارێزگاری نوێژەکانی بەکۆمەڵ (جماعە) ی دەکرد لە دوای پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) بۆ پێویستیەکانی (واجب) ئیسلامی زۆر دڵسۆزو ڕاست گۆ بوو، بەڵام هەتا بڵێی هەژار بوو، هیچی نەبوو تەنها کراسێك .؟ بەڵام چۆن کراسێك ئەوەندە کۆنەو ڕزیو بوو بەچا کی کەڵکی لەبەر کردنیشی نەبو, بەس لەبەر ئەوەی هیچی کەی نەبوو زۆر پارێزگاری لەو کراسە دەکرد بۆ ئەوەی بەهۆی ئەو کراسەوە بیێ شەرمی خۆی پێ داپۆشیێ و لەنوێژی بەکۆمەڵی (جماعە)ی دوای پێغەمبەر (ﷺ) دوا نەکەویێ . ڕۆژێکیان پێغەمبەر (ﷺ) لە دوای نوێژ کردن پرسیاری لەبارو دۆخی ئەو موسڵمانە هەژارە کرد، ئەویش زۆر بەڕو خۆشیەوە سوپاسی خودای کردو ووتی: ئەی ڕەسولی خودا زۆر باشین .؟ بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی : بە یەکێك بڕۆ بۆ ماڵی ئێمەو دوو کراسی لێیە یەکیانم بۆ بهێنە، لە دوای ئە وەی کە کراسەکەیان هێنا پێغەمبەر(ﷺ) لە بەر ئەو موسڵمانە هەژارەی کرد، پاشی ماوەیەك کابرای موسڵمان گەڕایەوە بۆماڵێ خێزانەکەی کەچاوی پیێ کەوت وا کراسی پێغەمبەری (ﷺ) لەبەردایە ڕەنگی هەڵبزرکاو ووتی : ئەوە چیە .؟ دەترسێم سکاڵای خودای گەورەت لەلای پێغەمبەرﷺ کردبیێ، هاوار بۆ تۆ کە شکایەتت لەخودای کردبیێ لەلای پێغەمبەر، مێردە هەژارەکەش ووتی : ئا فرەت سوێندبە خودا، سکاڵام نەکردووە لەلای پێغەمبەر ئافرەتەکە ووتی: ئەدی چۆن بوو پێغەمبەرﷺ ئەو کراسەی پێبەخشی، کابرا ووتی: ئافرەت سوێند بەخودا من ئەو کراسەم بۆیە وەر نەگرتووە لە پێغەمبەرﷺ لەبەر هەژاری ونەداری، تەنها لەبەر ئەوە وەرم گرت هەتاکو لە دوای مردنم بۆم بکەن بەکفنی ناو گۆڕەکەم !!.

﴿ مانەوەی هەتا هەتایە تەنها هەر بۆ خودایە ﴾

(الخـلـود لله)

دەگێڕنـەوە کابرایـەك لەسـەردەمی پێغەمبـەردا(ﷺ) دایـك و بـاوکێکی پـیری بەساڵاچوی دەبێ، هەموو ڕۆژێك بۆ نوێژی بە کۆمەڵ (جماعە) بەکۆڵی هەڵی دەگرتن و دەی بردن بۆ مزگەوت کەلە دوای پێغەمبەر (ﷺ) نوێژێ بکەن، بەڵام ڕۆژ ێکیان پێغەمبەری ئیسلام (ﷺ) کەسەلامی نوێژی دایەوە چاوی بەو پیاو ژنە پیرە نەکەوت ؟! پرسیاری کرد ئەوە لە کوێن ؟. بۆچی دیار نەبوون لە نوێژ ؟ یارەکانی پێغەمبەر فەرموویان : ئەی پێغەمبەر خوداﷺ کوڕەکەیان مردووە !، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی : بەڕاستی ئەگەر کەسێك لەبەر یەکێك نە مردبایە دەبوو ئەو کوڕە سەبارەت بەو دایكو باوکەی نە مردبایە، بەڵام : بەڕاستی مانەوەی یەکجاری لەو دونیایەدا بۆ هەتا هەتایە بۆ کەس نیە تەنها خودای گەورە نەبێت .

﴿ کارگوزار و خزمەت کاری مزگەوت ﴾

(خد مة المساجد)

دەگێڕنەوە ئافرەتێکی ڕەش پێست بەناوی دایکی مەحجەن ئیش و کاری پا ك ڕاگـرتن و خزمـەت کـاری مزگـەوت بـوو، ڕۆژێـك پێغەمبـەری خـودا(ﷺ) کەڕۆیشت بۆ گۆڕستان بۆ زیارەتی مردوەکان لەناو گۆڕەکاندا دەگەڕا چاوی بە گۆڕێکی نوێ کەوت، فەرمووی : بە موسڵمانە هاوەڵەکانی ئەو گۆڕە نوێیە ئی کێیـە ؟ هاوەڵـەکانی ووتیـان: یارسـول الله ﷺ ئـەوە گـۆڕی دایکـی مەحجەنـە، پێغەمبەر (ﷺ) دەستی کرد بەگریان و فرمێسکی گەشی وە ك مرواری بەچاوان دا ها تە خوار، لە دوایی دا ووتی : کە گیانی دەرچوو بۆ پێتان نە ووتم : هەتا

بها تبامایەو نوێژم لەسەر بکردبایە یارەکان وتیان: ئەی پێغەمبەری خودا (ﷺ) کاتێک کۆچی دوایی کرد ڕۆژگار زۆر گەرما بوو نەمان ویست کاتی پشودانی بەڕێزت تێک بدەین بۆیە ئاگادارمان نەکردیەوە، پێغەمبەر هەر خێرا ڕاست بۆوەو دە ستی کرد بە نوێژ لەسەر گۆڕی دایکی مەحجەن، دوایی فەرمووی: بە یارەکانی هەر کاتێك یەکێك لە یارەکان کۆچی دوایی کرد ئاگادارم بکەن بۆ ئەوەی نوێژی لەسەر بکەم چونکە هەرکەسێك من نوێژی لەسەر بکەم لە دونیا دا ئەو نوێژەم دەبێتە تکاکاری لە ڕۆژی دوایی، ئینجا لە دوای ئەوە پێغەمبەر (ﷺ) ڕووی کردە گۆڕەکەو فەرمووی : سەلامی خودات لەسەربێ ئەی دایکی مەحجەن، پێمان بڵێ ئایا چی کردەوەیەکت لەهەموو کردەوەکان بە باشتر دەرچوو، وە پاداشتی چاکو گەورەت پێ وەر گرتووە، ماوەیەك پێغەمبەر(ﷺ) بێ دەنگ بوو بۆ ئەوەی وەڵامەکەی گوێ لێ بێ ؟

دوایی بەیارەکانی ووت : دایکی مەحجەن ووتی: هیچ کردەوەیەکم باشتر نەبوو بۆ پاداشت وەرگرتن لەلای خودا لە خزمەتو پاك کردنەوەی مزگەوت .لە کوتایی دا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: خودای گەورەو مهرەبان قەسرێکی بۆ دایکی محجەن دروست کردوە لە بەهەشت دا ئێستا بەچاو قە سرەکە دەبینم دایکی محجەن لێی دانیشتووە .

﴿ پیاوێکی ئەهلی بەهەشتی ﴾

(رجل من اهل الجنة)

پێغەمبەری ئیسلام (ﷺ) پیشەی وە هابوو هەموو ڕۆژێک لە دوای نوێژی (عەصر) ئامۆژگاری خەڵکی دەکرد، ڕۆژێك لە کاتی ووتاردا ماوەیەك ڕاوە ستا دوایی فەرمووی: ئێستا لەوسوچەوە یەکێك دێتە ژوری مزگەوت لە ئەهلو دانیشتوی بەهەشتیە، یارەکانی پێغەمبەرﷺ کە گوێیان لەو فەرموو دە بوو: هەموو بە جارێك چاویان بڕیە سوچەکە، وەختێك پیاوێك هاتە ژورەوە سەلامی کردو نوێژی عەسری کردو گەڕایەوە، پێغەمبەری خودا ﷺ بۆ ڕۆژی دوایی لە ووتارەکەی دا هەمان مزگێنی دا ئێمەش کە سەیرمان کرد هەر ئەو پیاوەی دوێنێ بوو کە پێغەمبەر ﷺمزگێنی بەهەشتی پێدا, بەو شێوەیە ڕۆژی سێهەمیش هەروا پێغەمبەر (ﷺ) بەڵێنی بەهەشتی دا هەرهەمان کابرا دەرچو, بۆ یە ڕۆژی سێهەم : یەکێك لە یارەکانی پێغەمبەرﷺ ووتی: دەبێ بە دوای ئەو کابرایەدا بڕۆم بزانم چی کردەوەیەکی باشی هەیە وا پێغەمبەر(ﷺ) سێ ڕۆژە بەڵێنی بەهەشتی پێ دە دات ووردو نزیك لە دوای ڕۆیشتم هەتا گەیشتە گوندی (سەنح) لەوێشەوە وردە ووردە بەدوای دا ڕۆیشتم هەتا کابرا گە یشتە ماڵێ : لە دەرگام داو فەرموویان لێ کردم بۆ ژورەوە ڕۆیشتمە ژورو سەلامم کرد داوای میوان داریم لێ کردن زۆر بەخێر هاتنیان لێکردم سێ ڕۆژ لەماڵیان دامامە وە بەڵام وەکو سەیری کردەوەکانیم دە کرد نەم دەزانی پێغەمبەر (ﷺ) بەهۆی چیەوە بەڵێنی بەهەشتی پێداوە نەتەقواو نوێژی زۆر دەکات، نەڕۆژو گرتن و، نەخێرو چاکەشی زۆرە بۆیە خۆم پێنە گیراو پێم ووت: ئەی برام تێم بگەیەنە چی کردەوەیەکی باشت کردووە ؟. چونکە بەڕاستی من گوێم لە فەمودەی پێغەمبەرﷺ بووە کەسێ جار بەڵێنی بەهەشتی پێ داوی کابراش ووتی: من هەر ئەوەم وە ك‌و دەمبینی, بەڵام هەرچی فێڵ و خیانەت و خەراپە هەیە لەدڵم

دانیـەو حەسادەتوئێرەیـشم نیـە بەرامبـەر هـیچ کەسـێك کـە خـودا بەخشیـشی بەسەردا ڕشتبێ, ئەمجار هاوەڵەکەی پێغەمبەرﷺ فەرمووی : وابۆم دەرکەوت کە بـەهۆی ئـەو دڵ پـاکیو ئێرەیو حەسـادەت نەکردنەتـە کە گە یشتویە ئەو پلەیە کەپێغەمبەر (ﷺ) ئاوات پێ بفەرموێ : ئەهلی بەهەشتێیە .

﴿ سکاڵای ناڕە زایی و دڵ تەنگی ﴾

(شکوی وحزن)

وەختێك خودای گەورە ئەو ئایەتەی ناردە خوارەوە، دە فـەرموێ : ﴿وَمَن كَانَ فِي هَـذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلاً﴾ الإسراء/٧٢.

واتە: هەرکەسێك لەو ژیانی دونیایەدا ڕێگەی ڕاست کەڕێگەی دینی سەربەرزی ئیسلامە نـەگرێ و بـەو ڕێگەیـەدا نـەڕوات ئـەوە مانـای وایـە چاوی لـە ڕێگـەی ڕاست کوێرو نابینایە، وەلە ڕۆژی دوایشدا بەڕاستی کوێرو نابینا دەبێت و بەد بەخت و گومڕا دەبێ، ئینجا (عبداللەی کوڕی ئوم مەکتوم ﷺ)کە چاوی کوێر بوو زۆر دڵ تەنگ و ناڕەحەت بوو، هاتە لای پێغەمبەرو ووتی: ئـەی پێغەمبـەری خوداﷺ، بەڕاستی ئـەو ئایەتـە کە بۆلات هاتۆتـەخوار زۆر دڵ تـەنگی کردوم و بیرو هۆشی لێ بردوم، من لـەو دونیایـەدا ڕازیـم بە نابینـایی سوپاس بۆ خودا, بـەڵام بەڕاستی ئـەی پێغەمبـەری خوداﷺ ڕازی نـیم و نـاتوانم لـەڕۆژی دوایـی بەکوێری. کات بەرمە سەر:! پێش ئەوەی پێغەمبـەر (ﷺ) وەڵام بداتـەوە خوای گـەورە بـەهۆی حـەزرەتی جبرائیـل ئـەو ئایەتـەی نـاردە خـوارەوە کەدەفـەرموێ: ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ الحج/٤٦.

واتە: چاوی ڕوون و ئاشکرا کوێر نابێت بـەڵام چاوی دڵیان کوێر دەبێت هـیچ شـتیك هەسـت پـێ ناکـەن . لەدوایـدا پێغەمبـەر(ﷺ) بـە عبداللـەی ووت: ئـەی عبداللە تۆ بەوە ڕازی نابی کە یەکەم کەسی سەیری زاتی بنەڕە تی خودا بکەی لەڕۆژی دوایی ئاخرەت دا .

﴿ خودا چاو دێرە ﴾

(مراقبة الله)

ڕۆژێك ئەبوهورەیرە (ﷺ) بەجێگەیەكدا دەڕۆیشت چاوی بە كابرایەكی شیر فرۆش كەوت ئاوی لە شیرەكە دە كرد ئەبوهورەیرە ﷺفەرمووی : ئەی كابرا چی دەكەی لە ڕۆژی دوایی دا كە پێیان وتی: ئەو ئاوە لەو شیرە جیا بكەوە ؟؟

﴿ پرسیار لە چوارشت ﴾

(سؤا ل عـن أربع)

دەگێڕنەوە (عبدالرحمن ی كوڕی عەوف ﷺ) دەوڵەمەن ترین هاوەڵەكانی پێغەمبەر (ﷺ) بووە، كاتێك پێغەمبەری خوداﷺ ڕۆیشتە خزمەت خوداو: گەڕایەوە جێگەی خۆی، كۆمەڵێك لە یارەكانی پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆیشتن پیرۆزبایی لە پێغەمبەرﷺ بكەن، سەیریان كرد (عبدالرحمن ی كوڕی عەوف ﷺ) لەلای پێغەمبەرﷺ دانیشتوە، بۆیە یارەكانی پێغەمبەر وتیان: ئەی عبدالرحمن ئێمە لەتۆ دەترساین بەهۆی دەوڵەمەندی و هیلاكیتەوە هۆشت لە پێغەمبەری خودا ﷺ نەبێت، بەلاّم شوكر بۆ خودا دەوڵەمەندیت باوەڕی لاواز نەكردوی وڕەوشتی نە گۆڕیوی :

دوای عبدالرحمن وتی: بۆ چی سەروەت و سامان ڕێگەم لێدەگرێ و بەدوام دەخات لەكرداری چاكە, هەموو یارەكان بە تێكرا وتیان: ئەدی ئەو فەرموودەی : پێغەمبەرت نەبیستوە كەدە فەرموێ :

(لا تزول قدما عبد يوم القيامة حتى يسأل عن اربـع عن شبابه فيم ابلاه وعن عمره فيم افناه، وعن مالـه من اين اكتسبه وفيم انفقه وعن علمـه مـاذا صنع فيه). رواه الترمذي في السنن/٢٥٣/٩، وقال الالباني/اسناده حسن:في صحيح

الجامع /١٤٨/٦.

واتە:قاچی بەندەی خودا ناڕواتە پێشەوە تاك وچوار پرسیاری لێ نەکرێ،

یەکەم:پرسیاری لێ دەکرێ تەمەنی لاویت لە چیدا بەکار هێناوە؟

دووەم: پرســیاری لێ دەکــرێ تەمــەن وژیانــت لەچــی ســەرف کــردووە.

سێهەم:پرسیاری سەروەت و سامانت لێ دەکرێ چۆن بە دەستت هێناوە و لە چیشت سەرف کردووە؟.

چوارەم: پرساری زانیاریت لێ دەکرێ چۆنت بەکار هێنا وە وەچیت کردەووە ؟.

یارەکـان فـەرموویان: تەمـەنی لاوی یـەك پرسـیاری لێ دەکـرێ وەژیـانی تـەواو تـەنها یەك پرسیاری لێ دەکرێ وە هـەروەها زانستیش تـەنها یـەك پرسیاری لێ دەکرێ بەلاّم سەروەت و سامان دوو پرسیاری لێ دەکرێ

یەکـەم : ئـەو ماڵـەت چۆن پەیـدا کـردووە و کـۆت کردۆتـەوە بـەکاری نـاڕەواو لەڕێگەی خەراپدا کۆت کردۆتەوە یان بەڕێگەی ڕەوادا ؟

دووەم: پرسیاری سەرف کردنەکەشت لێ دەکرێ لـەکاری ڕەوادا بـەکارت هێنـاوە یان لەڕێگەی ناڕەوادا .؟.

عبدالرحمن فەرمووی: بە یارەکان باشە من تاوانی چیم هەیە کە دەوڵەمەندم وەچی بکـەم ؟ بەڕاسـتی هـەبوونی ئەوماڵـە لەدەسـالآتی مـن دانییـە چونکە مـن بـەڕۆژ لـە بەیانییەکـەی دا (١٠٠) سـەد دینـار دەکـەم بـەخێر، خـودای گـەورە لەڕێگەیەکی نادیاری شەودا (١٠٠٠) هەزار دینارم دە داتەوە .

﴿ داوێن پاکی و هەژاری ﴾

(عفة و فقر)

ڕۆژێك کابرایەك لە دوایی نوێژی شێوان(مغرب) هات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) قاپێك گۆشتی سورەوە کراوی پێ بوو، وتی: ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ ئەم قاپە گۆشتە بدە بەهەژارێکی موسڵمان .

وە ئەو هەژارانەی کە لەلای پێغەمبەر ﷺ بوون هەموویان خواردنی ئێوارەیان خوارد بوو پێغەمبەرﷺ پرسیاری لێ کردن فەرمووی : کێتان پێویستی بە خواردنی گۆشت هەیە ؟. ئەوانیش وتیان: ئەی ڕەسولی خودا ئێمە خواردنمان خواردووەو تێرین، ئەگەر ئەو خواردنە بخۆین دەبێتە زیادە ڕەوی (إسراف) بۆیە پێویستمان پێی نیە .

پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بە ئەبوهورەیرەرضي الله عنه هەستە ئەو گۆشتە بەرە بۆ (ئوم ایتام) کە ئافرەتێك بوو مێردەکەی مردبوو چەند منداڵێکی بچوکی هەبوو زۆریش هەژارو نەداربوو، ئەبوهورەیرەرضي الله عنه گۆشتەکەی هەڵگرت و بەرەو ماڵی (ئوم ایتام) ی کەوتەڕێ بۆ ئەوەی گۆشتەکەی بداتێ و دەرخواردی منداڵەکانی بدات، لە دەرگای دا ئافرەتەکە وتی:کێیە ؟

ئەبوهورەیرەرضي الله عنه وتی : منم دەرگام لێ بکەوە لە دوای چونە ژورەوە ئافرەتەکە وتی: ئەباهورەیرەرضي الله عنه خێرە لەو کاتەدا هاتووی ئێشت چیە ؟ ئەویش وتی: پێغەمبەری خوداﷺ ئەو گۆشتەی پێدا ناردووم بۆ تۆو, بۆ منداڵەکانت .

ئافرەتەکە وتی: بڕۆ بگەڕێوە بۆلای پێغەمبەری خودا ﷺسەلامی منی پێ بگەیەنەو پێی بڵێ خودا پاداشتی چاکەی بداتەوە ئێستا پێویستمان بە گۆشتەکە نیە, چونکە ئێوارە منداڵەکانم تێریان خواردووەو هەموویان بەتێری نوستون: ئەبوهورەیرەرضي الله عنه وتی: ئەی (ئوم ا یتام) دەمێکە منداڵەکانت

خواردنی وایان نەخواردوە هەڵی بگرە بۆ بەیانی کە لەخەو هەستان بیان دەیە .
ئەو ئافرەتە موسڵمانە وتی: بڕۆ بەپێغەمبەری خودا ﷺ بڵێ ئایا دەبێتە بارمتەوکە فالەتی منداڵەکانم هەتا بەیانی دەژیەن‌و نامرن، بڕۆ ئەو خواردنە بەرەوە با بیدەن بە کەسێك کە لەمنیش هەژار تربێ‌و ئەو ئێوارەش تێریان نەخواردبێ،ئێستا بەزگی برسی هاوار دەکەن . بەڕاستی کەسەیری ئەوباوەڕ دارانەی پێشو دەکەین کەچۆن تەوەکول‌و پشت‌و پەنایان بەخودا بەهێزو پتەوبووە، ئێمە دەبو ئارەقەی شەرمەزاری لەڕوخساری خۆمان بسڕین.

«بەشێکی پیرۆز»

(قسمة مباركة)

یەکێك لە هاوەڵەکانی پێغەمبەر(ﷺ) بەناوی: (ئەبوقەلابە) دەفەرموێ: ڕۆژێك بەڕێگەدا دەڕۆیشتم پەڵە هەورێکم لە ئاسمان بەرچاو کەوت، گوێم لە دەنگێك بوو بە هەورەکەی دەگوت بڕۆ باران‌و ئاوەکەت لە کێڵگەی فلانەکەس هەڵرێژە منیش ووردە ووردە بەدوای هەورەکەدا ڕۆیشتم تاگەیشتە کێڵگەی ئەو فلانەکەسەو بارانێکی زۆر بە بەرەکەت لەو کێڵگەیە باری‌و تێرئاوی کرد.
لە دوای بارانەکە ڕۆیشتم بۆلای خاوەنی کێڵگەکەو پرسیارم لە خاوەنی کێڵگەکە کرد, ئەی برام تۆ ئیشت چیەوچی دەکەی ؟
لە وەڵامدا وتی: برای شیرینم کاتێ خودای گەورە بەرو بوومم بۆ پێدە گەیەنێ, هەموو دەست کەوت‌و داهاتەکەم دەکەمە سێ بەشەوە، بەشێك بۆ هەژارەکان دەی کەمە خێر : بەشێکیش بۆ خۆم و خانەوادەکەم، بە شێکیش هەڵدەگرم بۆ تۆو کردنەوەی ساڵێکی تر .

﴿ پاڵەوانی بیروباوەڕو جەنگاوەر﴾

(ا بطا ل عـقید ة وجها د)

دەگێڕنەوە لە چەرخی جێ نشینی سەرکردەی موسڵمانان(عومەری کوڕی خەتاب) لە ساڵی نۆزدەهەمی کۆچی دا هێزێکی ئیسلامی گەورەی پێك هێنا بۆ بلاّوکردنەوەی دینی سەربەرزی ئیسلامو بۆ لەناو بردنی ئاینە دەست کاری کراوەکان بۆ لێدان‌و ڕماندنی قەڵای زۆردارانی ڕۆم، کە دەوڵەتی ئیسلامی هێنا بووە لەرزە, لە دوای ئامادە بوون‌و ڕۆیشتن‌و گەیشتنە مەیدانی جەنگ و,جەنگ دەستی پێکرد (هەرقەل) پادشای ڕۆم ئازایی‌و چاو نەترسی موسڵمانەکانی بیست بوو کەچەندە باوەڕیان ڕاست‌و دامەزراوە سەرو ماڵی خۆیان لە پێناوی خواو پێغەمبەرو ئاینەکەیان بەخت دەکەن، فەرمانی دەرکرد هەر کاتێك دیلێکی موسڵمانانتان کەوتە بەر دەست مەی کوژن‌و بۆمنی بهێنن !! خودای گەورە ویستی وابوو(عبدالله ی کوڕی حوزافە) و کۆمەڵێك لە هاوڕێیانی موسڵمانان بەدیل گیران‌و کەوتنە بەردەستی ڕۆمە ستەم کارەکان, بەهەموو شێوەیەك هەوڵیان دەدا بۆ ئەوەی لەسەر ئاینی ئیسلام پاش گەزیان بکەنەوەو بێ باوەڕیان بکەن (هەرقەل) پادشای ڕۆم کەسەیری کرد عبدالله پیاوێکی زیرەك‌ولێها تووە ووتی: عبدالله ببە بەگاور نیوەی سەروەت و دەسەلاّتی خۆمت دەدەمێ‌و پێت دەبەخشم.؟

عبدالله : فەرمووی سوێند بەخودای گەورە هەرچی دوونیا هەیە بمدەیە بۆ ئەوەی ئاینی ڕاستی محمد واز لێ بهێنم وازی لێ ناهێنم .

(هەرقەل) ووتی: عبدالله ئەگەر گاور نەبی‌و واز لەئاینەکەت نەهێنی بەلاّیەکی زۆر گەورەت بەسەر دێنم!! .

عبدالله فەرمووی: چی دەکەی بێ باکم،وە هەرچی بیکەی تەنها دەتوانی ئازاری لەش‌و ئەندامەکانم بدەی کە ئەویش دەڕزێ‌و نامێنێ، چونکە ناتوانی

ئازاری گیانم بدەی تەنها خودا خاوەنیەتی .

هەرقەل : فەرمانی دا چوار مێخەی بکێشن و زۆر بە توندی بیبە ستنەوە, لە دوای بەجێ هێنانی فەرمانی هەرقەل بەنهێنی بەتیرهاوێژەکانی ووت: تیربارانی بکەن بەلاَم لە شوێنێ وای مەدەن گیانی دەرچێت یان زامداری بکەن تەنها بیترسێنن بۆ ئەوەی لە بەرترس و ئازاری ببێ بەگاور, بەلاَم هەر چەندە کەتیری بەر دەکەوت بە دەنگی بەرز دەی فەرموو (لاإلەإلاالله) لە دوای ئازارێکی زۆر هەرقەل زانی بەوەش چاری ناکات ووتی: دای گرن بیهێننە خوار خێرا بە فەرمانی هەرقەلی گاور عبدالله یان داگرت هەرقەل ئەو جا پیلانێکی کەی بەکار هێنا بۆ گاور بوونی عبدالله. هەرقەل: ووتی مەنجەلێکی گەورە بهێنن پڕیکەن لە ئاو بەتەواوی بی کولێنن . فەرمانی هەرقەلیان بەجێ گەیاند ئاوەکە ئەوەندە کولاَ خەریك دەبوو مەنجەلیش بفڕێ .ئەوجا هەرقەل ووتی: ئەی عبدالله یان دەبی بەگاور, یان دەبێ بچیە ناو ئەو مەنجەلەوە،عبدالله ی دیلی بێچارە موسلمانی چاونەترس : هەستاو بۆلای مەنجەلەکە ڕۆیی خۆی تێ بهاوێ کە نزیك بۆوە لە مەنجەلی کولاَو, کە لە دورەوە پریشکی دەپرژاند, عبدالله گریاو فرمێسکی بە چاوان دا هاتە خوار، پیاوەکانی پادشا ووتیان: گەورەم واعبدالله دەگریا وادیارە لە ئاینەکەی پەشیمان بۆتەوە!. هەرقەل ووتی: ئەی عبدالله بۆدەگریەی لە ئاوی کولاَوی ناومەنجەلەکە ترسای . ؟

عبدالله : هاتە گوفتارو فەرمووی: سوێند بەخودای گەورە لە ترسان ناگریەم چونکە زۆر چاك دەزانم لە دوای چونە ناو مەنجەلەکەوە گیانم بۆ خزمەت خوداو بۆ بەهەشتی بەرین دەڕوات . تەنها بۆیە گریام, من یەك گیانم هەیە کە لەڕێی خودادا بەختی دەکەم ئاواتە خواز بووم کە (١٠٠) سەد گیانم هەبایەو یەك لەدوای یەك لە ڕێگەی خودا ئازار دراباو بەختم بکرد بایە.

هەرقەل: کەزانی بەوەش چارەی ناکات ووتی: بیگێڕنەوە دواوە بڕۆن جوانترین ئافرەتی ولاَتی ڕۆمم بۆ بهێنن !کاتێك ئافرەتیان هێنا هەرقەل ووتی:

لەگەڵ عبداللە دا بیان کەنە ژوورێکەوە دەرگاو پەنجەرەی دابخەن بۆ ئەوەی عبداللە هەڵ خلیسکێ و کردەوەی داوێن پیسی لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا بکات هەرقەل کافر بیر لەوە ناکاتەوە کە ئەوە موسڵمانی بەڕاستی یەو ئەو پیلان و فێلّ و د وژمن کاریەیانەی کافر کاری تێ ناکەن . بەڵێ عبداللە لەگەڵ ئافرەتەکەدا کردیانە ژورە وە بەلاّم چی ئافرەتێك لە جوانی ڕواڵەتی دا بێوێنە بوو. باوك و برا شەیدایجوانی دەبوون, ئەو ئافرەتە بەڕوتیو خۆبادانو لەنجەو لارەوە بەدەورەی عبداللە دا هەڵدە سوڕاو،هەستە بزوێنەکانی سێکسی بەکار دەهێنا, بۆلە خشتە بردنی عبداللە .

ماوەیەکی زۆر لەوژورە تەنهایەدا دووبە دوو مانەوە تەنها بیروباوەڕو ئیمانی بەهێزە بتوانێ ئادەمیزاد ڕابگرێ و توشی ئەو کارە ئابڕوبەرە نەبێتەوەو: لەپشتی پاریزگاری نەکردنی ئەوتاوانەش بەتەنها خودای بەتواناو بەدەسەلاّتە، کە ئاگاداری عبداللە یەو هیچی تر . هەرقەل وتی: ئێستا کار لەکار ترازاوەو بەسەر عبداللە دا سەرکەوتوین بڕۆن ئافرەتەکە بهێنن بەسەرهاتەکەمان بۆ بگێرێتەوە . کاتێك ئافرەتەکە ئامادە بوو هەرقەل:پرسیاری لێکرد بۆمان باس بکەچی ڕوویداوە ؟!!

ئافرەتە بێ باوەڕەکە هاتە ووتەو ووتی: گەورەم من نازانم بۆلای کێتان ڕەوانە کردووم : منتان بۆلای ئادەمیزاد ناردووە یان بۆلای بەردی بێ گیان، بەڕاستی زۆرم هەوڵ دا بۆ دەست بازی کردن زۆر بە دەوریدا سوڕامەوە هیچم لێ نەبیست تەنها دەی ووت: (لاإلە إلا الله) کاتێ هەرقەل کە لەوەش دڵنیابوو هیچی بۆ لەگەڵ نەکرا پیلانێکی کەی ڕێك خست کە ئەوەیە ووتی : بڕۆن بیخەنە ژورێکەوە هیچ خواردنێکی مەدەنێ تەنها مەشڕوبی نەفرین لێ کراو لەگەڵ گۆشتی بەراز بەو جۆرە سێ ڕۆژ لە مەشڕوب و گۆشتی بەراز زیاتر هیچیان نەدایە لە دوای سێ ڕۆژە کە دەرگایان کردەوەو چونەلای عبداللە کە سەیریان کرد خەریکی نوێژ کردن و یادی خودایە .مەشڕوبو گۆشتە بەرازەکەش

هەروەك و خۆی ماوەتەوە ووتیان: ئەی عبدالله بۆچی ئەوانەت نەخواردووە خۆ بۆتـۆ دروسـت بـوو چـونكە تـۆ زەرور بـووی بـە خـواردنی ئەوشـتانە!. وە برسیایەتی تینی بۆ هێنابووی .

عبـدالله لـە وەڵامـدا فـەرمووی: دەم زانـی بـۆم دروسـتە بـەڵام لـەوە ترسـام دوژمنانی خودا پێم خۆش بن‌و تانە لە ئاینی پیرۆزی ئـیسلام بدەن,کـاتێك (هەرقەل) دڵنیا بوو لەوەی کەعبدالله گاور نابێ‌و لەئاینی ئیسلام لانادات،وە هـەروەها ئینـسانێكی چـاونەترس و هەڵكـەوتووە زۆری پـێ خـۆش بـوو بـێ بەخشێ بۆیە ووتی: عبدالله سەرم ماچ بكە بەرت دەدەم:

عبدالله ووتی: ئەگەر تەنها بەردانی خۆم بێ ماچی ناكەم بەڵام ئەگەر بەردانی هـەموو هاوەڵـەكانم بێت ماچی دەكەم لەسـەر ئـەو بڕیـارە ڕێك كەوتن عبـدالله هەسـتا سـەری مـاچ بكات لەدڵی خۆیدا ووتـی: ئـەی خـودای گەورەو میهرەبان بەڕاستی تۆ ئاگاداری كە (هەرقەل) هاوەڵ پەیدا كەرەو پیسە, من ماچی ناكەم و, تفی لێ دەكەم كە پرسیارت لێ كردم لە ڕۆژی دوایی دەڵێم بە گەورە یی‌و میهرەبانی تۆ ئەوەشم تەنها لەبەر خۆم نەكردوە بەڵكو لە پێناوی هاوەڵەكانمدا كردومـە عبـدالله هەسـتاو بە نهێنـی تفێكی لەسـەری هەرقـەل كرد لـەباتی مـاچ كردنی ئینجا (هەرقەل) فەرمانێكی دەركرد كە عبدالله و هاوەڵەكانی بەربدەن, لە دوای بـەردانیان عبـدالله و هاوەڵـەكانیان بـەرەو مەدینـە كەوتنـەڕێ لەگـەڵ گەیشتنەوەیان چونەلای حەزرەتی (عومەری كوڕی خەتاب رضي الله عنه) بەسـەرهاتەكەی بۆ گێڕایـەوە حـەزرە تـی عومـەر زۆر كە یف خۆش بوو هەستایە پێ‌و ووتـی: پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانەكان كە سەری (عبدالله ی كوڕی حوزافە رضي الله عنه) مـاچ بكـەن وەمـن لـە پێشەوە یەكـەم كەسم كـە ماچی دەكـەم,حـەزرەتی عومـەر سـەری عبـدالله ی مـاچ كـرد لەبـەر ڕێزوپایـەی عبـدالله و بـیرو بـاوەڕە پتـەوو ڕاستەكەی لەدوای حـەزرەتی عومـەریش ئـەو موسـڵمانانەی لـەوێ ئامـادە بـوون یەكە یەكە سەری عبدالله یان ماچ كرد.

﴿ لە دوای ناخۆشیان خۆشی یە﴾

(إ ن بعد العسر يسرا)

فەڕو پیرۆزی بەسەر ئەو كەسەدا برژێ كەگوتوویەتی :

يا صاحبَ الهمِ إنَّ الهَمَّ مُنْفرِجٌ أبْشِرْ بِـخَيرٍ فـإنَ الفا رجَ الله

اليَأ سُ يَقطعُ أحيانا بِصـا حِبِهِ لا تَيأ سَنَّ فـإنَ الكـــافِيَ الله

اللهُ يُحْدِثُ بَعْدَ العُسْرِ مَيْـسَرَةً لا تَجْزَعن فـَانَّ الصـَّــانِعَ الله

إذا إبْتُلِيْتَ فَثِقْ باللهِ وأرْضىَ بهِ إنَّ الذي يَكْشفُ الـبَلْوى هُوَ الله

وَاللهِ مالَـكَ غَيْرَ اللهِ مِنْ أحَـدٍ فَحَسبُكَ اللهُ في كُـلٍ لَـك الله

واتـە: ئـەی ئەوكەسـەی كەخـەم و ماتـەمی دای گرتـووی بزانـە خـەم و ماتـەمی كۆتـایی دێـت, بـەڵێن بەچاكەبدە چـونكە بەڕاسـتی دەرگـای خۆشـی خودایـە، بێـزاری زۆر جار ئینسان لە ژیـان بێبـەش دەكات, نەكـەن ئێـوە بێـزارو نائومێـد مـەبن, چونكە خـودا لەسـەروی هـەموو شـتێكەوەیە, وە خـودای گـەورە لـە دوای ناخۆشیان خۆشی دەهێنێ، نەكەن لەكاتی ناخۆشیدا بـێ زاری دەربـڕن چونكە هەموو شتێك هەر خودا بەسەرمان دێنێ،هەركاتێك توشی ئازارو بەڵایـەك بـووی هیـوات بـە خـودای گـەورە بێـت, كەئـەو بەڵایـەی هاتۆتـە سـەرت, بەڕاسـتی هـەر خودایە بەتوانایە كە بەڵاو ئازارت لەسەر لابدات .

وە بەڕاسـتی خـوداش خـاوەنی هـەموو شـتێكە, كـەس هیـچی پـێ نـاكرێ تـەنها خـودا نـەبێت, دەتـۆش هیـوات لـە هـەموو شـتێكدا, تـەنها هـەر هیـوات بـەخودا هەبێت, چونكە لەهەموو كاتێك خوات لەگەڵدایە.

منیش بەو شێوەیە كردمەوە بەهـــەڵبەســت :

ئەی ئەو کەسەی خەفەت بارو،خەفەت دەرو دڵ کەسەری
وا مەزانە هەموو کاتێ، بە دڵ تەنگی بەسەر بەری
کە یەک خۆش و دڵ ڕەوێنبە، بەڕاستی خوامان الله یە
خەمو خەفەت پاڵ پێوەنێ، ژیانی ئێمە بەدەست خوایە
نائومێدی لەڕەحمی خودا، دەردو غەم زۆر دەبارێنێ
مەئیوس مەبن لە کردارتان،خۆشیو شادیخوا دەی هێنێ
خودا لە قورئان فەرموویە، لەدوای ناخۆشیان خۆشی یە
خۆی دەزانێ بەچی دەڕۆین، هاوارو ڕۆ ڕۆی بۆ چیە
هەرکات توشی بەڵایەك بوون، دەست بڵندکەن لەبەر خودا
هەر خودایە کە بەڕاستی، دەردوو خەممان لێ لابدا
خوا خاوەنی گشت جیهانە، بێ خاوەن و بەبێ کە سە
هەرچی بڕوای بەو خوایەبێ، لەو دوو دونیا ئەوەی بە سە

﴿ لە خودا ترسان ﴾

(مخافة الله)

دەگێڕنەوە هەڵگری ئاڵای ئیسلام(عوقبەی کوڕی نافع) لە کاتێك دا کە بەڕێکەوت بۆ جیهاد بۆ باکوری ئەفریقیا، فەرمانی دەرکرد بۆدەستە لە شکرێك لەناو سوپاکەدا بۆ دروست کردنی شاری (قە یرەوان) لە وڵاتی تونس دا:

ئەو کۆمەڵە سوپایەی بەوکارەوە هەستان ڕۆیشتن بۆئەو شوێنەی کە تەرخا ن کرابوو, شارەکەی لێ دروست بکرێ کە سەیریان کرد ئەو جێگەیە، جێگەیەکی ناخۆش و بێشەڵانێکە تەنها جێگەی دڕندانە، شێرو، گورگ و، مار، تێیدا دەژیاو هیچی تر . ئەو کۆمەڵە سوپایە گەڕانەوە بۆلای (عوقبە)و سکاڵای جێگەکەیان کرد کە پڕیەتی لە دڕندەو ئیشی تێدا ناکرێت, (عوقبەی کوڕی

نافع ﷺ) خۆی ئامادە کردو بەرەو شوێنی دیاری کراو بۆ دروست کردنی شار کەوتە ڕێ، چووە سەر شوێنێکی بەرز هاواری کردو فەرمووی: ئەی شێرو، گورگ و، مار، بزانن ئێمە ها وەلی پێغەمبەری خوداین، وەرنە دەرەوەولێرە بڕۆن، پەیمان بێ هیچتان لێ ناکەین ئێرەمان بۆ چۆڵ بکەن بەلام کەنەڕۆن وچۆڵی نەکەن هەرچییەکمان لێکردن، بە کوشتن و نەمانتان لۆمەمان مەکەن و، ئۆباڵی خۆتان لەئەستۆی خۆتان :

سوپای ئیسلام سەریان لە هاوارەکەی عوقبە سوڕما ؟. ووتیان: چۆن هاواری چی لە شێرو، گورگ و، مارو، مۆر دەکات.!! بەلام زۆری نەخایاند لە دوای هاوارەکە مارو، شێرو، گورگ و، دڕندەی ئەو بێشەلانە، هەمووی بەتێکڕا تەنانەت ئەوەی بەچکەی هەبوو بەدەم هەڵی دەگرتوو دەیان گواستەوە بۆ شوێنێکی تر .

یەکێك لە جەنگاوەران ووتی: ئەی سەرۆکی سوپا نەیان کوژین سەرکردەی سوپا کەش (عوقبە) فەرمووی: نەخێر نایان کوژین،ئەگەر ئێمە بیان کوژین مانای وایە خیانەت مان لە پەیمانەکەمان داکردووە لەگەڵ خودای تاك و میهرەبان .

ئێمە ڕێگەی ڕۆیشتنمان پیشان دان بە پەیمانی ئەمانەتەوە .؟ چۆن دەبێ پەیمانیان لەگەڵ بشکێنین.

﴿گەورەی ڕاستی﴾

(عـظمة الحق)

لە چەرخی(خەلیفە موعتەسەم‌) دا جەنگێکی خوێناوی ڕووی دا لەگەڵ ڕۆمـە سـتەمکارەکاندا, ئـافرەتێکی موسـڵمان بـەدیل کەوتـە دەسـتی ڕۆمـەکان، ئافرەتەکە هـاواری کرد, هاوارێك کە هـەموو دڵێکی بەپەرۆشی خـەمخواردووی دەخستە دڵە کوتەوە ووتـی: ئەی موسـڵمانانی ئاینی پیرۆزی ئیسلام هاوارە ؟ ئـەی پێـشەوای مرۆڤایـەتی پێغەمبـەری خـودا هـاوارە .؟ ئـەی خەلیفـە موعتەسەم هاوارە، خەلیفە هاواری ئەو ئافرەتە موسڵمانەی بیست،نامەیەکی بۆ پادشای ئیمپراتۆریەتی ڕۆم نوسی, بەو شێوەیە لەبەنـدەی خواوە، موعتەسـەم سەرکردەی موسڵمانان بۆ نێن(نهێنـی) گـری سەگی ڕۆم هـەرکاتێك ئـەو نامـەی منت گەیشتە دەست خێرا ئەو ئافرەتـە موسڵمانە بەردەدەی دەنا سوێند بـەو خوایـەی کـە موحەمـەدی بەڕاسـت نـاردووە سـوپایەکت بـۆ ئامـادە دەکـەم سەرەتایەکەی لەلای تۆبێ و کۆتایی یەکەی لەلای خۆم بێت .

کاتێك ئـەو نامـە بـەڕێ کـراو گەیشتە دەسـتی پادشـای ئیمپـڕا تـۆری ڕۆم کـە خوێندرایەوە هەموو گیانی هاتبووە لەرزە لەبەر قین و توڕەیی دەمارەکانی گرژو ئەسـتور ببـون بـەڵام لەبـەر ترسـی سـوپای ئیـسلام بـەبێ چـاری فـەرمانی دا بەڕەڵایان کرد .

﴿گەورەو داد پەروەری ڕاستی﴾

(عـزة الحق)

سەرکردەی سوپای ئیسلام شێری بریسکەداری موسڵمانان (خالید ی کوڕی وەلید ﷺ) نامەیەکی بۆ کیسرای پادشای ستەمکاری فارس نارد لەنامەکەیدا نوسی ئەی کیسرا موسڵمان ببە ؟ لەدەوری نەزانی و ئاگرپەرستی دوور بکەوە دەنا سوێندبە خودای گەورە سوپایەکت بۆ سەر دەنێرم کە ئامادەی گیان نەویستی و خۆبەخت کردن بن : هەروەك و ئێوەش ئامادەی ژیانی نەبڕاوەو ستەم و ناڕەوان : کاتێك نامەی سەرکردەی سوپای ئیسلام گە یشتە دەستی کیسرای ستەم کاری فارس .خێرا کیسرا نامەیەکی بۆ پادشای ئیمپراتۆریەتی سین نوسی لە نامەکەدا داوای یارمەتی و بەهاوار گە یشتنی لێ کرد :پادشای سین لە وەڵامی نامەکەیدا وتی: ئەی کیسرا تۆ دەتەوێ بەگژنەتەوەیەکمان دا بکەی ئەگەر بیانەوێ کێوی گەورە لەبن دەربێنن دەری دەهێنن, بۆیە ئامادەنیم فەرمانەکەت بەجێ بێنم .

﴿ئەو ئادەمیزادەی گەورە ترین پاداشتی هەیە﴾

(أ عـظم الناس أ جرا)

ڕۆژێـك پێغەمبـەری پێـشەوای مرۆڤایـەتی(ﷺ) ڕۆیـشتە نـاو کۆڕێـك لـە یارەکانی دا پێی وتن: ئایا ئێوە باوەڕی چ کەسێکتان بەلاوە زۆر گەورەیە .؟ ئەوانیش وتیـان : فریشتەکانی خودا پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: بۆئەوان نییە باوەڕ نەهێنن چونکە ئەوان لەبەر دەستی قودرەتی خودان،خودا لەسەر ئەو بیرو بـاوەڕەوە ڕامـی کـردون بەدەسـتی خۆیـان نیـە، هـەردەبێباوەڕداربن, ئـەمجارە یارەکان فەرموویان: باوەڕی پێغەمبەران(ﷺ) لە هەموو باوەڕێك گەورەترن .؟

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: بۆ ئەوانیش نیە باوەڕ نەهێنن و، باوەڕی ئەوانیش زۆر گەورەنی یە، چونکە ئەوانیش پەیام (وحی) دادە بارێتە سەریان، یارەکان ئەوجار فەرموویان: بیروباوەڕی ئێمە لەهەموو باوەڕێك گەورەترە .؟پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بیروباوەڕی ئێوەش گەورەنییە چونکە چۆن باوەڕ ناهێنن کە پێغەمبەر(ﷺ) لەناوتان دایەو لەگەڵتان دەژیا .

یارەکان ووتیان: ئەدی باوەڕی کێ لە هەموو باوەڕێك گەورەترە ئەی نێردراوی خودا .؟ پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: نەتەوەیەك لەدوای من دێن قورئان وبەرنامەی ئاین دەبینن لەبەینی دووشتی زۆر گەورە دایە بەزەحمەتەوە بەدەست دەکەوێ!. بەلاّم ئەو نەتەوەکۆمەڵەیە باوەڕی پێ دێنن و ڕەفتاری پێ دەکەن، بەڕاستی ئەوانە نەرەو دەرەجەیان زۆر گەورەیە .

﴿چەند نمونەیەك لە ئارام گرتن﴾

(أ مثا ل في الصبر)

دەگێرنەوە جارێك پێشەوا (عبدالله ی کوڕی عەباس ﷺ) خۆی ئامادە دەکات و سواری ولاّغەکەی دەبێت بەسەفەر دەڕوات، کابرایەکیش زۆر بەهەڵەداوان وخێرا بە دوای دا دەڕوات دەی گاتێ و پێی دەڵێ ئەی (عەبداللە ی کوڕی عەباس ﷺ) خودا جەزات بداتەوە، هەرکە لەماڵ دەرچووی کوڕەکەت کۆچی دوایی کرد منیش بەو هەواڵە ناخۆشە دڵ تەزێنەوە هاتوم ئاگادارت بکەم !.

(عبدالله ی کوڕی عەباس ﷺ) کە خەبەرەکەی پێ گەیشت لە سواری ولاّغەکەی دابەزی و دوورکات نوێژی دابەست زۆر بەکڕنۆش و(خشوع) هوە لە دوای سەلام دانەوە کابرا ووتی: ئەی عەبدوالله بەڕاستی من لە باوەڕی تۆ سەر سام بووم من خەبەرم پێدای کە کوڕەکەت کۆچی دوایی کردوە کارەساتێکی دڵ

تەزێنـە تـۆش هـیچ دڵ تـەنگیت دەرنـەبڕی و پێـشوازی هەواڵەكـەت بـە نوێـژ دامەوە؟ .

(عبدالله ی كوڕی عەباس ﷺ)فەرموی:ئەی برام ئەوئایەتەت نەخوێندۆتە وە كە دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾البقرە/١٥٣.

واتە: ئـەی ئەوكەسـانەی كـەبڕواتان هێنـاوە یارمـەتی داوا بكـەن لـە سـەر ئـەو ناخۆشیانەی كەلەو ڕێگایەدا توشتان دەبێ بەخۆڕاگرتن و نوێژ كردن، بەڕاسـتی خـودا هـەموو كاتێـك لەگـەڵ ئـەو كەسـانەدایە كـەدان بەخۆیانـدا دەگـرن و، لەبـەر باری ڕۆژگاردا ڕادەوەستن و بەئارام و لەسەرە خۆدەبن.

﴿پاڕانەوەی دار﴾

(دعاء شجرة)

ڕۆژێكیـان (ئـەبو سـعیدی خـودری ﷺ) بـۆ لێكدانـەوەی خـەونێك كەدیویـەتی دەچـێتە لای پێغەمبـەری خـودا (ﷺ) خەوەكـەی بـۆ دەگێڕێتـەوە دەفـەرموێ: یارسول الله ﷺ لەخەوم دا لەبن دارێك دانیشتبووم گوێم لە دارەكە بوو سورەتی (ص)ی دەخوێند كە گەیشتە ئایەتی (سجد ە) كڕنۆشی بۆ خـودا برد،وەگوێم لێ بوو لە كڕنۆشەكە یدا دەی ووت .

(اللهم اكتب لی بها عند ك اجراً، وحط عـنی بها وزراً, واجعـلها لـی عـند ك ذخراً، وتقبلها منی كما تقبلتها من عبد ك داود،)

واتە: خودای گەورەو میهرەبان بەهۆی ئەو كڕنۆشەوە چاكە یەكم بۆ بنوسەو تـــاوانێكم لەســـەر ڕەش بكـــەوەو بـــۆم بكەیـــە تێـــشوی دوا ڕۆژم و لـــێم وەربگری،هـەروەك و لەبەنـدەی خـۆت حـەزرەتی داودت وەرگـرت. كاتێـك ئـەبو سعید خەونەكەی گێڕایەوە پێغەمبەر(ﷺ) زۆر چاك گوێی بۆ ڕاگرت، دوایی

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەی ئەبو سعید تۆ کڕنۆشت نەبرد ! ئەبو سعید وتی: نەخێر ئەی پێغەمبەری خودا(ﷺ) کڕنۆشم نەبرد: پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەتۆ زۆر پێویست تر بووی لەدارەکە ! کڕنۆش بەری. ئەبو سعید دەڵێ هەر لەوکاتەدا چاوم بە پێغەمبەرﷺکەوت کڕنۆشی برد لە کڕنۆشەکەی پێغەمبەردا گوێم لێبوو ئەو دوعایەی دەخوێند کە گوێم لەدارەکە بوو دەی ووت

﴿ پێنج نیشانەو ئایاتی قورئان ﴾

(ألآيات الخمس)

دەگێڕنەوە لە(عبدالله ی کوڕی مەسعود(ﷺ) فەرموویەتی: پێنج ئایات لە قورئان دا زۆر کەیف خۆشیان کردوم : هەموو دونیاو ئەوەی لە دنیاش دا هەیە بەو شێوەیە کە یف خۆشم ناکات،خودا دەفەرمووێ:

١- ﴿إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيماً﴾ نساء/٣١.واتە: ئەگەر خۆتان بپارێزن و دور بکەونەوە لەو تاوانە گەورانەی کەلێتان یاساغ کراوە, ئەوا ئێمە کۆمەڵە تاوانە بچوکەکانتان لەسەر دادەپۆشین بە بەخشندەو میهرەبانی خۆمان .

٢- ﴿إِنَّ اللّهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْراً عَظِيماً﴾ نساء/٤٠.

واتە: بەڕاستی خوای بەخشندەو میهرەبان کردەوەی ئادەمیزاد کەم ناکاتەوەو, ستەمی لێناکات, بەئەندازەی گەردیلەیەکیش بچوکتر ئینجا ئەگەر ئەو ووردیلە بچوکە کردەوەی چاکەبوو ئەوە خودای میهرەبان پاداشتەکەی زۆر دەکات بەو شێوەیە کە خۆی ئارەزوی لێیە وەبەخاوەنی کردەوە باشەکە زۆر بەخشیشی دەداتێ .

٣- ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَآؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللّهَ تَوَّاباً رَّحِيماً﴾ نساء/٦٤.

واتە:ئێمە هیچ نێردراوێکمان نەناردوە تەنها بۆئەوەی بەفەرمانەکانی خودا ڕەفتاربکات ئەو بێ باوەڕانە لەو کاتەی ستەمیان لەخۆیان دەکرد بەهۆی ناڕەوایی ئەگەر بهاتبانایە لای تۆو داوای پەشیمانیان لەخودا بکردایە بە بیروباوەڕێکی ڕاستەوە : وە پێغەمبەری خوداش داوای لێ خۆش بونی لە خودا بکردبایە ئەوە بەڕاستی خودای گەورە زۆر میهرەبانە پەشیمانی لێ وەردەگرتن .

٤- ﴿إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْماً عَظِيماً﴾نساء/٤٨.

واتە: بەڕاستی خودای گەورە چاوپۆشی لەو کەسانە ناکات کە هاوبەشی بۆ بڕیار دەدەن بەڵام . چاو پۆشی لەهەموو تاوانێکی کە دەکات, گەورەبێت, یان بچوک،بۆ ئەوانەی کە خواستی خودای لەسەربێت،وە هەرکەسێك شەریك بۆ خودا بڕیار بدا ئەوە بەڕاستی تاوانێکی زۆر گەورەی کردووە, وە درۆیەکی گەورەشی بە خواوە هەڵبەستووە .

٥- ﴿وَمَن يَعْمَلْ سُوءاً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُوراً رَّحِيماً﴾ نساء/١١٠.

واتە: هەر کەسێك کردەوەیەکی ناڕەوا بکات, ستەم بەخەڵك بگەیەنێ, یان ستەم بە گیانی خۆی بگەیەنێ, وە لەدوایی دا پەشیمان بێتەوە داوای لێ خۆش بوون لە خودای بکات بە دڵێکی پاك و باوەڕێکی ڕاست، ئەوە بەبێ دوودڵی خودا لێی خۆش دەبێت، بەڕاستی خودا تاوان بەخش و میهرەبانە .

﴿ ماڵ ئاوا ئەی کوڕی مەسعود ﷺ ﴾

(وداعا یا إبن مسعود ﷺ)

دەگێڕنەوە جارێك: (عوسمانی کوڕی عەفان ﷺ) دەچێتە لای (عبداللە ی کوڕی مەسعود ﷺ) کە لەنەخۆشی ترسناکی مردن دا دەبێت ،حەزرەتی عوسمان دەفەرموێ: ئەی کوڕی مەسعود سکاڵای چیتە.؟ ئەویش دەفەرموێ :

بەخودا تەنها هاوارو سکالآی تاوانە زۆرە کانمە .

حەزرەتی عوسمان دەفەرموێ : ئەدی هیوای چیت هەیە .؟

عبداللە دەفەرموێ : هیوای میهرەبانی خودا .

حەزرەتی عوسمان دەفەرموێ : ئەدی ترست لەچی شتێکە .؟

عبداللە فەرمووی : تەنها لە عەزابی خودا دە ترسم .

حەزرەتی عوسمان دەفەرموێ: بچم پزیشکت بۆ بهێنم بۆچارە سەری .؟

عبداللە فەرمووی: پزیشکی چم بۆ لادێنی . ئەدی پزیشك نەخۆشی نەکردووم ؟.

لە دوایی دا ئەو ئایەتەی خوێندەوە دە فەرموێ (کل من عند اللە).

واتە: هەرچی بەسەرمان د ێت لە خێرو خۆشی و سزاو نەخۆشی هەمووی لەلای خوداوەیە .

وە لەدوای ئەو ئایەتە ئەوەشی خوێندەوە:دەفەرموێ:﴿ قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾التوبە/٥١.

واتە: ئەی پێشەوای مرۆڤایەتی بەکۆمەلآنی خەڵك ڕابگەیەنە بە هیچ شێوەیەك توشی سزاو ئازار نابن تەنها ئەو سزایانە نەبێ کە خودای گەورە بۆمانی نوسیبێ . وە ئەو بەلآیانەش کە خودا بۆمانی نوسیوە زۆر بەدڵ خۆشیەوە پێشوازی لێ دەکەین . حەزرەتی (عوثمان) یش دەفەرموێ: وەسیەت بۆچوار کچەکەت و دوو کوڕەکەت بکە لەسەروەت و ماڵ . کوڕی مەسعود فەرمووی: چۆن داوای ماڵ دەکەم بۆیان کە سوڕەتی واقعەم لە قورئانی پیرۆز بۆ بەجێ هێشتوون هەرچی کەسێك لەسەرەتای بەیانیدا بیخوێنێ خودای گەورە ئەو ڕۆژە لە هەژاری دەی پارێزێ .

﴿ باس کردنی ڕەوشتی پێغەمبەرﷺ لەتەوڕات دا ﴾

(ا وصاف ا لرسول علیه الصلاة والسلام فی التوراة)

جارێك پرسیار له (عبد الله ی کوڕی عومەری کوڕی عاس ﷺ) کرا ووتیان : ئەی عبدالله نەختێك ڕەوشتی پێغەمبەرمان(ﷺ) بۆ باس بکه که لەتەوڕات دا باس کراوه .؟

عبدالله فەرمووی: ئەو ڕەوشتە بەرزانەی که له قورئان دا باس کراوه هێندێك لەوڕەوشتانه له تەوڕات دا باس کراوه، که خودای گەوره له باسی ڕەوشتی پێغەمبەر(ﷺ) له تەوڕات دا فەرموویەتی: ئەی پێغەمبەری خودا بەڕاستی تۆمان ڕەوانه کرد بۆ ناو کۆمەڵانی خەڵك،بەڕاست بێژو مزگێنی دەر بەرامبەر ئەوانەی ڕێگەی ڕاستی دەگرنەبەر : وەڕەوانەمان کردی بە ترسێنەر بەرامبەر بەوانەی کەدان بەحەق و ڕاستی دا ناهێنن, وە ڕزگار کەرو,پارێزگاری بۆ میللەتان بۆ هاندانیان بۆ ڕێگای ڕاست، وە ئەتۆ بەندەی منی و نێردراوی ڕاستە قینەی منی پشت ئەستور و بەباوەڕی بۆ فەرمانەکانی من ناوم ناوی هیوای بەرز، وە غەرەزو قینت نیه و. توندو تیژو تورەنیت وە له بازاڕو قەرەباڵغی دا هەرات نیەو لەسەرە خۆی . وە بەرامبەر خەراپە تۆڵە ئە ستێنەوە نیت, تەنها ڕەوشتی بەخشین و چاوپۆشی و لێبوردنت لێ بەدی ئەکرێ, وەخودا گیانی ئەو پێغەمبەرەی ناکێشێ هەتا ئەو گەل وکۆمەڵە ڕەوشت خوارە دوور له مرۆڤایەتی یه بەخەبەر نەهێنێ و ڕاستی نەکاتەوەو بەیەك دەنگ نەڵێن (لاإله إلا الله) وە چاوی کوێر ڕۆشەن بکاتەوەو گوێی کەڕ سوك بکاو, مێشکی بێ هۆش بێنێتەوە هۆشو, گیانی بێ ئاگا بەخەبەر بێنێ .

﴿ ڕەوشتی کڕیاری یارەکانی پێغەمبەر (ﷺ) ﴾
(معاملة الصحابة)

دەگێڕنەوە (جەریری بەجەلی ﷺ) یەکێك لە یارەکانی پێغەمبەر(ﷺ) بەندەیەکی نارد بۆ ئەوەی ولاغێکی بۆ بکڕێ، بەندەکە ڕۆیشت مەیدانی ولاغ فرۆشتن، ولاغێکی دیاری کردو وتی: ئەو ولاغە بەچەند دەفرۆشی .؟ فرۆشیارەکە ئاگا دری بازاڕ نەبوو وتی: بەوەندە پارە دەیفرۆشم، بەندەکە وتی : ڕازیم با بڕۆین بۆلای گەورەکەم بۆ ئەوەی پارەکەت بداتێ، بەندەکە ڕێشمەی ولاغەکەی ڕاکێشاو لەگەڵ فرۆشیارەکە ڕۆیشتن بۆلای جەریری، جەریر پرسیاری لەبەندەکە کرد ؟، ئەو ولاغەت بەچەندی لێ کڕیوە .؟ بەندەکەش وەلامی جەریری دایەوە بە (٤٠٠)چوار صەد درهەم ڕێك کەوتوین، جەریر ڕوی کردە فرۆشیارەکەو پێی ووت : ئەو ولاغە بە (٥٠٠) پێنج صەد درهەم دەفرۆشی .؟ بە(٦٠٠) شەش صەد دەی فرۆشی ؟ کابرای فرۆشیاریش بێ دەنگ بوو، جەریر هەر بۆ خۆی دەی ووت: بە (٧٠٠)حەوت صەد درهەم دەی فرۆشی .؟ بە (٨٠٠) هەشت صەد درهەم دەی فرۆشی .؟

دوایی کابرای فرۆشیار وتی: من شتی وام نەدیوە تاکو ئێستا کڕیار پارە زیاد بکات ؟ جەریری بەجەلی هاتە وەلام و وتی: پەیمانم لەگەڵ پێغەمبەری خودا دا(ﷺ) کردوە لە سەر ئامۆژگاری ڕاستی، بۆ هەموو موسڵمانێك، وەنرخی تەواوی ئەو وولاغەش (٨٠٠) هەشت سەد درهەم دەهێنێ، ئەگەر منیش بە کەمتر لێت وەربگرم، مانای وایە خیانەتم لە پەیمانی پێغەمبەر(ﷺ) دا کردووە .

﴿ لە نزاو داخوازی وەرگیراو﴾

(من د عوات المجا بين)

(ئەنەسی کوڕی مالك) دەگێڕێتەوە: کابرایەك لە هاوەڵانی پێغەمبەری خودا(ﷺ) لەقەبی (ئەبا معلق) بوو توجاڕێکی گەورە بوو شتی بۆخۆی و، بۆخەڵکانی تری دەهێنا وە ئینسانێکی خۆپارێزو بەتەقوا بوو .
ڕۆژێکیان بە ماڵێکی زۆرەوە بۆ تیجارەت دەڕوا لەڕێگایەکی سەخت و پڕمە ترسی. لەناکاودا لە جێگەیەك توشی بە توشی جەردەو ڕێگران دەبێت, لەکەمیندا توندو چاپوك ئامادەو پڕچەك ڕاوەستاوە .
هاواری کردو وتی: ئەوەی پێتە فڕێی بدە دەنا دەت کوژم . کابرایبازرگان و توجار وتی:چیم پێیە دەت دەمێ تۆ دزی سەروەت و ماڵی،نەك کوشتن ولەنا و چون، کابرای دز تووڕە بوو وتی: من ماڵم ناوێ تەنها خوێنی تۆ نەبێ .؟ کابرای بازرگان چەندی لەگەڵدا کردی چاری نەبوو بۆیە وتی: ڕێگەم بدە نوێژێك بکەم . دزە وتی: ڕێگەت دەدەم نوێژ بکەی خێرا بازرگانەکە دەست نوێژی هەڵگرت و نوێژی دابەست و دەستی کرد بە پاڕانەوە لەبەر قاپی فراوان و میهرەبانی خودا ئەو دوعایەی دەکرد:
(يا داود, يا ذا العرش المجيد, يا فعالا لما يريد واسألك بعزتك التي لاترام الذي لاينام, وبنور وجهك الذي ملأ أركان عرشك ان تكفيني بشر هذا المن, يا مغيث اغثني)
واتە: ئەی خۆشەویست خودای گەورە ئەی خاوەنی تەختی بەختیار, ئەی کاربینی بەدەسەڵات داوات لێدەکەم بەو گەورەیی خۆت, کە کەست لەوێنەو ڕەنگ نیە, گەورەیەکەشت سەرەتایی و کۆتایی بۆ نیە, ئەی خاوەنی موڵکی لەنا و نەچو, بەڕوناکی پڕشەنگێکی ئەوتۆ کە هەموو دونیای پڕ کردووە, لە سزاو ئاژاوەی ئەو دزە بم پارێزی؟ ئەی بەهاواری هاوار کاران، بە فریام کەوە لەدەستی ئەو دزە ستەم کارە لە خودا نەترسە ڕزگارم بکە ؟. سێ جار ئەو

پاڕانەوەیەی دووبارە دەکردەوە هەر لە دوعاو نزا کردنەکەدا بوو, کە سوارێکی چاپوك پەیدا بوو ڕمبێکی بە دەستەوە بوو, لەبەرچاوم بەرزی کردەوەو بە هەموو هێزی لە نێوشانی دزەی ستەم کاری داو گیانی دەرچو !! ئەوجا بەڕوییەکی خۆش ڕووی لە بازرگانەکە کرد, بازرگانەکەش وتی: ئەتۆکێی کە خودا بەهۆی تۆوە منی لەدەستی ئەو ستەمکارە ڕزگار کرد ئەویش وتی: من فریشتە یەکی خودام لە ئاسمانی چوارەم دادەنیشم یەکەم جار : کە پاڕایەوە گوێم لەدەرگاکانی ئاسمان بوو دەلەرینەوە, وەکە دووەم جار پاڕایەوە: گوێم لە دانیشتوانی ئاسمان بوو نزاو هاواریان بوو, کە جاری سێهەم: پاڕایەوە پێیان وتم : پاڕانەوەکەت وەرگیراوە, داوام لە خودا کرد کە ئەو ئیشە بەمن بسپێرێ بۆ کوشتنی ئەو ستەم کارە منیش هاتم و لەناوم برد لە دوایی دا وتی: مزگێنی بدەو بزانە : هەرکەسێك دەست نوێژ هەڵبگرێ و چوار ڕکعات نوێژ بکات و بەو نزاوپاڕانەوە لە خودا داوا بکات،داواکەی وەردەگیرێ ستەم لێ کراو بێت، یان ستەم لێ نەکراوبێت .

﴿ ئا فرە تانی زاناو شارەزا ﴾

(نساء عالمات)

دەگێڕنەوە (أم درداء)(رضـي الله عـنها) یاری پێغەمبەری خودا، ئافرەتێکی زۆر زیرەك و لێهاتو بوو دەرسی زانیاری و زانستی دەوتەوە بەو ئافرەتانەی چەرخی خۆی لەمزگەوتی ئەمەوی لە دەمشق دا .

کاتێك سەرکردەی موسڵمانایان ئاگادار کرد بەوەی کە (أم درداء) دەرس دەڵێتەوە سەرکردەی موسڵمانان (عبدالملك کوڕی مەڕوان ﷺ) زۆر ئارەزووی کرد بڕوا گوێی لە دەرسەکانی بگرێ بۆ ئەوەی زانیاری لێ وەرگرێ لە مزگەوت پەردەیەکیان بۆ نێوانی ئافرەتەکان دروست کرد (عبدالملك)دەڕۆیشت لە دوای پەردەکەوە دادە نیشت گوێی لە (أم درداء) دەگرت بۆ فێربوونی تە فسیرو شەرع و حەدیس .

﴿ كچانی با وەڕدار﴾
(فتاة مؤمنة)

دەگێڕنەوە جارێك خواردنێکیان بۆ(ڕابعەی عەدەوی). برد لە تەمەنی شەش ساڵیدا ڕابعە خواردنەکەی نەخوارد باوکی پێی ووت: کچم چی دەبێت کە ئەو خواردنە بخۆی لە وەڵامدا ووتی: ئەی بابە ئەو خواردنە ناخۆم تاك و نەزانم ڕەوایە(حلال) یان ناڕەوایە(حرام).باوکی ووتی: ئەگەر ئەو خواردنە ناڕەوا بوو هیچی کەمان دەست نەدەکەوت ئەو کاتە چی دەکەی .؟ووتی:بابە لەسەر برسیایەتی ئەو دونیایە ئارام دەگرم, ئەوەم باشترە لەسەر ئارام گرتن لەسزای ئاگری دۆزەخ لەڕۆژی دوایی.

﴿ چەند وەڵامیکی هەڵقولاو بە ووتاری ڕاست و ئامۆژگاری﴾
(إجابات تنضح بالحكمة والموعظة)

دەگێڕنەوە جارێك (عومەری کوڕی عبدالعزیزﷺ) بەزیادی کوڕی ئەبی زیادی ووت: ئەی زیاد بەڕاستی زۆر لەو خودایە دەترسێم بەهۆی ئەو شتانەوە کەتێی کەوتوم لە وەڵامدا زیاد ووتی : من لەوەی لێت ناترسێم, کە لێی دەترسێی. بەڵکو لەوە لێت دەترسێم کەلێی ناترسێی، جارێك بەڕابعەی عەدەویان ووت : تۆ ئافرەتێکی بە تەنها ناتوانی ئیشی ماڵەوە هەموو بکەی و, بۆ ئەوەی هاوەڵێکیشت هەبێ ئەگەر داوا لەخزمەکانت بکەی خزمەت کارێکت بۆ بگرن زۆر چاك بوو.پێویستی ماڵەوەیان بەجێ دەهێنا ؟ لەوەڵامدا ووتی: سوێند بە خودای گەورە شەرم دەکەم لە خودای گەورە کە خاوەنی هەموو دونیاو،ئەوبوو نەوەرەیە.

داوای ماڵی لێ بکەم، ئینجا چۆن داوای ماڵی دوونیا لە کەسێك دەکەم کە هیچی نیە !!.جارێك حەزرەتی (عوسمانی کوڕی عەفان ﷺ) بە (عامری کوڕی عبدالقەیس ﷺ) ی عەنبەری ووت: کە عەرەبێکی بیابان نشین بوو، ئەی عامر خودات لە کوێیە ؟

لە وەڵامدا ووتی: خودای من هەموو کاتێك لە کەمیندایە .

وەجارێك بەباوکی (عەمری کوڕی عەلا ﷺ)یان ووت :ئایا شتێکی ڕەواوجوانە پیاو بەپیری بخوێنێ،سودو کەڵکی دەبێت ؟ لەوەڵامدا ووتی: ئەگەر جوان بوو بەکەڵکی ئەوە دەهات بژیاو ژیان بەرێتە سەر:ئەوا زۆرچاك بەکەڵکیخوێندن دێت .

﴿ دڵسۆزی﴾

(الأخلاص)

دەگێڕنەوە لە چەرخی پادشای هە شتەمی ئەمەوی(عومەری کوڕی عبدالعزیز ﷺ) گورگ دەبووە پاسەوانی مەڕو ماڵات, شوانێك ڕۆیشتە لای خەلیفە عومەرو پرسیاری لێکرد ئەی سەرۆکی موسڵمانان چۆنیە ئێستا سەیر دەکەین گورگ پاسەوانی لە مەڕو مێگەڵ دەکات خەلیفەی موسڵمانان لە وەڵامدا فەرمووی: هەرکاتێك ئێمە دڵسۆزیمان نواند لە نێوانی خۆمان و خودامان داو دڵمان لەگەڵ یەکدا پاك‌و, خیانەتمان نەبوو, ئەوا خوداش دڵسۆزی لە بەینی گورگ و مەڕدا دەکات.

﴿ داردەست و گۆچانی درەوشاوە ورۆناك﴾

(العصا المضيئة)

(ئەنەسی كوڕی مالك ﷺ)بۆمان دەگێڕێتەوە دەفەرموێ: ئێوارەیەك (ئەسیری كوڕی حەزیری ﷺ) و (عوبادی كوڕی بەشیر ﷺ) ئیشیان هەبوو لەلای پێغەمبەری خودا(ﷺ) دانیشتبوون قسەیان دەكرد تابەشێك لەشەوێكی زۆر تاریك و سەرما بەسەر چوو, لە دوایی هەستان و بەرەو ماڵ گەڕانەوە،هەریەكەیان گۆچانێكی پێبوو, بە فەرمانی خودا ئەو گۆچانانە وەك ولایەت بەرچاوی یەكتریان ڕوشەن دەكردو بە دوای ڕووناكیەكەدا دەڕۆیشتن, هەتاك و گەیشتنەوە ماڵەوە

﴿ دەست پاكی و میرنشینی﴾

(أمانة وإمارة)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك پوری خوشكی باوكی سەركردەی موسڵمانان (عومەری كوڕی عبدالعزیز ﷺ) ڕۆیشت بۆ ماڵی حەزرەتی عومەر كە سەیری كرد وا عومەر چێشتی نیسكیان هەیەو لەگەڵ پیواز دادەی خوات پوری ووتی: ئەی عومەر من دەمەوێ لە خەزێنەی موسڵمانان شتێك زیاترم بۆ ببڕیەوە .؟

حەزرەتی عومەریش ﷺ هەر خێرا لەسەر خواردنەكەی هەستا ڕۆیشت درهەمێكی زیوی هێناو بەنهێنی لەسەر ئاگر سووری كردەوەو لەناو كیسەیەكی چنراوی هاوێشت فەرمووی: پوریێ هائەوە زیادەیەو بۆم هێناوی پوریشی زۆر بە خۆشیەوە وەری گرت،لەگەڵ دەستی لێدا هاواری كردوو بێ هۆش كەوت, لە دوای ئەوەی كە بە هۆش هاتەوە ووتی: ئەی پوریێ ئەگەر دەت زانی ئەوە حاڵتە و بۆ تۆزێك ئاگری دونیا خۆت ڕاناگری, ئەدی دەبێ حاڵی من و تۆ چۆن بێت و, چۆن خۆمان ڕابگرین لەبەر ئاگری دۆزەخ لەڕۆژی دوایی .

﴿ خواردنی ماڵی خەلیفە﴾

(طعام بيت الخليفة)

دەگێڕنـەوە خەلیفـەی موسـڵمانان(عومـەری کـوڕی عبـدالعزیزﷺ) ڕەوشـتی وەهابوو لە دوای نوێژی خەوتنان تۆزێك دەڕۆیشتە لای کچەکانی و سەلامی پێ دەگەیاندن. شەوێك کە ڕۆیشتە لایان کچەکانی هەستیان کرد کە باوکیان هاتە ژوورێ دەستیان لەسەر دەمیان دانا بوو خێرا بەرەو دەرگا کەوتنـەڕێ، حەزرەتی عومـەر بـە بـەخێو کەرەکـەیانی ووت: هـۆی چـیە ئـەمڕۆ کـچەکانم دەسـتیان لەسەردەم داناوەو دوور دەکەونەوەلێم،لە وەڵامـدا ووتـی: ئێوارە تـەنها نیسكەو، پیوازمان خواردووە. خواردنی کەمان نەبووە، ئەوانیش پێیان ناخۆش بوو کە تۆ بۆنی دەمیان بکەی، خەلیفە عومەر لەو کاتـەدا دەستی کرد بە گریان و، بە کچەکانی ووت: ڕۆڵەکانم چی سودێکتان پێ دەگات کە خواردنی جۆراو جۆر بخۆن و، فەرمان بە باوکیشتان بکەن بۆ ناو ئاگری دۆزەخ لە پێناوی خواردنی جۆراو جۆردا، کچەکانی کە گوێیـان لە باوکیان بوو هەموویان دەستیان کردە گریان بە جۆرێك دەنگیان بەرزکردەوە .

﴿ لە ماڵی خەلیفەوە﴾

(بيت الخليفة)

دەگێڕنـەوە ئـافرەتی موسـڵمان(فاتمـەی کـچی عبـدالملك ی کـوڕی مـەڕوان) تەربیـەتی لـە فێرگـای موسـڵمانانەوە وەرگرتبـوو: وە بەڕەوشـتی بـەرزو پـیرۆزی قورئـان جـۆش و پـەروەردە کرابـوو لـە بنەماڵەیـەکی گـەورەش پـەروەردە بـوو، باوکی(عبـدالملك ی کوڕی مەڕوانﷺ) بوو خەلیفە بوو، مێردەکەی (عومـەری کـوڕی عبـدالعزیزﷺ) خەلیفـە بـوو هـەر چـوار برایەکـەی دەوری خەلافـەتیان

دیتبوو, وەلیدو، سلیمان و، یەزیدو، هیشام، کاتێک ئافرەتی موسڵمان فاتمە داخوازی کرا بۆ(عومەری کوڕی عبدالعزیز) وگواسترایەوە عومەر ئینسانێکی لێهاتو بوو بەڵام تەنیا بوو وە نەچو بووە سەر کورسی خەلافەت، ئەو ئافرەتە خۆی ئارایش دەدا بەهەموو زێڕو جەواهێرێکەوە ئارەزو مەیلی زۆری لەجەواهێرات هەبوو.

بەڵام: کاتێک(عومەری کوڕی عبدالعزیز) لەسەر کورسی خەلافەت دانیشت و ئەو پلەیەی پێدرا داوای لە فاتمە کرد ڕێگەیەک لە دووڕێگا هەڵبژێرێ، یان زێڕو گەوهەرەکانی کەشانازی پێوە دەکات, یان (عومەری کوڕی عبدالعزیز) ئەویش لە وەڵامدا فەرمووی: سوێند بە خوای گەورە ئەی عومەر هیچ لایەکتان هەڵنابژێرم. ئەو زێڕو گەوهەرە خاوەنی تەنهای خۆم ئەوا هەموو زێڕو گەوهەرەکەم کەجێی شانازی خۆمن بە گەنجینەی موسڵمانانم بەخشی, بۆ ئەوەی بۆ هەژارو نەدارانی موسڵمانان خەرج بکرێت .

لە دوای ئەوە فاتمە ووتی: خوای گەورە من و تۆ بگێڕێ بە باڵاگەردانی خوداو پێغەمبەری خودا, هەموو ماڵەکەیان لە پێناوی خوادا بەخشی, خەلیفە سەرۆکی موسڵمانان بوو، پێخۆری نەبوو بیخوات, نانی بەهۆی خوێ چێژەکەیەوە دەخوارد .

ڕۆژێکی جەژن کچەکانی بە باوکیان ووت: ئەی بابە بەیانی جەژنە هیچ پۆشاکێکی نوێمان نیە لەبەری بکەین .؟خەلیفە عومەریش بەچاوێکی پڕقینەوە سەیری کردنو ووتی : ڕۆڵەکانم جەژنە بۆ ئەوە نیە پۆشاکی نوێ لەبەر بکەی!! بەڵکو جەژنە بۆ ئەوەیە زیاتر پارێزگاری بکەی و لەڕۆژی دوایی بترسێی.

لێپرسراوی گەنجینەی موسڵمانان ووتی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان با موچەی مانگی داهاتویان لە ئێستاوە بۆ سەرف کەین, خەلیفە عومەر لە لێپرسراوی گەنجینە هاتە وەڵام و ووتی: هەی دایکت ڕۆلە ڕۆت بۆ بکات, تۆ بە نهێنی(غیب) دەزانی کەئاگادار بیت بەوەی ڕۆژێک لەمڕۆ بەدواوە دەژ یەین ؟.

دۆستی باوەڕداران

بەو شێوەیە خەلیفە عومەر ڕۆژی بەڕێ دەکرد, کاتێك نزیکی مەرگی هات و نەخۆشی مردن بەرۆکی گرت، یانزە منداڵی هەبوو لە کوڕو کچ, خەڵك دەچونە لای بۆ هەواڵ پرسینی و پرسیاریان لێ دەکرد ئەی عومەر چیت بۆ ئەو منداڵانە بەجێ هێشتووە .؟

لە وەڵامدا دەی فەرموو: ئەگەر تەقوای خودا بکەن و خۆپارێز بن ئەوە سەرچاوەی هەموو شتێکیانە کە بۆم بەجێ هێشتون, چونکە ئینسانی خۆپارێزو ڕەوشت چاك, خودا ئیش و کاریان بەڕێوە دەبات, وە ئەگەر ئینسانی بەد بەخت و ڕەوشت خوارو نزم بن ئەوە نامەوێ شتێکیان بۆ بەجێ بهێڵم کە لەسەر گوناهو ناڕەوا یارمەتیان بدەم, چونکە ئەگەر کردەوەی باشیان نەبوو ماڵیان بۆ بەجێ بهێڵم لە کردەوەی ناڕەوا سەرفی دەکەن و بۆ منیش دەبێتە یارمەتی دان لەسەر تاوان. دوای خەلیفە عومەر فەرمووی: بە هەواڵ پرسەکانی بڕۆن‌و دەورەم چۆڵ بکەن لەو کاتەش دا خێزانی ئەمین و بەوەفای هاتە ژورەوە هەواڵی نەخۆشیەکەی لێ پرسی.؟

خەلیفە عومەر فەرمووی: ئەی فاتمە ئەتۆش بڕۆ دەرێ و دەورەم چۆڵ بکە . بەڕاستی جۆرە کەسێك دەبینم کێشەیانە لەسەر شوێنەکەم ؟ ئەی فاتمە بڕۆ دەرێ ؟.جۆرە بنیادەمێك دەبینم بێگانەن لەبەرچاوم دوو باڵیان هەیەو ئێستا نەبێ شتی وام بەچاو نەدیتوە بڕۆدەرێ کاتی ئەوە هاتووە کە ئاوارەو دەربەدەر بە جێگەی خۆیان شادمان بن!! کاتی ئەوە هاتووە کەغەریب و دەربەدەر پەروەردگاری خۆیان ببینن, وەکاتی ئەوە هاتووە کە بۆ ماڵی هەتا هەتایە بگەڕێنەوە, بڕۆ دەرێ ئەی فاتمە کاتی ئەوە بەسەر چوو کە تۆ لەلای من بیت . ئێستا لای من تەنها جێگەی چەند ئەندامێکی نورانی دووباڵ و, سێ باڵ و، چوار باڵن, بڕۆ دەرێ؟. کاتی ئەوە هاتووە کە گیان خۆی جوان و ڕازاوە دەکات, چونکە دەڕوا بۆ خزمەتی خوای میهرەبان, میوانی پەروەردگاری دەبێت,وە حەزرەتی عومەر لەو کاتەش دا کەکاتی کۆتایی ژیانی بوو، قورئانی پیرۆزی

دۆستی باوەڕداران

نۆر بەڕێکی دەخوێندو کۆتایی ژیانی بە خوێندنی ئەو ئایەتە هێنا کە دەفەرموێ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوّاً فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَاداً وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ القصص/٨٣.

واتـە: ئـەو ماڵـەی ڕۆژی دوایـی دەی دەینـە ئـەو کەسـانەی کەلەوسـەرزەوی یـە خۆیان بە گەورە نازانن و لەسەر ڕێبازی قورئان و سونەتی پێغەمبـەر بە ڕێگـەدا دەڕۆن و سەریان بۆ فەرمانەکانی خودا کەچ دەکەن و، مل هـوڕی و کەللـە کۆنی بـەکار نـاهێنن و سـتەمکاریان بـۆ خۆیـان و، کۆمـەڵیان ناوێـت، وە بەڕاسـتی ئەنجامی باش بۆ ئەو کەسانەیەکە خۆیان لە تاوان باری دەپارێزن هـەتا دەگەنـە ئارەزو مەبەستی خۆیان

بەڵێ لە کۆتایی ئەو ئایەتە . کۆتایی بە ژیانی ئەو دونیایە هێنا خەلیفە عومەر کۆچـی دوایـی کردومـاڵ ئـاوایی هـەتا هەتایـەی لەودونیایـە کردوبـرد یانـە گۆڕسـتانو لـە ژێـر گڵ دا شـاردیا ئـەوە کـە بەڕاسـتی موسڵمان و دادگـەربوو، کۆمەڵانی موسڵمانان لەسەر دەمی ئەو خەلیفە بەڕێزەدا بەڕاستی بووژا بوونەوە ژیانێکی پڕ لە کامەرانیان بەدەست هێنا، چونکە بەڕاستی فەرموودە بـەرزەکانی قورئانو ڕەوشتی پێغەمبـەرو ڕێبـازی ئیسلامیان پـەیڕەوی لێ دەکرد بۆیـە بـەو شێوەیە ژیانیـان پڕبـوو لـە خۆشـی و کامـەرانی بـە هـەزاران هـەزار جار درود و ڕەزای خـودا لەسـەر ئـەو خەلیفـە هـەرگیز نـەمرەو هـەموو خەلیفـە موسـڵمانە ڕاستەکان و هـەموو موسڵمانانی ڕاست و ڕاستی پەرست بێت. ئینجا لـەدوای ئەو خەلیفە بەڕێزە کە لەژێر گڵ شارایەوە، (یەزیدی کوڕی عبدالملكﷺ) لەسەر کورسی خەلافەت دانیشت کە برای خاتونە فاتمە بوو:

ڕۆژێك لە دەرفەتێك دا یەزید بە فاتمەی ووت: خوشکم زۆر چاك دەزانم خەلیفە عومەر هەموو زێڕو گەواهیری ماڵەکەی لێ سەندوی و هاویشتویەتیە خەزێنـەوە. ئێستا ڕێگەم دەدەی زێڕو جەواهیرەکانت بۆ بنێرمەوە خـاتو فاتمـە ووتـی: ئـەوە چی دەڵێی یەزید .؟

تۆ دەتەوێ شتێك هەڵبگرمەوە خەلیفەی موسڵمانان لە خەزێنە دای نابێت،سوێند بەو خودایەی کە کەسی لە ڕەنگ و شێوە نیە وە تەنهایە لە خودایەتیدا لە ژیانی عومەردا حەزو ئارەزوی ئەومالەم نەکردووەو دلم پێی نەداوە, بە مردنی عومەریش حەزی پێناکەم و،خۆشم ناوێ و, ڕقم لێیەتی بەڕاستی فاتمە خاتون ماڵی خەلیفە عومەری عبدالعزیز‌ﷺی بەجێ نەمێشت لەدوای مردنی هەتا کۆچی دوایی کردو لەسەر شانی پیاوان بردیان بۆ گۆڕستان :ماوەی خەلافەتی (عومەری کوڕی عبدالعزیزﷺ) دووساڵ و شەش مانگ بوو,کەمرد لە تەمەنی گەنجیدا بوو تەمەنی چل ساڵ بوو وە جیهادو تێکۆشان لە چەرخی ئەو خەلیفە موسڵمانەدا لەلای ڕۆژئاوا وە گەیشتە (پاریس) وە لە ڕۆژهەلاتەوە گەیشتە (چین) وە لە (ئە سپانیاو) (پرتوگال) یش فەرمانی ئەوان بەڕێوە دەچوو.

﴿ پەند وئامۆژگاری بۆ فەرمان ڕە وایان﴾

(عـظة للحكام)

لە چەرخی خەلافەتی عەباسیەکان،لەو ڕۆژەی کەخەلیفە (مەنسور) پەیمانی دەبە ست ڕۆژێکی شادی و خۆش بوو، ڕۆژی ئاهەنگی خەلافەتی موسڵمانان, کە بمانەوێ دلّ خۆش و شادمان بین بە هەبوونی دەوڵەتی موسڵمانان, لەوکاتی ئاهەنگ گێڕانەدا, لە پڕێکدا زانایەکی لێهاتوو کە بەڕاستی زانای جەنگاوەر بوو. ووتەی خۆش و ڕاست و بەجێی دەکرد، هاتە ناو کۆڕەکەوە, خەلیفە مەنسور سەیری کرد ووتی: سوێند بە خودای میهرەبان زانای جەنگاوەر تەنها بۆیە هاتۆتە لامان کەئەو ڕۆژە خۆشەمان لێ بشێوێنێ لە دوای ئەوەی کەزانای جەنگاوەر لەناو کۆڕەکە دانیشت، خەلیفە (مە نسور) ووتی: ئەی جەنگاوەر ئامۆژگاری یەکم بکە زاناکەش فەرمووی: ئامۆژگاری چیت لێ

بکەم .؟ ووتی لەو بارەوە بێ کە بۆخۆت دیتوتەو چاوت پێی کەوتووە,یان لەو بـارەوەبێ کـە بیـستوتە, خەلیفـە هاتـە وەڵام و: ووتـی: بائامۆژگـاری یەکـە لـەوبارەوە بـێ کەدیتومـە, زانـای جـەنگاوەر ووتـی: خەلیفـە (عومـەری کـوڕی عبـدالعزیز‌ﷺ) کـاتی کۆچـی دوایـی کـرد, یـانزە کـوڕی لـە دوای بـەجێ هێـشت،وهەمـوو سەروەتەکەشـی (١٨) هـەژدە دینـار بـوو, بـە(٤) چـوار دینـار کفنەکەی بۆ کڕدرا بۆ خەلات, وە گۆڕەکەشی بە(٥) پێنج دینار بۆ کڕدرا(٩) نۆ دینار مایەوە بەسەر منداڵەکانی دابەش کرا لەکاتی نەخۆشی کۆچ کردنی دا لـەبارەی منداڵەکانیـەوە پرسیاریان لێ کـرد ئـەی عومـەر چیت بـۆ منداڵـەکانت بـەجێ هێـشتووە ؟ لـە وەڵامـدا فـەرمووی :دوو ڕێگـەیان هەیـە یـان موسڵمانی ڕاستە قینەن و خۆ پارێزو لە تەقوادان.

ئەو کاتە خوای گەورە دەرگای خۆش بەختیان بۆ دەکاتەوە, یان تاوان بارن، ئەو کاتەش هیچیان بۆ بەجێ ناهێڵم ببێتە یارمەتی دانیان لەسەر تاوان باریە کـەیان وە جارێـك سـەرکردەی موسـڵمانان (عومـەری کـوڕی عبـدالعزیز‌ﷺ) ویستی زەوی یەك بکاتە وەقف بۆ موسڵمانان یەکێك لە کوڕەکانی ئەو هەواڵەی کاتی پشودانی نیوەڕۆ کەوتە بەرگوێ, وەهەر لەکاتی بیستنی هەواڵەکە خێرا هەسـتاو ڕۆیـشت بۆلای بـاوکی : دەرگـاوان ڕێگـەی نـەدا ووتـی: دەڵێـی گـەڕێن باخەلیفەی موسڵمانان سەعاتێك پشوو بدات .؟ لە ژوورەوە خەلیفە گوێی لەو دەنگە بوو ووتی: بابێتە ژورێ, کوڕەکەی ووتی: بابە گوێم لێ بوو کە بەڕێزتان زەوی فلانـە جێگـەتان دیـاری کـردووە بیکـەن بەوەقف بۆ موسڵمانان .؟ بـاوکی ووتـی: بـەڵێ کـوڕم نیـازم وایـە بـەیانی بیکەمـە وەقـف کـە خـودا حـەز بکـات, کوڕەکەی ووتـی: بابە منیش بۆیـە هـاتوم تۆ دەبیە زامنـی ئـەوەی هـەتا بـەیانی دەژیـەی .؟ هەسـتە خێرا ڕامەوەستە ئـەوەی دەتـەوێ بـەجێی بهێنـە. سـەیرکەن چـۆن لـە خـودا ترسـان و خـۆ پـارێزی بـاوك لـە منداڵـەکانی دا کـاری کـردووە. بەڕاستی خۆپارێزو ترسان لە خودا بەو شێوەیە دەبێت, وە هەروەها دەگێڕنەوە

جارێکی خەلیفە (عومەری کوڕی عبدالعزیز) منداڵەکانی کۆ دەکاتەوەو دە فەرموێ: ڕۆڵەکانم دەم ویست ئێوە بە ژیانێکی هەبونی و بەخشیشی زۆرەوە بەجێ بهێڵم بەڵام بێ گومان: بۆم دەرکەوت کە ئێوە ڕازی نین بەو ژیانە خۆشەوە بەجێتان بهێڵم و منیش لەبەردەستی خودا ڕابگیرێم و موحاسەبەی توندو تیژم لەگەڵ دا بکرێت,لێرە بەسەر هاتی خەلیفە عومەر کۆتایی هات. بەڕاستی زۆر لە منداڵەکانی دڵنیا بوو ژیانی بەختە وەرکردن لەو دونیایەدا بەئاوەدان کردنەوەی دڵیان بەخۆ پارێزیەو تە قواکردنیانە نەوەك بە سەروەت و جێگەو ئەرزو خانوی خۆش .

﴿ مردن و بێ ئاگای ﴾

(الموت والغفلة)

ڕەحمەتی خودا لەو کەسەبێ کەگووتویەتی:

تزود من التقى فإنك لاتدرى إذاجن ليل هل تعيش الى الفجر
فكم من فتى امسى واصبح ضاحكاً وقد نسجت اكفانه وهولايدرى
وكم من صحيح مات من غيرعلة وكم من سقيم عاش حينا من الدهر
وكم من عروس زينوها لزوجها وقد قبضت ارواحهم ليلة القدر
وكم من صغاريرتجى طول عمرهم وقدادخلت اجسادهم ظلمة القبر

واتە: تێشوو کردەوەی چاکە بکەن بەڕاستی ئینسان نازانێ کەشەو داهات ئایا هەتا بەیانی دەژیەی یان نا, چونکە زۆر گەنج هەبووە کە ئێوارە یان بەیانی زۆر بەخۆشی بردۆتە سەر, بەخۆی نەزانیوە کفنەکەی بۆ هەڵ دوو راوە،وە زۆریش هەیەو هەبووە ساغ و سەلامەت بووە لە نەخۆشی،خێرا بەلادا هاتووەو مردووە, زۆر نەخۆشی پڕ مەترسیش چاك بۆتەوە, یان بە نەخۆشی ماوەیەکی زۆر ژیاوە, وەزۆر بوکی ناو پەردەش هەبووە, خۆی ئارا یش داوە کەچی بەئاوات نەگەیشتووە گیانی بە خاك

دۆستی باوەڕداران

سپاردووە، وەزۆر منداڵی بچوک هیوای دوا ڕۆژ ێکی درێژی بۆ د یاری دەکرا، بەڵام زۆر بەزوویی گیانی دەرچووەو ئەوهیوایەتەزۆرەی لەبن گڵ نراوەڕۆ یشتۆتە ناو تاریکی گۆڕەوە: وەبەو شێوە منیش کردم بەهەڵبەست :

پێت بڵێم کاکی هوشیار وەك برایەکی دڵسۆز
کڕنۆش بۆ خودا بەرە زۆر بەچاکی پڕ بە سۆ ز
ئەو کاتەی کە هوشیاری بە فرسە تی بزانە
بە هیچ جۆرێ ڕێ مەدە بێتە ماڵت بێگانە
عیبادەت بۆخودا بکە هەتا بە هۆش و هەستی
نەك ئێوارە بچیە جێ و سبەی لەخەوهەڵ نەستی
لەدوونیا زۆرکەسمان دیت ژیانی بەخۆشی وشادی
دەبردە سەر بەردەوام بێ غەمو نا مرادی
ئاگای لە دواوە نەبوو کفنی بۆ هەڵ دووراوە
تەمەنی ژیانی خۆشی گشتی لێ سە ندراوە
تەفرە مەخۆ بەساغی کە ئێستا چوست و چاکی
زۆرکەس بە ساغی دەمرێ نەکەی بکەی بێ باکی
نەکەی نائومێد ببی لەکاتی دەردوو ئازار
زۆر دەردەدار چاك بوون و بردیانە سەر چەند بەهار
چەندبوکی جوان وقەشەنگ خۆی قۆزدەکابۆمێردی
بەڵام نەگەیشتە ئاوات گوڵی جوانی با بردی
منداڵی ناسك و ساوا هیوای دوا ڕۆژی زۆر بوو
کەچی لەبەر چاو نەماو خێرا بەرەو ڕێی گۆڕ بوو

﴿ كێــوی بە ئارام ﴾

(جبال الصبر)

(عروەی كوڕی زبیرﷺ) لەئەسمائەی كچی ئەبو بەكری ڕاست گۆ،كە یەكێك بـوو لـە شـوێن كـەوتوانی پێغەمبـەری خـوداﷺ دەگێڕنـەوە: جارێـك توشـی نەخۆشیەكی ترسناكی (شێر پەنجە) (سرطان) دەبێت لە دوای هـەوڵ دانێكی زۆر بەدوای پزیشك دا هیچ چارە سەری یەكیان بۆنە دۆزرایەوە بەتەنها بڕینەوە نەبێت .

عوروەی موسڵمانیش بەو بەسەرهاتو ڕوداوە كە خودا بەسەری هێناوە هیچ دڵتەنگ نەبوو, بەڵكو زۆریش دڵ خۆش و شادمان بوو بەوەی كەخودا بەسەری هێناوە داماوی‌وملكەچی خۆی پیشان داوزۆر سوپاسی خودای كرد :

بـە پزیـشكەكانی ووت :ئێـوە فـەرموون: دەسـت بـەكاربن‌و قاچـم ببڕنـەوە !. پزیـشكەكانیش عوروەیـان بـردە ژووری نـە شـتەرگەری (عمليـة الجراحيـة) لەوكاتەدا دەرمانی بێهۆشی نەبوو, بۆیە بەعوروەیان ووت : بۆ ئەوەی لە هۆشی خۆت نەمێنی‌و ئاگادار نەبیت كە قاچت دەبڕینەوە,

خواردنـەوەی بێهۆشـی بخـۆ ! عـورەوە هاتـە وەڵام و ووتـی: خـودای گـەورە پارێزگاریم بكات‌و لەو جۆرە خواردنەوە بم پارێزێ, چۆن من بچم شتێك بخۆم كـە خـودا بـە نـاڕەوای دانابێـت و, هۆشـم لـە خـۆم نـەمێنی‌و, لـەیادی خـودا فەرامۆش‌و لەبیرم بكات، نەخێر شتی‌وا بەبیرم نایات پزیشكەكان ووتیان: ئەدی چۆن بتوانین بێ هۆش ببی تاك‌و قاچت ببڕینەوە !.

عـوروەی موسـڵمانی ئـازاو چـاو نـەترس وەك‌و كێـوی نەلـەرز, هاتـە وەڵام و ووتـی: بۆ ئـەوەی لـە هۆشـی خـۆم نـەمێنم و ئاگـام لـە ئازاری قاچم نـەبێت، كە نوێـژم دابەسـت‌و گەیـشتمە كـاتی ڕێـزو سـوپاس (تحيـات) ئێـوە بـە ئیـشی خۆتانـەوە خـەریك بـن چونكە ئەوكاتـە هـەموو هەسـت و هۆشم لـەلای خـودای

گەورەیەو هیچ بیر لـە ئازاری گیانم ناکەمەوە .

بـەو شـێوەیە موسـڵمانی بەڕاسـتی نوێـژی دابەسـت و گەیـشتە(تحیـات) پزیشکەکان قاچیان بڕیـەوە بێ ئەوەی هـاوار بکات!! لـەدوای سـەلام دانـەوەی نوێژەکـەی هـەڵیان گـرت و بـەرەو مـاڵ بردیانـەوە خـوێنیش بـەردەوام لەقاچـی دەهـات ! وەعـروە دوو کـوڕی هـەبوو بـە هـەموویان خێزانێکـی زۆر دڵ سـۆزو میهرەبانیـان پێـك هێنـا بـوو بـە هـەموو شـێوەی خۆشەویـستی لەگـەڵ یـەکتردا ژیانیان دەبردەسەر، زۆر بە جوانی لە فەرمانی یەکتردا بوون بـەبێ چرپەو بۆڵە, خەم و ئازاریـان گـۆڕ دەکـردو ئـیش و کـاری ژیانیـان بـەڕێوە دەبـرد کەبەڕاستی خانەوادەیەکی بەختەوەربوون.

ئینجا عـوروەی قـاچ بـڕاو بـەو خوێنـە گەشـەی کەلەبـەری دەڕۆی لەگـەڵ ئـەو میوانانـەی کـەبۆ هـەواڵ پرسـینی هـاتبوون دانیـشتبوون, قاچـە بڕاوەکـەی لەبـەردەمی درێـژ کرابـوو, ئـەو موسـڵمانە بەئارامـە لەگـەڵ ئـەو هـەموو ئـێش و ئـازارەی کەهـەی بـوو. لەبـەر ڕەزامەنـدی و بـەرداربوونی خـودا بـە ئـارام و لەسەرخۆبوو.

لەو کاتەدا بانگی کوڕە گەورەکەی کرد کـەس وەڵامـی نەدایەوە! لەبەر ئەوەی کە یەکەم جار بوو لـەو ناوخێزانـەدا وەڵامـی نەدەنـەوەو بە دەنگیـەوە نەچن زۆر سەرسام بوو .؟ ووتی(إنا لله وإنا إليه راجعون)

دوای ووتی: بەڕاستی شتێکی ناخۆشە, دیارە کۆتایی مە بۆیـە کـەس وەڵامـم نا داتەوە، یان دەبێ چی ڕوی دابێ ؟ دانیشتوانیش هەستیان بەشتێك کردوو خێرا هەستان و لەلای عوروە ڕۆیشتنە دەرەوە, بەڵام چاویان بەچی دەکەوێت . هـەموویان بـە جارێـك مـات و سەرسـام بـوون! کەسـەیر دەکـەن کـوڕە گەورەکـەی لەسەریان بەربۆتەوەو گیانی تێدانـەماوە ! نـەیان دەزانـی بەچـی جۆرێـك وەڵامـی عـروە بدەنـەوە, دوایـی بەهـەر جۆرێـك بـی چـونەلای عـوروەو ووتیـان: خـودا پاداشـتت بداتـەوە بەڕاسـتی کـوڕە گەورەکـەت کۆچـی دوایـی کـردوە ؟! ئـەو کۆمـەڵانی خەڵکـەی ئامـادە بـوون لـەوێ بە هـیچ شـێوەیەك خۆیـان بۆڕانـەدەگیرا

لەبەر هەنیسکی گریان :

بـــەڵام عـــوروەی موســـڵمان و بـــیرو بـــاوەڕ بـــەهێز, وەك‌و قەڵایـــەكی زۆر بەهێزودامـەزراو, زۆربـە ئـارام و هێمنـەوە بـەزوبانی پـڕ بـە سوپاسـەوە قاچـە براوەكـەی هـەڵگرت و ووتـی: ئـەی خـودای گـەورەو میهرەبـان, بـەمیهرەبانی خۆت،دوو قاچت پیّ بەخشیوم، سوپاس و ستایشت دەكەم لەسەر ئەو قاچەی كە لێت وەرگرتـەوە . وە دووبارە سوپاسیشت دەكـەم لەسـەر ئەو قاچەی كە بۆت هێشتومەوە! وە هـەروەها دوو كوڕت پـیّ بەخشیوم ئێستا یـەكێكیانت بۆ خـۆت بـردەوە, سوپاســت دەكـەم بـۆ ئـەو بەخشیـشەی كـە پێـت دام و دوایـی بردتـەوە! وە هـەروەها سوپاسیـشت دەكـەم لەسـەر ئـەو بەخشیـشەی كـە ئـەو كوڕەیانت بۆ هێشتمەوە .

بـەو شـێوەیە بەنـدەی موسـڵمان زۆر بـە نهێنـی سـوپاس و ستایـشی خـوای لەسەر ئەو ئازارە گەورەیە كرد: دوایی قاچە براوەكەیان لـە بەرگێك هاوێشت و چـون بیـشارنەوە ووتـی: سـوپاس و سـتایش بـۆ ئـەو خودایـە گەورەیـەی كـە خەجاڵەتی نەكردم،كە بەو قاچە براوەوە نەڕۆیشتم بۆ جێگەیـەك كە خـودا پێـی ناخۆش بێت !.

﴿ ئارام گرتن سیّ جۆری هە یە﴾

(الصبر ثلاثة)

یـەكێك لـە پیـاوە موسـڵمانە لـە خـودا ترسـەكان دە فـەرمویّ: ڕادەی هـێمن‌و ئارامی سیّ جۆری هەیە :جۆرێكیان (٣٠٠) سیّ سەد ڕادەوپلەی چاكەی هەیە . جۆرێكیش (٦٠٠)شەش سەد ڕادەوپلـەی چاكەی هەیە. وە جۆرەكـەی تـریش (٩٠٠)نۆسەد ڕادەوپلەی چاكەی هەیە.

جـۆری یەكـەم: كـە(٣٠٠) سـیّ سـەد ڕادەی هەیـە.ئـەوە بـۆ ئـەو كەسـانەیە كەلەسەر گوێڕایەڵی فەرمانی خودا بڕوات و، خۆپارێزبیّ .

وەجـۆری دووەم: کـە(٦٠٠) شـەش سـەد ڕادەی چـاکەی هەیـە . بـۆ ئـەو کەسانەیە کەلەسەر نا فەرمانی خودا ئارامی هەبیٚ و، لە ترسی خودا نافەرمانی نەکات .

جۆری سیٚهەم: کـە(٩٠٠) نۆسـەد ڕادەی چاکەی هەیـە . بۆ ئـەو کەسانەیە کەتوشـی بـەلاٌو بیٚـزاری یـەك بـوون لـە یەکـەم سـاتی تـوش بـونی ئـەو بیٚزارییـە هەرچـەند زۆریـش گـەورە بیٚـت ئـارام دەگـرن و هیـوای تـەواویان بـە خـودای گەورەیە .

﴿ هاوارە ئەی ئادەمیزادەکان﴾

(ويحك يا ابن آدم)

لە (حەسەنی بەسری) یەوە دە گیٚڕنەوە دەفەرمویٚ: ئیٚمە هەولٚ و کۆشش دەکـەین هیٚنـدیٚك کـردەوەی بەناوچـاکە دەکـەین دلٚمـان زۆر پیٚـی خۆشـەو پیٚدەکـەنین و ڕادەبـویٚرین بـەلاٌم، ئاگامـان لەوەنیـە کـە ئایـاخودای گـەورە ئـەو کردەوانەی لیٚ وەرگرتـوین، چونکە بۆی هەیـە ئەوکردەوانـەمان بەدلٚسۆزی و زۆر بـەڕیٚکی بەئـەنجام نەگەیانـدبیٚت: ئینجـا هـاوارە ئـەی ئادەمیزادەکـان، بەڕاستی هەرکەسـیٚك نافـەرمانی خـودای گـەورە بکـات مانـای وایـە لەگـەلٚ خـودای بەدەسەلاٌت شەڕدەکات، ئایا دەتوانن لەگەلٚ خودا بجەنگن و بەربەرەکانی لەگەلٚ دا بکـەن .؟؟ سـویٚند بـە خـودای گـەورە بۆخـۆم چـاوم بـە حـەفتا موسـلٚمانی جەنگاوەری جەنگی بەدر کەوتووە کە بەرگ و پۆشـاکیان خوری بوو : ئەگەر چاوت پیٚیـان بکەوتبایـە دەت ووت: ئەوانـە هـەموویان شـیٚتن . یـانی ئەوەنـدە بەکزی و داماوی سوپاسی خودا دەکەن و، لە فەرمانی خودا دەترسیٚن،وەرچی ڕوناکی و زەردە و پیٚکەنینی خۆشی هەیە لەدەمو چاویان بەدی ناکریٚ !. ئەگەر ئەوانە پیاوە چاکەکانتان بدینن دەلٚیٚن: بەڕاسـتی ئەوانـە هەرچـی خـوو ڕەوشـت بیٚ تیٚیان دانییە !!

وەئەگەر چاویان بە خەراپەکانی ئیٚوە بکەوتبایە دەیان گووت :ئەوانـە هـیچ با وەڕیان بەڕۆژی دوایی و لیٚ پرسینەوە نیە .!!

وەچاوم بەچەند نەتەوەیەك كەوتووە كە سەروەتی دونیایان لەلا شتێكی زۆر بێ كەڵك بوو, سەروەت و سامانیان بەبەرچاودا نەدەهات, ئەو خاكەی بەسەری دا دەڕۆیشتن زۆریان لەلا بەنرخ تر بوو لەسەروەتو سامانی دونیا,

وە چاوم بەچەند نەتەوەیەكی تر كەوتووە كە ئێوارە یان دەكردەوە هیچیان نەبوو تەنها خواردنێكی كەم كە بەتەواوی تێرت پێی نەدەخوارد، بەوجۆرەش دەیان ووت : نامانەوێ ئەو هەموو خواردنە لەناو ورگو گەدەمان كۆبكەینەوە چونكە شتێكی ناڕەوایە .

هەرچەند كەسەرمایەو دەست كەوتمان كەمیش بێت دەبێ هێندێكی لەڕێگەی خوادا ببەخشین, بەو جۆرە بۆ خۆیان زۆر پێویستیان بەو نەختە خواردنە بوو.

بەلأم, لەبەر ڕەزامەندی خودا ئەوەی كەخۆیان پێویستیان پێی بوایە لەڕێگەی خودادا دەیان بەخشی .

﴿ ڕووناكی زانایان ﴾

(أ نوار العارفين)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك پرسیاریان لە (حەسەنی بەسری ﷺ) كرد ووتیان: ئەی تەقی دین چ ڕۆژێك لەلای تۆ جەژنیە .؟ لە وەلأمدا ووتی : هەر ڕۆژێك كەتاوانو نافەرمانی خودای تێدا نەكەم!. ئەو ڕۆژە بە جەژن دادەنێم .

دووبارە پرسیاریان لێ كردەوە ووتیان: چی شتێك بوو كاری تێ كردی و بوو بە هۆی خۆ پارێزی و خودا پەرستیت لەو جیهانەدا .؟

لە وەلأمدا ووتی : زۆر چاك تێ گەیشتم بەردەوام ڕۆزیم هەیەو كەس ناتوانێ بەشی من بۆخۆی بەرێتو،ئەمن بێبەش بكات تەنها خۆم نەبم، بەڕاستی بەوەش دڵم ئاسـوودەو دڵنیا دەبێت,

وە دووبارە زۆر چاك تێ گەیشتم كەكردەوەكانم كەس بۆم فەراهەم ناهێنێ

تەنها بۆخۆم نەبم! بۆیە منیش پێیەوە خەریك دەبموبەجێیان دەهێنم .

وە زۆر چاکیش تێ گەیشتم هەموو کاتێك خودای گەورە ئاگادارمە دەم بینێ و لێی بزرنابم,

منیش شەرم دەکەم خەراپەو تاوان بکەمو خودای پەروەرگار لەسەر تاوان و نافەرمانی بم بینێ .

وەزۆر چاکیش دەزانم مردن چاوەڕوانیم دەکات, منیش بۆ ئەوڕێگا دوورو ناخۆشە تێشوی بۆ ئامادە دەکەم.

﴿ پەشیمانی ﴾

(الأستغفار)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك کابرایەك هاتە لای (حەسەنی بەسریﷺ) ووتی: ئەی (تەقیە دین) بەڕاستی ئەم سالْ سالْێکی وشك و بێ بارانیەو کەوتوینە تەنگە تاوی چی بکەین باشە .؟ (حەسەنی بەسریﷺ) لە وەلأمدا ووتی: داوای تۆبەو پەشیمانی لەخودا بکەن .

دوای ماوەیەك کابرایەکی تر هاتو ووتی: ئەی(تەقیەدین) سکالأی هەژاری خۆمت لەلادەکەم بەڕاستی هەژاری ژیانی خستومە بەد بەختی چی بکەم .؟

(حەسەنی بەسریﷺ لە وەلأمدا ووتی: داوای پەشیمانی لە خودا بکە.

لەدوای ماوەیەکی تر کابرایەکی کەهات ووتی: ئەی تەقیەدین زۆر ئارەزووی منداڵم هەیە . بەلأم خێزانەکەم نەزۆکە چی بکەم .؟ لە وەلأمدا ووتی: داوای پەشیمانی لە خودا بکە .

لە دوای ئەویش کابرایەکی تر هاتو ووتی : ئەی تەقیەدین. زەویەکەم بێ ئاوو بێ پیت بووەو هیچ شتێکم بۆ شین نابێت چیبکەم .؟ حەسەنی بەسریﷺ لە وەلأمدا ووتی: داوای پەشیمانی لە خودا بکە .

دۆستی باوەڕداران

لـە دوای ماوەیـەکی کـەش کابرایـەك هـات و ووتـی: ئـەی تەقیـەدین کـانی و کارێزاوەکانم ووشك بوون و زەویەکەم بیٚ ئاوماوە تـەوە چـی بکـەم .؟ دووبارە بەهەمان شێوە ووتی داوای پەشیمانی لە خودا بکە .

بـەو شـێوەیە هەرچـی هاتـە لای (حەسـەنی بەسـری‌) سـکالأی نـاڕەزایی دەردەبڕی . بەیەك ووتە وەلأمی دەدانەوە, بۆ یە دانیشتوانی کۆڕەکە سەرسام بون و دەنگی ناڕەزاییان بەرزکردەوەو ووتیان: ئەی پێشەوا بۆچی هەرچی هاتە لات بۆ سکالأ تۆ دەڵێی داوای پەشیمانی لـە خـودا بکـە ؟. ئـەو نهێنیـیە چیە پێمان بڵیٚ :

حەسەنی بەسریش لە وەلأمدا ووتی: ئێوەئەو ئایەتە قورئانیەتان نەخوێندۆتەوە دەفەرمویٚ ﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا * وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا﴾نوح/١٠-١٢.

واتە: خـودای گـەورە دەفـەرمویٚ: پـێم ووتـن بـڕوا بـە خـودای پـەروەردگارتان بهێنین‌و داوای پەشیمانی و لێخوشبونی لیٚ بکەن, چونکە بەڕاستی خودا زۆر لیٚ خۆش بووە, وەئەگەر بەڕاستی پەشیمان ببنـەوەو داوای لیٚ بکەن ئەوا خودای گـەورە هـەموو نیعمـەتێکی خۆشـیتان بەسـەردا بـلأو دەکاتـەو, لـە ئاسمانـەوە بـارانی زۆرتـان بـۆ دەبـارێنیٚ و پیـت و پـیرۆزی دەخاتـە ولأتەکەتانـەوە,وە لـە هەموو لایەکەوە سەروەت و سامانتان بۆ زیاد دەکاو کوڕو منداڵی زۆرتان پیٚ دەدات .

وەباخ و باخاتی زۆرتان بۆ سەوز دەکات و بەهەموو جۆرە میوەیەك دڵ خۆشتان دەکات,وە سەرچاوەی کانی و جۆگە ئاوی زۆرتان پیٚ دەبەخشیٚ .

﴿ پیاوانی بەرزی سەردوانگە﴾

(رجال المنابر)

دەگێڕنەوە ڕۆژێک (حەسەنی بەسری ﷺ) زۆر بەمات و مەلولی لەماڵەوە دانیشتب و ملکەچی فەرمانی خودا بوو, لەپڕێکدا کۆمەڵێك لە بەندەکانی شاری (بەصرە) ها تنە لای و وتیان: ئەی(تەقیەدین) سکالآمان بوڵات هێناوە یارمەتیمان بدە، گەورە کانمان ڕەوشتیان زۆر نامرۆڤانەیە لە گەڵماندا، داوات لێدەکەین لەوتاری هەینی دا تۆزێک لەبارەی ڕەوشتەوە بدوێی بۆ ئەوەی نەختێك بەزەییان پێمان دابێتەوە ئەوندەمان ئازار نەدەن، وە بە هیوای ئەوەش کەدڵ نەرمیان لەگەڵمان دا بەکار بهێنن و هێندێکیشمان سەربەست وئازاد بکەن(حەسەنی بەسری ﷺ) ش بەسۆزە وە گوێی لە ووتەکانیان گرت و بڕیاری دا کە لەو بارەوە ووتار بخوێنێتەوە، بەڵام وارێکەوت ماوەیەکی زۆر تێپەڕی (حەسەنی بەسەری ﷺ) لەو بارەوە ووتاری نەخوێندەوە، لەدوای تێپەڕبونی ماوەیەکی زۆر (حەسەنی بەسری ﷺ) لە وتارێکی هەینی دا چووە سەر بڵند گۆو دەستی کرد بە وتاری ڕەوەشت بەرزی بەرامبەری بەندەکان، بەڕاستی وتارێکی دڵ تەزێن و کاریگەر بوو بەرامبەر بەوانەی بەندەیان هەبوو، بۆیە هەر کەلەمزگەوت ڕۆیشتنە دەر زۆربەیان دەستیان کرد, بەئازاد کردنی بەندەکانیان بەبێ بەرامبەری، ئینجا لە دوای سەربەستی بەندەکان ئەو کۆمەڵەی پێشو هاتنەوە لای (حەسەنی بەسری ﷺ) و ووتیان: ئەی حەسەن زۆر چاك بزانە بۆیە نەهاتوین سوپاست بکەین بەڵکو هاتوین نارەزایی دەربڕین (حەسەنی بەسری ﷺ) ووتی: براکانم بۆچی لێم نارازین ؟ بەندە ئازاد بووەکان ووتیان: ئەی(تەقیەدین) ئێمە هاتینە لات و سکالآمان کرد هیوامان وابوو بەزووترین کات لە ووتاری هەینی دا باسی ڕەوشتی جوان وبەرز بەرامبەر بەندەکان باس بکەی بەڵام, بە پێچەوانەوە باسەکەت زۆر بەدوا خست لە کاتێکدا ئێمە

پێویستیمان بەکاتی زۆر زوو هەبوو باسی بکەی:

(حەسەنی بەسری) ووتی: برایانی بەڕێزم نازانن هۆی دواکەوتنی و وتارەکەم بۆ چی بوو ؟ من بەندەیەکی هەژار بووم هیچ بەندەم نەبوو، وەسەروەت و سامانیشم ئەوەندە نەبوو بەندەیەك بکڕم و،لەپێش ووتارەکەم سەربەستی بکەم، بۆ ئەوەی سەرنجی کۆمەڵانی خەڵك ڕابکێشم, بۆیە ڕاوەستام هەتاك و خودا دەروێکی لێ کردمەوەو پارەمەتی دام بەندەیەکم کڕی و سەربەستم کرد،لە دوای ئەوەی بۆ خۆم ئەو شتەم بە ئامانج گەیاند . ئینجا داوام لە کۆمەڵانی خەڵك کرد ئەوانیش بەندەکانیان سەربەست بکەن، بەو جۆرە ئەوانیش بانگەوازەکەی خودا یان وەرگرت, وە بەدەم فەرمانی خوداوەهاتن و بەندەکانیان ئازاد کرد .

﴿ سەردانی وەلید بۆ مزگەوتی پێغەمبەر(ﷺ)﴾

(زيارة الوليد للمسجد النبوي ﷺ)

زانای بەناوبانگ و پایە بەرز (سەعیدی کوڕی موسەیەب) لەسەردەمی(وەلیدی کوڕی عبدالملك) پادشای وڵاتی ئەمەویەکان، وانەی لەمزگەوتی پێغەمبەردا(ﷺ) دەووتەوە، ڕۆژێکیان(وەلیدی کوڕی عبدالملك) خەلیفەی موسڵمانان لەگەڵ لێپرسراوی شاری مەدینە (عومەری کوڕی عبدالعزیز) دا دەچنە ژوری مزگەوت، خەلیفە وەلید لە زانای بە ناوبانگ (سەعیدی کوڕی موسەیەب)دەچێتە پێش و بەتایبەتی سەلامی لێدەکات مامۆستا سعیدیش زۆر لەسەرەخۆو بەسادەییەوە وەڵامی دەداتەوە بەجۆرێك گوێ یان لەوەڵامەکە نەبوو، (عومەری کوڕی عبدالعزیز) زۆر لەوە دەترسێ کە خەلیفە وەلید زانای بەناوبانگ سعید لە سەر وانە وتنەوە دوور بخاتەوە چونـــکە ڕێزی لێ نەناوەو وەڵامەکەی باش نەداوەتەوە! بۆیە عومەر لەو ترسە، ڕووی کردە خەلیفە وەلیدو ووتی: وابزانم سەعید گوێی لەسەلامەکەت نەبووە, دووبارە

وەلید ووتی: زیاتر دەچمەپێش و بەدەنگێکی بەرزتر سەلامی لێدەکەم، بۆیە بەدەنگێکی بەرز وەلید ووتی: سەلامی خوات لەسەر بێ ئەی سعید دووبارە سعیدیش وەڵامی سەلامەکەی دایەوە زۆر لە جاری یەکەم لەسەر خۆو بەهێواش تر، ئەمجار(عومەری کوڕی عبدالعزیزﷺ) بۆ ئەوەی خەلیفە وەلید بێنێتەوە هۆش ووتی: خەلیفە وەلید وابزانم سعید نات ناسێ, چونکە چاوەکانی کزبووە، بەو شێوەیە عومەر بەرگری لە سعید دەکرد، خەلیفە وەلید ڕۆیشتە بەردەمی سەعیدو تۆقەی لەگەڵ دا کردو لەبەر دەمی دانیشت و ووتی: سەلامی خودای گەورەت لێ بێ ئەی سەعید، سەعید یش هەر لەدڵی خۆ یدا وەڵامی سەلامەکەی دایەوە دوای خەلیفە وەلید ووتی: ئەی عومەر بەڕاستی سەعید نەچاوی کەمبینابووەو نەگوێکانیشی کەڕە تەنها سعید بەندەیەکی لەخودا ترس و خۆپارێزە، بۆیە خودای گەورەش هەموو بەندەیەکی لێ ترساندووە, بەڵێ بەڕاستی هەرکەسێك بەڕاستی لە خودای بترسێ، خودای گەورە هەموو کەسێکی لێ دەترسێنی وە هەرکەسێکیش لە خودا نەترسێ و لە بەندەکانی خودا بترسێ ئەوە خودای گەورە ترسی هەموو کەسێکی دەخاتەناو دڵیەوە.

﴿ولآغەکەت ماندو مەکە نامان گەیە﴾

(لا تتعب فرسك فلست تلحقنا)

لە (عبیداللە ی کوڕی عومەری ﷺ)خەڵکی قەواریری دەگێڕنەوە فەرموویەتی: لە ژیانم دا نوێژی بە کۆمەڵی (جماعە) خەوتنانم نەچواندووە، بەڕێکەوت وقەدەر واهات ڕۆژێك میوانێکم هات بەهۆی ئیش و کاری میوانەکە لە نوێژی بە کۆمەڵ دواکەوتم منیش ڕۆیشتم زۆربەی مزگەوتەکانی بەسرە گەڕام بە هیوای ئەوەی لە مزگەوتێك دا بەنوێژی بەکۆمەڵ ڕابگەم بەڵام : گەڕانەکەم بێ سوودبوو هەر مزگەوتێکی دەچوم دەرگایان پێوە درابوو ڕۆیشتبونەوە ماڵ، ئەمنیش بە ناچاری گەڕامەوە بۆ ماڵەوە بە دڵی ساردو داماوییەوە زۆرم داخ لەو نوێژە

خوارد کە بەکۆمەڵ فەوتاندوومە لەدوای ماوەیەك بەبیرم هاتەوە کە پێغەمبەری ئیسلام (ﷺ) فەرموویەتی: یەك نوێژی بەکۆمەڵ خێری(٢٧) بیست وحەوت پلەی زیاتری هەیە .ئەمنیش لە ماڵەوە نوێژەکەی خەوتنانم بیست وحەوت جار دووبارە کردەوە ئینجا لێی نوستم، لە خەوم دا چاوم کەوت لەگەڵ کۆمەڵێك خەڵکدام بەسواری وڵاغ پێش برکێ دەکەین بەڵام، هەرچەندی دەم کردو وڵاغەکەم تاودەدا نەیان دەگەیشتمێ، لە ناوکۆمەڵەکە یەکێك ئاوڕی لێ دامەوەو ووتی: وڵاغەکەت هێندە ماندومەکە نامان گەیە؟. منیش ووتم: بۆچی ناتان گەمێ ؟ لە وەڵامدا ووتی: ئێمە نوێژی خەوتنانمان بە کۆمەڵ کردووە بەڵام، تۆ بەتەنها کردوتە بۆیە نامان گەیە !، لەوکاتەدا بوو لە خەوەکەم بەخەبەر هاتم بە ڕاستی دڵم پڕ داخ و مەلول بوو بەو هۆیەوە .

﴿ لەگەڵ خواپەرست و دونیا نەویستان ﴾

(مع الزا هد ین)

دەگێڕنەوە ڕۆژێکیان زانای بەناوبانگ و لەخودا ترس (مالیکی کوڕی دینار ﷺ) بەیەکێك لە کۆڵانەکانی شاری بەسرەدا دەڕۆیشت چاوی بەسەر خۆشێك کەوت لە سەرپشت درێژ ببوو عارەقی بەدەمیدا دەهاتە خوارو دەی ووت: (الله،الله)مالیکی کوڕی دینار ﷺ ووتی: بەڕاستی شتێکی ناڕەوایەو زۆر ناشیرینە ناوی خودای گەورەو مهرەبان لەو دەمە دەرچێ کەعارەقی پێدا دێتە خوارێ !.هەر خێرا پێشەوا مالیك ڕۆیشت ئاوی هێناو دەمی ئەو کابرا سەرخۆشەی شوشتەوەوداوای نزای بەخێری لەخودا بۆکرد کەخودای گەورە ڕێگەی ڕاستی پیشان بدات .

ئینجا پێشەوا مالیك کابرای سەرخۆشی بەجێ هێشت و ڕۆیشت بۆماڵەوە، دوای ماوەیەك لێی نوست دەفەرموێ: لە خەوەکەم دا پێیان ووتم : ئەی مالك تۆ

دەمی ئەو سەر خۆشەت لەبەر خاتری ئێمە شوشتەوە، وائێمەش لەبەر تۆ دڵیمان پاك كردەوە، لە دوای ئەوە دەفەرموێ: بەخەبەر هاتم و ڕۆیشتم بۆمزگەوت بۆ نوێژی بە یانی،لەهەمان شەقامی سەر ڕێگا كەبەشێكی زۆر كەمی شەوما بوو چاوم بەو كابرایە كەوتەوە هەناسەی پەشیمانی دەردەبڕی ودەی ووت: ئەی خودای گەورە و میهرەبان: لەبەر دەرگای میهرەبانیت ڕاوەستاوم پەشیمانیم لێ وەربگرە .

لە دوای ماوەیەك دەی ووت: ئەی خودای گەورە ئاگادارم بكە پەشیمانیت لێ وەرگرتوم تاك و پیرۆزبایی لەگیانم بكەم، یان پەشیمانیت لێ وەر نەگرتووم تا پرسە لە گیانم بكەم, پێشەوا مالیك دە فەرموێ : گوێم لەو دەنگەبوو چووم بەلایەوە سەیرم كرد هەمان كابرای سەرخۆش بوو كەلە سەرپشت كەو تبوو. پرسیارم لێ كرد حاڵت چۆنە ئەی بەندەی خودا ؟ لە وەڵام دا ووتی: ئەی پێشە وا مالیك ئەو كەسەی كە شارەزای ڕێگەی ڕاستی كردوم .هەر ئەوكەسەش تۆی ئاگادار كردوٚتەوە بە ئاكارو ڕەوشتی من .

﴿ كوڕی مردوان ﴾

(مجالس الاموات)

زانای بەناوبانگ و خوداناس (مالیكی كوڕی د ینارﷺ) زۆربەی ژیانی بێ ئیشی لە ناو گۆڕستاندا دەبردە سەر ڕۆژێك لەپڕێكدا یەكێك دەچێتە لای سەیر دەكات وامالیك لەناو گۆڕستانێك دانیشتووە,پێی دەڵێ ئەی مالیك بۆ لێرە بەتەنها دادەنیشی لەناو ئەو هەموو مردوانە ؟! پێشەوا مالێك لەوەڵامدا دەفەرموێ: نەخێر لەگەڵ مردوان دانانیشم،بەڵكو لەناو كۆمەڵێك خەڵك دادە نیشم بەهیچ جۆرێك ئازارم نادەن، وە كە لە لاشیان ڕۆ یشتم لە پاشە ملە هیچ غە یبەت و باسم ناكەن .

﴿ ئامادە بوون بۆ ڕۆژی کۆچ کردن ﴾

(الاستعداد ليوم الرحيل)

دەگێڕنـەوە گیـان کێـشی هـەمووگیان لەبـەر (ملـك المـوت) ڕۆیـشت بـۆلای حـەزرەتی داود(علیـه الـسلام) حـەزرەتی داودیـش پیـاوی وابەسـام و هەیبـەت ولێهـاتوی بەچـاو نـەدیتبوو ! پرسـیاری کـردو وتـی: تـۆ کێیـت و چـی کەسێکی ,وەبۆچی هاتویە لام .؟ گیان کێشی گیان لەبەران لەوەڵام دا ووتی: من ئەوکەسـەم کەپادشـایان نـاتوانن بـەرگریم لێبکـەن؟ وە هـیچ خـانو کێـوی بـەرز ناتوانێ ڕێگەم لێ بگری؟.حەزرەتی داود ووتی: زۆر چاك بوم دەرکەوت کە تۆ گیـان کێشی گیـان لەبـەرانی, ئـەویش ووتـی: بـەڵێ گیـان کێشم حـەزرەتی داود ووتـی: ئـەی گیـان کـێش تـۆ کاتێـك هـاتوی بـۆلام هـیچ خـۆم ئامـادە نـەکردووە !.گیـان کێشی گیـان لەبـەران ووتـی:ئـەی داود کوافلانـە کەسـی خزمـت؟. ئـەی فلانی کەزور لێت نزیك بوو لە کوێ یە؟ ئەی جیرانەکەت چی لێهات ؟ داودیش فەرمووی: ئەوانە هیچیان نەماون کۆچیان کردووە مردون .

گیـان کـێش ووتـی: ئـەی بـە کـۆچ کرنـی ئـەوان پەنـدت وەرنـەگرت و بـە ئاگـا نەهاتیەوە. کەتۆش لەسەر ڕێگای مردنی .

﴿ خۆراك ﴾

(الرزق)

زانـای بـەناوبانگ وخوانـاس (مـالیکی کـوڕی دینـارﷺ) دەفـەرموێ: ڕۆژێـك لەسەر سفرەی نان خواردن دانیشتبوم نانم دەخوارد لەوکاتەدا پشیلەیەك هات کوتێك لەپارچە گۆشتی خواردنەکەی بەردەمم ڕۆهات وڕۆیشت .منیش وردە وردە بەدوای دا ڕۆیشتم بزانم بۆ کوێ دەچێ کاتێك چاوم پێی کەوت پشیلەکە پارچە گۆشـتەکەی بـردە نێزیکـی کونێـك ودای نـاو گەڕایـەوە منـیش ماوەیـەك چاوەڕوانیم کرد بزانم نهێنی ئەوە چی یە .؟ کاتێ چاوم لـێ بوومـارێکی کوێری گـەورە لـەناو کونەکـەوە هاتـەدەرەوە پارچـە گۆشـتەکەی خـواردو ڕۆیـشتەوە نـاو کونەکە.

﴿ پاڕانەوە﴾

(مناجاة)

دەگێڕنەوە(یەحیای کوڕی مەعازﷺ) بەردەوام لەبەر خودا دەپاڕایەوە دەی فەرموو: ئەی خودای گەورەو میهرەبان هیچ کات و شەوێك ئاسودەو خۆش نابێت بەبێ داوای میهرەبانیت لە دەرگای میهرەبانیتدا : وە ڕۆژیش ڕۆژی ئاسودەنابێت تەنها بەخوداپەرستی وخۆپارێزی نەبێت : وەجیهان جیهانێکی ڕۆشن و جوان نا بێت تەنها بەیادی تۆوە نەبێت! وە دوا ڕۆژیش هیچ شادی و بەختەوەرییەکی نا بێت تەنها بە بەخشیش وچاوپۆشیت نەبێت : وەتەنانەت بەهەشتیش خۆشنیە تەنها بەگەیشتنی دیدارت نەبێت .

﴿ تێگەیشتن و ڕەوشت و ڕێگای پێغەمبەر(ﷺ)﴾

(الفقهاء وسنة رسول الله صلى الله عـليه وسلم)

پێشەوا و سەرکردەی موسڵمانان(عەلی کوڕی ئەبی تالبﷺ) دە فەرموێ: ئەگەر ڕێگای ئاین بەبیرو ڕاو، بۆچون، بوایە دەبوو سۆل پێڵاو، وەك وکالەو، گۆرییە وایە کەپێی دەڵێن(خوف) کەلەپێت کرد بۆ سەفەر، لەسەرخاوێنی دەتوانی سێ ڕۆژ داینەنێی و، بۆ ئەوانەش کەلەماڵەوەن، دەتوانن شەو ڕۆژێك دای نەنێن و، مەسحی بکەن یانی لای سەرەوەی گۆریەکە دەستی تەڕیی پێدابهێنن : ئینجا ئەگەر بە بۆچون و ڕەئی بوایە دەبوو ئەوخوفە لای بنەوەوخوارێی مەسح .تەڕ، کرابایە باشتربوو لەلای سەری بەڵام پێغەمبەری خودام چاوپێ کەوتووە تەنها ڕووە ئاشکراکەی ڕشاندووە : وەسەرکردەی دادوەرو بەڕێز (عومەری کوڕی عبدالعزیزﷺ) دەفەرموێ: داواتان لێ دەکەم خواپەرستی وخۆپارێز بن و ئابوری وپاشە کەوت کردنتان بەشێوەی فەرمانی

خودابێت و بەدوای ڕێبازی پێغەمبەری خودا ﷺ بکەون وەدوربکەونەوە لەو ڕەوشت و پەیدا بوانەی کەلەمەوداپەیدادەبن.

زاناوپێشەوای بەڕێزوسەرکردەی کۆمەڵی کاروان چیان (ئەبو حەنیفە رضي الله عنه دەفەرموێ: چاودێری لەڕەوشت و ڕێبازی موسڵمانانی پێشوو بکەن وەئاگاداربن و پارێزگاری بکەن وەدووربکەونەوە لەهەموو کردەوەیەك کەتازە پەیدا بووە و داهێنراوەو لە دەوری پێغەمبەردا (ﷺ)نەبووە: وەپێشەوا (مالك رضي الله عنه)دە فەرموێ: هەرکەسێك ڕەوشتێك دابهێنێ وەلە سەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) نەبوبێ،وەبە ڕەوشتێکی باشی بزانێ ئەوە هەستی وابۆ دەچێت کە پێغەمبەر(ﷺ) ناپاکی لەبەرنامەکەی دا کردبێ چونکە خودای گەورە دەفەرموێ: (الیوم اکملت لکم دینکم) واتە: ئەمڕۆ دینی سەر بەرزی ئیسلامم بۆ ئێوە تەواو کردو بەپایان گەیاند, بێ گومان هەرشتێك ئەو کاتە پێغەمبەرمان نەی هێنا بێ ونەی گەیاند بێ ئەمرۆ بەئاین ناژمێردرێ و لەئاین دانیە وەپێشەوا شافعی رضي الله عنه دە فەرموێ: لە دوای ئەوەی کە هەوڵێکی زۆری داوە ڕێبازە سەر بەرزەکەی پەڕاوی ئیسلامی بەپایان گەیاند،چەند دێڕێکی نوسی و فەرمووی: بێ گومان شتێکی دروست و حەتمیە کە ئەو نوسراوەی من هەڵەو ناتەواوی تێدایە، چونکە خودای گەورە دەفەرموێ :﴿ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفاً كَثِيراً﴾ نساء/٨٢

.واتە: ئەوەبۆچی سەیری یاساو بەرنامەی ئەو قورئانە ناکەن و بیری لێناکەنەوە بێ گومان ئەو قورئانە پیرۆزە کە بەرنامەی هەمووژیانی مرۆڤ و بونەوەرو ئاینی سەر بەرزی ئیسلامە، ڕێك وپێك و بێ غەش و خاڵە چونکە لەلایەن خودایەکەوە هاتووە کە پەروەردگاری هەموو بوونەوەرەو لە هێزودەسەڵاتی مرۆڤ دانیە، وەئەگەر ئەو قورئانە لە لایەنی ئادەمیزادەوە بهاتبایە بێجگە لە خودای گەورە ئەوا گۆڕانی زۆری تێدا دەبوو، چونکە تەنها خودا نەبێت کەس نهێنی نازانێت, بۆیە پێشەوا شافعی رضي الله عنه لەکۆتایی

نوسـراوەکەیدا دە فـەرموێ: هەرشتێك کەووتبێتم و نوسـیبێتم بـە پێچەوانەی قورئان و ڕەوشتی پێغەمبەرﷺ بیٚ لێی پەشیمانم و نوسراوەکەی من ناتەواوە .

وەپێشەوا (ئەحمـەدی کـوڕی حەنبـەلرضي الله عنه) دە فـەرموێ: ڕاسـتی و بنەچـەی ڕەوشـتی پێغەمبــەر(ﷺ) لــەلای ئێمــە گرتنــی ئــەو شـتانەیە کـە یارەکـانی پێغەمبــەر(ﷺ) پێــوەی هەســتاون و پــەیڕەویان لیٚ کردبــیٚ، وەلــە کــردەوەی داهێنراو دروست کراو دورکەونەوە, چونکە بەڕاستی هەموو دروست کراوێك هەڵە و سەرلیٚ شێواوی یە .

﴿ ڕەوشتی پیاوچاکان﴾

(اخلاق الصالحين)

جارێك (هاڕونە ڕەشید) پرسیاری لە(ئەبا یوسف) کرد کەداد پرس و فەرمان ڕەوای ئاین بوو فەرمووی: ئەی (ئەبا یوسـف)هێنیدێك ڕەوشتی ئەبوحەنیفەم بوٚ باس بکە؟ لە وەلاٚم دا فەرمووی: سوێند بەخودا ئەبوحەنیفە زۆر بەهێز بوو لە بەرگری کردنی تاوان و ناڕەوا، وە بەسەروەت‌وسامانی جیهان هەڵنەدەفریواو پارێزگـاری چـاکی دەکـرد، وە زۆربـەی کاتـەکانی بـەبیٚ دەنگـی و بیرکردنـەوە دەبـردە سـەر, گاڵتـە بـازو زۆر بڵـیٚ نـەبوو، هـەر کاتێـك پرسـیارت لیٚ کردبایـە لەهــەموو ڕویەکــەوە کەبیزانیبایــە خێــرا وەلاٚمــی دەدایــەوە، وە بــەزانین و فێربونەکەی خەڵکی پـیٚ هەڵنەدەفریواند . وە بەزانیاری یەکەی پارێزگاری لە ئاین‌و گیانی خوٚی دەکرد، هەموو کاتێك بەتەربیە ت‌و پەروەردەی گیانی خـوٚی خـەریك بـوو، تـاوان‌و ناتـەواوی مروٚڤـەکانی بـاس نـە دەکـرد واتـە : ناتـەواوی خەڵکی دەر نەدەخست، وەباسی هیچ کەسێکی بە ناڕەوا نەدەکرد،تەنها بەچاکە نەبێت (هاڕونە ڕەشید) فەرمووی:بێگومان ئەوە ڕەوشتی پیاو چاکانە .

﴿ خۆ پارێزی پیا وچا کان﴾

(ورع الصالحين)

دەگێڕنـەوە جارێك کابرایـەك ڕۆیشتە لای پێشەوا (حەنیفە)ووتـی: ئەی پێشەوا پێویـستی تینـی بـۆ هێنـام هێنـدێکم وام(قـەرز) بدەیە،لـەباتی ئـەوەش خانوەکـەم بارمتـەبێ لـەلات، پێشەوا حەنیفـە قەرزەکـەی پـێ داو کـابرا ڕۆیـشت واڕێکەوت ئەو کابرایە لەکاتی گەرماو قرچەی نیوەڕۆدا بەلای خانوە بارمتەکەی داڕۆیـشت کەسـەیری کـرد واپێـشەوا حەنیفـە لەبـەر خۆرەکـە دوور لـەخانوە کـە ڕاوەستاوە کابرا ڕۆیشتە پێشەوەو ووتـی:ئـەی پێشەوا حەنیفە بۆچی لەوکاتـە لەبـەر ئـەوخۆرە گەرمـە ڕاوەسـتاوی نایـە بـەر سـێبەری ئـەوخانووە .؟ پێـشەوا فـەرمووی: بـرام ئـەو خـانووە لـەباتی قەرزەکـەم بارمتەیـە لـەلام، وە لەبەرنامـەی سـەربەرزی ئیسلام دا تاوانـە ئینـسان لەبارمتـە کـەڵك وەربگرێ منـیش لـەوە دە ترسـێم کەبێمـە ژێـر سـێبەرەکەی بەکـەڵك وەرگـرتن بـژمێردرێ و،منـیش تـاوان باربیم،! بۆیە گەرمای خۆرەکەم لەتاوان باربوون پـێ ئاسان ترە .

﴿ سەرکەشی زانیاری﴾

(غرور العلم)

دەگێڕنــەوە جارێــك زانایــەکی زۆر ســەرکەش ولــەخۆبایی بەزانیاریەکـەی : چونکە خۆی زۆر بەزانایەکی باش دەزانی، ڕۆیشت بۆشارێك بانگەوازێکی بڵاو کردەوە هەرکەسێ پرسیارێکی هەیە لەهەر بارێکەوە بێت من ئامادەم وەڵامی بدەمەوە.؟ پێشەوا (حەنیفە) لەوشوێنە ئامادە بوو ووتـی: من پرسیارێکم هەیە کابرا ووتی: پرسیارەکەت بڵێ .؟

پێشەوا فەرمووی: ئەومێرولەیەی کەلەگەڵ حەزرەتی سولێماندا ووتـەی کـرد نێـر بـوو، یـان مـێ بـوو .؟کـابرای زانـای سـەرکەش ماوەیـەك سـەری داخـست و

دوایی ووتی: بێ گومان ئەو پرسیارە وەڵامەکەی تەنها خودا دەزانێ! پێشەوا حەنیفە هاتە وەڵام و ووتی: ئەو مێرولەیە مێ بوو کابراکە ووتی: بەچی دەزانی کەمێ بووە .؟ پێشەوا فەرمووی: بە وە دەزانم کەمێ بووە،خودا لەقورئاندا فەرموویەتی: (وقالت النملة) واتە: مێرولەکە ووتی: بەتێی تأنیس هاتووە ئەوەش بۆ مێیان دەوترێ دوایی پێشەوا فەرمووی: من لەپێناو هیچ شتێك دا پرسیارم لێ نەکردوی تەنها لەبەر ئەوە پرسیارم لێ کردی بۆ ئەوەی ئاگادارت بکەم کە فیزو هەوا لێ نەدەی و لەخۆت بایی نەبی .

﴿ پێشەوای زاناو تێکۆشەر﴾

(امام الفقه والجهاد)

موسڵمانە لە خودا ترسەکان بەڕاستی وبێ دوو دڵی هەرچی دەیان کرد تەنها لەبەر ڕەزامەندی خودای مهرەبان دەیان کرد وهەر شتێکیش کەدووریو خۆپارێزیان لێدەکرد لەبەر ڕەزامەندی خودا بوو سە یرکەن پێشەوای زانایان ئەبوحەنیفە لەسەردەمی خولەفای عەباسی (ئەبی جەعفەری مەنسور) توشی ئازارێکی زۆر دژوار هات لەپێناوی ئەوەی کەداد پرسی و فەرمان ڕەوایی نەکات.

خەلیفەی موسڵمانان (ئەبو جەعفەری مەنسور) داوای لەپێشەوا حەنیفە کرد ووتی: دەبێ ببی بەداد پرسی نیشتمان .؟(ئەبوحەنیفە) لە وەڵام دا ووتی: من توانای داد پرسیم نیەو پیاوی ئەو پلەیە نیم (ئەبوجەعفەر) ووتی: ئەی حەنیفە بێ گومان تۆپاڵەوانی ئەو ڕێبازەی وەلەتۆش زانا ترو تێ کە یشتوترمان تێدانیە ئەبوحەنیفەش ووتی: نا وانیە زۆر کەس لەمن زاناو شارەزاتر هەیە .

خەلیفە مەنسور ووتی:حەنیفە درۆدەکەی لەتۆمان زانا تر تێدانیە, لەکۆتایی کێشەکەدا ئەبوحەنیفە ووتی:ئەی مەنسورمن درۆزنم ؟چۆن قایل دەبی مرۆڤی درۆزن ببێتە داد پرس و فەرمان ڕەوا!

﴿ دەمە تەقێ یەك لەنێوان ئەبو حەنیفەو بێ باوەڕێك﴾

(حوار بين ابى حنيفة وجاحد)

هەموو كاتێك بێ بڕوایان بەچاوی كوێری كەرەستە(مادە)وە سەیری ئەو بوونەوەرە گەورەیە دەكەن،جارێك بێ باوەڕێك دەچێتە لای ئەبوحەنیفە:ئەو ووت, وێژە ڕو دەدات :

بێ باوەڕەكە دەڵێ:(ئەبوحەنیفە) ئێوە موسڵمانن باوەڕتان بەخودا هەیە چاوتان بەخودا كەتووە .؟

ئەبوحەنیفە: پاكوبێ لەكەیی بۆئەو خودایە یە كەهیچ چاوێك نایبینێ وهەستی پێ ناكات .بێ باوەڕان بەمێشكی خاڵی و بۆشیانەوە ڕولەڕاستی وەردە گێڕن و بەرەو لای كەرەستەی ڕەق وتەق باوەشی بۆدەكەنەوە لەئەزمونگەی زانیاری خۆیاندا لەوە زیاتر هەست ناكەن و ئەوەی لەڕوانگەی پێنج هەستەكانەوە هەستی پێنەكرێ بەبوونی دانانێن. بەڕاستی ئەوانەش گومڕاوڕێ لێتێكچو سەرگەردانن : ئەگەر سەری خوێنەر نەیە شێنم تەنها ئەوەندە دەڵێم كێ ئەوهەستانەی دروست كرد .؟

بێ باوەڕەكە :ئەیحەنیفە بەوپێنج هەستانە، هەستتان بەخودا كردووە؟ دەستتان پێ كەوتووە؟ بۆنتان كردوە؟ گوێتان لێ ی بووە؟ تامتان چێشتووە .؟

ئەبوحەنیفە فەرمووی:﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ﴾ شوری/١١ واتە:خودای گەورەو بەسۆزو مهرەبان هیچ شتێك وێنەی ناكات ولەوێنەی كەسیش نیە، وەگۆیاو بینایە بە هەموو شتێك .

بێ باوڕەكە: ئەی خەلیفە تۆ خودایەكەت بەو پێنج هەستانە هیچ هەست پێ نەكردووە، چۆن بۆم ڕون دەكەیەوە كەخودات هەیە .؟

ئەبوحەنیفە: ئەگەر ژیریت(عەقڵت) هەیە چۆن بۆم ڕون دەكەیەوە كەژیریت هەیە ؟ ئایا بەچاو بینیوتە ؟

بیٚ باوڕەكە: نەخێر نەم بینیوە .

ئەبوحەنیفە: گوێت لە ژیریت بووە ؟

بیٚ باوەڕەكە: نەخێر گوێم لیٚ نەبووە ؟

ئەبوحەنیفە: بۆنی ژیریت كردووە ؟

بیٚ باوەڕەكە: نەخێر بونم نەكردوە .

ئەبوحەنیفە: هەستت پیٚ كردوە .؟

بیٚ باوەڕەكە: نەخێر هەستیشم پیٚ نەكردووە.

ئەبوحەنیفە: دەستت بەژیریت كەوتووە ؟

بیٚ باوەڕەكە: نەخێر دەستیشم پیٚ نەكەوتووە .

ئەبوحەنیفە: تۆ شێتی یان ژیری ؟

بیٚ باوەڕەكە: من ژیرم و عەقڵم هە یە .

ئەبوحەنیفە: ژیریەكەت لەكویٚ یە ؟

بیٚ باوەڕەكە: ژیریەكەم هەیەو هیچی تر .

ئەبوحەنیفە: بەوشێوەیە خودای گەورە هەیەو تەواوسازە.

وەئەو ژیریەی كە تۆش هەتەو نای بینی،دروست كراوی ئەو خودا گەورە یەیە.

﴿ ئاین سروشتیە﴾

(دین الفطرة)

پرسیارێكیان لە عەرەبێكی دەشتەكی كرد، چۆن باوەڕت بە ئاینی ئیسلام و بەمحمد هێنا . ؟

لە وەڵام دا ووتی: باوەڕم بە محمد كرد : لەبەر ئەوەی فەرمانی بە هیچ شتێك نەداوە كەژیری وعەقڵ بڵیٚ : خۆزیا فەرمانی بەوشتە نەدابا, وەسەر پێچی هیچ شتێكیشی نەكردووە، كەژیری بڵیٚ: خۆزیا سەربێچی لەوشتە نەكردبایە.

﴿ پێشەوا حەنیفە وەڵامی بێ باوەڕان دەداتەوە﴾

(ابو حنيفة يردعـلى الملحدين)

دەگێڕنــەوە : لەوســەردەمەی کــە پێــشەوا (حـەنیفــە) قوتــابی بــووەو لــەلای ماموّســتای بــەناوبانگ(حمــاد) دەی خوێنــد, خــەونێك دەبینــێ لەخەوەکــەی داچـاوی بـە بـەرازێك دەکـەوێ لـە دارێکـی گـەورە هـاڵاوەو دەیـەوێ دارەکـەی هەڵکەنێ، لەوکاتەدا کەڵێکی بچوکی درامکە شۆر دەبێتـەوە بەهـەموو هێـزی لـە بەرازەکە دەدات, بەرازەکەش هاوار دەکات و بۆی دەردەچێ، لە دوای ڕاکردنی بەرازەکە هـەر لەخەوەکەی دا چاوی بە ئادەمیزادێك دەکەوێ لە ژێـر سێبەری ئەو دارە دانیشتووە و یادی خودا دەکات .

لــەو کاتــەدا(حەنیفــە) بــە خەبــەردێت، بــۆ مانــای خەونەکــەی دەچێتە لای ماموستای (حمـاد)، بەڵام کـە سـەیری ماموەسـتا دەکـات زۆر بـەمات و مـەلولی دانیـشتووە.پێشی ئەوەی خەونەکەی بۆ بگێڕێتـەوە دەپرسـێ ماموەسـتا هـۆی چیە وا بـەمات و مـەلولی دانیـشتوی؟، لـە وەڵام دا دەفـەرمووێ: حەنیفـە چـەند کەسێکی بێ باوەڕ هاتونە شارەکەمان بە نوێنـەری نەتـەوە بێ باوەڕەکان، بۆ ئــەوەی دانیــشتنێك لــە گــەڵ ماموەســتایانی بــاوەڕدار پێــك بهێــنێن بــۆ ڕون کردنەوەی ئەو بوونەوەرە کە خودا یەکی هەیە, چونکە ئەوان باوەڕیـان وایـە کە ئەو بونەوەرە هیچ دروست کەرێکی نیـەو بە سروشـت هـەربووە, وە یەکەم جار چونە لای پادشای ئەو شارەو: ئەوانیش منیـان بەچاك هەڵبـژاردووە, بۆ وەڵام دانەوەی ئەو پرسیارانەی کە ڕێکیان خستووە، وە کاتێکمان دیاری کردووە بۆ دانیشتنی ئەو کۆڕە .

منـیش هەرچـەند بیردەکەمـەوە نـازانم چـی بکـەم چـونکە پرسـیار لەبنـەڕەتی شتێك دەکەین نەبەچاو دەدیترێ و,نە بەهەستەکانیش هەستی پێ دەکرێ، بۆیە

زۆر دەترسێم لەو کۆڕەدا سەر کەوتو نەبم و بڕوا دارەکانیش باوەڕیان تێک بچێت، لە دوای ووتەکانی ماموستا (حماد)، ئەبوحەنیفە ووتی: بەباس کردنی ئەوبەسەرهاتە مانای خەوەکەشم بۆ ڕوون بۆوە، ئەو بەرازەی کەلە خەوم دا چاوم پێی کەوتوە سەرۆکی بێ باوەڕکانە دەیەوێ قەدی ئەو دارە گەورەیە کە سەرچاوەی زانیاری یە هەڵکەنێ،ئەویش ئەتۆی ماموٚستا (حماد) .وە ئەو کەڵو لقە بچوکەی لە دارەکە شۆڕ بۆوەو لە بەرازەکەی داوە و،ملی پێ شۆڕ کردو بۆڕاندی و هەڵات، ئەوە منم قوتابی تۆ بەبەڵگەی تەواو ملیان پێ شۆڕ دەکەم و سەر بۆ ئیسلام دادەنەوێنن : ئینجا ماموەستا،تۆ هیچ مات و مەلول مەبە، ڕێگەی من بدە بۆ وەڵام دانەوەی پرسیارەکان، بێ گومان ئەگەر سەرکەوتم ئەواشتێکی زۆر پیرۆزە کە قوتابیەکی بچوکی تۆ توانای وەڵام دانەوەی ئەو پرسیارانەی هەیە ؟

وە ئەگەر دووبارە منیش سەرنەکەوتم ئەوا تۆ هیچ دڵ تەنگ مەبە چونکە من قوتا بیەکی بچوکی تۆم، واسەرنەکەوتم بەڵام کەتۆ وەڵامت بدابانایەوە دیارە زۆر بەئاسانی سەردەکەوتی ماموٚستا(حماد): بەو ووتانە زۆر دڵ خۆش بوو ووتی: زۆر باشە بە هیوای خوای گەورە، لە دوای ئەوەی لە شوێنی دیاری کراو کۆبونەوە، کۆمەڵێکی زۆر چا وەڕوانی ماموٚستا (حماد)بوون لەوکاتەدا قوتابی زیرەك‌ولە خوداترس ئەبوحەنیفە ڕۆیشتە ناو کۆڕەکەوە بەدانیشتوانی ووت: بەڕێزان لەبەر سادەیی پرسیارەکان ماموٚستا (حماد) نەی توانی ئامادەی کۆڕەکە ببێ بۆیە بچوك ترین قوتابی بۆ وەڵام دانەوەی پرسیارەکانتان ئامادە بووە کەمنم خودا یاربێت بەتەواوی وەڵامی پرسیارەکانتان دەست دەکەوێ :ئێستاش چی پرسیارێکتان هەیە بفەرموون .؟ بەو شێوەیەی خوارەوە چەند پرسیارێك لەئەبو حنیفە کرا :

پرسیاری یەکەم :

پ: لەچ ساڵێك دا خوداکەتان لەدایك بووە .؟

و. خوداکەمان نەدایکی هەیەو,نەباوك, لەهیچ کەسێك نەبووە(لم يلد ولم يولد) واتە: خوداکەمان بەردەوام هەیەو, نەلەکەس دەبێ و,نەکەسیشی لێ دەبێت.

پ: لەچ ساڵێك دا خوداکەتان پەیدابووە .؟

و: خوداکەمان سەرەتاو کۆتایی نیەو ،بەردەوام هەربووەو هەردەبێ .

پ: دەمانەوێ بەبەڵگەی زانستیو ڕەوان بۆمان دەربخەن کە خودا هەیە !: نەوەکو بە ئایەتی قورئان .؟

و: ئایا لە پێشی ژمارە چواری حسابی چی ژمارەیەك هەیە .؟

وتیان: ژمارە سێ هەیە .

ئەدی لە پێش ژمارە سێ چی هەیە ؟

وتیان: ژمارە دوو هەیە .

ئەدی لە پێش ژمارە دوو چی هەیە ؟

وتیان: ژمارە یەك هەیە.

ئەدی لەپێش ژمارە یەك چی هەیە .؟

وتیان: هیچ ژمارە یەك نیە .

ئینجا پێی وتن: باشە کەلەپێشی ژمارە یەکی حسابی دا هیچ نەبێت : چۆن دەگونجێت لەپێش یەکی ڕاستیو دوور لەخەیاڵات کە خودایەکی گەورەیە شتێك هەبێت:بەڵێ‌بەڕاستی هیچ شتێك نییەو,خودا هەر هەبووەو سەرەتای بوونی نیە .؟

پرسیاری دووەم:

پ: خوداکەتان ڕوی لە کوێ یە .؟

و: ئەگەر چرایەك هەڵبگیرسێنین لە جێگایەکی تاریك،ڕوناکیەکەی بۆ کوێوە دەڕوات .؟

وتیان: ڕووناکیەکەی بەهەموو لایەك دا بڵاو دەبێتەوە فەرمووی: ڕووناکیەکی دەست کرد بەهەموو لایەك دا بڵاو ببێتەوە, ئەدی بۆچی دەبێ

گەورەیی و ڕووناکی خودای مهرەبان تەنها بەلایەك دا بلاوبێتەوە.؟

پرسیاری سێهەم:

پ: ئێستا شتێکمان لەخودی خوداکەتان پیٚ بناسێنە ئایا ڕەقە وەك ئاسن، شلە وەك و ئاو،غازییە وەك و دووکەلٚوهەلٚم :

و:ئایا ئێوە هیچ جار بەرێکەوت دا نەنیشتون لەلای نەخۆشێك لەکاتی گیان دەرچونی .؟ ووتیان: بەلٚیٚ دانیشتوین فەرمووی: باشە پێش مردن قسەی لەگەلٚ دا دەکردن و دەجولایەوە بەلام لە دوای مردن لەجولەو قسەکردن کەوت لەبەرچی .؟ ووتیان: لەبەرئەوەی گیانی تێدا نەما فەرمووی: باشە ئێوە لەلای بوون کەگیانی دەرچوو.؟ ووتیان:بەلٚیٚ لەلای بووین فەرمووی: دەئێوەش خودی ئەو گیانەم بۆ باس بکەن ڕەق بوو وەك ئاسن،شل بوو،وەك و ئاو،گازی بوو,وەك دووکەلٚوهەلٚم .؟

ووتیان: بێگومان لەوبارەوە هیچی لیٚ نازانین فەرمووی: ئێوە نازانن گیان چیە کەدروست کراوێکی ئەو خودایەیە بەلام داوای ناسینی خودی خودام لیٚ دەکەن ؟

پرسیاری چوارەم:

پ:خودایەکەت ئێستا لەکوێیە ؟

و : ئەگەر پەرداخێك شیر بدۆشی و بیهێنی مادەیەکی چەوری تێدایە ؟ ووتیان: بەلٚیٚ فەرمووی: باشە چەورییەکەی لە کوێی شیرەکە دایە ؟ ووتیان: شوێنی تایبەتی نیەو لەهەموو گەردیلەی شیرەکەدا بلاو بۆتەوە، فەرمووی: دروست کراوێکی ئەو خودایە کە چەوری شیرەکەیە,هیچ جێگەی تایبەتی نەبێت، ئێوە دەتانەویٚ خودی خوداتان پیشان بدەمو شوێنی بۆ دابنێم،بەڕاستی شتێکی سەیرە .؟

پرسیاری پێنجەم:

پ: ئەگەر ئێوە دەلێن هەموو شتێك دیاری کراوە لە پێشی ئەو بوونەوەرە

گەورە ئەدی ئیشی خوداکەت چیە ؟

و:ئەوکردەوانـەی کـە لەسـەرەتاوەخودا دانـاوە بـۆ ئادەمیزادەکـان نـەی چەسپاندوە بفەرموێ:حەتمەن هەردەبێ بیکات و,خوداهیچ دەسـەڵاتی تێدانیە، هەرکات ئادەمیزاد ئیشەکەی کرد ئەوکاتە لەسەری دەنوسرێ, وە بەهۆی هـەوڵ و کۆشـشی ئـادەمیزادەوە کـەخودای گـەورە هێنـدێکیان بـەرز دەکاتـەوەو هێندێکیش سەر شۆڕو نزمیان دەکات .

پرسیاری شەشەم:

پ: چونە بەهەشت سەرەتایەکی هەیە : بەڵام چۆن بڕانەوەی نیە ؟

و: ژمـارەی حـسابی سـەرەتاییان هەیـە لەیەکـەوە دەسـت پـێ دەکـات بـەڵام بڕانەوەیان نیە .

پرسیاری حەوتەم:

پ: ئەدی چۆن دەڵێن لە بەهەشت دا دەخۆن و دەخۆینەوە : بەڵام پاشە ڕۆکی نیە ؟

و: ئێمەوهـەموو گیـان لەبـەرێك لـەناو منـداڵ دانـی دایکـدا مـاوەی نـۆ مـانگ دەمێنینەوە بەگوێرەی پێویست خواردن وخواردنەوەو دەخۆین :بەڵام هیچ پاشە ڕۆیەکی نیە ؟

پرسیاری هەشتەم:

پ: ئەدی ئێوە دەڵێن میوەو خۆراکی بەهەشت هەردەی خۆی و کۆتـایی نایات ؟

و :هەروەك و خودای گەورە زانست و زانیـاری پـێ بەخشیوین هـەتا لێـی بڵاو بکرێتەوە کۆتایی نایات .

پرسیاری نۆیەم و, دەیەم و, یانزەیەم .

پ: کەدەڵێن خودا هەیە پیشانمان بدەن ؟وەدەڵێن پەری لەئاگر دروست کراوە بـەئاگریش سـزا دەدرێ،ئینجاچـۆن ئاگربەئاگرسـزا دەدرێ ؟وەدەڵـێن هـەموو

شتێك دیاری كراوە بەقزاو قەدر لەسەر ئینسان،ئەدی بۆچی لەسەركردەوەكانی ئازار دەدرێ،یان پاداشتی دەدرێتەوە ؟.

و: بۆوەڵام دانەوەی ئەوپرسیارانە پێویستی بەشتێكی دیاری هەیە بۆ تێگەیاندن, هەموو بەجارێك وتیان: چی پێویستە بیكە ؟

قوتابی زیرەك و چاپوك((نەعمان))مشتێك خۆڵی هەڵگرت و بەدەم وچاوی بێ باوەڕەكانی دادا بەتایبەتی سەرۆكی بێ باوەڕەكان، دەنگی ناڕەزایی بەرز بۆوە، وەزیر كە ئامادەی كۆڕەكە بوو هاتە ناو باسەكەوەو زۆر بەناڕەزایی وتی: بۆچی شتی وات كرد ؟ نەعمانیش فەرمووی: ئەوە وەڵامی پرسیارە كانیان بوو وتیان: چۆن ئەوە وەڵامە ؟ فەرمووی:بەڵی وەڵام بوو: بەڵام ئایاهیچ ئازاریان پێ گەیشت سەرۆكی بێ باوەڕەكان وتی:بەڵێ زۆرمان ئازار پێ گەیشت، ئەبوحەنیفە وتی: كوا ئازارەكە لەكوێیە پیشانم بدە ؟ سەرۆكی بێ باوەڕەكان وتی: ئازارەكەی بەبرینەكەوەیە بەڵام ناتوانم پیشانت بدەم،ئەبوحەنیفەش فەرمووی: كەتۆ نەتوانی ئازارێكی بچوكی گیانتم پیشان بدەی!. چۆن داوای پیشان دانی خودای گەورەم لێ دەكەی!!. تۆ برینەكەتم پیشان بدە منیش خودایەكەمت پیشان دەدەم ؟، وە هەروەها ئێوە وتان: چۆن پەری (اجنە) لە ئاگر دروست كراوە بەئاگر سزا دەدرێ، ئەدی چۆن ئێوە لە خاك دروست كراون, واتە ئادەمیزاد توخمێكی تەواوی لە خاكە, چۆن بەو خاكە ئازارتان پێ گەیشت !، وەهەروەها ئێوە دەڵێن: هەموو شتێكی دیاری كراو قەزاو قەدەرە بۆچی لەسەری سزا دەدرێی، ئەدی بۆچی ئێوە هاوارتان كردو نارەزاییتان دەربڕیو داوای تۆڵەی لەمن دەكەن؟.خۆ ئەوەش دیاری كراوەو دەبو هەربیكەم !.

بەم شێوەیە لەكۆتایی پرسیارەكاندا سەرۆكی بێ باوەڕەكان باوەڕی هێناو موسڵمان بوو وەزۆربەی هاوەڵەكانیش باوەڕیان هێنا، ئێنجا قوتابی زیرەك و زانا ئەبوحەنیفە ئەو شعرانەی ووت:

فيا لك من آيات حق لواهتدى بهن مريد الحـق كـــن هـــوا ديا
ولكن على تلك القلوب اكنة فليست وان اصغت تجيب المنا ديا

واتە: ئەوانەی کە دەیانەوێ لە نیشانەی ڕاستی شارەزابن, وە ئەوانەی بە دوای ڕاستی دا دەگەڕێن, بەونیشانانە شارەزا دەکرێن، بەڵام ئەودڵانەی شارەزا نابن ئەوە کوێرن‌و پەردەی تاریکیان لەسەرە, باگوێش ڕابگرن‌و وەڵامی بانگ دەرەکەش بدەنەوە خۆزیا ئەوانەی ڕێی ڕاستیان دەوێ شارەزا بووبان بەڕۆژو شەوێ بەو جۆرەم وەرگێڕا بەهەڵبەست :

بەبێ دوودڵی ئەوەی دڵ پاکە شارەزا دەبێ بۆڕێگەی چاکە
بەڵام ئەوانەی دڵیان تار یکە بیرو ویژدانیان تەنگ‌و باریکە
شارەزا نابن بۆڕێگەی ڕاستی هەرچەند بانگیان کەی بۆخواپەرستی

﴿ خێزانی چاك ﴾
(الاسرة الصا لحة)

دەگێڕنەوە یەکێك لە پیاوچاکان بەناوی (سابتی کوڕی ابراهیم) ڕۆژێك لەناو شاری کوفەدا بەناو باخێك دا دەڕۆیشت سێوێك کەوتە خوار ئەویش هەڵی گرتەوە ودەستی کرد بە خواردنی سێوەکە نیوەی خوارد بوو، بەبیری هاتەوە کەئەو سێوە ئیخۆی نیەو خاوەنێکی هەیە، نیوە سێوەکەی بەدەستەوە گرت، ڕۆیشتە لای باخەوانەکە ووتی: برای بەڕێزم ئەم زانی سێوێك بەربۆوە لەوباخەوەمنیش هەڵم گرت‌و نیوەم خواردو ئەوەش نیوەکەی تریەتی هاتوم ئازادم بکەی و, چاو پۆشیم لێ بکەی، کابرای باخەوان ووتی: ببورە ناتوانم چاوپۆشیت لێ بکەم چونکە منیش تەنها باخەوانم، باخەکە خاوەنی خۆی هەیە.

سابتی لەخودا ترس ووتی : برام خاوەنەکەی لە کوێ یە بڕۆین بۆلای‌و داوای چاو پۆشی‌ولێبوردنی لێ بکەم ؟ باخەوان ووتی: لێرەوە دووفرسەخ

ڕێگـا, شـەو ڕۆژێـك دووره, کـابرای لـەخودا تـرس بـەناوی (سـابیت) ووتـی: هەرچەندە دوور بێ پێویستە بچم بۆلای،داوای چاو پۆشی لێ بکەم چونکە بە هیچ جۆرێك بۆمن ڕەوانیە شتێك بخۆم بەبێ پرسی خاوەنەکەی وە پێغەمبەری خوداش (ﷺ) لەو بارەوە دەفەرموێ: (من نبت جسمه من حرام فالنار أولى به) واتە:هەر پارچەو قەڵەوییەك لە خواردنی ناڕەواوە پەیدا بوو بێت بێگومان ئاگر لەو قەڵەویە باشترە بەم شێوەیە دەستی کرد بەڕۆیشتن بۆلای خاوەنی باخەکە کەگەیشتە جێو لەدوای تۆزێك پشودان، ڕووی لەخاوەن باخەکە کردو ووتی: گەورەم سێوێك لە باخەکەت کەوتووەو منیش نەم زانی نیوەم خواردوو ئەوەش نیوەکـەی تریـەتی هـاتووم چـاو پۆشـیم لێ بکـەی، خـاوەن باخەکـە سـەیرێکی کابرای کردو ووتی: بە مەرجێك نەبێت چاو پۆشیت لێ ناکەم .؟ سابیتی لەخودا ترس ووتی: مەرجەکەت چیە بیڵێ ؟

خاوەن باخەکە :ووتی چاوپۆشیت لێدەکەم بەو مەرجەی کچێکم هەیە مارەی بـڕی لـەخۆت ؟!!(سابتی کـوڕی ابـراهیم(ﷺ) بەسـەر سـوڕمانێك ووتـی: مانـای چیە ! لەتێکم سێو خواردووە، بەمەرجی کچ مارە کردنێك نەبێت چاو پۆشیم لێ ناکەیت ؟ خاوەن باخەکە ووتی: باچۆنیەتی و شێوەی کچەکەمت بۆ باس بکەم، لـە پێـشی مـارەبڕینی کـچەکەم : کـوێرە، کـەڕە، ئیفلیجـە, یـانی قاچـەکانی شـلەپەتەیە، نـاتوانێ لەسـەریان ڕابوەسـتێ، سـابتی لـەخوداترس کەوتـە بیرکردنەوە، خودایە من چیم کردو,چۆن بتوانم لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا ژیان بەسەر بەرم لە پێناوی چاو پۆ شی کردن ولێبوردنی لە تێك سێودا، چەندی کردی لەگەڵ خاوەن باخەکەدا ئەو مەرجەی لەگەڵ بەکار نەهێنێ بەڵام بێ سود بوو، بۆیە بەناچاری پەیمانەکەی قبوڵ کردو ووتی: مادام لێم نابوری ڕازیم کچەکەتم لێ مارەبڕە، لەبەر ڕەزامەندی خودا بە شێوەیەکی زۆر چاك خزمەتی دەکەم، بەڵکو خودای گەورە بەو بۆنەیەوە پاداشتی چاکەم بداتەوە بەو شێوەیە, باوکی کچە خاوەن باخەکە, دوو ڕاستی بێژی (شاهد) بانگ کردوکچەیان مارە بڕی، لە

دوای ماوەیەك خاوەن باخەكە كچەكەی ئامادە كردو گواستیانەوەو بردیانە ناو پەردەوە، (سابتی كوڕی ابراهیمﷺ) بۆ لای بووكی ڕۆیشتە پەردەوە كە تائەوكاتە دەزگیرانی چاو پێنە كەو تبوو وتی : هەرچەند دەزانم كە كەڕی بەڵام سەلامت لێ دەكەم بۆ ئەوەی فریشتەكانی خودا وەڵامم بدەنەوە سابتیش سەلامێكی پڕ بە دڵ لە بووكی تازەی نێو پەردە كرد بووكی تازەی ناوپەردە بە لێوی دەم بەخەندەوە زۆربەچاپوك‌و گورج‌وگۆڵیەوە خێرا لەبەر هاوسەری تازەزاوای هەستاو وەڵامی سەلامەكەی زۆر بەجوانی دایەوە!! لەزاوا ڕۆیشتە پێشەوەو دەستی لەناودەستی زاواناو بەگەرمی دەستی یەكتریان كوشی، سابیت وتی: ئەی خودای گەورە چی دەبینم، من ئەو كچەم بەچی پەیمانێك مارەكردووە،بەڵام سەیر دەكەم نە كوێرە، نەكەڕە، نەلاڵە، نە ئیفلیجە،بۆیە بەسەر سوڕمانێكەوە لێی پرسی و وتی: بێگومان من سەرسام ماوم باوكت تۆی لێ مارەبڕیم بەو مەرجانەی سەرەوە كەچی هیچ لەو مەرجانە لەتۆدا بەدی ناكەم پێم بڵێ بۆچی باوكت وای پێ وتم ؟ بووكی ناو پەردەی لێو بەخەندە هاتە وەڵام‌و وتی: باوكم ڕاستی وتوە كەوای پێ وتوی ئەمن كوێرم و چاوم نابینێ واتە: لە ژیانم دا بەچاوم سەیری شتی ناڕەوام نەكردوە, مانای وایە چاوم لەشتی ناڕەوا كوێرە، وە هەروەها گوێیەكانم لە ووتەی ناڕەوا كەڕە واتە: هەرچی خودای گەورە پێی ڕازی نەبێ گوێی لێ ناگرم، وە زوبانم لە ووتەی ناڕەوا لاڵە: تەنها بۆ یادی خودا نەبێت، وە قاچەكانم ئیفلیجن واتە: لە ژیانم دا پێیان نەڕۆیشتوم بۆ جێگەی تاوان‌و ناڕەوا .

سابیت دەفەرموێ: كە سەیری ئەم‌و چاویم كرد وەك‌و مانگی شەوی چواردە دەدرەوشانەوە لەدوای بەیەك گە یشتنمان خودای گەورە كوڕێكی پێ بەخشین سەر ڕوی جیهانی بەزانین و زانیاری ڕۆشەن كردەوە، ئەویش پێشەوای بەبەڕێزوبە نرخ (ئەبوحەنیفەﷺ) بوو،(نەعمان كوڕی سابت) ئەو ئافرەتە موسڵمانە بووە دایكی پێشەوا (ئەبوحەنیفە) ئەو (ئەبوحەنیفەیە)ی كە هەوڵ‌و

کۆششی لە(٨٣,٠٠٠) هەشتاوسێ هەزار پرسیاری شەرعیدا کردووە وە ئەو پێشەوایە ماوەی (٤٠)چل سال نوێژی بەیانی بەدەست نوێژی خەوتنانەوە کردووە، (ئەبوحەنیفە)شەوێك لەشەوە درێژەکانی زستان ڕۆیشتۆتە ناوخانەی خوداوە (کعبە) لە مەکەی پیرۆز لە دوای نوێژی خەوتنان دوو رکاعەت نوێژی دا بەستووە هەتا نوێژی بەیانی ئینجا لێی بۆتەوە لەرکاعەتی یەکەم دا لەسورەتی فاتحەوە هەتا ئایەتی ﴿اما السفينة فكانت لمساكين يعملون في البحر﴾ خوێندوە: وە لەڕکاعەتی دووەمیش دا لە ئایەتی ﴿اما السفينة﴾ هەتا ﴿من الجنة والنا س﴾ خوێندوە ئینجا سەلامی داوەتەوە .

﴿شوێن کەوتن وگیان دەرچونی ستەم کاران﴾

(مصرع الظالمين)

دووژمنان و ناحەزانی ئیسلام بەهەمووشێوەیەك خەریکی تاوان کاری و خەراپەن بەرامبەر بە ئیسلام و فەرمان ڕەوایانی ئیسلام هەر چۆنی بۆیان کرابێت درێخیان نەکردوە، وەخودای گەورەش کە هەمووکات ئامادەو لەکەمیندایە کاتێکی ڕەخساندووە بۆ لە ناو بردنی ئەو تاوان بارانە, وە ڕێبازی ئیسلام و فەرمان ڕەوایانی ئیسلامی گەشەدار کردووە هەروەك و(هونادی کوڕی ئەسوەد)دەڵێ:(من و ئەبو لەهەب و, عەتبەی کوڕی ئەبولەهەب) کۆمەڵێك لە خەڵك خۆمان ئامادەی ڕۆیشتن کرد بەرەو شام :

(عەتبەی کوڕی ئەبو لەهەب) ووتی: دەڕۆم بۆلای محمدو هێندێك کاڵتەی پێ دەکەم ئێنجا دێمەوەو بەرێدەکەوین و دەڕۆین،(عەتبە) ڕۆیشت بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) ووتی: ئەی محمد من باوەڕم بەخودایەکەت نیە!! بەو ووتە بۆش و بێ کەڵکانە بۆ ئازاردانی پێغەمبەر (ﷺ) زۆری ڕست، پێغەمبەر(ﷺ) دوعای لێ کرد فەرمووی: ئەی پەروەردگارم سەیەك لە سەگەکانتی بەسەردا زاڵ بکە، لە

دوای ئــەوە ((عەتبــە) گەڕایــەوە لای بــاوکی و ڕوداوەکــەی بــۆ گێڕایــەوە (ئەبولەهەب) ووتـی: بەڕاستی کوڕم لەو دوعایەی محمد زۆر دەترسێم توشی شتێك ببی،: ئێنجا بەرێ کەوتن بەرەو شام لە ڕێگا لەلای پەرستگای ڕەبەنێك (راهب) دابەزین ئەبو لەهەب ووتـی: زۆر چاوە دێری (عەتبە)ی کوڕم بکەن چونکە بەڕاستی لە دوعاکەی محمد زۆر دەترسێم بۆیە داوای لە کاروان چیەکان کردو ووتـی: بارخانەکانتان لە شوێنێك کۆبکەنەوە (عەتبە) بچێتە سەریان و ئێوەش لـە دەوری کـۆ ببنـەوە کـاروان چیەکانیش بەووتەکـەی ئـەبو لەهـەبیان کـردو, لەهـەر چـواردە ورەی کۆڕیـان بەسـت شـەو لـەدوای خـەوتن بەدرەنگـەوە, شێرێك هات یەك بەیەك بۆنی دەکردن و بەجێ‌ی دەهێشتن تاك و نۆرە گەیشتە عەتبە یەك چنگی لێدا سەری لەلەشی جودا کردە وە لەدوای ئەوە بەخەبەر هاتن ئەبو لەهەب ووتی سوێند بەخودا دوعاکەی محمد کاری خۆی کرد.

﴿ پێــنـج فەرمان﴾

(خمسةامور)

پێشەوای بەنرخ (مـالیکی کـوڕی ئەنـەس) شـەوێکی لـە خەویـدا چـاوی بـەگیان کـێش (ملـك المـوت) دەکـەوێ پرسـیاری لێ دەکـاو دەڵـێ ئـەی گیـان کێش،تەمـەنم چـەندماوە لـە ژیانـدا، گیـان کێشیش بـە هـەر پێـنج پەنـچەکەی دەسـتی ڕادەوەشێنی و ئیشارەی بۆ دەکات، پێشەوا مالیك لەو پەنجانە دڵی دەکەوێتە لـەرزەو دووبـارە پرسـیاری لێ دەکاتـەوەو دەڵـێ بـێ گومـان نـازانم ئـەو پێنج پەنجانـە مانایـان چیە ؟ پێـنج ڕۆژە،پێـنج حەفتەیـە، پێـنج مانگـە، پێـنج ساڵە،بەوەڕاناگات گیـان کـێش وەڵامـی بداتـەوە,پێشەوا مالـك بەخەبـەر دێـت لەخەوەکەی، ئەوجار زیاتر دڵ تـەنگ و مـەلول دەبێت، بۆیـە ڕێگا دەگرێتەبەر دەرِوات بــۆلای زانــای بــەناوبانگ (ئــبن و ســیرین) بــۆ مانــای

خەونەکەی(إبن‌وسیرین) دە فەرموێ: ئەی مالک خێرە هاتوی، پێشەوا مالک دەفەرموێ: ئەی (إبن وسیرین) لە خەوم دا چاوم بەگیان کێش کەوتو پرسیارم لێکرد تەمەنم چەند ماوە لە ژیاندا، گیان کێشیش بە پێنج پەنجەی دەستی ئامـاژەی بـۆ کـردم، ئێستاش نازانم ئـەو پێنج پەنجە پێنج ساڵە، پێنج مانگە،پێنج حەفتەیە، یان پێنج ڕۆژە، مامۆستا (إبن وسیرین) هاتە گوفتار ووتی: ئەی پێشەوا مالك خانوی کوچ کردن(مردن) بۆ کەس دیاری نەکراوە نە بەڕۆژ نە بەمانگ نەبە ساڵ، تەنها گیان گێش بەوجۆرە وەڵامی داویەوە فەرموویەتی: پرسیارەکەی تۆ لەو پێنج فەرمانە نادیارانەیە کە هیچ کەسێك نایان زانی، تەنها خودا نەبێت !! هەروەك‌و دەفەرموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَداً وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ لقمان / ٣٤

واتە: ئەو پێنج نادیارانە تەنها خودا پێیان زانایەو کەس بە دامەزراوی (یەقین) نایان زانێ، تەنها خودای گەورە بە دامەزراوی دەزانێ کەی ڕۆژی دوایی دێت؟، وەهەر خودایە باران دەبارێنێ‌و،دەزانێ ئەوبارانە خێرو پیرۆزی دەبێت یان کارەساتی لێدروست دەبێت؟! وەهەروەها بە تەنها خودایە دەزانێ چی لەناو منداڵ دانی ئافرەت دا هەیەو کوڕە یان کچە تەواوە یان ناتەواوە, چارەنوسی چاکە یان خەراپە,زیرەك‌و زانایە یان نەزان‌و کەودەنە؟! وە بەتەنها خودایە دەزانێ بەیانی چی ڕودەدا, بێجگە لەخودا هیچ کەس نازانێت؟ بەڕاستی زۆرکات ئادەمیزاد تەگبیروڕا دەردەبڕێ, بەڵام بۆبەیانی کارێکی تر ڕوی داوە؟! وە تەنها هەر خودایە دەزانێ کەی و, لە کوێ و, بەچی دە مرین؟! بێجگە لەخودا کەس نازانێ, وە بێگومان تەنها خودا زاناو ئاگادارە بەو پێنج نادیاریانە .

﴿ بەڕاستی پێغەمبەر (ﷺ) تۆلە بەرزترین پلەدای﴾

(وإنك لعلى خلق عظيم)

دەگێڕنەوە جارێك پێغەمبەری خودا(ﷺ) بە یەكێك لە ڕێگاكانی مەكەدا دەڕۆیشت، چاوی بەپیرە ژنێكی پشت چەماوە كەوت كوڵێكی گەورەی پێ بوو لەلای دانیشتبو, بانگی لەپێغەمبەر كرد ووتی: ئەی برام وەرە ئەوكوڵەم بەكوڵ دابدە ؟ پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: دایەگیان تۆ ئەو كوڵە ناتوانی ئەمن بۆت هەڵدە گرم! بەڵێ پێغەمبەری(ﷺ) میهرەبانی, بەبەزەیی, كوڵەكەی بەشانی خۆی داداو لەگەڵ پیرەژن بەرەو ماڵ ڕۆیشتن : پیرەژنەكە لەڕێگا بەدەم ڕۆیشتنەوە قسەی دەكردو دەی ووت : كوڕم پیاوێك لە مەكەدا پەیدا بووە ناوی محمدە داوای پێغەمبەرایەتی دەكات و دەڵێ تەنها یەك خودا هەیە!, نەكەی بەووتەكانی هەڵ بفریوێی و بچی باوەڕی پێ بكەی، چونكە درۆ دەكات ! پیرەژن زۆر لەو جۆرە قسانەی بۆ پێغەمبەر(ﷺ) دەكرد نەی دەزانی ئەوە پێغەمبەرە وابەبێ هەواو خۆ هەڵكێشان كوڵی بۆ هەڵگرتووە, لەدوای تەواو بوونی ووتەكانی پیرەژن، پێغەمبەر (ﷺ) زۆر بەنەرمی و لەسەرە خۆیی ووتی: دایەگیان ئەو پیاوەی داوای پێغەمبەرایەتی دەكات منم و,دەمەوێ بە فەرمانی خودا كۆمەڵانی خەڵك لەچەوسانەوەو ژێر دەستەیی ڕزگار بكەم، پیرەژنەكە زۆر بە خەجاڵەتیەوە ووتی: چۆن تۆ محمدی وا بەو شێوەیە بەزەیت بەمنی بێ باوەڕدا دێتەوە ؟ بێگومان بەڕاستی تۆ پێغەمبەری خودای وەلە بەرزترین پلەی ڕەوشت بەرزیدای .اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله . باوەڕی هێناو موسڵمان بوو.

﴿ ڕێزو گەورەیی زانست﴾

(عـزة العلم)

دەگێڕنەوە لـە دوای ڕۆیشتنی (هاڕون ڕە شیدﷺ) بـۆ شاری مەدینـە بـۆ دیـدەنی گـۆڕی پێغەمبـەری خـودا(ﷺ) ڕۆیـشت بـۆ مزگـەوتی پیرۆزی پێغەمبـەر (ﷺ) چاوی بەپێشەوا (مالـك) كـەوت دەرسـی دەووتـەوە پێـی ووت: ئـەی مالـك ئەگەر بهات بایە ماڵمان و دەرست پیْ بووت بام چی دەبوو ؟ واتـە: وەرە ماڵمـان و دەرسـم پـیْ بڵـێ: پێشەوا (مالـك) لـەوەڵام دا ووتـی: بەداخـەوە ئـەی(هـاڕون) چونكە زانیـاری بـۆ لای كـەس ناچێت، ئەگـەر بـۆ خـۆت ئارەزوت لـە زانیارییـە دەبیْ بۆلای بچی،(هـاڕون ڕە شید) ووتـی: ڕاست دەكـەی ئـەی پێشەوا لەمەو دواش بۆخۆم دێم بۆلات بۆ مزگەوت، دوو بـارە پێشەوا (مالك)ﷺ ووتـی: ئـەی (هاڕون) هەركاتیْ بە درەنگەوە هاتی و كۆمەڵانی خەڵك دانیشتبون لێت ڕازیو قایـل نـابم بـەناوكۆڕی خەڵكەكـەدا بـڕۆی:(هاڕونەڕەشید) ووتـی: لـە فـەرمان و گویْ دێری دام، بەم شێوەیە ڕۆژێك لە دوای نوێژی عەسر پێشەوا مالك دەرسـی دەوتـەوە (هاڕونەڕەشـید)یـش لەگـەڵ چـەند كەسـێك دا ڕۆیشتنە مزگـەوت هـەر خێرا كورسیەكیان بۆ هێناو دایان ناو (هاڕون)یش لەسەر كورسیەكە دانیشت، پێشەوا مالكیش كەچاوی بەو كارە كەوت زۆر توڕەوگرژ بوو بابەتی قسەكانی گۆڕی و ووتی: پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرموویەتی (من تواضـع لله رفعـه ومن تكبر وضـعه الله) واتـە: هـەر كەسێك لەبەر ڕەزامەنـدی خودا مل كەچی بكات خودای گـەورە پلـەو پایـەی پـیْ دەبەخشیْ, وەهـەر كەسێكیش خـۆی بـە گـەورە دابنـێ لەسـەر خـەڵك خـودا سـەر شـۆڕو مل كەچی دەكات و تێكی دەشكێنیْ(هاڕونەرەشید) لە فەرموودەكەی پێشەوا (مالك) تـیْ گەیشتو لەسەر كورسیەكە هاتە خوارو, وەك و خەڵكەكە لەسەر ئەرز دانیشت و ووتی: ئەو كورسیەی لا بـەرن، (هاڕونەڕەشـید) پێـشی كەڕانـەوەی لەسـە فەرمكـەی(٤٠٠) چـوار صـد دیناری بە بەخشین بۆ پێشەوا (مالك)دانا ووتی: پێشەوا ئەو بەخشیشەم لیْ

وەربگرە ؟ پێشەوا(مالك) ووتی: بم بورە ئەی(هارون) پێویستیم بە خێرنیەو پێم ناشیا, وەهەروەها دیاریش وەرنا گرم،(هارونەڕەشید) ووتی: بۆچی دیاری وەرناگریت لە کاتێك دا کە پێغەمبەری خودا(ﷺ) دیاری وەرگرتووە،پێشەوا ووتی: من پێغەمبەر نیم دیاری وەربگرم, ئەوە ماڵەکەت و هەڵی بگرەوە دەبێ ئینسان هەر بەخودای گەورە پشت ببەستێ و باوەڕی تەواوی هەر بەخودا هەبێت، لە دوایی (هارونەڕەشید) ماڵ ئاوایی کردو داوای لە پێشەوا (مالك) کرد دیدەنیەکی بکات بۆ شاری (بەغداد) یا یتەختی جێ نشینی عەباسیەکان، بەڵام پێشەوا (مالك) داوایەکەی ڕەت کردەوەو ڕازی نەبوو ووتی: سوێند بەخودا هاوسێ یەتی پێغەمبەر(ﷺ) لەگەڵ هیچ شتێك دا ناگۆڕمەوە .

﴿ ڕووناکی باوەڕ ﴾

(أنوار العقيدة)

پرسیارێکیان لە(مالکی کوڕی ئەنەس ﷺ)کرد لەواتەی ئەوئایەتەی کەخودا دەفەرموێ:﴿ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾طه/٥

واتە: ئەوخودایە بەبەزەیی ومەرەبانەی کە تەختی دا گیر کردووە لە ژووری هەموو ئاسمانەکانەوە, پێشەوا (مالك) لەوەڵام دا ووتی: بەرزی وهاوسەنگی خودای گەورە دیارییە, بەڵام چۆنیەتەکەی نادیارییە، باوەڕ بوون بەخودا پێو یست و (واجب) ە پرسیار کردن لەخودی بەرزی خودا کاری نەشیاوو پێنەچووە, ئەوەی لەسەر خودا پێویستە ناردنە, وەئەوەش کەلەسەر پێغەمبەر (ﷺ) پێویستە گەیاندنە, بێگومان خودای گەورەومیهرەبان هەربووەو هەیەو شوێنی تایبەتی بۆنیەو،هەر بەوجۆرە بووە،پێشی ئەوەی شوێن وجێگەی دیاری بکات،هەروەك و بووە گۆڕانی بەسەردا نایات, وەزاناو ئاگادارە بەوەی بووەو,دەبێت و, بەو شتانەش کە ئێستا نەبووە،ئەو پەروەردگارەی چۆنی ئارەزوو لێبێ بووەو دەبێ.

﴿ تێگەیشتنی زیندوان لەمردوان﴾

(تعليم الأموات للاحياء)

ئەوکاتەی کەپێشەوا (مالك کوڕی ئەنەس رضي الله عنه) کۆچی دوایی کرد, وەپێشی خانوی کۆچ کردن دەربارەی ئەو زانایە وتراوە، ئەگەر (مالك) لەمەدینە بێت هیچ کەس بۆی نییە لەبارەی دینەوە بدوێ, لەدوای مردنی هێندێك لەهاوڕێیانی لەخەودا چاویان پێی کەوت بەوێنەوسوڕەتێکی زۆر جەوان،لەناو باخ ومێرگوزارێکی زۆرخۆش ودڵکراوە, وتیان: ئەی (مالك) چۆن گەیشتی بەوپلەو ڕێزەزۆرەوە ؟! لەوەڵام دا وتی: بەهۆی زیکرو یادێك کەبەردەوام و هەمیشە کردبوومە ویردی سەر زووبانم، ئەوزیکرەش لەحەزرەتی(عثمانی کوڕی عەفان رضي الله عنه)وەرگیراوە کەهەر کاتێ تەرمێکی دەدیت دەی فەرموو:(سبحان الحی الذی لایموت)واتە:پاك و بێگەردی بۆئەوخودایەیە بەردەوام زیندووەو نەبوونی بەسەردا نایات, وەمنیش کاتێ ئەو ویردو زیکرەم زانی فێری بووم و بەردەوام دەم وت: کاتێ ڕۆیشتمە دادگای خودا پێیان وتم: ئەی(مالك) بەهۆی ئەوەی کەهەردەم و بەردەوام تۆ بەو زیکرەوە یادت دەکردین، ئەوا ئێمەش لێت ڕازی بووین و دڵنیایی خۆمان پێبەخشی : ئینجا ئەوە فێر بوونی زیندوانە لەمردوان:

﴿ لەبەردەم خانەی کۆچ کردن﴾

(امام دار الهجرة)

دەگێڕنەوە ئافرەتێك لە شاری مەدینەدا کۆچی دوایی کرد، لەکاتی ئامادە کردنی تەرمەکەی بۆ شوشتن ئافرەتێك خۆی ئامادە کرد بیشوات، لەکاتی شوشتن و ئاوپێدا کردنی تەرم شۆرەکە، کەوتە باس کردنی مردوەکە بە ناڕەوا، دەی ووت: ئەو مردووە دەبێ چەند جار داوێن پیسی کردبێ و کاری ناڕێکی ئەنجام دابێت بەو شێوەیە باسی ناتەواوی مردوەکەی دەکرد، لەو کاتەدا دەستی مردو شۆرەکە بەتەرمەکەیەوە نووسا بە جۆرێك توانای جوڵاندنی نەما، ئافرەتەکە زۆر نارەحەت بوو, بەدەستەکەی تری دەرگای ژورەکەی پێوەدا بۆ ئەوەی کەس هەستی پێ نەکات و بەڵکو بتوانی دەستی لە تەرمەکەی بکاتەوە، بەڵام بەداخەوە چەندی کردی بێ سوود بوو, ماوەیەکی زۆر لە ژورێ مایەوەو نەهاتەدەر,کەس و کاری مردووەکە هەرچاوە ڕوانی بوون و پۆشاکیان ئامادە کردبوو کە خێرا تەواو بێت و, ئافرەتە تەرم شۆرەکە بێتە دەرێ، بۆیە هەر کاتە ناکاتێك بانگیان دەکرد ئایا شوشتنی کۆتای نەهات،ئافرەتەکەش لە ژورەوە دەی ووت :ڕاوەستن ئارامتان هەبێت لە دوای ماوەیەکی زۆر کەلەوزەو تواناندا نەما ئافرەتێکی تر بەهەرشێوەیەك بوو خۆی گەیاندە لای تەرمەکەی کەسەیری کرد وادەستی ئافرەتە تەرم شۆرەکە بە تەر مەکەوە نوساوەو هێزی لەبەر نەماوە ئەوەندەی هێزوتین لەخۆی بکات، ئەو جار سەرگەردان بوون نەیان دەزانی چی بکەن خۆ ئەو مردوە نابێ ئاوا بمێنێتەوە دەبێ لە ژێر خاك دا بیشارنەوە بۆیە ڕۆیشتن بولای زانایان بزانن فەرمانیان بەچیە .؟ هێندێك لە زانایان دەیان ووت دەبێ دەستی تەرم شۆرەکە ببڕنەوە بۆ ئەوەی تەرمەکە بشارنەوە،چونکە تەرم شاردنەوە شتێکی پێویستە, وەهێندێکشیان دەیان ووت: دەبێ تۆزێك لە تەرمەکەی ببڕن بۆ ئەوەی زیندوەکە ڕزگار بکەین چونکە

زیندو باشترە لە مردو بەو جۆرە کێشە لە نیوان زانایاندا بەرپا بوو بە هۆی ووتەیەکی بێکەڵك وسوك،لەسەر زوبان و دەمی ئەو ئافرەتە دەرچوو، بەڵام ئەوقسەسوکە لە کێشانەدا زۆر گران وقورس بوو هەروەك پێغەمبەر(ﷺ) دەربارەی ئەو ووتەیە فەرموویەتی :(قذ ف محصنة یهدم عمل مئة سنة)

واتە: بەناڕەوا باسی ئافرەتێکی بێ تاوان کردنەوەی باشی سەد ساڵ دەڕوخێنی و لە ناوی دەبات، بەڵێ بە و جۆرە زاناکان سەرگەردان مانەوە نەیان دەزانی دەستی ئافرەتەکە بیڕنەوە، بۆ ئەوەی تەرمەکە بنێژن یان تۆزێك لاشەی تەرمەکە بڕن، بۆ ئەوەی دەستی زیندوەکە ڕزگار بکەن، لە کۆتایی دا هانایان بردە لای پێشەوا (مالك) ڕوداوە کەیان تێ گەیاند ئەویش بەپەلەو خێرا خۆی گەیاندە شوێنی ڕوداوەکەو لە دوای دەرگاوە بە ئافرەتەکەی ووت: چیت بەو مردووە ووتووە ؟ ئافرەتەکەش ووتی: پێشەوا چیت لێ بشارمەوە پێم ووتووە دەبێ ئەو ئافرەتە چەند جار ئیشی ناڕەوای کردبێ، پێشەوا(مالك) فەرمووی:لەسەر فەرموودەی قورئان دەبێ هەشتا داری تۆڵەت لێ بدرێ هەروەك و خودا دەفەرمویێ: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاء فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَداً وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ نور/٤.

واتە: ئەوانەی کە توهمەتی داوین پیسی دەبەن و ئافرەتێکی داوێن پاك بە داوێن پیسی، تاوان باردەکەن،دوایی چوار شاهید ئامادە ناکەن لەسەر داوایەکەیان کە ئەو ئافرەتە داوێن پیسی کردوە، دەبێ(٨٠) هەشتا داریان لێ بدەن و هەتا هەتایە شاهیدیان بۆ هیچ شتێك لێوەر نەگرن،وە بە تاوان باریش ناو دەبرێن، ئێنجا پێشەوا (مالك) ووتی: ئێوەش بەوشێوەیە چەند ئافرەتێك بڕۆنە لای ئەو تەرم شۆرەو هەشتا داری لێ بدەن، بۆئەومەبەستە چەند ئافرەتێك چون و هەشتا داریان لە ئا فرەتەکەدا لە دوای تەواو بوونی دارەکان دەستی ئافرەتەکە لە تەرمەکە بەڕەڵا بوو. وە هەر بۆیەش ووتویانە هەتا پێشەوا (مالك)لە شار دابێ کەس بۆی نیە لەبارەی ئاینەوە قسە بکاو بدوێ .

﴿ خۆپارێزی و زانیاری﴾

(تقوى وعـلم)

زانـای بەناوبانگ‌ولـەخودا تـرس پێـشەوا(شـافعی‌رضي الله عنه)دەفـەرموێ: ڕۆژێـك بەهەڵە چاوم بە پاژنەی ئافرەتێك کەوت، لە دواییدا کە سەیری کتێبم کرد هیچ شتێکم لە بیرنەمابوو منیش زۆر بە دڵی پەرێشان و، مەلولەوە ڕۆیشتم بوڵای ماوۆستا(وە کیعی کوڕی جەراح‌رضي الله عنه) سکاڵای بێ بیروهۆشیم لە لا کرد، بەو چەند ووتانە ؟

شـكوت الـى وكيـع سـوء حفظـى

فأرشـدني الـى تـرك المعاصـى

واخبرنـى بـأن العـلم نـور

ونـور الله لايـهدى لعاصـى

واتـە: سـکاڵای لـە بـیر چوونەوەم بـردە لای ماموسـتا (وەکیـع) ی ئـەویش شارەزای کردم کە تاوان و ناڕەوایی نەکەم وەپێی ووتم: زانیاری ڕووناکیەو ڕووناکی خـوداش تـاوان بـاران شـارەزا ناکـات :منـیش بەوشـێوە کـردم بەهەڵبەست:

چومەلای زانا وەکیعی بۆ سکاڵای بیری کو یرم

پێ ی ووتم ئیشی خەراپە لێرە بەدوا هەڵ بوێرم

علم و زانیاری ڕووناکە تیشکی خوای گەورە وبەرێز

هەر لەگــەڵ ڕوونا کی دەڕوا چاك بـزانە پڕ بە هێز

نوری خوا ڕووناکی بەخشە بۆ کەسێ نوری بوێ

ڕێگەی ڕۆشەن بەدی ناکەن کەسێ لەخوا دورکەوێ

﴿پرسەی نەفسی خۆت بکە بەو شێوەی کە پرسەی خەڵکی پێ دەکەی﴾

(عـز نفسك بما تعـزی به غـیرك)

دەگێڕنـــەوە جارێــك بــە پێــشەوا (شــافیعی ﷺ)ان ووت :ئـەی پێــشەوا (عبدالرحمن کوڕی مەهدی ﷺ) کوڕێکی مرد لەسەر تەرمەکەی کردیە هاوارو ڕۆڕۆ، پێشەوا (شافعی ﷺ) بەو شێوە پرسە نامەیەکی بۆ نوسی ئەی برای موسڵمان پرسەی نەفسەکەی خۆت بکە بەوەی کەپرسەی خەڵکی پێ دەکەی ئەو ڕەوشتانەی لەخەڵك داپێت خۆش نیەو ڕق وقینت لێیانە لە خۆشت دا،پێت خۆش نەبێ‌و ڕقت لێیان بێت، وەخودا ئارامت پێ ببەخشێ لە کاتی توش بوونی بەسەرهات . وە خودای گەورە پاداشتی هەموولایەکمان بداتەوە بە هۆی ئارامی و لەسەرە خۆیی، وە ئەو شعرانەشی بۆ نوسی :

إنـــی معـــزیك لا إنـــی عـــلی ثقـــة
مـــن الخلـــود ولـــكن سـنة الـــدین
فمـــا المعـــزی بباـــاق بعـــد میتـــه
ولا المعـــزی ولـــو عـــاش الـــی حـــین

واتە: پرسەت لێدەکەم‌و هیوای ئەوەم نیە کە ئەمن هەردەمێنمەوە بەڵام ئاین ڕەوشتی وایە پرسەت لێ بکەم، چونکە ئەوەی سەرە خۆشی دەکات لە دوای مردوەکە نامێنێتەوە, وە ئەوەی سەرەخۆشیشی لێ دەکرێ بەردەوام نامێنێتەوە باماوەیەکی زۆریش بەسەر بەرێ هەر کۆچی دوایی دەکات : منیش بەوشێوە ردمە هەڵبەست :

دەچمە لای خاوەن موسیبەت پرسەی خۆشی لێدەکەم
نەك لەبەر وەی خۆم دەمێنم بۆ ژیانی خۆم ڕێدەکەم
هیچ کەسێ لەم ژیان‌و ژینە تا ئەبەد نای باتە سەر
گەر سەدان ساڵ بژی دەمری لەماڵێ دەت هێنتەدەر

﴿ وتو ویژو گوفتوگۆ کردن بە هەڵبەست ﴾

(محاورة شعرية)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك پێشەوا(شافعی ﷺ)لەگەڵ پێشەوا (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل ﷺ) بەیەك دەگەن پێشەوا(شافعی ﷺ) فەرمووی:

أحب الصالحين ولست منهم لعلي أن انال بهم شفاعة
واكره من تجارته المعاصي وان كنا سويا في البضاعة

واتە:پیاوی باشم خۆش دەوێن هەرچەند کەبۆ خۆشم پیاوی باش نیم،بەلاَم هیوام زۆرە کەبەبەر نزای ئەوان بکەوم، وە زۆریش قینم لە بازرگانی خەراپە دەبێتەوە هەرچەند کە ڕەوشتەکانمان لەگەڵ تاوان باران وەك و یەکە: بەو جۆرە کردم بەهەڵبەست :

هەرچەند کەمن پیاو چاك نیم، پیاو چاکم زۆر خۆش دەویٚ
خودا کارێکی وا بکا چاکەی وانم بەرکەویٚ
تاوان و نارەوایی بەدڵ زۆر ڕقم لێ یە
هەرچەند کارو کرداری ڕەوشتی من لە ویٚ یە

پێشەوا (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل ﷺ) لە وەلاَم دا فەرمووی:

تحب الصالحين وانت منهم ومنكم سوف يلقون الشفا عة
وتكره من تجارته المعاصي وقاءَ الله من شر البضاعة

واتە: ئەی (شا فعی ﷺ)تۆ پیاوی باشت خۆش دەویٚو بۆخۆشت یەکێکی لەپیا و باشان وە هیواشمان وایە کە لەمەودوا بەبەر تکای ئێوە بکەوین, وە زۆرتان ڕق لە بازرگانی تاوان باری یە, خودای گەورە لە بەلاَو ئاژاوەی تاوان باران بت پارێزیٚ :

تۆ پیاو باشت خۆش دەویٚ بێگومان تۆش لەوانی
بە هیوای چاکەی تۆمە هەرچەندکە پیٚ ی ئەزانی
کردەوەی بەد ڕەفتاری زۆر پێت ناخۆشە بەزۆر
خوداش تۆ دەپارێزیٚ لەبەلاَو کردەوەی بۆر

﴿ سێ شتی بە کەڵك ﴾

(ثلاثة مفيدات)

ڕۆژێـك پێـشەوا(شـافعی‌ﷺ) دەچـێتە دیـدەنی پێـشەوا (ئەحمـەدی کـوڕی حەنبەل ﷺ) شەو لە دوای نان خواردن و دانیشتنێکی خۆش بردنە سەر, هەر یەکەیان دەچێتە سەر جێگای خەوتن، کچەکەی پێشەوا (ئەحمەدﷺ) زۆر بە ووردی لـە هـەڵ سـوکەوتەکانی پێـشەوا(شـا فعـی‌ﷺ) ورد دەبێتـەوە، بـەیانی لەدوای هەستان و نوێژ کرن کچی امام (احمدﷺ) دەچێتە لای باوکی‌و دەڵێ: بابە ئەوەیە (شافعی) کەزۆر باست بۆ دەکردین ؟ لە وڵامدا باوکی ووتـی: بەڵێ کچم ئەوەیە زانای بەرزو بەناوبانگ کچەکەی ووتی: بابە لەئێوارەوە هەتا ئێستا سێ ڕەخنـەم لێگرتووە ؟ باوکی ووتی: ڕەخنـەکان چین بڵێ: کچەکەی ووتـی: ئێـوارە لەســەر سـفرەی نـان خـواردن زۆری خـوارد, زۆرخـواردنیش نیـشانەی تەمبەڵییـە، وە کەڕۆیشتە سـەر جێگـای نوستن هـەتا بـەیانی هەڵنەستاو شـەو نوێـژی نـەکرد، وە هـەروەها بـەیانی هەستا بـەبێ دەست نوێـژ جەماعـەتی بـۆ کـردین پێـشەوا (ئەحمـەدﷺ) ووتـەکانی کـچەکەی بـە پێـشەوا (شـافعی‌ﷺ) ڕاگەیانـد بـۆ ئـەوەی وەڵامـی ڕەخنـەکانی بداتـەوە(شـافعی‌ﷺ) ووتـی: ئـەی (ئەحمـەدﷺ) بـۆ یـە ئێـوارە زۆرم خـوارد چـونکە دەم زانـی کـە خواردنەکـەتان دروسـت‌و ڕەوایـە وە تـۆش ئینـسانێکی بەخـشندەی، وە هـەروەها خـواردنی بەخشندانیش دەرمانی دەردانە, وەخواردنی چاو چنۆکانیش دەردو نەخۆشیە, وەهەروەها من بۆیە زۆرم خوارد لەبەر خواردن‌و وورگم نەبوو چونکە ئەوەندە زۆر خۆرنیم؟ تەنها بۆیە خواردم بۆ ئەوەی وەك دەرمان نەخۆشی پێ چارەسەر بکەم‌و ببێتە شیفای دەردەکانم، وە ئەو شەویش ڕێگای شەو نوێژم نەبوو لەبەر ئەوەی کەسەرم خستە سەر بالیف بۆ نوستن،خەیاڵ‌و بیرێك هاتە بەر چاوم بۆ دەرهێنان‌و حەل کردنی چەند پرسیارێکی شەرعی, بۆئەو مەبەستە قورئان و

فەرموودەکانی پێغەمبەرم(ﷺ)هێنایە پێش بیرو فکرم (٧٢)حەفتاو دوو پرسیاری شەرعیم شی کردەوە،کە بۆ موسڵمانان, بۆتە خزمەتێکی زۆر باش و گەورەو پێشکەشم کردون،بۆیە نەم توانی ئەمشەو شەونوێژێ بکەم, وە هەروەها نوێژی بەیانیم بە جەماعەت بۆ ئێوە کرد بەبێ دەست نوێژ هەڵگرتنەوە:

سوێند بە خودای گەورە لە ئێوارەوە هە تاکو ئێستا چاوم نەچۆتە خەو, بۆیە دەست نوێژەکەی ئێوارەم نەشکاوە تاك و دەست نوێژی بۆ نوێ بکەمەوە, وە بە درێژایی شەو بە خەبەر بووم : نوێژی بەیانیم بەدەست نوێژی خەوتنان بۆ کردن .

﴿ لەمیهرەبانی وسینگ فراوانی پێشەوا مالك و شافعی ﴾

(في رحاب مالك والشافعي)

ئەوکاتەی کە پێشەوا(شا فعی(رحمه الله)) قوتابی پێشەوا (مالك(رحمه الله)) بووە ڕۆژێك (شافعی(رحمه الله)) لە مزگەوت دا لەناو کۆڕێکی زۆر گەورە وتار دەخوێنێتەوە، پێشە وا (مالك(رحمه الله)) بەنهێنی دەڕواتە مزگەوت و لە پەنای پایەیەکی مزگەوت دادەنیشێ بۆ ئەوەی (شافعی(رحمه الله)) هەستی پێ نەکات و بزانێ ووتارەکەی چۆنە، بەڵام . بەڕاستی وتارەکەی بەدڵ دەبێت و، هەربەنهێنی لەسەر پایەی دیوارەکە دە نوسێ، هەرکەس دەیەوێ زانیاری باش فێر بێ باڵەلای (محمدی کوڕی ئیدریس(رحمه الله)) یانی پێشەوا (شافعی) بخوێنێت، لە دوای نوسینی ئەو نوسراوەیە نەی هێشت (شافعی(رحمه الله)) هەستی پێبکات خێرا ڕۆیشتە دەرەوە، کاتێك(شافعی(رحمه الله)) چاوی بەو نوسراوەیە کەوت و خوێندیەوە فەرمووی: سوێند بەخودا ئەو نوسراوە ووتەی مامۆستا :(مالیك)ە بۆ یە(شافعی) ش لە ژێری نوسراوە کەیەوە نوسی،چۆن وا دەبێت ئەی پێشەوا (مالك) (شا فعی) قوتابی بەردەستی تۆ یە !!

﴿لە ئەندازە بەدەری زانایان﴾

(كرامة الفقهاء)

ڕۆژێك لە ڕۆژان گەنجێکی تازە پێ گەیشتو دەچێتە ماڵی پێشەوا (ئەحمەدی کوڕی حەنبەلﷺ) سکاڵای دایکی لە لای دەکات و دەڵێ ئەی پێشەوا دایکم توشی ئیفلیجی بووە بەهەموو شێوەیەك داودەرمانمان بەکار هێناوە بەڵام هیچ کەڵکی نەبووە ئێستاش دایکم منی ناردووە بۆلای تۆ، کە تکای بەخێری بۆ بکەیت و بەڵکو خودای گەورە تەندروستی باش بکات ولەونەخۆشیە چاكو ساڕێژ بێتەوە,

پێشەوا(ئەحمەدﷺ) ووتی: ڕۆڵەم کێ پێ ی ووتی: خودا تکای من وەردەگرێت، بڕۆ بۆلای دایکت، تکاو نزاکەمان پێی گەیشتو, دایکت باش بۆوەو، با ئەویش تکای بەخێرمان بۆ بکات :

گەنجەکە: دەستی کرد بەگریان زۆر بەکوڵ دەگریا، دایکی پێشەوا (ئەحمەدﷺ) چاوی بەو گەنجە کەوت دەگریا، ووتی: ڕۆڵە بۆچی دەگریەی چی بووە گەنجەکە ووتی: ئەی دایکی پێشەوا من هاتوم بۆ لای کوڕەکەت کە تکام بۆ لەخودا بکات بۆ دایکم بەڵام . هیچ تکای بۆ نەکردم پێی ووتم: بڕۆوە بۆلای دایکت، ئەمجار دایکی پێشەوا ووتی: کوڕم بڕۆ بۆلای دایکت من گوێم لێ بوو (ئەحمەد) تکای بۆ دایکت دەکرد، کوڕە گەنجەکە بەو ووتەیە دڵی دامەزراو گەڕایەوە بۆ ماڵەوە لە دەرگای دا دایکی هەستاو, دەرگای لێ کردەوە، بەتکای پێشەوا (ئەحمەد) لەبەر خودای گەورە ئەو ئافرەتە لە ئیفلیجەکەی چاك بۆوە .

﴿ دەرمانی خوداناسان﴾

(دواءالعارفين)

جارێـك كابرایـەك هاتـە لای زانـای بـە ناوبـانگ و خـودا ناسـی بەڕاسـتی (سوفیانی سەوری ﷺ) ووتی: ئەی (سوفیان) هاتومە لات و هاوارم بۆت هێناوە نەخۆشـی دورکەوتنـەوەم لـەخودا هەیـە، هـەتا بـیٚ باوەڕ نـەبووم بە فریام کەوە (سوفیان ﷺ) لەوەڵام دا ووتی: پێویستە ڕەگی دڵسۆزی لەدڵت دا بەکاربهێنی وە ئارامت هەبیٚ و مل کەچی فەرمانی خودابیت واتە: ڕەگی دڵ سۆزی و گەڵای ئارام و شەربەتی مل کەچی لە ناو قاپی خۆپارێزی بکەی، ئاوی فرمێسکی چاو کە لـە ترسـی خـودا ڕژابێت بخەیتـە سـەری و ئاگری مات و مـەلولی لـەژێر هـەڵ بکـەی و بـە پـاکی و، پاك کردنەوەیەکی بەرامبـەری خـۆت ڕابگری، وە دەسـتی ڕاسـتی بـۆ درێـژ بکـەی و پیاڵـەی پەشـیمانی نـۆش بکـەی و بـە تـرس و خۆپارێزیـەوە بـی شـڵقێنە و،لـە چـاوتەنگی و ورگ برسـیەتی و ڕژدی خـۆت بپارێزە ئەگەر بەوشێوەیە ڕەفتارت کرد، ئەوا بەفەرمانی خودا لەو نەخۆشیە ساغ دەبیەوە .

﴿ لە گەڵ خۆشەویستانی خوادا﴾

(مع اولياء الله)

دەگێڕنەوە (ئەبو یەزیدی بەستامی ﷺ) شەوێك لـە خـەوی دا بانگی دەکـەن، ئـەی بـاوکی یەزیـد هەسـتە ئـەم شـەو جـەژنی (گـاورو فەلانـە) لەکلیـساکانیان کۆبونەوە برۆ بۆلایانو پەیامی (پێغەمبەر ﷺ) یان پێڕا بگەیەنە، باوکی یەزید هەر خێرا لە خەوەکەیدا ڕاپەڕی بۆ ئەوەی وەڵامی ئەو بانگە وازەبداتەوە، بەرەو کلیسایەك بۆکلیسای گاورەکان کەوتەڕیٚ بەنهێنی ڕۆیشتە ناو گاورەکانەوە لە

سوچێکەوە لێی دانیشت بەبیری خۆی وای زانی کەس هەستی پێ نەکردووە، بەڵام ڕاهیبەکەیان هەر چاوی دەگێڕاو بەگاورەکانی ووت یەك قسەتان بۆ ناکەم هەتا ئەو پیاوەی لە سەر ئاینی (محمدە) لێرەبێ دەستیشی بۆ باوکی یەزید رادەهێشت:

خەڵکەکە هەموو بە جارێك ووتیان: گەورەمان چۆن لەناو ئەو هەموو خەڵکەدا دەزانی ئەوە لەسەر باوەڕی ئاینی (محمدە) ؟ ڕاهیبەکە لە وەڵام دا ووتی:دۆستو هاوڕێیانی محمد نیشانەی پاکی و کڕنۆش، لەدەم وچاویانەوە دەدرەوشێتەوە، ئەو جار گاورەکان ڕوویان لە باوکی یەزید کردو ووتیان: لێرە برۆ کلیسەکەمان بەجێ بهێڵە، ئەبو یەزید لە وەڵام دا ووتی: لێرە ناڕۆم هەتاك و خودای گەورە نێوانمان نەکات کەبەڕاستی خودای گەورەش گەورە ترین دادپرسە؟. هەرچەندی کردیان(ئەبو یەزید) نەڕۆیشت، ڕاهیبەکە ووتی: باشە ئەبو یەزید من چەند پرسیارێکت لێ دەکەم ئەگەر بەتەواوی وەڵامم بدەیەوە هەموومان باوەڕ بە خودای تاکو تەنهاو, بەپێغەمبەریەتی محمدﷺ دەهێنین . وە بەپێچەوانەش ئەگەر تەنها یەك پرسیار وەڵام نەدەیەوە لەسەرت دەدەم، (ئەبویەزید)فەرمووی:چۆنی ئێوە ئارەزودەکەن باوابێ،وەهەر پرسیارێکتان هەیە بیکەن ؟ ئامادەم وەڵامت بدەمەوە چونکە خودای گەورە لە قورئان دا دە فەرمویَ: ﴿وَاتَّقُواْ اللّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّهُ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ بقره /٢٨٢.

واتە: خۆ پاریزبن ویادی خودا بکەن خودای گەورەش فێری هەموو شتێکتان دەکات وە هیچتان لەبەردەم عاسێ و گیرنا بێت . وەبێ گومان خودای گەورەش زانایە بەهەموو شتێك ڕاهیبی گاورەکان هەستایە سەرپێ و دەستی کرد بە پرسیار کردن: باوکی (یەزیدیش) دانیشتبو گوێی ڕاگرتبو، ڕاهیبەکە ووتی:

١- ئەو یەکەی هەرگیز وە قەت نابێ بە دوو: چی یە ؟

٢- وە ئەو دووەی هەرگیز وە قەت نابی بەسێ: چی یە ؟

٣- وە ئەو سێ یەی کەهەرگیز نابێ بە چوار :چی یە ؟

٤- وە ئەو چوارەی کەهەرگیز نابێ بە پێنج: چی یە ؟

٥- وە ئەو پێنجەی کەهەرگیز وەقەت نابێ بە شەش: چی یە ؟

٦- وەئەو شەشەی کەهەرگیز وەقەت نابێ بەحەوت: چی یە ؟

٧- وە ئەوحەوتەی هەرگیز وەقەت نابێ بە هەشت :چی یە ؟

٨- وە ئە و هەشتەی هەگیز وەقەت نابێ بە نۆ: چی یە ؟

٩- وە ئەو نۆ ڕادە بەدەرانە (معجزە) چین ؟

١٠- وەهەروەها ئەو دەیانەی کە هیوای زیاتریان لێ دەکرێ چین ؟

١١- وە ئەو پانزە کەسانە کێ بوون ؟

١٢- وە ئەو دوانزە لەرادە بەدەرانە (معجزە) پێك هاتوی چین ؟

١٣- وە ئەو سێنزە کەسە کێ بوون ؟

١٤- وە ئەو گۆڕەی کەبوو بەخاوەنی کێ بوو؟

١٥- وە ئەو شتەی کە هەناسە دەدات وگیانی نیە چیە ؟

١٦- وە ئەو شتەی کە خودا دروستی کردووەو ناخۆشیشی ویستوە؟

١٧- وە ئەوانەکێ بوون ڕاستیان ووت و چونە دۆزەخ ؟

١٨- وە ئەوانەش کە درۆیان کردو چوونە بەهەشت ؟

١٩- وە ئەوانەی کە خودا بەبێ دایك و باوك دروستی کردن کێ بوون ؟

٢٠- وەئەودارەچیە کەخودا دروستی کردووە, سێ کەڵی پێوە هەرکەڵێکی پێنج میوەی پێوەیە،سێ میوەیان لەبەر سێبەرێیەو, دووانیشان لەبەر ڕۆژێیە ؟

لەدوای تەواو بوونی پرسیارەکان ووتی: باوکی یەزید وەڵامی ئەو پرسیارنەم بدەوە تاكو باوەڕ بە خوداو پێغەمبەری خودا بێنین، ئەو جار ڕاهبەکە دانیشت و (ئەبایەزید ﷺ) هەستایە سەرپێ و داوای یارمەتی لە خودای گەورە کرد یارمە تی بدات بۆ وەڵام دانەوەی پرسیارەکان, ئەو خودایەی بفەرموێ ببە بووەو هیچ ڕاوەستانی تێدانیە, باوکی یەزید لەوەڵامدا ووتی:

ئەویەکەی نابێ بەدوو ؟ ئەوە خودای گەورەو مهرەبانە (قل هو الله احد)

بەڕاستی تاك و تەنهایە لەخودایە تیداو هاوبەش ووێنەی نییە .

وە ئـەو دووەی هـەرگیز نـابێ بەسـێ ؟ ئـەوە شـەو ڕۆژە . وەكو خـودا دەفـەرموێ: (وجـعلنا الليـل والنهـار آيتـين)، واتـە: شـەو ڕۆژمـان گێڕاوە بـەدوو نیشانەی زۆر گەورە بۆ ئەوانەی كەبیر بكەنەوە . وە ئەو سێیەی نابێ بەچوار ؟ ئـەوە بەهانـەكانی بـەڕێز(موسـا) یـە لەگـەڵ بـەڕێز (خـدر) دا سـەلامی خوایـان لەسـەر: ئـەویش ئەوانـەن, كـون كـردن و نـوقم بـوونی كەشـتیەكەو، كوشـتنی بەندەكەو، چاك كردنـەوەی دیـوارە ڕوخاوەكە، لـە دوایـی ئـەوە دووركەوتنـەوەی حەزرەتی موساو، حەزرەتی خدربوون لەیەكتری:

وە ئەوچوارەی نـابێ بـە پێنج ؟ ئـەوە تـەورات و,زەبورو, ئینجیل و, قورئـانی پیرۆزە بۆ دواترین پێغەمبەران هاتەخوار.

وە ئەو پێنجەی نابێ بەشەش؟ ئەوە پێنج فەرزەی نوێژە لەشەو ڕۆژێك دا كە خودا لەسەر كۆمەڵە بەندەكانی بە پێویست گێراوە .

وەئـەو شەشـەی نـابێ بـە حـەوت ؟ ئـەو شـەش ڕۆژەیـە خـودای مهرەبـان زەوی وئاسمانی تێدا دروست كردووە، وەك و خودای گـەورە دەفـەرموێ : ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ﴾ق/٣٨.

واتـە: بەڕاسـتی ئێمـە ئاسمانـەكان و زەوی و نێوانمـان دروسـت كـردوە لـە ماوەی شـەش ڕۆژدا،وەبە بۆنـەی دروسـت كردنیـەوە هـیچ ناڕەحـەتی و مانـدو بونێكمان توش نەهاتووە، ڕاهیبەكە هاتە قسەو ووتی ئەی باوكی یەزید بۆ چی كۆتایی ئەو ئایەتە بەو فـەرموودە هـات كە دە فـەرموێ: (ومـا مسنا مـن لغـوب) واتە: ئێمە هیچ نارەحەتی و ماند و نەبوین باوكی یەزید ووتی: گاورەكـان وابیر دەكەنەوە كاتێ خودای گەورە زەوی و ئاسمانی لەماوەی شـەش ڕۆژدا دروست كرد هیلاك بووە. ڕۆژی شەممە پشوی داوە. ئێنجا بۆ بەدرۆ خستنەوەی گـاورە بێ باوەڕەكان خودای گەورە فەرمووی: ئێمە هیچ هیلاك و ناڕەحەت نـەبووین لـە دروست كردنی ئاسمان و زەوی هەتا پشوی تێدا بدەین هەروەكو دەفەرموێ:﴿

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئاً أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾يس /٨٢.

واتـه : بـێ گومـان فـەرمانی خـودا هـەرکاتێك خواستی لەسـەر شتێك بـوو کـه فەرمووی: ببه بووەوتەواوه .

وەئەو حەوتەی که نابێ بەهەشت ؟

ئـەوه دروسـت کردنـی حـەوت ئاسمانەکانـه لەسـەریەك، وه هـەروەها خـودای گەوره دەفەرموێ : ﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً مَّا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِن فُطُورٍ﴾ملك/٣ .

واته: ئەو خودایەی حەوت ئاسمانی له ژوور سەرتانەوه دروست کردووه یەك له سەریەك بەهیچ جۆرێك ناڕێکی تێدا نابینرێ: د ووباره سه یریکەن وه ئەگەر گومانتان هەیه بزانن هیچ ناڕێکی تێدایه ؟

وەئەوەهەشته که نابی به نۆ ؟ ئـەوه هـەڵگرانی تـەختی خـودای بەخشندەیه لـه ڕۆژی دوایی دا وەك خـودا دەفـەرموێ: ﴿وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَـوْقَهُمْ يَوْمَئِـذٍ ثَمَانِيَـةٌ﴾ الحاقه /١٧.

واته: له ڕۆژی دوایی تەختی پەروەردگاری تۆ هەشت فریشته هەڵی دەگرن له سەرووی هەموفریشتەکانی کەوە:

وه ئـەونۆ لـه ئەندازه بـه درانـەش (معجزانـه)، ئـەوه ئـەوکاره هەڵکه وتوانه ی بەڕێز (موسا) یه سەلامی خوای له سەربێ :

یەکەم: دەستی ڕووناکه هەروەك و ڕۆژ دەدرەوشایەوه؟.

دووەم: دار دەستی کاری هەڵکەوتوی پێ دەکرد.

سێهەم : گۆڕانی هێندێك له ئادەمیزادەکانه به بوونیان به بەرد .

چوارەم: گرانی و نەبونی.

پێنچەم: وێرانیوکارەسات بەبارانێکی بەتـەوژم،ماوەی هەشت شەو هەشت ڕۆژ باری بەبێ پشو کەزەوی‌و خانوی هیچ نەمێشت.

شەشەم:کوللە ماوەی هەشت ڕۆژ بـەردەوام بـوو: بـاخ و باخـات و دانـه وێڵـەی

هیچ نه مێشت.

حەوتـەم : ئەسپێ و مۆرانه ئەویش ماوەی هەشت ڕۆژ دەوامی کرد خۆراکی ماڵیانی هیچ نەهێشت و, کەوته لەشیان و هەموو گیانیانی قەلاَش قەلاَش کرد.

هەشتەم: بۆق ئەوەیش هەشت ڕۆژ دەوامی کرد ئەوەندە زۆر بوون دەچونه ناو خواردنەکەیان و, ناو قاپ و, پۆشاکیانەوەو, بۆ گەنێکی زۆر ناخۆشیان هەبوو بەڕاستی گێجەڵێکی گەورە بوو.

نۆیەم: خوێن لەباتی ئاو هەر خوێن بوو ماوەی هەشت ڕۆژ ئەویش بەردوام بوو وەئەو دەیە: ی کە هیوای زیاتری لێ دەکرێ . ئەوە کردەوەی چاکەیە وەك خودای گەورە دەفەرموێ:﴿ مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَن جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ﴾ انعام/١٦٠. واتە: هەرکەسێك کردەوەیەکی چاکە بکات ئەوە خودای گەورە لەباتی ئەو کردەوە دەئەوەندەی خۆی چاکەی بۆ دەنوسێ و زیاتریشی بۆدەنو سێ بۆ ئەوکەسانەی ئارەزوی لێ بێت:

وە ئەو یازدە:کەسەش براکانی حەزرەتی (یوسف)ن وەك وخودای گەورە دەفەرموێ: ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾یوسف /٤ واتە: ئەی بابە من لە خەوم دا چاوم بە یانزە ئەستێرەو, مانگ و, ڕۆژ کەوت .کڕنۆشیان بۆ دەبردم .

وە ئەوکارە هەڵکەوتوانەی (معجزە) کە لەدوانزە شت پێك هاتووە،

ئەو فەرموودە خودا یی یە بخوێنەوە دەفەرموێ :

﴿وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً﴾ البقرە /٦٠

واتە:کاتێك موسا داوای ئاوی کرد ئێمەش پێمان ووت دار دەستەکەت (عصا) بەوبەردە ڕەقەدا بدە . کەعصایەکەی لەبەردەکەدا (١٢) دووانزە سەرچاوەی ئاولەبەردەکە هەڵقوڵا .:

وە ئەوسێزدە: کەسەش بریتین لەبرایەکانی حەزرەتی یوسف و,باوك و,

دایکی, وەك وخودا دەفـەرموێ : ﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾یوسف/٤

واتـە:ئـەی بابـە مـن لەخـەوم داچـاوم بـەیانزە ئەسـتێرەو,مـانگ‌و, ڕۆژ, کەوت.کڕنۆشیان بۆدەبردم.

وەئەو شتەی کە هەناسە دەدات و, هیچ گیانی تێدانیە ؟ ئەوە سپێدەی بەیانە کە ڕووناکی دوونیا دادەگرێ .وەکو خودای گەورە دەفـەرموێ: ﴿وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾ التکویر/١٨

وە ئـەو گـۆڕەی بـوو بـە خـاوەنی، ئـەو فـەرموودە خوداییـە بخوێنــەوە دەفـەرموێ:﴿ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ * فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنْ الْمُسَبِّحِينَ * لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ الصافات / ١٤٢ – ١٤٤

واتـە: ئەگـەر حـەزرەتی یـونس لـەکاتی خۆشـی‌و هێمنـی دا یـادی خودای نـە کردبایەو, لەکاتی قوتدانی نەهەنگەکە یادی خودای نەکردبایە, ئەوە لە ناوزگی نەهەنگەکـە هـەتا ڕۆژی دوایـی دەمایـەوە بـەڵام.بـەهۆی پـیرۆزی یـادی خـودا ڕزگارمان کرد.

وەئەوانـەی کەڕاسـتیان ووت وچـوونە دۆزەخـەوە، ئـەوە گـاورو یـەهودین. ڕاهیبەکە ووتی. لەوئایەتەدا خودا دەفەرموێ: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ﴾ البقرة/١١٣.

واتـە: یـەهودی دەڵێن گـاور لەسـەر هـیچ ئاینێك نین،وەگاور دەڵێن: یـەهودی لەسەر هیچ ئاینێك نین تـەنها لـەوەدا ڕاستیان ووتوە،بۆیـە خاوەنی دۆزەخن وە خودای گەورە لەئایەتێکی تر دەفەرموێ: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾آلعمران/٨٥.

واتە: هەرکەسێك بێجگە لەئاینی ئیسلام بەدوای هـەرئاین وڕێبازێك دا بـڕوات ئـەوە خـودا لێـی وەرنـاگرێ و بـەهۆی ئەوەشـەوە کـە دەسـتی لـە دینـی ئیـسلام هەڵگرتووەو پشتی تێ کردوە لـەڕۆژی دوایی دا لەزەرەر مـەندان دادەبێت.

دۆستی باوەڕداران

وە ئەوشتەی کەخودادروستی کردووەو ناخۆشی ویستووە ئەوەخودای گەورە دە فەرمویٚ : ﴿إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾لقمان/١٩.

واتە: بیٚ گومان ناخۆشترین دەنگ دەنگی زەڕەی گویٚ دریٚژە لەبەر ناسازی هیٚزی ئاوازەکەی.

وە ئەوانەی کە درۆیان کردو چونە بەهەشت .ئەوە برایەکانی حەزرەتی یوسف بوون وەكوخودای گەورە دەفەرمویٚ: ﴿إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ﴾يوسف/١٧.

واتە: کاتیٚك ئیٚمە گەیشتینە دەشت دەستمان کرد بەیاری یوسفمان لەلای پۆ شاکەکانماندا بەجیٚ هیٚشت ئاگامان لیٚ نەبوو گورگ خواردی. لەو قسەیەدا درۆیان کرد گورگ نەی خوارد بوو لەدوای زۆر لەماند وبوون و ئازاریٚکی بەتین حەزرەتی یوسف بەوفەرموودە خودایی یە وەلامی دابونەوە : ﴿قَالَ لاَ تَثْرَيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾يوسف/٩٢.

واتە: ئەمرۆ یوسف هیچ تۆلەی دلٚ ئازاردانی لەسەر ئیٚوە نیە خودا لیٚتان خۆش دەبیٚ و بیٚ گومان خوداش میهرە بان وبەبەزە یی یە. وەحەزرەتی یەعقوب سەلامی خودای لەسەر،بەکوڕەکانی فەرموو:

﴿قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيَ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾يوسف/٩٨

واتە: ئیٚستا وازم لیٚ بهیٚنن هەتا کاتیٚك خودا دلٚم ڕوناك دەکاتەوە بۆ نزاکردن: کاتی تایبەتی هەیەو خودا حەز بکات بەو زوانە داوای لیٚ خۆش بونتان بۆ دەکەم لە خوای مهرەبانی خۆم: بەڕاستی خوداش تاوان بەخش ومهرەبانە.

وەئەو شتانەی کە خودای گەورە بەبیٚ دایك و باوك دروستی کردون ئەوە فریشتە کانی خودان کە پەیکەریان لە ڕووناکی دروست کراوە ناخۆن و, ناخۆنەوەو, نانون،ژن و ژن خوازیان نیەو, منداڵ و نەوەیان لیٚ پاشەکەوت نابیٚ وەزیکرو یادو نزایان بەهەموو کات بەردەوامەو ڕاوەستانیان نیە، وەك و چۆن ئیٚمە هەتا لەژیان دابین بەردەوام هەناسە دەدەین . ئەوانیش بەردەوام یادی

خودا دەکەن.

وەهەروها حەزرەتی ئادەم خودا خەلقی کرد بەبێ دایكو باوك وە خودای گەورە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثِمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ﴾ آل عمران/٥٩.

واتە:بێ گومان شێوەی حەزرەتی عیسا وەك و شێوەی حەزرەتی ئادەم وەهایە کە بەبێ باوك لەدایك بووە.

هەروەهاخودا ئادەمی لەقوڕ دروست کردووەو فەرمووی:ببە بەئینسانێکی زیندو؟ ئەویش بوو.

وەهەروەها بەرانی حەزرەتی اسماعیل و حوشتری حەزرەتی صالح بەبێ دایكو باوك دروست کراون .

وە ئەودارەی کە لە(١٢) دوانزە کەڵ پێك هاتووە. هەر کەڵێکیش (٣٠)سی چڵی پێوەیە هەرچڵێکیش (٥)پێنج میوەی پێوەیە (٣)سێ میوەیان لە بەر سێبەرن‌و (٢)دوانیان لەبەر هەتاون .ئەوە ساڵە دوانزدە مانگە هەر مانگێك سی ڕۆژە، هەر ڕۆژێك پێنج نوێژی پێویستی تێدایە سێ یان لە ڕۆژ ئاوادان نوێژی شێوان و، خەوتنان و، بەیانیان، وە دوانیشیان لە ڕۆژێ دان نیوە ڕۆ، عەسر، بەو جۆرە (ئەبویەزید) وەڵامی هەموو پرسیارەکانی ڕاهیبەکەی دایەوە، دوایی ووتی: منیش پرسیارێکم هەیە و وەڵامم بدەوە ؟

ڕاهیبەکە ووتی: پرسیارەکەت بکە منیش ئامادەم وەڵامت بدەمەوە (ئەبویەزید ﷺ) فەرمووی: باشە کلیلی دەرگای بەهەشت چیە ؟ ڕاهیبەکە بەبێ وەڵام ڕاوەستاو هیچ دەنگی نەکرد گاورەکان هەموو بە جارێك بەڕاهیبەکەیان ووت: گەورەو بەڕێزمان تۆ ئەو هەموو پرسیارەت لێ کرد بەبێ ڕاوە ستان وەڵامی دایەوە، ئەویش تەنها یەك پرسیاری لێ کردوی ڕاوەستاوی وەڵامت نیە، بە تەنها یەك پرسیار نازانی !. ڕاهیبەکە ووتی: ڕۆڵەکانم من وەڵامی پرسیارەکەی دەزانم . بەڵام لەئێوە دەترسێم، گاورەکان هەموو بەجارێك

ووتیان: وەڵامەکەی بدەوەو هیچ ترست نەبێ، بەو جۆرە ڕاهیبەکە هەستایە سەرپێ و بەدەنگێکی بەرز هاواری کردو ووتی: کلیلی دەرگای بەهەشت. (لااله الا الله محمد رسول الله) یە.

ئەوجار لەدوایی ڕاهیبەکە، گاورەکانی ناو کلیسایەکە هەموو بە جارێك ووتیان: (لااله الا الله محمد رسول الله) هەموویان بەجارێك موسڵمان بوون وکلیساکەیان گۆڕی بە مزگەوت و یادو خودا پەرستیان بەڕاستی دەست پێ کرد .

﴿ ئامۆژگاری وڕاسپێری شارەزایان﴾

(وصایاالعارفین)

جارێکیان کۆمەڵێك بە (ئیبراهیمی ئەدهەم)خوداپەرستی لەخوداترسیان ووت: ابراهیم ئامۆژگاری یەکمان بکە سودی بۆمان ببێ ئەویش لەوەڵام دا ووتی: شەش ئامۆژگاریتان دەکەم ئەگەر بەقسەم بکەن سودی لێ وەردەگرن :

یەکەم: هەرکاتێك بەندەکانی خواتان دیت بەئیشی دونیاوە خەریك بوون ئێوەش بەئیشی دواڕۆژەوە خەریك بن.

دووەم: هەرکاتێك بەندەکانی خواتان دیت خەریکی پاکی ئەندامی دەرەوەیانن ئێوە خەریکی پاك و ڕێك خستنی ناوەوەتان بن بۆئەوەی دڵ وگیانتان پاك بکەنەوە.

سێهەم: ئەگەر کۆمەڵانی خەڵك گیرۆدەی ئاوەدان کردنەوەی باخ وبێستان بوون ئێوە گیرۆدەی ئاوەدان کردنەوەی گۆڕەکانتان بن.

چوارەم: ئەگەر بە ندەکانی خودا خەریکی ڕێزلێنانی خەڵك بوون ئێوە خەریکی ڕێزلێنانی خودای پەروەردگارین.

پێنجەم: ئەگەر بەندەکانی خودا خەریکی دۆزینەوەی ناشیرینی

یەکتربوون،ئێوە خەریکی دۆزینەوەی ناشرینی خۆتان بن.

شەشەم:پێویستە لە دونیادا تێشوێك ئامادە بکەن کەبتوانن پێی بگەنە ڕۆژی دوایــی چـونکە بێگومـان ئەودونیایـە کێڵگـەی دواڕۆژە . وە مهرەبـانی خـودا لەوکەسەبێ کەووتویەتی:

ا ن لله عبـادا فـطنـا   طلقوا الدنيا وخافوا الفتنا
نظروا فيها فلما علموا   إ نـهـا ليسـت لحی سكنا
جعلوها لجة وا تخذ وا   صالح الاعمـال فيهاسفنا

واتـە: بەڕاستی لـەو جیهانـەدا چەندەها بەنـدەی زیـرەك ولـەخودا تـرس هەیـە کەلـە دونیـادا زۆر گـەڕاوە، وە ترسـی نـەمان ولەناوچونیـشی بـووە کاتێـك بـۆی دەرکـەوتووە و ژیـانی ئەوجیهانـەی بـەتاقی کردۆتـەوە کە کـەس لـە و جیهانـەدا بەیـەك جـاری نامێنێتـەوە دەکەوێتـە نـاو شـەپۆلی بـێ پایـانی دەریـاوە بـەهیچ ڕزگـاری نـابێ تـەنها کـردەوە بـا شـەکانی نـەبێ بـۆی دەبێتـە کەشـتی وڕزگـاری دەبێت.

زۆر بـەندە هـەیە زیرەك وبەڕێز دونیـــا گەڕاوە بە تواناو بە هێز
لەگەڵ زیرەکـیش لـــەبەلا ترساو زانی کـــە دونیای بۆ نابێ تـەواو
هەرچی کەهەیە لەوسەردونـــیایە دەبێ کۆچ بکا بۆ دنیای دوایــە
زانی کەکەشتی لەزەلکاو جێمـاو بێ کەشتی وبەلەم بۆی نابێ تـەواو
دیاری وکردەوەی چاکـە دەنێری تابەد نـــاو نەبێ و بڵێن بەخێری

﴿ نیشانەی خۆشی ﴾

(آيات الشفاء)

لە شێخ(ئەبی قاسمی قەشیری ﵀) دەگێڕنەوە کوڕەکەی نەخۆشیەکی زۆر کوشندە تینی بۆ دێنێ شێخ دەفەرموێ: کەچاوم پێی کەوت لێی دڵنیا بووم کەدەمرێوناژیات زۆر دڵتەنگ وناڕەحەت بووم لەبەر ناڕەحەتیم خەوم لێ کەوت لەخەوەکەم دا چاوم بەپێغەمبەری خودا(ﷺ) کەوت سکاڵای دڵی خۆم لەلای پێغەمبەر کردو هاواری کوڕەکەم پێڕاگەیاند,پێغەمبەر(ﷺ) لەخەوەکەمدا پێی ووتم: ئەوەچی دەڵێی ئەی شێخ بۆچی تۆنیشانەی خۆشیت نەخوێندۆتەوە لەقورئانی پیرۆزدا شێخ دە فەرموێ: پێغەمبەرﷺ. ئەوەندەی ووت: بەخەبەر هاتم کەوتمە بیرکردنەوە لەکۆتای دا بۆم دەرکەوت خودای گەورە لە(٦) شەش جێگە دا نیشانەی خۆشی فەرمووە: منیش بەسەر کوڕەکەم دا خوێندەوە,تەواو ئارامی بەمن بەخشی وکوڕەکەشم چاك بۆوە، ئەوەش ئایەتەکانن :

ئایەتی یەکەم:خودای گەورە فەرمووی: ﴿وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ﴾توبە/١٤.

واتە: ئەگەر بەگژ کافران دابچن و لەگەڵیاندا بجەنگن. ئەوا خودا بەدەستی ئێوە سزایان دەداو, ئێوەش بەسەر دەخات و,خۆشی وساخ وسەلامەتی دڵی ئەو موسڵمانانە دەدا کەبەدەستی ئەوان توشی ئازاربون.

ئایەتی دووەم: ﴿وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى﴾یونس/٥٧.

واتە:بێگومان ئەوقورئانە خۆشی وساغی دڵودەرونتانە چونکە لەنەخوشی ودەر دەسەری ڕزگارتان دەکاو شارەزاتان دەکات بۆ ڕێگەی ڕاست وبەختەوەر .

ئایەتی سێیەم : ﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾النحل/٦٩.

واتە: ئەوەی لەزگی مێش هەنگوین دەردەچێت کەهەنگوینە بۆخواردن

و,چەند رەنگ وجۆری هەیە . ئومێدو هیوای ساغ بوون و چاك بوونەوەی زۆر لەنەخۆشییەکانی تێدایە بۆ ئادەمیزادەکان.

ئایەتی چوارەم: ﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلاَ يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلاَّ خَسَاراً﴾الإسراء/٨٢

واتە:ڕەوانە دەکەین بۆسەر پێغەمبەری خودا(ﷺ) ئەوەی کە ساغییە و هۆی ڕزگاری وخۆشی و,ئاسایشە بۆ موسڵمانان .

ئایەتی پێنجەم: ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾الشعراء/٨٠.

واتە: بێگومان پەروردگاری جیهان کەخودای گەورەیە هەر ئەوە ڕێ نیشان دەرو هۆی ڕزگاریمان لەتەنگ وچەڵەمەو لەکاتی نەخۆشی وساغیمان.

ئایەتی شەشەم: ﴿قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ﴾ فصلت/٤٤.

واتە: بڵێ ئەی محمد بێ گومان ئەوقورئانە هۆی ڕێگەی شارەزایی و ڕاستە بۆ ئەوکەسانەی کەباوەڕ یان بەخوداو پێغەمبەری خودا هەیە. وە هەروەها هۆی ساغی وڕزگاری بوونە لەنەخۆشی بیرو باوەڕی نالەبارو چەوتو ناڕێکی ناودڵ .

﴿ شێوەی ژیری وکارامەیی لەئامۆژگاری تاوان باردا ﴾

(اسلوب حكيم في موعظة العاصي)

کابرایەك ڕۆیشتە لای (ابراهیمی ئەدهەم‌ﷺ) ووتی: ئەی باوکی ئیسحاق بێ گومان من ستەمم لەگیانی خۆم کردوەو سەرگەردان ماوم داوای یارمەتیت لێدەکەم ئامۆژگاریم بکەی کەلەبەد بەختی و سەرگەردانیم ڕزگارم بکاو سەرزەنشتی گیانمیشی تێدابێت (ابراهیمی ئەدهەم‌ﷺ) لەوەڵام دا ووتی: پێنج ئامۆژگاریت لێ دەکەم ئەگەر پە یڕەویان لێ بکەی و توانات بە سەریدا هەبێت ئەوا بەهیچ جۆرێك توشی ناڕەوایی نابیت :

کابرا ووتی: ئەی باوکی اسحاق پێم بڵێ ئەوە چیە.؟ ابراهیم فەرمووی:

ئامۆژگاری یەکەم: هەرکاتێك ویستت نافەرمانی خودا بکەیت ئەوا خۆراکی خودا مەخۆ .؟ کابرا وتی: ئەی لەکوێ بخۆم .؟ ابراهیم فەرمووی: ئەی برا: ئەدی شتێکی جوانە تۆ ڕۆزی خودا بخۆی و نافەرمانیشی بکەی .؟

کابرا:ووتی بێ گومان شتێکی زۆر ناشرینە نان بخۆی و نان دێن بدرێنی .

ئامۆژگاری دووەم: هەرکاتێك ویستت نافەرمانی خودا بکەی ئەوا هەوڵ بدە لەخاکەکەی دامەنیشە, کابرا ووتی: ئەی لە کوێ دابنیشم خۆهەرچی هەیە هەمووی هەر خاوەنی خودایە ابراهیم فەرمووی: ئەی شتێکی جوانە تۆ نافەرمانی بکەی و ڕۆزی بخۆی و لە نیشتمانەکەشی دابنیشی.؟ کابرا ووتی: بێگومان شتێکی ناشیرین وناڕەوایە .

ئامۆژگاری سێهەم : هەرکاتێك ویستت نافەرمانی خودا بکەی و ڕۆزی بخۆی و لەنیشتمانەکەشی دابنیشی هەوڵ بدە لەجێگەیەك نافەرمانی بکەی کەخودا نەت بینێ،کابرا ووتی: ئەی ابراهیم چۆن شتی وادەبێت خۆ خودای گەورە ئاگاداری هەمووشتێکەو هیچی لێ وون نابێ,ابراهیم فەرمووی: ئەی شتێکی ڕەوایە تۆ ڕۆزی خودا بخۆی و لەنیشتمانی دابنیشی و لەبەرچاوی ئەویش نافەرمانی و تاوان بکەی: کابرا ووتی. نەخێر ئەی ابراهیم بەڕاستی شتێکی ناڕە وایە.

ئامۆژگاری چوارەم : ووتی هەرکاتێ گیان کێشی ئادەمیزاد هات گیانت بکێشێ تۆ بڵێ جارێ تۆ مۆڵەتم بدە تاك وپەشیمان دەبمەوە کردەوەی موسڵمانانە بەچاکی دەکەم .؟ کابرا ووتی یاابراهیم ئەوقسەم لێ وەرناگرێت وگوێشم ناداتێ ابراهیم فەرمووی: باشە کەتۆ دەزانی ناتوانی گیان کێشی ئادەمیزاد لەخۆت لابدەی تاك وپەشیمان دەبیتەوەو کردەوەی چاکە بۆدوا ڕۆژت دەکەی, وەزۆر چاك دەزانی کەمردن گەیشتە سەرت بەهیچ شێوەیەك مۆڵەتت نادا چۆن هیوای ڕزگاریت هەیە لەدوا ڕۆژدا . کابرا ووتی: بەڕاستی وایەو هیچ توانای مۆڵەتم نیە.

ئامۆژگاری پێنجەم : ووتی.:هەركاتێ فریشتەی تۆڵە هاتن بۆلات بۆئەوەی بت بەن بۆ ناوئاگری دۆزەخ لەگەڵیان مەڕۆ, كابرا ووتی: بەخودا ئەی ابراهیم وازم لێ ناهێنن وبەقسەشم ناكەن، ابراهیم ووتی: ئەی چۆن هیوای ڕزگاریت هەیە كابرا ووتی: ئەی ابراهیم بەسمە بەس پەشیمانم لەهەموكردەوە یەكی ناڕەوا. بەو شێوەیە پەشیمان بۆوە،بەباوەڕێكی توندەوە وازی لەهەموو كردەوەیەكی نافەرمانی هێنا بەمەردانە یادی خودای دەكرد بەبیرو وباوەڕی چاكەوە وە لەتاوان وناڕەوا پارێزگاری دەكرد بەو جۆرە بەردەوام بوو هەتا كۆچی دوایی كرد.

﴿ دڵ مردن ﴾

(موت القلب)

لە (شەقیقی بەڵخی‌ ﷺ)ەوە دەگێڕنەوە فەرموویەتی : جارێك (ابراهیمی ئەدهەم‌ ﷺ) لە شاری بەسرەدا دەگەڕا, كۆمەڵانی خەڵك كە چاویان پێ كەوت لێ ی كۆبونەوە ووتیان: ئەی ابراهیم خودا لە قورئان دا فەرموویەتی: (ادعونی استجب لكم).واتە: داوام لێ بكەن و لێم بپاڕێنەوە لێتان وەردەگرم و بەدە نگتانەوە دێم. بەڵام ئێمە هەمووكات نزاو پاڕانەوەمانە و لێمان وەرناگیرێ هۆی چیە ؟ ابراهیم لە وەڵام دا ووتی: ئەی كۆمەڵانی خەڵك چۆن نزا تان وەردەگیرێ دڵ و گیانتان لە هەشت شتدا مردوەوە هەروەها پشتتان لە هەشت شت كرد وە

یەكەم: خوداتان ناسیوە كەبەڕاستی بەتواناو پەروەردگارە بەڵام. فەرمانەكانی بەجێ‌نا‌هێنن .

دووەم: قورئان دەخوێنن بەڵام ڕەفتاری پێ ناكەن.

سێهەم: ئێوە دەڵێن پێغەمبەرمان خۆش دەوێ بەڵام. ڕێبازەكەیتان وازلێ هێناوە.

چـوارەم:دەڵـێن شـەیتان دوژمـن مانـە بـەڵام لەفـەرمانی شـەیتان دان واتـە : بەگوێرەی ئەو ڕەفتار دەکەن.

پێنجەم: دەڵێن پێمان خۆشە بچینە بەهەشت. بەڵام کردەوەی چاکی بۆناکەن.

شەشـەم:دەڵـێن پێمـان خۆشـە لـە دۆزەخ ڕزگارمـانبێ بـەڵام خۆتـان دەهاونـە ناوی.

حەوتەم: دەڵێن مردن ڕاست ودروستە بەڵام خۆتان بۆ ئامادە ناکەن.

هەشـتـەم:خۆتـان بـەکردەوەی خـەراپی خـەڵکی سـەرگەردان کـردووە بـەڵام نارەواو تاوانی خۆتان لەبیرکردووە .

نۆیەم: مردوەکانتان دەنێژن بەڵام بایەخی پێ نادەن وپەندی لێوەر ناگرن.

دەیەم: بەهرەو خۆش خوانی خۆتان خواردووە. بەڵام سوپاسی لەسەرناکەن.

﴿ هەشت پرسیاری تیشك دەر ﴾

(ثمان مثائل مضيئة)

دەگێڕنـەوە (شـەقیقی بـەڵخی ﷺ) جارێـك بەحاتـەمی ووت: ئـەی حاتـەم ماوەیـەکی زۆرە تۆهاوسـێیەتی منـت کـردوە لـەو ماوەیـەدا چـی فێربـووی؟ حاتەم لەوەڵام دا ووتی: هەشت شتی بەنرخ فێربووم :

یەکەم:کاتێ سـەیری کۆمـەڵانی خـەڵکم کرد هەمووکەسێك دڵسۆزێکی هەیە لەو ژیانی دونیایەدا.بەڵام مەخابن کاتێك دڵسۆزە بەپەرۆشـەکەی کۆچی دوایی کـردوو بردیانـە سەرگۆڕسـتان بەتـەنیا بـەجێی دەهـێڵن و ماڵ ئاوایی لێ دەکەن لەبەر ئەوە منیش بڕیارم داوە کردەوەی جوان ورەوشتی پیاوانە بکەمە دڵسۆزو خۆشەویستی خۆم بۆ ئـەوەی لـەناو گـۆڕو گۆڕسـتانیش دا هـەر هـاودەمم بـێ و، بەتەنیا بەجێم نەهێڵێ.

دووەم:چاوم بە فەرمودەیەکی خوداکەوت دەفەرمویّ : ﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ

وَنَهَـى الـنَّفْسَ عَـنِ الْهَـوَى﴾النازعات/٤٠.واتـه : ئارەزوتـان لەهـەوا بازی و تـاوان بپـارێزن .منـیش بەفـەرمانی ئـەو فـەرمووده هـەوڵم دا کـەئارەزوەکانم بمـرێنم ولەشو ێنی ئەوان کردەوەی چاکەو خۆڕاگری و یادی خودا بەجێ بهێنم.

سێهەم:سەیری کۆمەڵانی خەڵکم کرد هەرکەسێ شتێکی بەنرخی لەلا جوانەو خۆشـی دەوێ وپارێزگـاری دەکـات منـیش لەفـەرموودەی قورئـان داچـاوم بـەو ئایەتە کەوت دەفەرموێ :

﴿مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللَّهِ بَاقٍ﴾النحل/٩٦.

واتە: ئەوەی لای ئێوەیە دەڕزێ و کۆتایی دێت بەڵام . ئەوەی لـەلای خودایە بۆ ئێوە لـەکردەوەی چاکەو یادی خودا ئەوە هەربەردەوامەو دەمێنێتەوە،بۆیە منیش هەرشتێکی باش وبەنرخ بکەوێتە دەستم لەڕێگای خوادا دەی بەخشم . بۆ ئەوەی لەلای خودا پارێزراوبێ بۆم .

چـوارەم: کۆمـەڵانی خـەڵکم بۆدەرکـەوت تـەنها ئاواتیـان سـەروەت وسـامان وپلەوپایـەو ناونیشانە, بـێ گومـان ئەوانـەش بـۆ ڕۆژی دوایـی هـیچ کـەڵکیان نیە,بەڵام دوایی کە سـەیری فـەرموودەی خودام کرد دە فەرموێ: ﴿إِنَّ أَكْـرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ الحجرات/١٣

واتە: بەڕێزووگەورەتان لەلای خودا ئەوکەسە تانە کەیادی خوداو خۆپارێزی زیاتر بێت. منیش هەموو ئاواتێکم کردەوەی باش وخۆپارێزیە بۆ ئەوەی لەلای خودا بەڕێزبم .

پێنجـەم:چـاوم بەکۆمـەڵانی خـەڵك کـەوت زۆر بـە یـان ئێرەیـی وحەسـادەت بەیکترەوە دەبەن بەڵام کەچاوم بە فەرموودەی خوداکەوت کەدەفەرموێ:﴿نَحْـنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ﴾ الزخرف/٣٢

واتـە: ئێمـە ژیـان و بـەڕێوە چـونی ژیانمـان لـەناو کۆمـەڵانی خـەڵك دابـەش کـردووە بەشـێوەی لێهاتویـان لـەژیان دا .بۆیـە منـیش بـاوەڕی تـەواوم بـەخودا هێناو لەئێرەیی دوورکەوتمەوە.

شەشەم: کاتێ کۆمەڵانی خەڵکم بۆ دەرکەوت زۆربەیان خەریکی ناخۆشی وبەربەرە کانێن، لە دوایی دا چاوم بە فەرمووده‌ی خودا کەوت دە فەرمویێ: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾الاعراف/٢١

واتە: بەڕاستی شەیتان دووژمنێکی ئاشکرای ئێوەیە. دەئێوەش بەدووژمنی خۆتانی بزانن. منیش بەو بۆنەوە لە دووژ منایەتی کۆمەڵانی خەڵك کەناریم گرت و دوور کەوتمەوە، تەنها شەیتانم کرد بەدووژمنی سەرەکی ڕاستەق ینەی خۆم .

حەوتەم: کاتێ بۆم دەرکەوت کۆمەڵانی خەڵك بۆ پەیدا کردنی ڕۆزی خۆیان سوكو بێ نرخ دەکەن بەڵام کە سەیری فەرموودەی قورئانم کرد دەفەرمویێ :
﴿وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللّهِ رِزْقُهَا﴾هود/٦

واتە:هەرشتێك لەو خاك و زەویەدا هەیە بەتێکڕا هەمووی خۆراكو ڕۆزیان لەسەر خودایە، بۆیە منیش هەوڵم دا بەردەوام بم لەسەر ئەوشتەی لەسەرم پێویستە بۆ خۆدا بە ئەنجامی بگەیەنم وە ئەوەی لەسەر خودا پێویستە بۆمن وازی لێ بهێنم.

هەشتەم:کۆمەڵانی خەڵکم چاو پێکەوت کەزۆر بەیان باوەڕیان بەبازرگانیەکەیانو ئیش وکاریانوو تەندروستی گیانیانەوەیە.بەڵام ئەمن تەنها باوەڕوئاواتی هەرە بەرزوگەورەم بەخودای خاوەن دەسەڵاتە.

﴿گەورەیی لەئیسلامدا بە دی دەکرێ﴾

(العـزة بالأسلام)

زانای بەناو بانگ وخواپەراستی بەڕاستی (فەزیلی کوڕی عەیاز) لەپێشی گەڕانەوەی بۆلای خودا ڕێگرو دز بوو. شەوێك دەڕواتەماڵێك بۆ دزی،کاتێ بەسەرخانویەك دەکەوێ لە دوایی کە بەقادرمەکان دا دەڕواتە خوار بۆ حەوشەکە. گوێی لە دەنگی خاوەن ماڵەکە دەبێ ئەوئایەتەدەخوێنێ‌دەفەرموێ: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ﴾الحديد/١٦

لەهەموو تاوان و ناڕەوایی یەك پەشیمان بۆوەو گەڕایەوە . واتە : ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە بۆ ئەوکەسانەی کە باوەڕیان بەخوداو پێغەمبەرو بەدینی سەربەرزی اسلام هێناوە دڵیان لەترسی خوداو بۆ یادی خوداو پەیڕەوی قورئانی پیرۆز لێ بداو فەرمانی خودا بەجێ بهێنێ. (فەزیل) دەڵێ کە گوێم لەخوێندنی ئەو قورئان و ئایەتە گرت بێ گومان کارێکی زۆری کرد : وام هەست دەکرد کە قاچم لەسەرپێ پیلکەکاندا بەرزدەبۆوە بۆلای خودای گەورەو ڕێگای دەگرت وەدەی ووت. ئەی خودایە دەتکەم بەشاهید کاتی ئەوە هاتووە دڵم بەیادی تۆوە لێ بدات . ئای کەترسی تۆ لەدڵمدا چۆن ژیانی ژاکاندوم،بەڵێ ئەو پیاوە ئیش وکاری دزی و ڕێگری بوو ترس وبیمی لەدڵدانەبوو؟. بەهۆی ڕووناکی ونوری خودا وا ئەمرۆ گەڕا یەوەو، بوو بەخودا پەرستێکی بەڕاستی و، زانایەکی لێهاتوو وەلە هەموو تاوان و ناڕەوایەك پەشیمان بۆوەو گەڕایەوە . ڕۆژێکیان دایکی بانگی (فەزیل) دەکات و ئەویش بەدەنگێکی بەرز وەڵام دەداتەوە دەڵێ: بەڵێ‌دایەگیان ئینجا لەجێگەیەکی چۆڵ بیردەکاتەوە .دەڵێ ئای لەمن چۆن تاوانێکم کردووە بەدەنگی بەرز وەڵامی دایکم داوەتەوە: بۆیە هەوڵ دەدات بەندەیەك دەکڕێ‌و ئازادی دەکات: لەتۆڵەی ئەوقسەیە .

﴿ئارامگری پیاوچاکان﴾

(صبر الصالحين)

یەکێك لەپیاوچاکان ئافرەتێکی بەدخوی بەدڕەوشت مارە دەکات و، دەیکاتە هاوسەری ژیانی وەهەرچی خۆشی و ڕووناکی ژیان هەیە لێی دەبێت بەشەوەزەنگ وتامی خۆشی لەبیر دەباتەوە. ڕۆژێك یەکێك لەهاوەڵەکانی پێی دەڵێ برۆ ژنەکەت بەرەلا(طلاق) بدەو ڕزگارت دەبێ لە دەستی، بۆچی خۆت بەو ئافرەتەوە گیرۆدە کردووە، پیاوە باشەکەش دەڵێ لەوە دەترسێم ئەگەر بەرەڵای بکەم،یەکێکی تر مارەی بکات وپێیەوە گیرۆدە ببێت وژیانی بخاتە ناخۆشیەوە، وەخودا پارێزگاریم بکات کەمن ببم بە سەبەبوهۆ، بۆ ئازاردانی بەندەی خودا، لەدوای ووتیان: ئەدی چارەت چیەو چی دەکەی .؟ لە دەستی ئەو ئافرەتە ؟

لە وەلاّم دا ووتی: لەسەر ئازارەکانی ئارام دەگرم دڵی خۆم بە فەرموودەی پێغەمبەری خودا(ﷺ)دە دەمەوە کە دەفەرموێ:

(أيما رجل صبر على سوء خلق زوجته أعطاه الله مثلما اعطى أيوب على بلائه، وايما إمرأة صبرت على سوءخلق زوجها اعطاها الله مثلما اعطى آسية زوج فرعون)

واتە: هەر پیاوێك ئارام بگرێ لەسەر ناتەواوی ڕەوشتی ژنەکەی ئەوە خودای گەورە پاداشتی چاکەی پێ دەبەخشێ هەروەك وپاداشتی حەزرەتی ئەیوبی لەسەر ئارامی نەخۆشی دایەوە .وە هەر ئافرەتێکیش ئارام بگری لەسەر ناتەواوی مێردەکەی ئەوە خودای گەورە پاداشتی دەداتەوە هەروەكو پاداشتی ئاسیەی خێزانی فرعەونی دایەوە .

﴿ درود لەسەر پێغەمبەر(ﷺ) خۆشی وشادی یە﴾

(الصلاة عـلى النبی شفاء)

پێشەوای بەنرخ (ئەبو عبدالله ی بوسەیری‌ﷺ) خاوەنی هۆنراوی بوردیە دە فـەرموێ: بـەفرمانی خـودا تووشـی ئیفلیجـی بـووم، نیـوەی گیـانم لـە جوڵـە کەوت،پزیشکەکان سەرگەردان بوون لەچارە سەرکردنم،شەوێکیان بەدڵم داهات ووتم :من ئەو هەموو تاریفەی پێغەمبەر(ﷺ) م کردووە چۆن دەبیێ بەهاوارمەوە نـەیات پـێش ئـەوەی بنـوم سـەد سـەلأواتم لـەگیانی پێغەمبـەردا ﷺ. وەبـە هۆنراوەی جوان, بەپێغەمبەرو دینی سەربەرزی اسلام وقورئانم هەڵگوت .

لـە دوایـی نوسـتم شـەو بەخزمـەت پێغەمبـەر (ﷺ) گەیـشتم داوای چـاك بوونەوەم لێ کرد :دەستی پیرۆزی بەسەر گیانم داهێناو پەیمانی ساغ بوونەوەی پێدام . ئەمنیش لە خۆشیان بەخەبەر هاتم، زۆرچاك چاك ببومەوە وەك نەخۆش نەبووبم وا بوو, لە دوای ئەوە : (بردة المد یح) م دانا واتـە: تـاریف کراوێك کە هـۆی ڕزگـاری بـوون بـوو لەنەخۆشـی وە بۆیـەش ئەو نـاوەم لێنـا لەبـەر پـیرۆزی بردەی پێغەمبەر(ﷺ) کەلە خەوەکەم دا مژدەی ڕزگاری پێ بەخشیم .

﴿ گەورەیی درود لە سەرپێغەمبەر(ﷺ)﴾

(فضل الاصلاة على النبی صلی الله عـلیە وسلم)

زانای بەناوبانگ (عەبدالواحیدی کوڕی زەید‌ﷺ) دەفەرموێ: ساڵێك ڕۆیشتم بـۆ دیـدەنی مـاڵی بـەیت بـۆ بـەجێ هێنـانی پێویـستی حـەج, لـە ڕۆیشتنەکەمدا کابرایـەکم لەگـەڵ دابـوو بەهەرشـوێنێك دا دەڕۆیـشتین ولەهـەر شـوێنێك بـەڕێ دەکەوتین گوێم لێ بوو ئەوکابرایە سەلأواتی لەسەر پێغەمبەر دەدا(ﷺ)

منیش ووتم: ئەی برام هۆی نهێنی ئەو هەموو سـەلأواتانەت چیە .؟ بەردەوام

دەمت دەجوڵیٚ وڕاناوەستی،لەڕۆیشتن ولە دانیشتن دا .؟

کابرا لەوەلاٌم دا ووتی: ئەی عبدالواحد لەوسەلاٌوەت لێدانە شتێکی نهێنی هەیە . دەفەرمویٚ: منیش ووتم: ئەوشتە نهێنیەم پیٚ بلّیٚ چیە بەبەر ڕەحمەتی خودا بکەوی .؟

کابراکە لەوەلاٌم دا ووتی : ساڵی ڕابردو لەگەڵ باوکم ڕۆیشتین بوٚ دیدەنی ماڵی خودا بوٚ بەجێهێنانی پێویستی حەج بەلاٌم . واڕویدا باوکم لەڕێگا کوٚچی دوایی کرد:باوکم دەم وچاوێکی سپی وگەشاوەی هەبوولەژیاندا, بەلاٌم کەگیانی تێدا نەما ڕەش وناشرین هەڵگەڕا : منیش زوٚر غەمبارو مەلول بووم، بەوخەم وداخەوە لە تەنیشتی لاشەکەی خەوم لیٚ کەوت کەدەم ووت : ئایا هوٚی چی بوو ئەو ڕووە پاکە واڕەش هەڵگەڕا ؟!. لەخەوەکەمدا چاوم بەکابرایەکی دەم وچاو پاك و ڕووناك کەوت لەژیانمدا شتی وا جوانم نەدیبوو شەیدای بووم پێی ووتم: ئەی بەندەی خودا دەزانی من کێم .؟ من محمد پێغەمبەرﷺ نێرراوی خودام . ئەگەر بەخەبەر هاتی بڕوٚ ئەوپەردەیەی لەسەر دەم وچاوی باوکتە لای بدە بیٚ گومان باوکت زوٚر تاوان باری ونافەرمانی خودای کردوە بوٚیە دەم وچاوی وا ڕەش هەڵگەڕاوە بەلاٌم. باوکت درود و سەلاٌوەتی زوٚری لەسەرمن داوە،وە ئەو درودانە لەلای خودای گەورە تکایان بوٚ کردووە و,تکایەکەشیان وەرگیراوە .

کابرا دەلّیٚ لە خوٚشیان لەخەوەکەم بەخەبەر هاتم پەردەی سەردەم وچاویم لادا کە سەیرم کرد باوکم دەموچاوی وەك ومانگی شەوی چواردە دەدرەوشایەوە .

﴿گەشت نامەی پیاو چاکان﴾

(ا سفا ر الصالحين)

دەگێڕنەوە ساڵێك پێشەوا(ئەسمەعی ﷺ)دەچێت بۆ دیدەنی ماڵی بەیت بۆ بەجێ هێنانی پێویستی حەج لەڕێگادا توشی بەتوشی ڕێگرانەوە دەبیٚ و پیاوخراپێك بە شیری ڕوتەوە لێی ڕادەپەڕیٚ و دەڵیٚ چی دەکەی ئەی کابرا ئێشت چیە.؟ پێشەوا ئەسمەعیش زۆر بەئارامو چاونەترسیەوە خۆی ناشلەژێنیٚ ودەڵیٚ:دەمەویٚ منداڵەکانم فێری قورئان بکەم و بەفەرموودەی قورئانیش بەڕێگە دابڕۆن .

کابرای ڕێگر ووتی: ئەی برا ئایەتێك لەوقورئانەی کەمیچم لیٚ نەخوێندوتەوە بۆم بفەرموو. باگوێم لیٚ بیٚ. پێشەوا (ئەسمەعی)ش زۆر بە بلیمەتوپێگەیشتوانە کەئینسان سەری سوڕدەما دەستی بە خوێندنی سورەتی(الزاريات)کرد هەتا گەیشتە ئەو ئایەتە:

﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴾الزاريات/٢٢.

واتە: بەناوی خودای گەورەو میهرەبان بیٚ گومان ئەوەی ئێوە داوای دەکەن لەپاداشت و لە ڕۆزی و هەرچی بەڵێنتان پێدراوە هەمووی لەئاسمانەوەیە . کاتێك ڕێگرەکە گوێی لەو فەرموودەیەبوو ووتی: توخودا بۆم دووبارە بکەوە پێشەوا ئەسمەعیش چەند جارێك ئەو ئایەتەی بۆ دووبارە کردەوە .

کابرای ڕێگر چاوی پڕ بوو لە ئاو فرمێسکی پەشیمانی بەچاوان دا هاتە خوارو شیروزریٚ و ڕمبی فڕێداو ڕووی خەجاڵەت وپەشیمانی کردەخوداو ووتی:پاكوبیٚ لەکەیی بۆ ئەو خودایەیە کەبۆتە دەستەبەری خۆراکمان لەئاسمانەوە کەچی لەگەڵ ئەوەش دا نافەرمانی دەکەین!

سوێند بەخودای گەورە لەمڕۆ بەدواوە ڕێگری نەکەم هەتا لەژیان دام لەسەر دەستی تۆ پەشیمانم لەوڕۆوە نافەرمانی خودا نەکەم. لەدوای ئەوە پێشەوا

ئەسمەعی دەفەرموێ: ئەوجار ئەمن ڕێگەی ماڵی خودام گرتە بەرو کابرام لەو ڕێگایە بەجێ هێشت .

پێشەوا(ئەسمەعی) دەفەرموێ: شەوێك بەدەوری ماڵی بەیتدا دەگەڕام تەوافم دەکرد گوێم لەدەنگێك بوو وەکو ئافرەتی کوێس کەوتو دەیناڵاند دەنگی هاواری دوونیای بەکوڵەوەگرتبوودەگریاودەی ووت:ئەی خودای گەورەومیهرەبان لەدەرگای میهرەبانیت ڕاوەستاوم بم بەخشەو بێ بەشم مەکە،کەپێشەوا لێی نزیك دەبێتەوە سەیری دەکات ئەو کابرا ڕێگرەیە کە لەڕێگا توشی هات بوو وابە سۆزو مل کەچییەوە دەناڵێنیو پەشیمانی خۆی لە دەرگای فراوانی خودا داوا دەکات لەوێش ووتی:

ئەی پێشەوا ئایەتێکی کەشم بۆ بخوێنەوە باگوێم لە لەفەرمانی خودای میهرەبان بێت. پێشەواش ئەو ئایەتەی بۆ دەخوێنێتەوە کە خودای گەورە دەفەرموێ:

﴿فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ﴾ الذاريات/ ٢٣.

واتە:سوێند بەپەروەردگاری ئاسمان وزەوی هەرچی بەڵێنتان پێ دەدرێ هەمووی حەق وڕاستە . هەروەك و دەنگی خۆتان گوێ لێ دەبێ . ئەو جا کابرا بەبێ هۆشی کەوتە سەر زەوی و هاواری دەکردو دەی ووت: ئەی هاوار کێیە ئەو کەسەی کە خودا قینی لێ هەستا بێ بە شێوەیەك سوێندی بۆ بخوات .؟

﴿ پارێزگاری کردن لە کۆڕی باس کردنی پاشە ملە ﴾

(إياكم ومجالس الغيبة)

یەکێك لەپیاوچاکان دەفەرموێ:شەوێکی نوستبوم لەخەوەکەمدا چاوم بەپارچە گۆشتێکی بۆگەنی ڕزیو کەوت بۆیان هێنامە پێشم, گوێم لەدەنگێك بوو پێیان ووتم: فەرموو ئەو گۆشتە بخۆ .؟ منیش ووتم: خۆ تاوانێکی وام نەکردووە کەپێویست بکات بۆ خواردنی ئەو گۆشتە بۆگەنە.خێرا وەڵامیان دامەوەو پێیان ووتم :چۆن تۆ پێویست نیت بە خواردنی! لەبیرت چوو لەپاشەملە باسی برا موسڵمانەکەت دەکرد بۆ خۆی ئاگادار نەبوو پیاوە چاکەکە ووتی نەخێر شتی وا نەبووە .پێی یان ووت: ئەدی لەلای کۆمەڵێك دانەنیشتبووی لە پاشەملە باسی خەڵکیان دەکرد تۆش گوێت ڕاگرتبوو . بۆیە تۆش وە ك ئەوان بە شداری تاوانی .

﴿ بەهەشت لەژێر پێ ی دایکاندایە﴾

(الجنة تحت اقدام الأمهات)

دەگێڕنەوە پیاوێکی چاك دایکێکی هەبوو تەنها بۆ خۆی خزمەتی دەکرد کەس یارمەتی نەدەدا بۆخزمەت کردن کاتێك ئەو پیاوە کۆچی دوایی کردو گیانی بە خاك سپارد خودای گەورە زۆر قینی لێ هەستا بوو فریشتەکانی خودا ووتیان: ئەی پەروەردگار ئەوکابرایە زۆر ڕێزی لەدایکی ناوەو خزمەتی چاکی کردووە خودای پەروەردگار بە فریشتەکانی ووت: ئێوە نازانن چی شتێك لە نێوانی منو ئەو کابرایە دایە.ئەو کابرایە هەرچەند جارێ کەخواردنی بۆدایکی دەبردو یارمەتی دەدا داوای لەمن دەکردو دەی ووت: ئەی پەروەردگار گیانی بکێشەو لەدەستی ڕزگارم بکە بۆیە منیش لێ ی بەقینم .

﴿ ئافرەتانی موسڵمان و باوەڕداران﴾

(مسلما ت مؤمنا ت)

بەڕێز (نەفیسە خاتوون) کەلە نەوەی پێشەوا (حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبی تالب رضي الله عنه) بوو ماوەیەك لەپێش مردنی دا گۆڕێکی بۆخۆی هەڵکەندو زۆربەی کاتی لەوێدا بەقورئان خوێندن دەبردە سەر (١٤٥) سەدو چل وپێنج جار لەناو ئەوگۆڕە دا خەتمی قورئانی تێدا کردووە. ئەو ئافرەتە موسڵمانە بەزمانی بەڕۆژ ولەمانگی ڕەمەزاندا نەخۆش کەوت پزیشك هاتە لای و ئامۆژگاری کرد کەڕۆژوەکەی بشکێنێ بەلاّم (نەفیسە خاتوون) بە ووتەیەکی شیرین ولەسەر خۆ ووتی: ئەو پزیشکەم لێ دوور بخەنەوە لێم گەڕێن بالەگەڵ خۆشەویشتم دابم . بەو شێوەیە ئەو ئافرەتە موسڵمانە لەسەر جێگای مردن ڕاکشابوو هەر قورئانی دەخوێند کەگەیشتە ئەو ئایەتە کەخودا دەفەرموێ:

﴿لَهُمْ دَارُ السَّلاَمِ عِندَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ﴾الانعام/ ١٢٧

واتە: بۆ ئەو موسڵمانانە بەهەشت (دارالسلام) خانوی ئاسایش وخۆشی لە لای خودای خۆیانەوە بەدەست کەوتووە. وە خوداش سەرداروپارمەتی دەریانە بەهۆی ئەوکردەوانەوە کەکردویانە لەڕەفتاری چاك .گیانی لەجوڵە کەوت و بۆ بەهەشتی پان و بەرین بەرێ کەوت کۆتای ژیانی بەبوون و بەرامەی خۆشی بوو.

﴿ ئافرەتی بەڕۆژو ﴾

(المرأة الصائمة)

پێشەوا (عەبداللە ی واستی ﷺ) دەفەرموێ: ڕۆژێکیان چومە مزگەوتی بیت الحرام چاوم بەئافرەتێك کەوت قورئانی دەخوێند زۆر بەجوانی و ڕێکی، منیش ووتم: سەلامی خوات لەسەربێ ئەی جارییەی خودا، ئەویش لەوەلأم دا ووتی: ﴿ سَـــــلامٌ قَوْلا مِنْ رَبٍّ رَحِيـــم ﴾یس/٣٦.

واتە:ئەوانەی دەچنە بەهەشت لەلایەن خودای پەروەردگارو میهرە -بانەوە سەلامیان لێ دەکرێ بۆ ڕێز لێ نانیان، پێم ووت: ناوت چیە ئەی جارییەی خودا .؟ لەوەلأمدا ووتی:﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ ﴾مریم/١٩

واتە: لەقورئاندا باسی مریەمەی کچی عمران بکە،ئافرەتەکە ناوی مەریەمە بووە ووتم: چۆن بوو هاتویە ئێرە .؟ لەوەلأمدا ووتی:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً﴾ال عمران/٩٧.

واتە: بۆ خودا هەیە لەسەر هەموو ئادەمیزادێکی پێ گەیشتو کەتوانای ڕۆیشتنی ئەو ڕێگایەی هەبێ بەماڵ وبەگیان بچێ دیدەنی ئەو ماڵە بکات بۆ حەج لەتەمەنی دا یەك جار ووتم: ئەی جارییە ی خودا شوت کردووە .؟ لەوەلأمدا ووتی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَسْأَلُواْ عَنْ أَشْيَاء إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ﴾المائدە/١٠١.

واتە:ئەی ئەوانەی کەباوەڕتان هێناوە بەدینی اسلام پرسیار مەکەن لە پێغەمبەر (ﷺ) لەهێندێك شت ئەگەر ڕاستیەکەی بەدەر بکەوێ بۆتان توشی هیلاکیتان بکاو ناڕەحت بن ووتم : منداڵت هەیە .؟ لەوەلأم دا ووتی :﴿وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴾الشورى/ ٤٩.

واتە: خودای گەورە چی خواستی لەسەربێ دروستی دەکات، ئەوەی نێرینە دەبەخشێ بەهێندێ کەس .

ووتم: ناوی منداڵەکانت چیە .؟ لەوەلأم دا ووتی: ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَـى ﴾

مریم/٥١.واتە: لە قورئاندا دا باسی موسی ی کوڕی عمران بکە

﴿ يَادَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الأَرْضِ ﴾ص/ ٢٦.

واتە: ئەی داود ئێمە تۆمان کردە جێگە نشینی پێغەمبەرانی پێشو لەسەر زەوی بۆ گەیاندنی فەرمانی خودا.

﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ﴾مریم/ ٤١.واتە: ئەی پێغەمبەر(ﷺ) تۆباسی ابراهیمی خەلیل بکە لەقوڕئان دا ووتم: دە تەویّ سواری حوشترەکەم بی .؟ لەوەلاّم دا ووتی:﴿ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيماً﴾ النساء/١٢٧

واتە: ئەگەر کردەوەی چاکە بکەیت بیّ گومان خودا ئاگادارەو چاکەش وون نابێت. کاتیّ ویستی سواری حوشترەکە ببیّ ووتی:

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾النور/٣٠.

واتە: ئەی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ بەموسلّمانەکان بفەرموو: چاوی خۆیان لەبازە شتێکی ناڕەوا بپارێزن. کاتیّ کە سوار بوو ووتی:

﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ﴾الزخرف/١٣.

واتە:پاکی وبیّ لەکەیی بۆ ئەو خودایەیە کەئەو ئاژەلاّنەی بۆئێمە ڕام کردووە . ئێمە بەبیّ یارمەتی خودا نەمان دەتوانی ڕامیان بکەین . کاتیّ ویستی دابەزیّ ووتی:

﴿وَقُلْ رَبِّ أَنزِلْنِي مُنْزَلا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ﴾المؤمنون /٢٩.

واتە: داوابکە لەخودای بلیّ خودایە دام بەزێنە لەو کەشتیە بۆشوێنێکی بەقەدرو پیرۆز بیّ گومان تۆ خودایەکی میهرەبان تری لەهەموو ئەوانەی کە یەکێك دابەزێنن لە شوێنێکدا. کاتیّ گەیشتنە جیّ ووتم: خواردنت بۆ بهێنم .؟ لەوەلاّم دا ووتی:

﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَانِ صَوْمًا﴾مریم/ ٢٦.واتە:من پێویستم کردەوە لەسەر خۆم بەڕۆژو بوون و نەخواردن بۆخودای خۆم کەزۆر میهرە بانە

کاتێك ڕۆژ ئاوا بوو مندالّەکانی هاتن پیّ ی ووتن :

﴿ فَابْعَثُوا أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ﴾الكهف/ ١٩.

واتە: یەکێك تان بنێرن نەختێك پارە لەگەڵ خۆی بەرێ و سەیر بکات کام کەس لەخواردنی شارەکە پاکترو خۆشترو هەرزان ترە خواردەمەنیمان بۆ بهێنێ بەلاّم بازۆر بەنەرموو لەسەرەخۆیی قسە بکا لەگەڵ فرۆشیارەکان کاتێ لەسەر سفرەی رۆژوشکان دانیشت کۆتایی بە خوێندنی قورئان هێنا لەدوای ماوەیەك غەم و پەژارە دای گرت پێم ووت :بۆچی وا پەژارە دای گرتی ئەی جارییەی خودا لەوەلاّم دا ووتی: ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ﴾ق/ ١٩.

واتە:لە دونیا ژیانت کۆتایی هات بێ گومان سەختی مردن دێتە سەر ئینسان بەبێ دوو دڵی لەدوای ئەوەی گیانی دەرچوو نوێژمان لەسەر کردو شاردمانەوە لەخەومدا چاوم پێی کەوت پێم ووت:چۆن گەیشتیە جێگەی خۆت و خودای گەورە چی لە گەڵ کردی لێ پرسینە وەت چۆن بوو؟ لە وەلاّم دا ووتی: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ{٥٤} فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ{٥٥}﴾القمر/٥٤-٥٥.واتە:بێ گومان ئەوانەی یادی خودادەکەن وخۆپارێزن لەناو باخ و باخاتی بەهەشت دان لەجێگە دانشتنێکی وا خۆش کەجێگەی رەزامەندی خودای بەخشندە و میهرەبانە .

﴿ شەو هاوەڵی پیاو چاکانە﴾

(الليل جليس الصالحين)

دەگێرنەوە یەکێك لەپیاوچاکان ژنێکی هەبوو هەرچەند جارێك ئەوپیاوە لەخەو هەڵدەستا ژنەکەی دەدیت وا خەریکی یادی خودایە. شەوێك پێی ووت: ئافرەت وەرە تۆزێك بنوو پشویەك بدە .؟ ژ نەکە لە وەلاّم دا ووتی: ئەی گەورەم چۆن دەتوانم بنووم لە کاتێك دا دەزانم خۆشەویستەکەم بەخەبەرەو نەنوستووە.لەدوایی دا پیاوەکە گوێی لە دەنگی ئافرەتەکە بوو بە دەنگەوە

نزای دەکردو دەی ووت:

یا حبیب القلوب انت الحبیب انت أنسی وانـت مـني قـریب
یاطبیبا بـــــــطبه یتداوی کـل ذی سقــم فنعم الطبیـب
طلعت شمس من احب بلیل واستنارت فمـــا تـلاها غـروب
ان شمس النهار تغرب باللیل وشموس القلوب لیست تغیـب
واذا مااللیل اسبل ســــــترا فـــالی ربها تحـل القـــلوب

واتــە: ئـەی خۆشەویـستی دڵ وگیـان بەڕاسـتی تـۆ خۆشەویـستی وە تـۆ هـاودەمی شـەومی زۆرم لێ نزیکـی ئـەو پزیـشکەی بەزانـستی خـۆی نەخۆشـان دەرمان دەکا بۆ هەموو دەردێك ئەتۆ چاکترین پزیشکی. وا بەدەرکەوت و هـەلآت ڕۆژی ئـەو کەســەی کـەخودا خۆشـی دەوێ واتـە: بەشـەو ڕۆژ هەلآتـەو دونیـا ڕووناك دەبێت, لەدوای هەلآتنی ڕۆژێ تـاریکی نایات وەبێ گومان ڕۆژی ڕۆژێ بەشەو ئاوا دەبێ،بەلآم ڕۆژی دڵ بە هیچ کاتێك ئاوا بوونی بۆنیە, وە ئەوکاتـەی کەشـەو پـەردەی تـاریکی بەسـەردا دێ ئـەو کاتـە بـۆلای خـودا دەگەڕێتـەوەو شادمان و بەختەوەر دەبێ. منیش بەوجۆرەکردمە هەڵبەست :

ئـەی دڵـەی پڕجۆش و خۆشـی ئـەی هیواکـەی پـڕ دڵـم
تـــۆ هیـــوامی تـــۆ لـــەلامی زۆرنزیکـــی وەك دڵـــم
هـەر ئـەتۆ توانـاو بـەهێزی چارەسـازی گـشت نـەخۆش
گـشت دەمـێ شـادی دەهێنـی بـۆ دلآنـی پـڕ بـەهۆش
گەرچـی خـۆری ڕۆژی ڕۆژێ دێـت و زو ئـاوا دەبـێ
تیشکی نـوری زاتـی بـەرزت هـەر دەمـێ گـەش تـر دەبێ

﴿ دراوسێی پیاو چاکان﴾

(جوار الصالحين)

یەکێك لە پیاوچاکان لەخەوداچاوی بەبرایەکی مردوی دەکەوێ بەشێوەو ڕەوشتێکی زۆر دزێ و ناشرین پرسیاری لێ دەکا بۆچی ئاوات دەبینم ؟ ئەویش لەوەڵامی دا دەڵێ: برام بەڕاستی زۆر پەر ێشانم خودای گەورە لێم توڕەیەو قینی لێم هاتۆتە جۆش .لەدوای چەند ڕۆژێکی تر دووبارە هەمان پیاوچاك لە خەودا چاوی بە برایەکەی دەکەوێتەوە, بەڵام ئەمجارە بەشێوەیەکی زۆر ڕووناكو جوان, دووبارە پرسیاری لێدەکاتەوە برام ئێستا چۆنی .؟ ئەویش لە وەڵامدا دەڵێ: برام لەو ڕۆژانە پیاوچاکێك لەوگۆڕستانەدا شارایەوە خودای گەورە بەهۆی بەرەکەت و پیرۆزی ئەو پیاوە چاکە لەچل کەسی مردوی ئەو گۆڕستانە خۆش بوو بەخشینی منیش یەکێك بوو لەو چل کەسە .

﴿ د راوسێ﴾

(الجوار)

جارێکیان پرسیاریان لە پێغەمبەری خودا کرد(ﷺ) ئەی نێردراوی بەڕاستی . ئایا دراوسێی مردوی باش کەڵکی هەیە بۆ مردوەکانی تر .؟ پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئایا دراوسێی چاكوباش بەزیندویی کەڵکی هە یە.؟ ووتیان: بەڵێ دراوسێی باش لەدونیادا کەڵکی زۆرە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: هەر بەو شێوەیە بەمردویش لەگۆڕستاندا کەڵکی هەیە .

﴿ئاخ وپەشیمانی﴾

(حسرة)

ڕۆژێك پیاو چاكێك بەرێگادا دەڕۆیشت چاوی بەكابرایەك كەوت گۆشتی دەبرژاند . كابرای پیاوچاك دەستی كرد بەگریان . كابرای گۆشت برژێن وتی: بۆچی دەگریەی .؟ئارەزوت لە گۆشتیە!.كابرای پیاوچاك وتی: نەخێر ئارەزوم لەگۆشت نیە. دووبارە كابرای گۆشت برژێن وتی: ئەدی بۆچی دەگریەی كابرای پیاوچاك وتی: من لەبەر ئەوە دەگریەم ئادەمیزاد ئاژەڵ بەمردوویی لەسەر ئاگردا دەنێن و دەی كوڵێنن . بەڵام ئادەمیزاد لەڕۆژی دوایی دا بەزیندویی دەی خەنە سەر ئاگرو دە برژێ .!

﴿مەیل وئارەزومەكەن بۆلای ئەوانەی ستەم كارن﴾

(ولا تركنوا إلى الذين ظلموا)

جارێك كابرایەك هاتە لای (حەسەنی بەسری ﷺ) پێی ووت: من بەرگ دروم بەرگی پیاوە گەورە دەسەڵات دارە ستەمكارەكان دەدوورم خودای گەورەش لە قوئاندا فەرموویەتی:﴿ وَلاَ تَرْكَنُواْ إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ﴾هود/ ١١٣.

واتە: بەدڵ ئارەزو مەكەن بۆلای ئینسانی ستەمكار دەنا ئاگری ستەمكاری ئەوان دەتان گرێتەوە ئینجا ئایا من لەوكەسانەم كەیارمەتی ستەمكار دەدەن، یان.نا (حەسەنی بەسری ﷺ) لەوەلأمدا ووتی: ئەوەی دەزو دەرزیەكەت پێ دەفرۆشێ یارمەتی ستەمكار دەدات .بەڵام تۆبۆخۆت كە بەرگیان بۆ دەدووری وەك و ئەوان ستەمكاری .

﴿ زانایانی دڵسۆز﴾

(علماء مخلصون)

زانای بەناو بانگ‌وخودا ناسی بەڕاستی(سالمی کوڕی عبداللهﷺ) ڕۆژێك بە دەوری بەیتدا دەگەڕا لەپڕێکدا چاوی بە لێپرسراوی موسڵمانان (هشامی کوڕی عبدالملكﷺ) خەلیفەی دەوڵەتی ئەمەوی دەکەوێ هشام دەڵێ ئەی سالم هەرچیت دەوێ لە دونیا داوام لێ بکە پێت دەبەخشم .؟

سالم لەوەلأم دا دەڵێ: هوشام ئەمن شەرم دەکەم لەناو ماڵی بەیت دا بێجگە لەخودا داوا لەکەسی تر بکەم بۆ شت وماڵی دونیا . لەدوای تەواو کردنی گەڕان بەدەوری ماڵی بەیتدا. ڕۆیشتینە دەرێ لە مزگەوتی حەرام : دووبارە هوشام بەسالمی ووت: ئەی سالم لەناو ماڵی بەیت دا شەرمت کرد بێجگە لە خودا لەکەسی تر داوای شت بکەی، بەلأم ئێستا کە هاتوینە دەرێ لە ژووری بەیت چیت ئارەزو لێ یە داوام لێ بکە, زانای بەناوبانگ ووتی : باشە ئەی هوشام ئارەزوت لێ یە چیت داوا لێ بکەم لەبارەو پایەی ئەم جیهانە بێت، یان جیهانی دوا ڕۆژ .؟

هوشامیش ووتی: لەپایەو باری ئەو جیهانەم داوا لێ بکە . چونکە بێ گومان من خاوەنی هیچ نیم لەپایەی دوا ڕۆژ : سالم لە وەلأمی دا ووتی: من پێم ووتی شەرم دەکەم داوای پایەی ئەم جیهانە لەخودا بکەم کەخاوەنی تێکرایی هەرئەوە .ئینجا چۆن داوای پایەی ئەو جیهانە لەتۆدەکەم کەخاوەنی هیچ نیت !.

﴿ ئامۆژگارییەکی بە نرخ ﴾

(نصيحة قيمة)

جارێك خواناسی بەڕاستی(حەسەنی بەسری ﷺ)ڕۆیشتەلای سەر كردەی موسڵمانان (عومەری كوڕی عبدالعزیز ﷺ) سەركردە عومەر ووتی:ئەی تەقیەدین ئامۆژگاریەكم بكە .؟ (حەسەنی بەسری)ش پێ ی ووت: لەبارەی دونیا بە ڕۆژوبە واتە : زۆر بەخەم پلە و پایەی ئەو جیهانەوە مەبە .

وە لەبارەی مردن ڕۆژو شكێن بە واتە: هەموو كات لە یادت بێ و لێی بێ ئاگامەبە وە تێشو ئامادە بكە لە شەوێك دا كە بەیانیەكەی ڕۆژی دواییە واتە: ئێستا تێشوی دوا ڕۆژت ئامادە بكە .

﴿ زانایانی تێكۆشەروخەبات كار ﴾

(علماء مجاهدون)

ڕۆژێك زانای خودا ناس (ئەبا حەسەن ئەحمەدی كوڕی سینان ﷺ) ڕۆیشتە لای داد پرسی میسر(ئەحمەدی كوڕی تولون) پێی ووت: ئەی كوڕی تولون لەخودا بترسەو یادی بكە .؟

ئەو كۆمەڵە خەڵكەی لەلای دانیشتبون زۆر سەر سام بوون لەقسەكەی ئەبا حەسەن كەچۆن توانی بەرەو رووی داد پرس ئەوقسە یە بكات !. داد پرسیش كوڕی تولون زۆر ڕقی هەستاو توڕە بوو دەمارەكانی گرژ بوون لە دوای ماوەیەك بە پاسەوانە كانی ووت: بڕۆن بەپاسەوانی شێرەكە بڵێن:(كەشێرێكی بەهێزو دڕندەیەكی ترسێنەریان هەبوو وەكو جەلاد بۆتێك شكان‌و خواردنی ئەو تاوان بارانەی كەبۆخۆیان حەزیان پێنەدەكرد) هەتا سێ ڕۆژ هیچ خواردنێكی نەدەنێ بۆ ئەوەی ئەوەندە برسی بێ هەرشتێك دارو بەردیش بچێتە لای پەلاماری بداو

بیخواو بیری لێ نەکاتەوە . وەلە دوای سێ ڕۆژەکە ئەو ئەبا حەسەن ئەحمەدی بۆ فڕێ بدەنە ژوورەوە بابیکات بە خۆراکی برسیەتی . بەوجۆرە فەرمانی داد پرسیان بەجێ هێنا. زانای بەناوبانگیان لەسەر قسەیەکی ڕاست وئامۆژگاری بەنرخ، لە دوای سێ ڕۆژ برسی کردنی شێرەکە فڕێیان دایە لای ودەرگاو پەنجەرەی ژوورەکەیان داخست لەدوای تێپەڕینی ڕۆژێك پاسەوانەکە ویستی ڕاپۆرتی بەسەرهاتی (ئەباحەسەن) بۆ پادشا بنێری کە فەرمانەکە یان بەجێ هێناوەو تەنها چەند خوێن وئیسکە شکاوێك نەبێت هیچی تری نەماوە بۆ ئەو مەبەستە ڕۆیشت دەرگەی ژووری شێرەکەی کردەوە بەلاَم . ئەوەی کەبیری لێ نەدەکرایەوەو بەرچاوی کەوت سەیری کرد (ئەباحەسەن ئەحمەد) سەری لە کڕنۆش دایەو دەڵێ پاك وبێ لەکەیی بۆ خودای گەورەو بە توانایە . شێرەکەش لەبەرامبەری ڕاوەستاوەو پاسەوانی لێ دەکاو بەهیچ جۆرێك شالاَوی خەراپەی بۆنەبردووەو .سەری بۆخودای گەورە ڕادەوەشێنێ و بەزوبانی دڵ لەبەر خودا دەپاڕێتەوە، کاتێ پاسەوانەکە چاوی بەو ڕوداوە کەوت کە چاوەڕوانی نەدەکرا هەر خێرا ڕاپۆرتێکی لەو بارەوە بۆ پادشا نارد پادشاش وتی: بڕۆن ئەو زانایەم بۆ بهێنن زانایان بۆلای پادشا بانگ کرد ئەویش زۆر بەسەر بەرزیوچاو نەترسیە وە ڕۆیشتە لای پاشا.پادشالێی پرسی ئەی ئەباحەسەن چۆنی .؟

ئەبا حەسەن ئەحمەد وتی: سوپاس بۆخودا زۆر باشم وەكودەم بینی پادشا وتی: هۆشت چۆن بۆ ئەو کاتەی شێرەکەیان کردە لات .؟ ئەبا حەسەن ئەحمەد وتی: زۆر باش بووم ئەو ئایەتەم دەخوێندەوە کەخودا دەفەرموێ: ﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ الطور/ ٤٨ .

واتە: تۆ ئەی پێغەمبەری خودا ﷺ لەسەر فەرمانی خودای خۆت ئارامت هەبێ وەخۆت ڕابگرە کەبڕیاری خودا ئێستا وایە ئەو بێ باوەڕانە مۆلەت بدا, وە بەڕاستی تۆش لەچاو دێری خۆمان دای .

پادشا وتی: بۆ دە ترسای ئەوکاتەی شێرەکەت لەلابوو زاناکە وتی: من

لەوە دەترسام شێرەکە بەلیك وچەپەڵەکەی خوێم لێ بدات و جلەکانم پیس بکات و نەتوانم نوێژەکانم بکەم ئینجا لە دوای ئەوە پادشا سوپاسی ئەبا حەسەن ئەحمەدی کردو لێ ی خۆش بوو ئامۆژگاری یەکەی وەرگرت وبەرەڵای کرد.

﴿ هەڵوێستی زانایان﴾

(مواقف علماء)

دەگێڕنەوە سەرکردەی موسڵمانان (هاڕون ڕەشید ﷺ) خەلیفەی سەردەمی عەباسی ڕۆژێك نوێژی عەسر دوادەخات پێشەوا ئەبو یوسفیش ﷺ بەپەرداخێك ئاوەوە دەچێتە لای هاڕون لەدوای سەلام وبەخێرهاتن پێشەوائەبویوسف ﷺدەڵێ: ئەی سەرکردەی موسڵمانان ئەگەر وا دابنێین ئەودەوڵەتەی تێیدا دەژین دەریاو ڕوبارەکانی هەمووی ووشك بووەو ئاوی تێدانەماوە، تینوایەتی تینی زۆری بۆ هێناى ئاوت بەدەست نەدەکەوت, منیش نیو پەرداخ ئاوم بۆ هێنای بیخۆیەوە چیم دەدەیە .؟ هاڕونە ڕەشید ووتی: بەو نیو پەرداخە نیوەی فەرمان ڕەوای دەسەڵاتوسامانت پێ دەبەخشم، دووبارە پێشەوا ئەبویوسف ووتی:ئەگەر ئاوەکەت خواردەوە لەناو گیانت دا مایەوەو نەهاتەدەر تووشی ئازارێکی زۆر بەتینی کردی پزیشك هاتە لات ووتی: من دەتوانم ئەو ئاوە لەگیانت دا بکەمە دەر تۆ چی دەدەیە .؟

هاڕونە ڕەشید ووتی: نیوەی ئەو دەسەڵاتوسامانەی کەماوەمە پێی دەبەخشم . ئەمجار ئەبویوسف ووتی: ئەی هاڕون خودای گەورە بەبێ کرێ ئاوت پێدەبەخشێ وە بەبێ کرێ ئاوەکە لەگیانت دەردەکا لەگەڵ ئەوەشدا تۆ فەرمانەکانی بەجێ ناهێنی و نوێژی عەسر بەدرەنگ و دوا دەخەی .!

﴿ سامان دەڕواو نامێنێت
بەلاّم سامانی خودا هەربەردەوام دەبێت ﴾

(الملك يزول وملك الله لايزول)

کاتێ (هارونە ڕەشید) خەلیفەی دەوڵەتی عەباسی بەرەو تەمەن درێژیو کۆتایی ژیانی دەڕۆیشت فەرمانی دەرکرد گۆڕێکم بۆ هەڵکەنن .! لە دوایی دا ووتی: بم بەن بۆدیدەنی گۆڕەکەم کەچاوی بەگۆڕەکەی کەوت دەستی کرد بەگریان دوایی ووتی: ئەی ئەو کەسەی کەسامان ودەوڵەتت بەردەوام هەیەو تەفرو تونا نابیت . مەرەبانی لەگەڵ ئەوکەسەدا بکە کەسەروەت وسامانی لەدەست دەچێ و تەفروتونا دەبێت .

﴿ نە زانین ڕاستی لە سەرخاوەنی دەدات﴾

(الجهل يشهد على صاحبه)

سەرکردەی موسڵمانان (هارونە ڕشید) لەگەڵ زانای بەناوبانگ (ئەبایوسف) لە ڕۆیشتنی دیدەنی ماڵی بەیت دەبن بەماوەڵ کاتێ دەگەنە جێ, پێشەوا یوسف لەنوێژێکی چوار ڕکاتی دا دەست بۆ هارون ڕادەکێشێ و دەڵێ فەرموو : هارون بۆ پێش نوێژی پێشکەوە هارونە ڕەشیدیش پێش دەکەوێ ودوورکات نوێژ دەکات و سەلام دەداتەوە .

لە دوای سەلام دانەوە ئەبوریوسف دەڵێ : ئەی دانیشتوانی مەکە ئێوە نوێژەکەتان تەواو بکەن چونکە سەرکردەی موسڵمانان . ڕێبوارە نوێژ بە کورتی دەکات . کابرایەك لە دا نیشتوانی مەکە لەناو نوێژەکەی دا هاتە گوفتارو ووتی: ئەی ئەبایوسف ئێمە لەتۆ باشتر دەزانین. وەلەوەش باشتردەزانین کە فێریان کردوی، دووبارە: ئەبایوسف لەوەلاّم دا ووتی: ئەگەر لە ئێمەت باشتر بزانیبایە لە نوێژەکەت دا قسەت نەدەکرد !.

﴿ خانەی خودا ﴾

(بيت الله)

جارێك ڕووداوێكی ناخۆش لەنێوان (هارونە ڕەشید) و خێزانەكەی دا ڕووی دا هارونە ڕەشید سوێندی بە تەلاًق خوارد ووتی: نابێ ئەو شەو لەو نشتمانەی كەمن فەرمانی بەسەردا دەكەم ڕۆژ بكەیەوە؟. وەجێگەی فەرمان ڕەوای ئەویش لەڕۆژ هەلاًتی سنوری سینەوە, هەتا ڕۆژ ئاوای سنوری پاریس بوو. وە ئەوكاتەش هیچ شتێكی هۆی گواستنەوەی خێرا نەبوو وەك‌و ئێستا خێزانەكەی نەی دەتوانی ئەو نیشتمانە چۆن بەجێ بێلێ،بۆیە بۆ چارەسەركردنی ئەو كێشەیە زۆربەی زۆری زانایانی كۆكردەوە یەكێك لەوزانایانە(ئەبایوسف) بوو لەدوای ئەوەی كەزاناكانیان تێ گەیاند بۆچی مەبەستیك كۆبونەوە, لەدوای كێشەیەكی زۆر(ئەبایوسف)ووتی: ئەی سەركردەی موسڵمانان دەتوانین سوێندەكەت پوچ بكەینەوە تەلاًقت نەكەوێت هارونە ڕەشید ووتی: چۆن دەتوانی وە بەچی ڕێگایەك .؟

ئەبایوسف ووتی: ئەمشەوخێزانەكەت لەمزگەوت دا ڕۆژبكاتەوە مزگەوتیش خانەی خودایەو بەنیشتمانی تۆ نازمێردرێ هەروەك و خودای گەورە دەفەرموێ:

﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴾الجن/ ١٨.

واتە: بێ گومان مزگەوت خانەی خودایەوهەردەبێ خوداپەرستیان تێدا بكرێ و قسەو گفتو گۆیان تێدا مەكەن وەلەگەڵ پەرستنی خودادا كەسی تری تێدا مەپەرستن‌وهاواری لێ مەكەن بەو شێوەیە خێزانی سەركردەی موسڵمانان هارونە ڕەشید لەمزگەوت دا ئەو شەوەی بەڕۆژ كردەوەو كێشەی نێوان ژن ومێرد كۆتای پێ هات وسوێندەكەشی لێ نەكەوت .

﴿خۆپاریزی زانایان﴾

(ورع العلماء)

زانای لەخوداترس(تاوس) کاری نوسەری بوو لەلای خەلیفەی عەباسی ڕۆژێك جەعفەر دەڵێ ئەی تاوس ئەو مەرەکەبەم بدەیە باشتێك بنوسم تاوسی نوسەریش لەوەلاّم دا دەڵێ: ئەی جەعفەر بۆخۆت هەڵی بگرەوبنوسە؟

ئەبوجەعفەر دەڵێ ئەی تاوس بۆچی تۆ نام دەیە دەست .؟

تاوسیش لەوەلاّم دا دەڵێ:لەوە دەترسم شتێك بنوسی ستەم لەبەندەکانی خودا بکرێ وەبەوهۆیەوە منیش ببم بەهاوبەشی تۆ،لەسزای ئەوشتە لەڕۆژی دوایی دا .

﴿ با نگ هێشتن لەنێوان ووتە و کردار﴾

(الدعـوة بين القول والعمل)

جارێك پێشەوا(سری سەقەتی) بەیەکێك لەقوتابیەکانی ووت: بەناوی (ئەبول قاسم جونەید) ئەی جونەید بڕۆ مزگەوت ئامۆژگاری خەڵك بکە ؟.جونەیدی قوتابی ووتی: مامۆستا زۆر چاك دەتوانم ئامۆژگاری خەڵك بکەم بەلاّم. بەڕاستی لەسێ ئایەتی فەرموودەی خودا زۆر دەترسم بۆیە ناتوانم!. مامۆستا ووتی: ڕۆڵەم .ئەوسێ ئایەتەچین .؟ ووتی: ئایەتی یەکەم :دەفەرمێ:﴿ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ﴾ البقره/ ٤٤.

واتە:خودای گەورە سەرکۆنەی ئەوسەرۆك وزانایانە دەکات کەفەرمان بەخەڵك دەکەن بۆ چاکەو خۆشیان لە بیردەچێتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەوزانایانە زۆر چاك شارەزای دینی سەربەرزی ئیسلام وڕەوشتی پێغەمبەری خودان واتە: خـــودا دەفـــەرموێ: ئەگـــەر ئێـــوە بەڕاســـتی فەرمانـــەکانی خوداتـــان

وەرگرتووەوئامۆژگاری خەڵکی پێ دەکەن دەبۆخۆشتان کاری پێ بکەن ئایا هێشتا تێ نەگەیوون.

ئایەتی دووەم:خودای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ﴾هود/ ٨٨.

وا تە: مـن نامـەوێ کـەنا فەرمانی وپێـچەوانەی ئێوەبجولێمـەوە بـۆ شـتێك کەبەرگری ئێوەی لێدەکەم واتە: بەئێوە بڵێم ئەوشتە مەکەن خەراپەو بۆخۆشم خۆی لێ نەپارێزم:

ئایەتی سێهەم: دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ* كَبُرَ مَقْتاً عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾الصف/ ٢ –٣

واتـە: ئـەی ئەوکەسـانەی کـەباوەڕتان هێنـاوە بۆچـی ئـەوەی بـەدەم دەیلـێن بەکردار بەجێی ناهێنن واتە: قسەوکردارتان لەیەك جیاوازە ئەی نازانن ئـەوەش نیشانەی تـوڕە بوون وغـەزەبی خودایە.! شتێك بەدەم بڵێن وبەکردار نەیکەن لـەدوای ئـەوە ماموسـتا بـێ دەنـگ بـوو جونەیـدی قوتـابیش ڕۆیـشتەوە جێگـەی خـۆی ولێ ی نوسـت لەخـەوی دا چـاوی بـە پێغەمبـەری خـودا(ﷺ) کـەوت دەی فـەرموو: ئـەی جونەیـد بۆچـی ئامۆژگـاری خـەڵك ناکـەی هەسـتە بـڕو بۆمزگـەوت وئامۆژگـاری خـەڵکی بکـە, جونەیـدیش بـە فەرمانەکـەی پێغەمبـەر(ﷺ) زۆر دڵ خـۆش بـوو هـەر خێـرا لەخـەو ڕاپـەڕیو بـۆلای ماموسـتای کەوتـەڕێ بـەڵام.بـێ گومـان ماموٚسـتاو قوتـابی دڵیـان لـەلای یـەك بـووە واتـە : دڵێـك ودوو لاشـەیان بووە. بۆیە هەر خێرا ماموستا هاتە قسەو ووتی:ئەی جونەید بەڕاستی شتێکی سەیرە تۆ بەفەرمانی پێغەمبەر(ﷺ) نـەبێ ئامۆژگـاری خـەڵك ناکـەیت بـەو جـۆرە جونەیـد ڕۆیــشت بــۆ مزگــەوت وبــڵاوی کــردەوە لــەناو خەڵکەکــەدا ئــەمرۆ ئامۆژگاریتـان دەکـەم ئاگـاداربن لـەدوای ئـەوەی کەکۆمـەڵانی خـەڵك کۆبونـەوە کابرایەکی بەدڵ بێ باوەڕو,بەجل وبەرگێکی زانا،هاتە مزگەوت لـەناو کۆڕەکـەدا دانیـشت بۆئـەوەی نـەهێڵێ جونەیـد ئامۆژگـاری خـەڵکی بکـا دەسـتی کـرد بـە

پرسیار کردن ووتی: ئەی جونەید پێم خۆشە ئەو فەرموودەی پێغەمبەرم (ﷺ) بۆشی بکەیەوە کەدەفەرموێ:(اتق فراسة المؤمن فاءنه ينظر بنور الله)

واتە: خۆت لەزیرەکی موسڵمان بپارێزە چونکە بە ڕووناکی خودا شت دەبینێ کۆمەڵانی خەڵکیش هەمووی گوێیان ڕاگرتبوو جونەید چۆن وەڵامی ئەوکابرایە دەداتەوە، وەلەناو دانیشتوانیش دا هەستی بەوە نەکردبوو ئەوەی پرسیارەکەی کردووە بەدڵ بێ باوەڕەو کافرە بەڵام خودای گەورە خستیە دڵی جونەیدەوە ئەوەی کەپرسیاری لێ کردووی بێ باوەڕو کافرە بۆیە جونەید لەوەڵام دا ووتی: ئەی برا ماناوشی کردنەوەی ئەوفەرموودە ئەوەیە ئەتۆ کافرو بێ باوەڕی هاتوی من بێزار بکەی کابرای بە پەنهان بێ باوەڕو, بەئاشکرا موسڵمان،خێرا بەدەنگی بەرزەوە ووتی :(اشهد ان لااله الا الله. واشهد ان محمدا رسول الله) بەو جۆرە بەزیرەکی ولێهاتوی جونەید . ئەو بێ باوەڕە باوەڕی هێنا و موسڵمان بوو.

﴿ بێ گومان خانوی من ناسوتێ﴾

(إن داري مااحترقت)

جارێك کابرایەك بەتاڵوکەوهەڵەداوان هاتەلای(ئە بودە رداء ﷺ) ووتی: ئەی(ئەبادەرداء ﷺ)خێرا بگە بەخانوەکەت وادەسوتێ (ئەبودەرداء ﷺ) لەوەڵام دا ووتی: نەخێر خانوی من ناسوتێ چونکە لە پێغەمبەرم بیستووە دە فەرموێ هەرکەسێك ئەو فەرموودانە بەبڕوایەکی پاك بەیانی وئێوارە بخوێنێ ئەوە نەبۆخۆی ونەخانە وادەی و، نەسەروەت و سامانی, توشی هیچ خەراپەیەك نابێت وەئەو فەرمودانەشم ئەم ڕۆ وتووە بۆیە باوەڕم وایە خانوەکەم ناسوتێ لەدوای ئەوە (ئەبودەرداء ﷺ) بەدانیشتوانی ووت: وەرن لەگەڵم بابڕۆین, هەموویان هەستان وبەرەو خانوەکەی کەوتنەڕێ کەسەیریان کرد خانوەکانی دەوروبەری هەموویان سوتابون تەنها خانوەکەی (ئەبودەرداء ﷺ) نەبێ

بەساغی مابۆوە توشی هیچ نەهاتبوو ئەوەش فەرموودەکەی پێغەمبەرە دە فەرمویٚ:

(اللهم انت ربي لااله الا انت عليك توكلت وانت رب العرش العظيم ماشاء الله كان ومالم يشأ لم يكن لاحول ولا قوة الا باالله العلي العظيم اعلم ان الله على كل شيء قدير، وان الله قد احاط بكل شيء علما, اللهم اني اعوذ بك من شر نفسي ومن شر كل دابة انت اخذ بناصيتها ان ربي على صراط مستقيم)

واتە: ئەی خودایە تۆ پەروەردگاری منی هیچ خودایەك نیە پێو یستی پەرستن بیٚ تۆ نەبیت وەپشتم بەتۆ بەستووە بیٚ گومان تۆش خاوەنی تەختی بەرینی وەهەر شتێك تۆ ئارەزو بكەیت دەبێت, هەرچیەكیش تۆ ئارەزو نەكەی بەهیچ جۆرێك نابێت ونەبووە وە هیچ هێزو توانایەك نیە تەنها بەپشتیوانی تۆوە نەبێت ئەی خوای گەورەو بەڕێز. وە دەزانم توانای تۆ بەسەر هەموو شتێكەوە وەزانست و زانیاری تۆ هەموو دونیای داگرتووە خودایە خۆم دەپارێزم لەتاوان وخراپەی گیانم وە هەروەها خۆم دەپارێزم بەتۆ لەزەرەرو زیانی هەموو جانەوەرێك كە جڵەویان بەدەستی تۆیە وەیارەبی خودایە لەسەر ڕێگەی ڕاست و دینی پیرۆزی اسلام شارە زام بكەی .

﴿ مهرەبانی خودا بۆبەندەکانی﴾

(رحمة الله لعباده)

دەگێڕنەوە زانایەكی خودا ناس دراوسیٚ یەكی زۆر خەراپی دەبێت كاتێك دراوسیٚ یەكەی دەمریٚ دەچن بۆلای زانایەكە, كەبچێت نوێژ لەسەر ئەو تەرمە بكات بەڵام زانای خوداناس ووتی: لەبەر ئەوەی كەزۆر ئازاری داوم نوێژی لەسەر ناكەم بۆیە داوایان لەزانایەكی تركرد نوێژی لەسەر كرد شەوێك زانای لە خودا ترس لەخەویدا چاوی بە دراوسێیەكەی كەوت لەناو باخی بەهەشت دا

یاری دەکرد لەخەوەکەیدا لێ ی پرسی حاڵت چۆنە !.خودا چی لەگەڵ کردی .؟
کابراش ووتی: کاتێ تۆ نوێژت لەسەر نەکردم ترسێکی زۆر گەورەم لێ نیشت کە خودای گەورە سزام دەدات بەڵام کاتێك لەبەر دەستی بەتوانای خودا ڕاگیرام خودای گەورە پێی فەرمووم: ئەی بەندەی من ئەو بەندە زانایەم چی لەگەڵ کرد ؟ منیش ووتم: ئەی پەروەردگارم تۆ لەهەموو کەسێك ئاگاردارتری لە دوایی داخودای گەورە فەرمووی :ئەی بەندەی من زۆر چاك بزانە ئەو بەندەیەم کەتۆی لەدەرگای خۆی دەرکرد بەڵام دەرگای من دەرکراوان وەردە گرێ و تاوان باران دەبەخشێ و دەیان بەنە بەهەشت والێت خۆش بووم وئازادم کردی .

﴿ گەورەیی وکەساسی﴾

(عـزة وزل)

چەند کەسێك لە کۆمەڵانی خەڵك پرسیاریان لەزانایەکی موسڵمان کرد هۆی چیە!. دینی سەربەرزی ئیسلام فەرمانی داوە هەرکەسێك دەستی یەکێکی بێ تاوان ببڕێ دەبێ خوێنەکەی (٥٠٠)پێنج سەد دیناری زێڕ بدات بەکابرای دەست بڕاو: وەلە هەمان کاتیش دا ئەگەر یەکێك شتێکی بەنرخی چوار یەکی دینارێك بدزێ دەبێ دەستی ببڕدرێ ئەو (٥٠٠)پێنج سەد دینار زێرە مانای چیەو ئەو دەست بڕینەش بۆچی .؟

زاناکەش لەوەڵام دا ووتی: بێ گومان یاسای بەرنامەی ئیسلام وەهایە هەردەستێك ڕاست وپاك بێت ئەوە ئەو دەستە زۆر بەنرخ وپیرۆزەو خوێنی دەوێت بەڵام. ئەودەستەی کەناپاکی وخیانەتی پێ دەکرێ ئەوە زۆر بێ نرخە و بەچرۆکی سەیری دەکرێ ودەبێ فڕێ بدرێ لە دوایی ئەو هۆنراوەی خوێندەوە

ید بخمس مئة مسجد وديت مابالها قطعت في ربـــع دينار.؟
عز الأمانة اغلاها وارخصها ذ ل الخيانة فافهم حكمة الباری

واتە: دەستێك نرخی برینەکەی(٥٠٠) پێنج سەد دیناری زێڕ بێت بۆچی لەپێناوی چواریەکی دینارێك دا دەبڕدرێت : بێ گومان دەستێك ڕاست وپاك بێت، ئەوەزۆر بەرێزو بەنرخە :دەبێ زۆر ڕێزی لێبگیردرێ : بەڵام ئەو دەستەی کەناپاکی و خیانەتی پێ دەکرێ سوك و چروك وبێ نرخە، دەبێ ببڕدرێو نەمێنێ، ئینجا زۆر چاك لە ووتاری ڕاستی بگەن . بەوشێوە کردم بەهەڵبەست :

پرسیاریان کردو ووتیان یاسای ئیسلام بۆ وایە
گەر یەکێ دەستی بیبڕێ نرخی دەوێ سەرمایە
لەولاش خۆی دە ستی دەبڕێ بەبێ نرخ وبێ پارە
چۆن دەبێ یاسا وابێ هیچ تێ ناگەین لەوکارە
یاسا خۆی دێتە وەڵام دەڵێ :دەستی ڕاست وپاك
لەسەر گشتمان پێو یستە خزمە تی بکەین زۆر چاك
بەڵام دە ستی درۆزن کەناپاکی پێ بکرێ
لەسەر چواریەکەی دینار دەبێ نەمێنی وبیبڕێ

﴿ گەورەیی پەروەردگار ﴾

(عظمة الخالق)

جارێك کابرایەك لەگەڵ خێزانەکەی (لەبەریتانیا)وە دەڕۆن بۆ(یەمەن) لەیەمەن دەڕۆنە لای زانایەکی موسڵمان. ژنەکە پرسیار لەزانایەکە دەکاودەڵێ: ئەگەر وەڵامم بدەیەوە باوەڕ بەخودا دەهێنم .؟ زانا موسڵمانەکەش دەڵێ :پرسیارەکەت بکە ژنەکە دەڵێ پێم بڵێ درێژی وپانی ئەوخودایەی دەی پەرستن چەندە .؟

زانایەکە لە وەڵامی دا دەڵێ :باشە تۆ مێردەکەت خۆش دەوێ .؟

ژنەکەی دەڵێ: بەڵێ زۆرم خۆش دەوێ . دووبارە زاناکە لێی دەپرسێ باشە

ئەوخۆشەوستیەی تۆومێردەکەت چەندکیلو مەتردەبێت.؟ژنەکە دەڵێ ئایا خۆشە ویستی چۆن بەکیلۆ مەتر دەپێورێ زاناکەش دەفەرموێ: باشە خۆشەویستی یەکێکە لەدروست کراوانی خودا کە نەیەتە ژێر پێوانەی ئادەمیزاد چۆن تۆ دەتەوێ ئەوخودایەی کەلە هەموو شتێك بەرزو گەورە ترە بێتە ژێر پێوانەی ئادەمیزاد بەڕاستی نەگونجاوە : خودا فەرمووی:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾الشوری/ ١١.

واتە: خودا هیچ شتێك وێنەی ناکات ئەو خودایەی کەبیسەرو بینایە, لەدوای ئەوە ئافرەت وپیاوە بەریتانیەکە بەیەك دەنگ ووتیان:(لاالە الاالله محمد رسول الله) هەردووکیان باوەڕیان هێناو موسڵمان بوون .

﴿ بە هە شت خانوی باوەڕدارە ﴾

(الجنة بيت المؤمن)

کاتێك پێشەوای بەڕێز (محمد عبدەﷺ) ڕۆیشت بۆ کۆشکی فەرمان ڕەوای (خدێوی عەباس) (بەتریارك)ی گاورو یەکێك لەگەورە ناودارانی جولەکە لەوێ بوو، خدێوی ووتی: بەڕاستی زۆر جوان ڕ ێك کەوتوە ئەوە نوێنەری گاوران لە لامە .وە ئەوەش نوێنەری جولەکانە، ئەتۆش ئەی پێشەوا نوێنەری موسڵمانانی ئێستا لێتانم دەوێ بۆم ڕوون بکەنەوە کامەتان دەچنە بەهەشت، بە تریارك ووتی: بانوێنەری جولەکان قسەبکات،وە(حاخام)یش نوێنەری جولەکان ووتی:با پێشەوای موسڵمانان قسەبکات (خدێوی)ووتی : ئەی پێشەوای موسڵمانان قسە بکە، پێشەوا فەرمووی: بێ گومان ئەگەر بڵێین جولەکە دەچنە بەهەشت ئەوا ئێمەش دەچینە بەهەشت چونکە باوەڕمان بە حەزرەتی موسا (موسی) پێغەمبەر هێناوە. وە ئەگەر بڵێین گاور دەچنە بەهەشت دووبارە ئێمە دەچێنە بەهەشت چونکە باوەڕمان بەحەزرەتی عیسا پێغەمبەریش هێناوە.

وەئەکەر بڵێن ئێمە موسڵمانین دەچینە بەهەشت ئەوا جولەکەو گاور ناچنە بەهەشت چونکە باوەڕیان بە حەزرەتی محمد(ﷺ) نەهێناوە.

﴿ چاووڕاو لەڕاستی و ڕێنەدان بەستەم﴾

(دعابة فی ا لحق ومنع للظلم)

جارێکیان (عودەی کوڕی ئەرتە ئەت‌ﷺ) دەچێتە لای (شورەیح)ی لە کوڕی دادگەری دا،(شورەیح)وتی: ئەوە ئێستا لەچی شوێنێکی خودا چاکت بۆ بکات، عودەی ووتی: لەنێوانی من‌وتۆدا دیوارێك هەیە، عودەی ووتی: ئەی داد پرس گوێم لێ بگرە، شورەیح ووتی: گوێم لێ یە بیڵێ عودەی ووتی: من پیاوێکی خەڵکی شامم، شورەیح وتی: جێگەیەکی بەپیت و خۆشە عودەی ووتی: ژنم لای ئێوە هێناوە .شورەیح ووتی: بە خۆشی ومنداڵی باشەوە بێت. عودەی ووتی :کوڕێکم هەیە.شورەیح ووتی:خودا بیکات بە سوار چاك, عودەی ووتی:بیرم وایە لەلای خێزانەکەم بڕۆم شورەیح ووتی: پیاو پێویستە لای خێزانەکەی بێت،عودەی ووتی:بەڵێنم داوەخانوەکەم بۆخێزانەکەم بێ,شورەیح ووتی:بەڵێ دەبێتە خاوەنی, عودەی ووتی:دادگەریمان لەنیواندابکە,شورەیح ووتی:واکردم عودەی ووتی: بۆکامەمان بوو واتە: بەلای کاممان داهات شورەیح ووتی: بۆ کوڕی دایکت بوو:

عودەی ووتی: بەڕاست گوێی کێ وات کرد .

شورەیح ووتی: بەڕاست گوێی (شاهیدی) کوڕی خوشکی پورت :

واتە:عودەی بۆ خۆی بڕیاری لە سەر خۆی دا . داد پرسیش بە گوێرەی بڕیارەکەی فەرمانی داد گەریەکەی دەرکرد.

﴿ پێ داویستی ودڵ فراوانی﴾

(حاجة وسخاء)

(ئەبوحەسەنی غالی) دانەیەك لەكتێبی (جمهەرەی) دانراوی (ابن دریدی)لەلادەبێت زۆر خۆشی دەویو كەڵكی لێوەر دەگرێ بەلاَم .هەژاریو نەبونی وای بەسەردێنێ كە ئەو كتێبە بفرۆشێ كابرایەك بەناوی(شەریف موڕتەزا) بەشەست دینار لێی دەكرێ !.كاتێك (شەریف موڕتەزا) كتێبەكە لێك دەكاتەوە بۆ خوێندنەوە سەیردەكا بەدەست خەتی فرۆشیارەكە (ئەبی حەسەنی غالی) چەند هەڵبەستێكی تێدا نوسراوە كە دەڵێ:

انست بهاعشرين حولا وبعتها لقد طال وجـدي بعدها و حنين

وما كان ظني أنني ســـأبيعها ولو خلدتني في السجون ديوني

ولكن لضعف وافتـقار وصبية صغار علـــيهم تستهل شؤنني

فقلت ولم أملك سوابق عبرتي مقالة مكوى الـــفؤاد حـــزين

وقد تخرج الحاجات ياام مالك كـــرائم مـــن رب بهـن ضنين

واتە:ماوەی بیست ساڵ هاودەمم بوو كەچی فرۆشتم . زۆر هەوڵم داوە هاوارم كرد ئەو كتێبە نەفرۆشم وە بە هیچ جۆرێكیش بیرم وانە بوو كەدەی فرۆشم ئەگەر چی لە ژێر بەندوسجنی قەرزان دا بڕزێم .

بەلاَم دەردی هەژاری ناچاری كردم,وەلەبەرمندالَی بچوكم كە پێویست بوو شێوە ی خۆشی ژیانیان بەڕێوەبەرم فرۆشتم, دوایی بەنەفسی خۆمم ووت: خەم مەخۆ من لە پێش دا خاوەنی هیچ نەبووم بە ئاگاهاتەوە وە دڵم زۆر بەكەساسی پێچراوە تەوە،ئەی دایكی مالك بەڕاستی من پێویستیم بەهیچ شتێك نەماوە چونكە خودای گەورە ئەوەندە نیعمەتو میهرەبانی بەسەردا

دۆستی باوەڕداران

ڕشتوم‌و پێی بەخشیوم لە هەموو پێویستیەك بێ نیاز بووم وچومە دەرێ ئینجا بەهۆی ئەو بەخشیشانە هیچ دڵ تەنگیم نەماوە. بەوشێوەیە کردمە هەڵبەست:

بیست ساڵ بێ هیوا هیوام هەر ئەوبوو
زۆرم کــۆشش کـرد لەدەستم دەرچـوو
هـیچ بـیرم نــە بـوو کــەدەی فـرۆشـم
گــەرچـــی تــاڵاوو ژە قنــە بنۆشـم
بــەلام چــی دەکــەی لەدەســت هــەژاری
لــەگەڵ منــد ڵ وبــێ ئـیش وکـــاری
نــاچاریان کــردم دڵ مـا تــوو حــەزین
بـــۆ ژیـــان فــرۆشتم بــەدڵی غــەمگین
دوایـــی دڵـــی خــۆم بــــەوە دایــەوە
پــێـشدا هــیچ نــەبوم دڵ پێــچرایەوە
کـــردەوەو کــاری هــەردوك دونیامــان
بــە دەســتی خوایــە بـــۆ بم پەرێـشان

ئینجا لەدوای خوێندنەوەی ئەو هەڵبەستانە شەریف مورتەزا زۆر بەبڕوایەکی بەهێزەوە بە پەرۆشێکی پڕ بەدڵ کتێبەکەی هێنایەوە بۆ ئەبی حەسەنی غالی‌و داوای لێ بوردنی لێ کردو پارەکەشی لێ وەرنەگرتەوە.

﴿ ئافرەت ئامۆژگاری زانا دەكات﴾

(إمرأة تعظ عالما)

(قاسمی كوڕی محمد) دەگێڕێتەوە دەڵێ خێزانێكم هەبوو زۆرم خۆش دەویست. كاتێك كۆچی دوایی كرد (محمدی كوڕی كەعب) ی قەرەزی بۆسەرە خۆشی هاتە لام بەسەر هاتێكی بوگێڕامەوە ووتی: لەناو بەنی ئیسرائیلیان دا كابرایەكی زانای خوداپەرستی تێ كۆشەر هەبوو، ژنێكی هەبوو زۆری خۆش دەویست ژنەكەی كۆچی دوایی كرد, ئەو زانایە زۆر ناڕەحەت وكەساس كەوت بە جۆرێك لە ژیان بێزار بوو دڵی بەهیچ دانە دەكەوت . ڕۆیشتە ژورێكەوە دەرگای لەسەر خۆی پێوە داو ڕێگەی كەسی نەدەدا بچێت بۆلای: ئافرەتێك هەر لەبەنی ئیسرائیلیان ئەو خەبەرەی پێ گەیشت هات بۆلای زانایەكەو لە دەرگاوە بانگی لێ كرد ووتی: من دەمەوێ چاوم پێت بكەوێ ئیشی تایبەتی خۆم هەیەو نامەوێ كەس ئیشم بۆ بەجێ بهێنێ خۆم نەبێ بەهەرشێوەیەك بوو كابرای زانای ڕازی كردو ڕۆیشتە ژورەوە بۆلای ووتی: ئەی برام دەمەوێ ڕای خۆتم لەشتێك دا بۆ دەربڕی بزانم ڕای تۆ چیە .؟ كابرای زانا ووتی: خوشكم چیت هەیە بڵێ.؟

ئافرەتەكە ووتی: من ماوەیەك زێرم لەئافرەتێك بەدەست پاكی(امانە) لێ وەرگرت بۆ لەبەركردن و خۆڕازاندنەوە لە دوای ماوەیەكی زۆر داوای لێ كردمەوە بیدەمەوە, بەڵام من حەزناكەم بیدەمەوە،ئایا بیری تۆ چۆنە هەر لەلای خۆم بیت،یان بۆی بنێرمەوە كابرای زاناووتی: خوشكم زۆرباش پێویستە كەبیدەیەوە دەنادەبیتە فێڵبازو خەیانەت كار ئینجا ڕامەوەستەوبۆی بەرەوە :

ئەمجار ئافرەتەكە ووتی: ئەی بە بەر میهرەبانی خودا كەویت چۆن تۆ دڵ تەنگ دەبی لەسەر شتێك كە خودا بەدەست پاكی پێی بەخشیوی بۆ ماوەیك كەدوایی بۆی بگەڕێنیەوە.كەبۆخۆی لێ ی وەرگرتۆیەوە: بێ گومان ئەوە زۆر پێویست ترە بۆ تۆ كەبیری لێ كەیەوە: ئینجا سەیركەو پەندی لێ وەرگرە،بەو شێوەیە كابرای زانا بەقسەكانی ئەو ئافرەتە زۆر شادمان بوو خەمو ئازاری بەلاوەنا .

﴿ کردەوەی دروستی خودا﴾
(حكمة الله)

ڕۆژێك کابرایەك لەگەڵ ژنەکەی دانیشتبوو نانیان دەخوارد لەو کاتەدا لە دەرگایان دا کاتێ ژنەکە چوو دەرگای کردەوە هەژارێك ڕاوەستاوەو داوای یارمەتی دەکات کابراکەش مریشکێکی سورەوە کراوی لەبەردەم دا داندرا بوو, ئافرەتەکە بەمێر دەکەی ووت: بائەو مریشکە بەخێر بدەینە ئەو هەژارە :بەڵام کابرا ووتی: ئافرەت بڕۆ ئەو هەژارە لەبەر دەرگا دەرکە و بابڕوا چاوی دەریێ .؟ بەو شێوەیە هەژاری بێ چارە بەدڵی شکاوەوە دەڕوات ڕۆژان دێت و تێ دەپەڕێ ئەوکابرایە سەروەتی نامێنێ و هەژار دەبێت بە جۆرێك هەژاری ڕووی تێدەکات ژنەکەی بەڕەڵا دەکات واتە: تەڵاقی دەدا .

ئافرەتەکەش بەشێوەی یاسای ئیسلام لە دوای تەواو بوونی ماوەی عدەی شەرعی شوی بەکابرایەکی کە دەکاتەوە, ڕۆژێك بەهەمان شێوە لە گەڵ مێردی دووەمی دانیشتبوو خواردنیان دەخوارد مریشکێکی سورەوە کراوەیان لەبەر دەم دابوو . لەوکاتەدا لەدەرگایاندا کەسەیریان کرد هەژارێکەو داوای یارمەتی دەکات کابراش خێرا مریشکەکەی دایە ژنەکەی ووتی: بڕۆ بۆ ئەو هەژارەی بەرە ئافرەتەکەش ڕۆیشت ودایە دەستی هەژارەکەو گەڕایەوە لای مێردەکەی و دەگریا! مێردەکەی پێی ووت: ئافرەت بۆچی دەگریەی .؟ لەبەر مریشکەکە دەگریەی کە کردوومانەتە خێر ژنەکە ووتی: نەخێر بۆیە ناگریەم بەڵکو بۆ شتێکی زۆر سەیر, سەرسامی کردووم, کەچەرخی ڕۆزگار هەڵی دەسووڕێنێ بۆت ڕون بکەمەوە بزانە ئەو هەژارە کێ بوو.؟ ئەوە مێردی یەکەمم بوو ئێستا دەرۆزەی دەکات کابراش ووتی: ئافرەت ئەی نازانی منیش کێم ؟!. منیش هەژارەکەی یەکەم: جارم کەهاتمە بەر دەرگاتان دەرۆزەم دەکرد .!!

﴿ سێ بە سێ ﴾

(ثلاثة بثلاثة)

حەزرەتی (خدر) سەلامی خودای لەسەربێ بەحەزرەتی (موسای) فەرموو:ئەی موسا بەڕاستی من سەرم لەتۆ سوڕماوە تۆ سەر زەنشتی منت کرد کەکەشتیەکەم کون کرد لەوە ترسای کە نقوم بین بەلاّم: نازانم تۆ خۆت لە بیرچۆوە کەخودای گەورە لە نقوم بوون ڕزگاری کردی ئەوکاتەی دایکت لەناو سندوقێکەوە فڕێی دایە ناو دەریاوە.؟ وەئەی موسی: تۆ سەرزە نشتت کردم لەسەر ئەوەی بەندەیەکم بەبێ تاوان کوشت, بەلاّم تۆ ئەو ڕۆژەت لەبیرچوو کەپیاوێکی نەوەی فیرعەونت کوشت!.ووتت ئەی خودایە من تاوانم لە نەفسی خۆم کرد لێم ببورە خوداش لێت بورد.ئەی موسا، تۆ سەرزەنشتت کردم لەسەر ئەوەی دیوارەکەم بەبێ کرێ چاك کردەوە بەلاّم تۆش ئەو ڕۆژەت لەبیر کرد کەمەڕەکانی کچەکەی شوعەیبت بەبێ کرێ ئاودا. ئینجا پێویست ناکات سەرزەنشتم بکەی ئەوە سێ شت بەسێ شت .

﴿ ئامۆژگاری گەورە و بە نرخ ﴾

(وصايا جليلة)

دینی سەربەرزی ئیسلام لەهێزوگەورایەتیدا گەیشتە ڕادەیەك كەباوكان ئامۆژگاری كچەكانیان بكەن لەكاتی بوكێنیو گواستنەوەیاندا لەگەڵ مێردو هاوسەرەكەیاندا بەرەوشتی زۆر جوان هەڵسوكەوتو ڕەفتار بكەن .

سەیری موسڵمانی بەڕاستی(عبدالله كوڕی جعفرﷺ) لەشەوی گواستنەوەی كچەكەی دا پێی دەڵێ ئەی كچم خۆت لەتوڕەییو پركێشی دووربخەوە؟. چونكە بەڕاستی توڕەیی دەرگای بەرەڵا كردن دەكاتەوە ؟. وە هەروەها زۆر

خۆت لەسەرزە نشت بپارێزە؟ چونکە خۆشەویستی ناهێڵێ؟وە زۆر باش بزانە کەچاکترین خۆشیو شتی سود بەخش ئاوە, واتە: بە ئارام بەو توندو تیژ مەبە.

﴿ شەوی بوکێنی وگواستنەوە﴾

(ليلةالزفا ف)

ئەو ڕۆژەی کە (ئەبودەرداء) ژنی هینا بۆ شەو چووە پەردەی بوکێنی لەپێش ئەوەی لەگەڵیدا جووت بێ ئامۆژگاری هاوسەرەکەی کردو ووتی:هەرکاتێ چاوت بەمن کەوت گرژو توڕەم،تۆ ئارامم بکەوە ,وەکەمن چاوم بەتۆکەوت توڕەی، ئاشتت دەکەمەوە، وە ئەگەر وانەبین ئەوا لەئێستاوە ژیانی من و تۆپێکەوە ناگونجێ .؟.

﴿ دە (١٠) ئامۆژگاری﴾

(الوصايا العشر)

ئافرەتێك لەئافرەتانی موسڵمان ئامۆژگاری یەکی بەنرخی کچەکەی دەکات لەو کاتەی کەدەی گوازنەوە بۆ ماڵی مێردەکەی پێی دەڵێ کچم ئامۆژگاری بەئاگا هێنانی ئادەمیزادی بێ هۆشەو, یارمەتی دانی ئادەمیزادی بەهۆش وئاگایە،کچم بزانەخودا ئافرەتی بۆ پیاودروست کردووە،وە لەئافرەتانیش پیاو بەوەلەد دەبن .

ئەی کچم:ئەگەردەتەوێ خۆشەویستیتان بەردەوام بێت لەگەڵ مێردە کەت تۆ بۆی ببە بەجاری یە واتە: ئامادەی فەرمانی مێردەکەت بە، ئەویش بۆ تۆ دەبێتە بەندەی گوێ ڕایەڵ، وەتۆ ببە بەزەمین, ئەویش دەبێ بەئاسمان،وەئەو دەڕەوشتە پارێزگاری بکە بۆت دەبێتە گەنجینەی نەبڕاوە :

ئامۆژگـاری یەکـەم و:دووەم: هـەموو کاتێـك بۆمێردەکـەت گـوێ ڕایـەڵ و لـە فەرماندابیت، وەچاو تێرو مل کەچ بی بۆی .
ئامۆژگاری سێهەم و:چوارەم: مێردەکەت چی ئارەزو دەکات تۆش بەشێوەی ئارە زووی ئەو ڕەفتار بکە بەهیچ شێوەیەك پێچەوانەی ئەو ڕەفتار مەکە .
ئامۆژگاری پێنجەم و:شەشەم: چاوەڕوانی کاتی خواردن ونوستنی بکە چونکە بەڕاسـتی برسـیەتی زۆر ئـاگرێکی گڵپـەدارەو زەرەر دەگەیەنێ،وەمەسـتانی ناوەخت وکاتی پشودانی لەخەو تورەبوونی تێدایە!.
ئامۆژگاری حەوتەم و:هەشتەم: پارێزگاری لەسەروەت وسامانی ماڵی بکەیت و بەڕەفتاری باش لەگەڵ خانەوادەی دا ڕەفتار بکەیت و, بەبیری جوان و هەڵسو کەوت و خانمێتی ماڵ بەڕێوەبەرەو لەماڵ دا زۆر ڕێزو خۆشەویستی بەکار بهێە

ئامۆژگـاری نۆیـەم و:دەیـەم: نهێنـی مـاڵ و مێـرد بـەدەر مەخـەو بەنافـەرمانی مێردەکـــەت مـــەجوڵێوە چـــونکە نهێنـــی بەدەرخـــستن,ســـەبرو ئارامی ناهێڵـێ,وەنافـەرمانی هاوسـەرەکەت مەکـە,دەنـا ئاسـودەو دڵنیـا نابیـت و, لەشەڕوخەراپەی دڵنیا و ئەمین نابیت .دوایی بەو ووتانە کۆتایی بە ئامۆژگاری یەکانی هێنا .
ووتـی: ئـەی کـچم نەکـەی کـەیف خۆشـی دەربـڕی لەبـەردەم مێردەکـەت دا لەکاتێکدا کە غەمبارو مەلول بوو, وە دووبارە نەکەی غەمبارو مەلول بیت کە مێردەکەت کەیف خۆش وشادمان بوو.

﴿ ڕاستی ووتن ڕێگەی ڕزگاری یە ﴾

(الصدق طريق النجاة)

گەنجێکی تازە پێگەیشتو تەمەنی لە دوانزە ساڵانە تێ نەپەڕی بوو لەمەککەی پیرۆزەوە بەڕێ کەوت بۆ بەغداد بۆ فێربونی زانین‌وزانیاری بەڵام . لەپێش بەڕێ کەوتنی بەدایکی ووت دایە ئامۆژگاری یەکم بکە.؟

دایکی ووتی: کوڕم پەیمانم بدەرێ کە درۆنەکەی؟. بەو جۆرە ئەو گەنجە نەوجەوانە لەگەڵ دایکی پەیمان دەبەستێ بەهیچ جۆرێك درۆ نەکات ئەو گەنجەش (٤٠٠)چوار سەد درهەمی ئەوسەردەمەی پێ بوو بۆ ئەوەی لەدووری نیشتمان بیکات بەڕۆزی خۆی . بەوشێوەیە کوڕە سواری ولاغەکەی بوو بەرەو بەغدا کەوتەڕێ .

لەڕێگا توشی بە توشی دزو ڕێگران هات، ڕایان گرت‌ولێی ڕاپەڕین ووتیان: کوڕە چیت پێیە پێمان بڵێ .؟

کوڕەگەنجەکەش پەیمانی لەگەڵ دایکی کردوە درۆ نەکات, خۆئەگەر ڕاستیش بڵێ ئەوپارەی پێیەتی لێی دەستێنن!. بەڵام بەنهێنی ووتی: لێم بستێنن باشترە لەوەی پەیمانی دایکم بشکێنم بۆیە ووتی: برایان(٤٠٠) چوارسەد درهەمم پێ یە, دزەکان سەریان ڕادەوەشاند وایان دەزانی درۆیان لەگەڵ دەکات بۆیە بە تورەیی یەوە پێ یان ووت: بڕۆدواوە پیسکەیەکی وەك‌وتۆ گاڵتەمان پێدەکات، تۆکەی پیاوی ئەوەی چوارسەد درهەمت پێ بێ, بەو جۆرە کوڕەکە لەوێ بەهۆی ڕاست گۆیی ڕزگاری بوو بەڵام لەڕێگا دووبارە تووشی دێتەوە بەتوشی دزو ڕێگران, کەئەوانەی دوایی سەرۆکی دزەکانی یەکەم بوون: بەشێوەی جاری یەکەم: ڕای دەگرن‌وپێی دەڵێن: چیت پێیە کوڕە پێمان بڵێ .؟ کوڕەش دەڵێ چوار سەد درهەمم پێ یە سەرۆکی ڕێ گرەکان لێی دەستێنێ‌و, لەدوای ماوەیەك چەند پرسیارێکی لێ دەکات دەڵێ: کوڕم تۆ بۆچی

ڕاستت ووت و: درۆت نەکرد لەگەڵم دا خۆ دەت زانی کە ئەو پارەت لەکیس دەچێت ولێت دەستێنم, وەئەگەر درۆت بکردبایە باوەڕم دەکرد کەدەم ووت: شڕوڵێکی وەك و تۆ کەی خاوەنی ئەوەندە پارەیە،گەنجە تازە پێگەیشتووەکە هاتە گوفتارو ووتی: من پەیمانم لەگەڵ دایکم بەستووە لەگەڵ کەسدا درۆنەکەم ؟. بۆیە ڕاستیم ووت: سەرۆکی ڕێ گرەکان کەگوێی لە ووتەی ئەوگەنجە بوو,ڕەنگی گۆڕاو ترسی خودای کەوتە دڵەوەو بەگەنجەکەی ووت: بەڕاستی سەرم لە تۆ سوڕماوە !. لەوە دە ترسی ی ناپاکی لەپەیمانی دایکت دا بکەی، بەلاّم من ناترسێم ناپاکی لە پەیمانی خودا بکەم ؟! ئەی کوڕم ئەوە پارە کەت وبەڕێگەی خۆت دابڕۆ دڵنیابە لە هەموو شتێك : منیش پەیمان بێت لەگەڵ خودای گەورە پەیمانی ڕاستی پەشیمانم لەهەموو خەراپەیەك لەسەردەستی تۆ لەو کاتە بەدواوە تاوان ونافەرمانی خودا نەکەم, ئێوارە کەهەموو دزەکان کۆبوونــــەوە بـــۆ ئـــەوەیکۆیان کردوتــــەوە بیدەنـــە دەســـــتی سەرکردەکەیان،کەسەیریان کرد واسەرکردەیان دەگریاو فرمێسکی پەشیمانی بەچاودا دێتەخوارو بەشوێن کەوتووەکانی ووت: برایان خودای گەورە لەقوڕان دا دە فەرموێ :﴿ وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِـلاًّ ظَلِيلاً﴾ نساء/٥٧.

واتە: خودای گەورە فەرمانتان پێ دەدات کە ماڵی لێ پرسراو بدەنەوە دەستی خاوەنەکانیان, لەدوای ئەوە شوێن کەوتوەکان ووتیان : گەورەمان کەتۆ سەرکردەو گەورەمانی پەشیمان بوویەوە ئێمە کەشوێن کەوتەی تۆین باشتر لەتۆ پێویست ترە کەپەشیما ن ببینەوە،!! بەو جۆرە بە هۆی ڕاست گۆ یی ئەوگەنجە نەوجەوانە ئەو ڕێگرانەش هەموویان پەشیمانی خۆیان بەرامبەر بەخودا دەربڕی .

﴿ وەرن بۆ خانەی پیرۆزی خودا ﴾

(إلى بيت الله الحرام)

ئەو کاتەی خودای گەورە بەحەزرەتی (ابراهيم خەليل عليەالسلام)ی فەرموو: ئەی ابراهيم بانگی کۆمەلآنی خەڵك بکە بێن بۆ حەج بۆ دیدەنی ئەوماڵە پیرۆزەی خودا حەزرەتی ابراهیم فەرمووی : ئەی خودای گەورە کێ دەنگم بە کۆمەلآنی خەڵك ڕادەگەیەنێ خۆمن دەنگم بەهەموویان ناگات خودای گەورەش وەلآمی ابراهیمی دایەوە فەرمووی: ئەی ابراهیم تۆ بانگ ڕابێڵەو ئێمەش بلآوی دەکەینەوەو دەی گەیەنین:بەو بۆنەوە حەزرەتی ابراهیم ڕۆیشتە سەر کێوی (ئەبی قوبیس) لەمەکەی پیرۆز.بانگی ڕاهێشتو ووتی : ئەی کۆمەلآنی خەڵك بێ گومان خوداتان خانویەکی دروست کردووە بەناوی خانەی خوداوە ئێوەش وەرن دیدەنی ئەو ماڵە پیرۆزە بکەن . هەموو گیانێك لەجیهانی نهێنی دا وەلآمی بانگ ئاوازەکەی خودایان داوەتەوە ووتویانە : ئەی خودای گەورە ئامادەو کەمەر بەستین هاتووین بەدەم فەرمانتەوە کەبەڕاستی هیچ هاوەڵت بۆنیە, هەموو سەناو سوپاسێك لەسەر هەموو هەبوونیەك هەر شایانی تۆیە خاوەنی هەردووك جیهانیو هاوەڵت بۆنیە .

﴿ چەند وانەیەك لەعەرەبی دەشتەکی﴾

(دروس من الأعرابي)

لەسەردەمی خەلیفە (عبدالملکی کوڕی مەڕوان) دەگێڕنەوە ئەوکاتەی (حەجاجی کوڕی یوسفی) سەقەفی پادشای نیشتمانی عیراق بوو، حەجاج ڕەوشتێکی هەبوو هەرگیز بەتەنها نانی نەدەخوارد دەبوو یەکێك بێجگە لە فەرمان بەرەکانی ئامادەی نان خواردنی بێت، ڕۆژێك بۆڕاو شکار دەچێتە دەشت و دەر: کاتی نزیك بوونی نان خواردن یەکێك لەپاسەوانەکانی نارد

بزانیٚ لەودەشتە یەکیٚك بدۆزیٚتەوە بیهیٚنیٚ نانی لەگەڵ بخوات زۆر گەڕا کەسی نەدۆزیەوە تەنها عەرەبیٚکی دەشتەکی نەبیٚت کەلەبن سیٚبەری شاخیٚك دا خەوی لیٚ کەوتبوو پاسەوانەکە کابرای لەخەو هەستاند عەرەبی دەشتەکی بەچاوی خەواڵو بەترسەوە ووتی: بۆچی لەخەوت کردم خودا میهرەبانیت لەگەڵدا بکات ؟ پاسەوانەکە ووتی: بۆیەم هەستاندی نانی نیوەڕۆ لەگەڵ پادشای عیٚراق دا بخۆی: دەزانی کییٚ یە ؟

کابرا ووتی: بەڵیٚ دەزانم (حەجاجی کوڕی یوسفە) پاسەوانەکە کابرای بردو ڕۆیشتن بۆلای حەجاج لەپیٚشیەوە ڕاوەستا حەجاج ووتی:ئەی عەرەبی دەشتەکی دەزانی من کیٚم .؟ کابرا ووتی: بەڵیٚ پادشای عیٚراقی (حەجاجی کوڕی یوسفی)

حەجاج ووتی: دانیشە لەگەڵم نانی نیوەڕۆ بخۆین!. کابرای عەرەب ووتی: نانت لەگەڵ ناخۆم؟ چونکە لەتۆ گەورەتر بانگی کردوم خواردنی لەگەڵ دا بخۆم!.

حەجاج ووتی: ئەی کابرای دەشتەکی کیٚ لە من گەورەتر هەیە.؟ کابرا ووتی: من ئەمڕۆ بەڕۆژووم بۆ دەعوەتی سەر سفرەی خودای گەورە داواکراوم؟! . حەجاج ووتی: ئەی کابرا بەوڕۆژە گەرمایە کەی وەختی ڕۆژو گرتنە؟ کابرا ووتی: ئەی حەجاج ئەمڕۆ بەڕۆژ و دەبم بۆ ڕۆژیٚك کەزۆر لەو ڕۆژە گەرم وبەتین ترە .

حەجاج ووتی: ئەی دەشتەکی لەبەر من ئەمڕۆ ڕۆژوەکەت بشکیٚنەو بەیانی بیگرەوە کابرا ووتی :ئایا حەجاج تۆ زانیاری نهیٚنیت هەیە کەتاكوبەیانی دەژیەم! دوایی کابرای دەشتەکی ووتی: بابزانم ئەی حەجاج ئیٚستا چیت لیٚم دەویٚ. حەجاج ووتی: تەنها خواردنەو هیچی ترم لەتۆ ناویٚت کابرای دەشتەکی ووتی: مادام وایە وازم لیٚ بیٚنە من لەگەڵ خودای خۆم دادەبم. ئەوەی ووت وپشتی لەحەجاج کردو ڕۆیشت.

﴿ دوورکەوتنەوەی حەزرەتی یوسف وحەزرەتی یەعقوب سەلامی خوایان لەسەر بێ﴾

(فراق يوسف ويعقوب عليهما السلام)

هەرچەندە برایەکانی حەزرەتی یوسف هەوڵیان دا ئەو لاپەڕەیەی نێوان حەزرەتی یوسف و حەزرەتی یەعقوب علیهما السلام وەرگێڕن وحەزرەتی یوسف لەبیر باوکیان بەرنەوە بێ سودبوو! حەزرەتی یەعقوب لەدوای چل ساڵ بزربوون و دوورکەتنەوەی لە حەزرەتی یوسف، شەوێك لەخەویدا چاوی بەگیان کێشی گیان لەبەران کەوت لێی پرسی توخودا پێم بڵێ گیانی یوسفت کێشاوە ؟ لە وەڵام دا وتی: ئەی پێغەمبەری خودا دڵنیابە گیانی یوسفم نەکێشاوە! وە هەروەها خودای گەورە فەرموویەتی: گیانی یوسف ناکێشم هەتا بە یەکیان شاد دەکەمەوە ئینجا لەدوای تێپەڕینی(٤٠)چل ساڵ کە حەزرەتی یوسف و حەزرەتی یەعقوب باوکوکوڕ بەدیداری یەکتر شادبونەوە حەزرەتی یوسف فەرمووی: ئەی بابە بۆچی ئەوەندەت پەژارەو ئازار بۆ کێشام ؟ هەتا چاوەکانت ڕووناکیان نەما؟. ئەی نەت دەزانی کەخودا لەودونیایەش دا بە یەکترمان شاد نەکاتەوە لەجیهانی دوایی دا بەیەکتر شاد دەبوینەوە !. حەزرەتی یەعقوب وتی: ئەی کوڕم بێ گومان دەم زانی بەڵام لەوە دەترسام وغەمگین بووم کەتۆ نافەرمانی خودا بکەیت و لەئاینی ئیسلام پاش گەز ببیتەوە, خودای گەورەش لەڕۆژی دوایی دا لەیەکمان دووربخاتەوە .

﴿ دا پۆشەری تاوان ﴾

(ستار العیوب)

حەزرەتی (موسی علیه السلام) لەگەڵ ئەو هەموو ڕێزو پلەی گەورایەتی کەخودا پێی بەخشیبوو, بەهۆی تەنها کابرایەکی تاوان بار خودای گەورە دەرگای مهرەبانی بارانی لێ پێوە دابوون هەرچەند لەبەر خودا دەپاڕانەوە بارانیان بۆ نەدەباری وە ئەو کابرا تاوان بارەشیان لەگەڵ دابوو بۆپاڕانەوە بەلاّم تەنها بەڕواڵەت بوو بۆیە هیچ سودی نەبوو .

ڕۆژێك حەزرەتی موسی ووتی: ئەی تائیفەی بەنی ئیسرائیلی کامتان خۆتان بەتاوانبار دەزانن بالەناوماندا نەمێنێ بەڵکو خودای گەورە دەرگایەکی مهرە بانیمان بۆ بکاتەوەوبارانمان بۆ ببارێنێ بەلاّم بێ سود بوو کەس نەڕۆیشتە دەرێ وەحەزرەتی موساش دەی زانی تاوان بارەکە هەرماوەو نەچۆتە دەرەوە، بەلاّم ئەوان درێژەیان بەنوێژو پاڕانەوەدا هەتا خودای گەورە بەمهرەبانی خۆی بارانی باراند, حەزرەتی موسی ووتی: ئەی خودایە تۆ فەرمووت ئەو تاوان بارەی لەناوتان دایە بڕواتەدەرەوە ئینجا بارانتان بۆ دەبارێنم بەلاّم ئەو تاوان بارە نەڕۆیشت وبارانیشت بۆ باراندین خودای گەورە فەرمووی:ئەی موسی ئەو تاوان بارە بەباوەڕی تەواو پەشیمان بۆتەوە منیش پەشیمانیم لێ وەگرتووە دوایی حەزرەتی موسی فەرمووی : ئەی خودای گەورە دەمەوێ ئەو تاوان بارەم پێ بناسێنی بزانم کێ یە ؟

خودای گەورەش فەرمووی : ئەی موسی چۆن شتی وادەبێت ئەو بەندەیەم کاتێ تاوان باربوو بەتاوان باری بەئێوەم نەناساندو لێم شاردنەوە .بەلاّم ئێستا لەتاوان پەشیمان بۆتەوەو پەشیمانیم لێ وەرگرتووە چۆن تازە بە ئێوەی دەناسێنم .؟

﴿ لەهەرشوێنێ بن مردن دەتان گاتێ﴾

(أ ينما تكونوا يدرككم الموت)

ڕۆژێك حەزرەتی (سلێمان کوڕی داود) سەلامی خودای لەسەر لەگەڵ وەزیرو لێ پرسراوانی دادە نیشن لەناکاودا پیاوێکی بەشێوە جوان و بەرێز دێتە لایان و ماوە یەك دەمێنێتەوەو دوایی دەڕوات،لەدوای ڕۆیشتنی ئەو پیاوە یەکێك لەوەزیران ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا ئەو پیاوە بەسام وهەیبەتە کێ بوو.؟ حەزرەتی سلیمان ووتی: ئەوە گیان کێشی گیان لەبەران بوو!. کاتێ وەزیر گوێی لەوقسەیە بوو هەموو گیانی هاتە لەرزەو دەمارەکانی گرژ بوون: ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا یارمەتیم بدە فەرمان بەبا بکە باهەڵم بگرێ وبم بات بۆ وولاتی هیندستان بێ گومان تازە ناتوانم لەو جێگەیە دابنیشم کەگیان کێشی لێ دانیشتووە!.حەزرەتی سلیمانیش خێرا فەرمانەکەی بەجێ هێنا باهەڵی گرت و بردی بۆ وولاتی هیندستان ؟ لەدوای ماوەیەك گیان کێشی گیان لەبەران هاتەوە بۆلای حەزرەتی سلیمان ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا کوا ئەوپیاوەی لێرە لەلات دانیشتبو؟ حەزرەتی سلێمانیش ووتی: بێ گومان لەترس وبیمی تۆ داوای کرد بچێ بۆ ولاتی هیندستان، بەفەرمانی خودا با هەڵی گرتو بردی بۆ هیندستان، گیان کێشی گیان لەبەران ووتی: ئەی سولەیمان ئەو کاتەی هاتمە ئێرەو ئەو کابرایە لەلات دانیشتبو زۆر سەرسام بووم؟! چونکە خودای گەورە فەرمانی پێ دام بچم گیانی ئەو کابرایە لەولاتی هیندستان لە فلان سەعات وکاتەدا بکێشم بەلام سەیرم کرد ئەو کابرایە لێرە دانیشتووە سەرم سوڕما ووتم: پاك و بێ لەکەیی بۆ خودای میهرەبان بەڕاستی شوێن وکات ناگۆڕێ، کەلێرە هەستام وڕۆیشتم بۆ ئەو جێگایەی خودای گەورە فەرمانی پێ دابوو لەهیندستان وە لەوکاتو کات ژمێرەش دا ئامادەبوو هەرلەوێ گیانم کێشا .

﴿ پڕوو پوچ و ڕاستی﴾

(الباطل والحق)

دەگێڕنەوە دوو پیاو دراوسێی یەکتری بوون یەکیان دەوڵەمەند بوو ئەسپێکی هەبوو, ئەوی تریان هەژار بوو مانگایەکی هەبوو, خودای گەورە وای هێنا مانگای هەژارەکە گوێرەکەیەکی بوو دەوڵەمەندەکە ووتی : ئەو گوێرەکە هی ئەسپەکەی منە, هەژارەکە ووتی: براگیان تاکو ئێستا نەمان بیستووە ئەسپ گوێرەکەی ببێ هەرچەند هەژارەکە ووتی: دەوڵەمەندەکە گوێی پێ نەدا کێشەکەیان درێژەی خایاند.

بەناچاری چوون بۆ دادگا, دادپرس بەهەرشێوەیەك بوولایەنی دەوڵەمەندەکەی گرت ووتی : ئەو گوێرەکە هی ئەو ئەسپەیە؟! سەیرکەن چاوی وەکو چاوی ئەسپەکە وایە, ئەوگوێرەکە چوار قاچی هەیەو ئەسپەکەش چوارقاچی هەیە؟

بەو جۆرە دادپرس فەرمانی دا ئەو گوێرەکە هی ئەسپی دەوڵەمەندەکەیە کابرای هەژار بێ بەش کراو لەدادگا دۆڕاندی بەڵام. بەوە وازی نەهێنا و بەناچاری گلەیی خۆی بردەوە بۆلای دادگاو دووپاتی کردەوە (استئناف) بەڵام. ئەو جارەش بێ سود بوو بڕیاری دادگا هەربۆ دەوڵەمەند دەرچوو؟!.

بەوجۆرە هەژاری بێ نەوا لەدادگا دەی دۆڕاند بۆجاری سێهەم: هەژاری کۆڵنەدەر ڕۆیشت بۆ دادگای کۆتای (محكمه التمييز) داد پرسی ئەو دادگایە پیاوێکی موسڵمانی لەخودا ترس بوو. کاتێ هەژارو دەوڵەمەند لەبەرامبەر یەك ڕاوەستان لەبەردەمی دادپرس هەردووکیان قسەی خۆیان تەواو کردو دادپرسیش گوێی ڕاگرتبوو کاتێ دادپرس لەڕوداوەکە تێ گەیشت پێی ووتن: ئەمڕۆ مۆڵەتم بدەن ناتوانم بڕیار بدەم, کابرای دەوڵەمەند ووتی: بۆچی ناتوانی بڕیار بدەی .؟ دادپرس ووتی: ئەمڕۆ بێ نوێژم واتە: وەکو ئافرەت عادەی

مانگانەمە؟! هەر ڕۆژێك بێ نوێژبم بڕیار دەرناکەم کابرای دەوڵەمەند ووتی :گەورەم چۆن پیاو بێ نوێژ دەبێت .؟دادپرس ووتی: کوڕم کە تۆ باوەڕناکەی پیاو بێ نوێژ بێ ئەی چۆن باوەڕ دەکەی ئەسپ گوێرەکەی ببێ!. بەو جۆرە داد پرسی موسڵمان بڕیاری دا گوێرەکەکە بدەنەوە بەمەژارە کە .

﴿ زانیاری ئادەمیزاد بانگ دەکا بۆ ئیسلام بوون﴾

(العلم يد عوا للاسلام)

جارێك مامۆستایەکی منداڵ ناسی (علم الأجنة) لەزانکۆی لندەن، هەستاو ووتی: زانیاری وای سەلماندوە منداڵ لە زگی دایکی دا لەقۆناغی یەکەم کەدەست پێ دەکات خاوو شلە،بەلآم. من بۆم دەرکەوتووە لە نیوەی سەدەی بیستەم لەپێش ئەوەی ببێ بەگۆشت ڕەقە, ئەو مامۆستایە بەودۆزینەوەی زانیارییە زۆر کەیف خۆش بوو وای دەزانی کەس ئەو قسەیەی نەووتووە بەلآم . لەهەمان پۆلی ئەو زانکۆیەدا قو تابیەکی موسڵمانی پاکستانی هەستایە سەر پێ و ووتی: ئەی مامۆستا وادەزانی ئەوە زانیاری یەکی تازەیە دات هێناوە بەلآم. قورانی پیرۆز کەبەرنامەی ژیانی ئادەمیزادی موسڵمانە بەهەزارو چوارسەد (١٤٠٠)ساڵ پێش ئەو تاقی کردنەوەی تۆ فەرموویەتی: مامۆستایەکە بەسەرسوڕمانێکەوە ووتی: کەی شتی وابووە ئایا بەڕاستی تە .! قوتابیە موسڵمانەکە بەڵێ :بەڕاستیمە تۆ دەڵێی تازە بۆم دەرکەوتووە منداڵ لەناو منداڵ دانی دایکی دا لەقۆناغی یەکەم بەڕەقی دەست پێ دەکات لەگەڵ ئەوەش دا زانایانی تر بۆیان دەرکەوتووە کەمنداڵ لەمنداڵ دانی دایکی دا لەقۆناغی یەکەم :بەشلی دەست پێ دەکات. مامۆستاکە ووتی: باشە تۆچی دەڵێی .؟ قوتابیەکە ووتی: ئەو قسەیەی تۆ کەتازە بۆت دەرکەوتووە ئەو قورئانەی کەبۆ پێغەمبەری ئیسلام حەزرەتی محمد (ﷺ) هاتووەو ڕێبازی دینی

سەربەرزی ئیسلامی لەسەر دامەزراوە زۆر لەپێشی تۆ فەرموویەتی و:باسی کردووە ماموستاکە ووتی: دەشتێکم بۆبلێ .؟ قوتابیە موسلمانە پاکستانیەکە ووتی: خودای گەورە دە فەرمویْ:

﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَاماً فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْماً﴾المؤمنون/١٤ واتە: دوای ئەوەی کەتۆوەکەمان کرد بەخوێن پارەوخوێن پارەکەشمان کرد بەگۆشت پارەو ئەوگۆشت پارەشمان کرد بە ئیسقانی لەشی ئینسان و دوایی ئەو ئیسقانەمان بەگۆشت داپۆشی . دوایی ماموستا بەشێوەیەکی شەرمەزاری بەقوتابیەکەی ووت: بۆ دەست کەوتوو ڕاستی ئەوئایەتە لەناو قورئان وبەرنامەی موسلمانان بەیەك دەگەینەوە,لە دوایی ماموستای بەریتانی لەگەلْ موسلمانە پاکستانیەکە دانیشتن ودەستیان بەووت ووێژکردو قورئانی پیرۆزیان هێنایە مەیدانی گۆڕەپان و قوتابی موسلمان لەسورەتی(المؤمنون) لەئایەتی چواردە ئایە تەکەی خوێندەوە ماموستاکەش چەند جارێك ئەو ئایەتەی بەقوتابیەکە دووبارە کردەوە, لەکۆتایی دا ماموستای بەریتانی ووتی:(اشهد ان لااله الا الله . واشهد ان محمد رسول الله) خۆی لە دلە ڕاوکێ ڕزگار کردو موسلمان بوو .

﴿ زانیاری ئادەمیزاد بانگ دەکا بۆ باوەڕ بوون بەخودا﴾

(العلم يد عوا للايما ن)

ماموستایەکی ئافرەتی (فەرەنسی) گاوری کاسۆلێکی لەزانکۆی (سیربون) لە (فەرە نسا) وانەی بەشی پز یشکی دەووتەوە ڕۆژێك لەبارەی خوێنی بیْ نوێژی ئافرەتەوە دواو ووتی: زانایانی ئەوروپا وابیر دەکەنەوە هاتنی خوێنی بیْ نوێژی ئافرەت وەكوکردارێکی جادوو(سحر) وەهایە بەلأم .زانیاری ئەمرۆ لەسەدەی بیستەم دا دەریان خستووە کەخوێنی بیْ نوێژی لەئافرەت دا بەهۆی

چــەند خواردنێکــەوە ڕوودەدات، وە درێــژەی بەووتەکــانی داو لــەبارەی زەرەرو زیانی ئیشی (جنسی) نێوان پیاوو ئافرەتەوە دووا لـەکاتی خوێنی بێ نوێژیدا تووش دەبن ووتی: پیاو کەلە ئافرەت نزیك دەکەوێتـەوە بـۆ کاری (جنسی) لـەکاتی خـوێنی بـێ نوێـژی دا ئـەو کارە جنسیە سـەردە کێشێ بـۆ چـەندەها نەخۆشی بەتایبەتی نەخۆشی بۆ ڕیەی میزو گورچیلەو نەخۆشی پێست, بەو جۆرە ئەوئافرەتـە ئەوقسانەی دەکـردو شانازی یـەکی زۆری بـەزانیاری تـازەوە دەکـرد لـەو کاتـەدا قوتابیـەکی موسـڵمانی سـعودی هەسـتاو ووتـی: مامۆسـتا قورئـانی پـیرۆز کەبەرنامـەو ڕێبـازی دینـی سـەربەرزی ئیسلامە چواردە سـەدە پێـشی ئێـستا ئـەوەی ووتـووە مامۆسـتاکە ووتـی: کـوا قورئـان چـی وتـووە .؟ قوتابیەکە ئەو ئایەتەی خوێندەوە کەخودا دەفـەرموێ: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُواْ النِّسَاء فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىَ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾البقرە/٢٢٢ واتـە:ئەی پێغەمبەری خودا لەبارەی خوێنی بێ نوێژی ئافرەتەوە پرسیارت لێ دەکرێ ئایا پیـاو چـی بکـات لەگـەڵ خێزانیـدا لـەکاتی بـێ نوێـژی؟. تـۆش بڵـێ ئـەی محمـد(ﷺ)هـەروەك و بێنوێـژی ئەرکێکـە بـۆ ژنـان, هەربـەوجۆرەش ئـازارو ناخۆشییە, بۆ ئەو پیاوانەی لـەکاتی بـێ نوێژی دچنە لای ژنـەکانیان بـۆ ئیشی (جنسی) کەواتە لە کاتی بێ نوێژی دا لـە ژنان دووربکەونـەوە نزیك مەبنـەوە لێ یان واتە: ئیشی جنسیان لەگەڵدا مەکەن هـەتا بەتـەواوی پاك دەبنـەوەو خۆیـان دەشۆن ئینجا لەدوای خۆشوشتن بڕۆنە لایان لـەو شوێنەوە کە خودا فـەرمانی پـێ داون، وەبـێ گومـان خـودا ئەوکەسـانەی خـۆش دەوێ کـە لەشـتی خراپـە پەشیمان دەبنەوە, وەخودا پاکی خۆش دەوێ،لەدوایی ئەو ئافرەتە(فەرەنسیە) ووتـی: بـۆ قورئـانی پـیرۆزی ئێـوە شـتی علـمو زانـستی تێدایـە .؟ قوتابیـە موسڵمانەکە ووتی:بەڵێ تێی دایە ئافرەتەکـە ووتـی :دەمـەوێ لـەوبارەوە لەگـەڵ زاناو لێهاتوانی دا هێندێك بدوێم ئافرەتەکە بـانگ هێشتن کرا بۆ زانکۆی (ریا

ض) لە ولآتی سعودیە لەگەڵ چەند زانایەكی موسڵمان دانیشت و ووتوو و وێژیان دەست پێ كرد لەپێش ئەوەی كۆڕەكە چۆڵ بكرێ مامۆستا فەرەنسیەكە ووتی: قەڵەم وكاغەزێكم بۆ بێنن شتێك بنوسم كە ئێوە چاوەڕوانی دەكەن !لەدوای ئامادە بوونی قەڵەم وكاغەز ووتی: پێی لێ دەنێم و ددانی پێدا دەنێم وەبە ڕاستی دەڵێم:

(اشهد ان لا الـه الاالله واشهد ان محمد رسول الله) بەوشێوەیە ئەو ئافرەتە لەدوای ئەوەی ڕاستی بۆ دەركەوت و لەزانیاری قورئانیش تێ گەیشت باوەڕی هێناو موسڵمان بوو .

﴿ ڕەوشت وهەڵسوكەوتی بەخشندەو دڵفراوان ﴾

(كرم وأخلا ق)

جارێكیان كەنیزەیەكی حەزرەتی (حوسەین ﷺ) چەند تەڵە ڕەیحانەیەك بەدیاری پێشكەش بەحەزرەتی حسێن دەكات .ئەویش لەپاداشتی ئەودیاری یە بەكەنیزەكە دەڵێ برۆ ئازادم كردی، ئەو كۆمەڵە خەڵكەی لای حەزرەتی حسێن دانیشتبوون ووتیان: ئەی كوڕی كچی پێغەمبەری خودا(ﷺ) تۆ ئەو كەنیزەت ئازاد كرد لەپێناوی چەند تەڵە ڕەیحانەیەك حەزرەتیی حوسەینیش ووتی:لەوكاتەدا فەرموودەی خودام یادكەوتەوە دەفەرموێ ﴿وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا ﴾ النساء/٨٦ .واتە: هەر كاتێك سەلامتان لێ كرا ئێوەش وەڵامی ئەوسەلامە بدەنەوە زۆر بەباشتر لەخۆی یان هیچ نەبێ وەك خۆی وەڵامی بدەنەوە. بێ گومان هیچ شتێكم لەبەرامبەری ئەو تەڵە ڕەیحانەیە بەباشتر نەزانی لە ئازاد بوون بەولاوە، بۆیە منیش ئازادم كرد .

﴿ ئازاری داو، قینی خواردەوەو، بەخشی و، ئازادی کرد﴾

(أذى فكظم وعفى وأ عتق)

(عەلی کوڕی حوسێن) ناز ناوی (زین العابدین) بوو کەنیزەیەکی دەبێت جارێك (عەلی کوڕی حوسێن)دەیەوێ دەست نوێژ هەڵبگرێ ئەوکەنیزەکە مەسینەیەك ئاو ئامادە دەکات وبەدەستی (عەلی کوڕی حوسێن)ی دادەکات بەلأم (قەدەر) رێکەوت وای هێنا مەسینەکە بەردەبێتەوە بەسەر دەم وچاوی علی داو برینداری دەکات کەنیزەکە زۆر شەرمەزاردەبێ،لەپێش ئەوەی بەڕێز عەلی سەربەرز بکاو قسە بلێ:کەنیزەکە ووتی: خودای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ﴾ال عمران/١٣٤.واتە:ئەوانەی قینی خۆیان دەخۆنەوە . بەڕێز عەلی فەرمووی: ئەوا قینی خۆم خوار دەوە کەنیزەکە ووتی: ﴿والعا فين عن الناس﴾ال عمران واتە: ئەوانەی لەئادەمیزاد خۆش دەبن ودەیان بەخشن بەڕێز عەلی ووتی: ئەوا بەخشیمی دوایی ئافرەتەکە ووتی:(والله يحب المحسنين)واتە:خودائەوکەسانەی خۆشدەوێ کەچاکەی دەکەن، بەڕێز (عەلی کوڕی حوسەین) ووتی: بڕۆ لەبەر ڕەزای خودا ئازادم کردی .

﴿ ئامۆژگارییەك ﴾

(نصيحة)

ڕۆژێکیان بە سەرکردەی موسڵمانان (عومەری کوڕی عبد العزیزیان) ووت: ئەی سەرکردە کوڕەکەت ئەنگوستیلەیەکی لەدەست دایە نرخی هەزار درهەمە خەلیفە عومەریش نێردراوێکی بۆ (عاسمی) ناردو ووتی: هەرکاتێ هەواڵی منت پێگەیشت ئەو ئەنگوستیلەی لەدەستت دایە بیفرۆشەو پارەکەی بەسەر هەژاراندا ببەخشەوە دوایی ئەنگوستیلەیەکی ئاسن بکڕەو لەسەر نقێمەکەی بنوسە مهرەبانی خودا لەسەر ئەو کەسە بێ کەڕێزی خۆی دەزانێ .

﴿ حەزرەتی عومەرو ﷺ خانەوادەکەی﴾

(عمر ﷺ واهـلە)

ڕۆژێك لەڕۆژان خێزانی سەرکردەی موسڵمانان خەلیفە(عومەر ﷺ) ئارەزوی دەچێتە شیرینی (حلوی) بەخەلیفە دەڵێ بۆحەلوا,خەلیفە عومەریش پێی دەڵێ ئینجا لە کوێ پارەی شیرینی بێنم و بۆتی بکرم خێزانەکەی دەڵێ ئەی عومەر ئەمڕۆ هەندێك پارە لەڕۆژی ئەمڕۆمان زیادەیە بەشی کڕینی شیرینی دەکات حەزرەتی عومەر لە وەڵام دا دە فەرموێ: (ما زاد من قوتنا فالمسلمون بە ا ولی فقومی لبیت المال ردیها)

واتە: ئەوەی لە ڕۆژی ئەمڕۆمان زیادە موسڵمانان پێویستیان پێی هەیە بڕۆ بیبەوە بۆ خەزێنەی موسڵمانان .

﴿ نیشانەو تایبەت مەندی خودای گەورە﴾

(صفات الله)

جارێك بە حەزرەتی (عەلی کوڕی ابی تالب ﷺ) یان ووت: ئەی عەلی نیشانەی خودای گەورەمان بۆ بەیان بکە .؟ حەزرەتی عەلیش ووتی: پاك وبێ لەکەیی بۆ ئەوخودایە گەورەیەی کەبەهەرپێنج هەستەکان هەستی پێ ناکەین وە بەپێوانەو لێك دانەوە لێك نادرێتەوە وە هیچ شتێك وێنەی ناکات، وەخودا لەبەرزی هەمووشتێك دایە لەژێریەوە هیچ نیە ؟ وەخودا لەهەمووشتێك داهەیە هەرچی بیری لێ دەکەیەوەو ئەوەی بیریشت پێ نا شکێ!. وە وەك وشت نییە لە ناوشت دا واتە: وەك و ئاونیە لەناو گۆزەدا ..هتد ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشوری/ ١١.واتە: خودا هیچ شتێك شێوەی ناکات وەخودا بەهەمووشتێکیش گوێاو بینایە.

﴿ ووتەی وردو وجوان﴾

(كـلام د قيق)

جارێـك پرسـياريان لـە پێـشەوا (جەعفـەری صـادقﷺ) كـرد ووتيـان: ئـەی پێشەوا خودای گەورە ئەوشتەی كەلەسەر نوسيبێن دەبێ هەر بيكەين ؟بۆچی لێمان دەپرسێتەوە ولـە سەری ئازارمان دەدات ؟!پێـشەوا (جەعفەرﷺ) ووتـی: خودای گەورە ئارەزوی كرد بۆ خۆی چەند شتێكی ناديارمان بۆ دابمـەزرێنێ وەك وچارە نوس و ناديارى، وە ئارەزوشـی كـرد بۆ ئێمـە چەند شـتێكی ديـاری بـۆ دامەزرانـدين, وەكوئەوپێويـستيانەی ئـاينی، ئينجـا خـودای گـەورە ئـەوەی ويستی بناغەيمان بۆ دابمـەزرێنێ لـە ئێمـەی شاردەوە !. وەئەوەی لەسەريشی پێويـست گێڕايـن بـۆی ديـاری كردين،بـەلأم ئێمـە بەڵگـە دێنينـەوە بەوشـتەی كەخواستـی خودايـە وە ئـەوەی كـە خـوداش لەسـەری پێويـست كـردوين و لـە ئێمـەی دەوێ، وازمـان لێ هێنـاوە واتـە: ئـەوەی لەسـەرمان پێويـستەو توانامـان بەسـەريدا هەيـە نـای كـەين ئـەوەی ناديـارەو خواسـتی خودايـەو بـيری ئێمـە دەرەقەتی نايا باسی لێ دەكە ين.

﴿ دادگەری ئيسلام﴾

(عـدالة إسلامية)

لەسـەردەمی خەليفـەی موسـڵمانان (عومـەری كـوڕی خـەتابﷺ)گرانـی و نەهاتيـەكی پرمەترسـی دووچـاری موسـڵمانان هـات خەليفـە عومـەر بۆئـەوەی لەونەهاتييە بەشداری هەژارەكان بكات خواردنی تەنها ڕۆنی زەيت بوو ئەوەنـدە بەردەوامـەی كـرد دەم وچاوی زەرد هەڵگەڕا كەلەپێش دا وەك مـانگی چواردە دەدرەوشـايەوە، وەزگـی وای لێ هـاتبوو دەنگـی لێـوە دەهـات ئـەويش دەسـتی لەسەرزگی دادەناو دەی ووت :كەيفی خۆتە دەنگت لێوە بێت, يان، دەنگت لێوە نـەيات، بـێ گومـان نـابێ گۆشـت و خـواردنی بـاش بخـوێ هـەتا وای لێ دێ منداڵانی موسڵمانان تێر دەخۆن .

﴿ خۆپارێزی زانایان﴾

(ورع العارفين)

کابرایــەك لەشــەوێکی زۆر ساردو ســەرمای زســتان دەچــێتە لای زانــای خواپەرســت و بــەناوبانگ (مــەعروفی کــەرخی) کەســـەیر دەکــات تــەنها کراسێکی لەبەردایەو دانیشتووە لەسەرمان هەڵدە لەرزێ کابراش دەڵێ: ئەی زانای بەناوبانگ تۆ ئەو هەموو پۆ شاکەت لەلایە بۆ هەندێك لەبەرناکەیت گەرمت ببێتەوە لەسەرمان هەڵ دەلەرزی زانای بەناو بانگیش لە وەڵامدا دەڵێ: برام هەژارانم بەبیر کەوتۆتەوە ئیوا هەیە هیچی نیە !! وەلەسەرمان هەڵ دەلەرزێ وەمنیش ئەوەندە بەرگم نیە بیکەمە خێرو دابەشی بکەم بەسەریان دا هیچ شتێکی وام بەدی نەکرد یارمەتیان بدەم، هەر چەندە بیرم کردەوە تەنها بەوە نەبێ بەشداری لەژیانیان و ناخۆشیان دا بکەم بۆیە تەنها کراسێکم لەبەردایەو سەرمامەو هەڵدەلەرزم .

﴿ ووتە و قسەی ژیربێژی باوەڕدار ﴾

(منطق المؤمن)

جارێــك بەحــەزرەتی(یوســف علیــە الــسلام)یــان ووت: هــۆی چــیە زۆر بەرۆژوەبی لەچی دەترسێی تۆ خەزێنەی وڵات لەبەر دەست دایە لە وەڵامدا ووتی: لەوەدەترسێم بۆخۆم تێر بخۆم وبرسیەکانم لە یاد بچێتەوە !!

﴿ پێویستە شاهید هەبێت﴾

(لابد من بينة)

(شەعبی) کەیەکێك بووە لەوزانا بەرزانە دەفەرموێ: ڕۆژێك لەلای(شوڕەیح)ی داد پرس دانیشتبووم لەناکاو ئافرەتێك بەناڵەوگریانەوە هاتە لای شوڕەیح سکاڵای لەدەستی مێردەکەی دەکرد بەڵام. مێردەکەی ئامادە نەبوو, (شەعبی) دەڵێ: منیش بەشوڕەیحم ووت: خودا چاکت بۆ بکات بەڕاستی ئەو ئافرەتە زۆر ستەم لێ کراوە شەعبی دەفەرموێ: شوڕەیح پێی ووتم: بەچی دەزانی ئەو ئافرەتە ستەم لێکراوە,دەڵێ منیش ووتم: بەگریانەکەی دیارە وا دەناڵێنی شوڕەیح لە وەڵام دا ووتی: باوەڕ مەکە بەبێ شاهید چونکە براکانی حەزرەتی یوسف ستەمیان زۆر لە یوسف کرد کاتێ ڕۆیشتنەوە لای باوکیان دەگریان هەروەکو خودای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ﴾یوسف١٦ واتە: براکانی یوسف کاتی خەوتنان هاتنەوە لای باوکیان بەکوڵ دەگریان لەڕاستیش دا ئەوان لەگەڵ باوکیان درۆیان کرد .

﴿ چاکەکانی دە بەخشی ﴾

(أهدى حسناته)

دەگێڕنەوە ڕۆژێك بە حەزرتی (حوسێنی کوڕی امام عەلی) یان ووت: ئەی حوسێن فلانە کابرایە زۆر ڕقی لێتەوقسەی ناشرینی زۆر پێ ووتی:حەزرتی حوسەینیش هەرخێرا هەڵدەستێ و قاپێك خورمای زۆر چاك دەپێچێتەوە بۆخۆی هەڵی دەگرێ بەرەو ماڵی کابرا دەکەوێتەڕێ لەبەردەرگای ماڵی کابرا ڕادەوەستێ لەدەرگا دەدا کابرا دەچێ دەرگا دەکاتەوە کەسەیردەکا وا حەزرەتی (حوسەین کوڕی حەزرەتی عەلی)یە و قاپێك خورمای بەدەستەوەیە، کابرا زۆرسەرسام بوو ووتی: ئەی کوڕی کچی پێغەمبەری خودا() چۆنە هاتوی لەبەرچی ؟ حەزرەتی حوسەینیش ووتی: ئەو خورمایە بگرە دیارییە بۆم هێناوی لەباتی ئەوەی تۆ کردەوە چاکەکانت بەمن بەخشیوە .

﴿ چەند ئامۆژگاری یەکی گەشاوە ﴾

(إرشادات منيرة)

جارێکیان(حەسەنی بەسری)بەهەندێك لەقوتابیەکانی ووت: کوڕەکانم ئەو کارتو پسولەیە هەڵگرن لەهەزار پەڕاو باشترە بۆتان, کە ئەو ئامۆژگاریانەی تێدایە:

یەکەم:هەڵمەفریوێن بەجێگەی خۆش چونکە هیچ جێگەیەك لەبەهەشت خۆشترو گەورە تر نەبووە، باوکە گەورەمان ئادەم چی لێ بەسەرهات . ؟

دووەم:بەزۆری و خۆپارێزو یادی خودا هەڵمەفریوێن, سەیرکەن شەیتان لە دوای ئەو هەمووخۆپارێزی و یادی خودایە چی بەسەرهات.؟

سێهەم: بە چاوپێکەوتنی پیاوی چاك هەڵمەفریوێن چونکە کەس لە پێغەمبەر (ﷺ) گەورەتر نەبووەو نابێ, دووڕو بێ باوەڕەکان سودیان لێ وەر نەگرت !

چوارەم: وەبە زۆری زانست وزانیاری هەڵمە فریوێن چونکە(بەلعامی کوڕیباعورا) لەگەڵ ئەوهەموو زانیاری یەی، لەدوای چونە سەرتەختی پادشایی لەخۆی بایی بووچی لێ بەسەرهات !. حەزرەتی لوقمان بەکوڕەکەی ووت : ئەی کوڕم ئەگەر گومانت لە مردن دا هەیە مەنوو، وە زۆرچاك بزانە وەك دەنوی ئەوهاش دەمری، وە ئەگەر گومانیشت لەزیندو بوونەوەی دوا ڕۆژ هەیە لەخەو هەڵمەستە، دەنا زۆر چاك بزانە وەك و لەخەوهەڵدەستی ئەوهاش لەدوای مردن زیندو دەکرێیەوە، حەزرەتی(عبدالله ی کوڕی عەباس ﷺ) دە فەرموێ: خاوەنی کردەوەی باش ناکەوێ، وە ئەگەر بکەوێش لەسەر لادەکەوێ، وە ئەوکاتەی سکەی درهەم ودینار لێ درا, شەیتان هەڵی گرت ولەسەر چاوی داناو ووتی:

(أنت ثمرة قلبي وقرة عيني بك اطغى وبك اكفر وبك أدخل) واتە:ئەی پارە میوەی دڵی منیو ڕووناکی چاوانمی خەڵك بەهۆی تۆوە بێباوەڕ دەبێ,وە خراپە دەکات وەهەر بەهۆی تۆوەش دەڕۆنە بەهەشت ومبەڕێز (عەلی خەواس) دە فەرموێ: پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك لەسەردەمی ئێستا کەخواردنو خواردنەوەی ئامادەکراو دەستی بۆنەبات هەتا بەبڕوایەکی تەواوە ئەو نزایە دەخوێنێ؟ :

(ا للهم ان كان في هذا الطعام شبهة حرام فاحمنى منه وان لم تحمني منه فلا تجعله يقيم في بطني وان جعلته يقيم في بطني فاحفظني من المعاصي الناشئة من أكله فان لم تحفظني منها فمن علي بالتوبة النصوحة فان لم تمن علي بالتوبة فالطف بي ولا تؤاخذني يا اكرم الأكرمين ويا أرحم الراحمين).

واتە: ئەی خودای گەورەو میهرەبان ئەگەر ئەو خواردنە گومانی ناڕەوای لێ دەکرێ بم پارێزی وە ئەگەر لە خواردنی پارێزگاریم لێ نەکەی لەناو گەدەو

ڕیخوڵـەکانم دا نـەی هێڵیـەوە وەئەگـەر لـەناو گەدەمشـدا هێشتەوە لـەوکردەوە تاوانانـە بم پـارێزی کەبەهۆی ئـەو خواردنـەوە توشم دەبێت, وە ئەگـەر لـەوەش پارێزگاریت نەکردم یارمەتیم بدە لەسەر پەشیمان بوونەوەیـەکی ڕاستوپاك، وە ئەگەر لەسەر پەشیما نیش یارمەتیت نەدام، نەرمی وشیرینم لەگەڵ بەکار بهێنیٚ و بەخراپە نەم گری ئەی چاك ترین ڕێزگرتن وجوامێری و،ئەی مهرەبان ترین لە مهرە بانان.

دەگێڕنەوە (مەعاویە) نامەیەکی بۆ حەزرەتی (عائیشە) نوسی کەلە وەڵامی نامەکەیدا چەند ئامۆژگاری یەکی باشی تێدا بنوسیٚ و زۆر درێژەی پیٚ نەدا، حەزرەتی عائیشەش بەو شێوەیە وەڵامی دایەوە !

(سلام عليك أما بعد فاني سمعت رسول اللهﷺ( )يقـول مـن التمس رضـا الله بسخط الناس كفاه الله مؤونة الناس ومن التمس رضا الناس بسخط الله وكلـه الله تعـالى الى الناس والسلام): رواه الترمذي

واتـە: سـەلامی خـوات لەسـەربیٚ لـەدوای ڕێـزو سـەڵاو ئـەمن لەپێغەمبـەری خودامﷺ بیستووە دەی فـەرموو: هەرکەسێك ڕقی لەخـەڵك بـۆوە لەبـەر ڕەزای خودا ئەوە خودای گـەورە لەخەراپـەی خـەڵکی دەی پـارێزیٚ. وە هەرکەسێکیش نافـەرمانی خـودا بکـات لەبـەر ڕەزابـوونی خـەڵك ئـەوە خـودای گـەورە کۆمـەڵانی خـەڵکی بەسـەردا زاڵ دەکـات: ئـیتر وەسـەلام:وەهـەروەها(مـالیکی کـوڕی دینار) بەیەکێك لەموریدەکانی دە فەرمویٚ: هەرکاتێك دڵ ڕەقیەکتان کەوتە دڵەوە یان لاوازیو سستیەکتان کەوتە سەر گیانتان،وە ناگوزەرانی و ناتـەواوی یەکتان لەڕۆزیتان پەیدا بوو, ئەوە باش بزانن ووتەیەکتان وتووە کەهیچ کارتان لەو وتەدا نەبووە .

وە هەروەها:جارێك (فەزیلی کوڕی عەیاز) ئامۆژگاری هاوەڵەکانی دەکات کەگەنج وپیریان تێدابووە دەی فەرموو: ئەی لاوەکان زۆر چاك بزانن زۆر باخ و باخاتودانەوێڵە پێش ئەوەی بەبەرهەم بێت نەهامەتیو گێچەڵ وکارەساتی بۆ

ڕێك كەوتووەو فەوتاوە، وەدەی فەرموو: ئەی بە تەمەن وپیرەكان زۆر چاك بزانن باخ و باخات ودانەوێڵە هەركاتێ پێ گەیشت دروێنە دەكرێ‌ولێدە كرێتەوەو دەڕندرێ ؟

ئینجا ئێوە چاوەڕوانی چی دەكەن وە دوا ڕۆژ بەڵگەی چیتان هەیە كە خودای بە خشندەو قسە لەجێ دە فەرموێ:

﴿نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءكُمُ النَّذِيرُ﴾فاطر/٣٧ واتە:ئایائێمە تەمەنمان نەدابەئێوەبۆئەوەی بیربكەنەوە بۆ ئەوكەسانەی خاوەن بیرن,وەئەی پێغەمبەری ترسێنەر یشمان نە نارد بۆلاتان,

﴿ حەزرەتی عومەرﷺ وام (قەرز) دەكات ﴾

(عمرﷺ يستدين)

جارێك حەزرەتی(عومەری كوڕی خەتابﷺ) دەنێرێتە لای(عبدالرحمن كوڕی عەوفﷺ) (٤٠٠)چوار سەد درهەمی بەقەرز بۆ بنێرێ(عبد الرحمنﷺ)یش بەحەزرەتی عومەر دەڵێ باشە تۆ گەنجینەی موسڵمانانت لەبەر دەست دایە بۆچی لەوێ پارە هەڵناگری دوایی بۆی بگێڕەوە .؟

حەزرەتی (عومەرﷺ) فەرمووی: لەوە دەترسێم پارە لەگەنجینەی موسڵمانان وەربگرم پێڕا نەگەم بیدەمەوەو بمرم، ئینجا لە دوای مردنم تۆو هاوەڵەكانت بڵێن ئەو پارەیەی لەسەر عومەرە با بۆخۆی بێ‌و لێی وەر نەگرنەوە, منیش لەڕۆژی دوایی دا لەكردەوە چاكەكانم هەڵبگرن،بۆیە منیش دەمەوێ لەتۆ پارە قەرز بكەم ئەگەر مردیشم تۆهاتی لەگەل وپەل بەجێ ماوەی ماڵەكەم وەربگریەوە.

﴿خێرو چاکەی خودا زۆرو پاکە﴾

(کثر خیر الله وطاب))

(ئەنەسی کوڕی مالك‌ﷺ)دەگێڕێتەوە جارێك پێغەمبەری خودا(ﷺ) لەسەر کێوی عەرەفات لەنزیکەی ڕۆژئاوا ڕاوەستا بوو فەرمووی: ئەی بلال بەخەڵك بڵێ بابێدەنگ بن بلالیش هەستایە سەرپێ‌و ووتی: ئەی ئادەمیزادەکان بێ دەنگ بن پێغەمبەری خودا(ﷺ) ئیشی هەیە لەدوای ئەوە خەڵکەکە بێ دنگ بوو, پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەی کۆمەڵانی خەڵك حەزرەتی جبرائیل تۆزێك پێش ئێستا هاتە لام‌و سەلامی خودای پێ ڕاگەیاندم فەرمووی :خودای گەورە فەرموویەتی: من تاوانی ئەو کەسانە دەپۆشم کەئامادەی (عەرەفات) و(مە شعرالحرام) بوون وەدەبمە دەستەبەریش بۆ ئەوانەی کەلەمەودواش ئامادە دەبن, حەزرەتی (عومەرﷺ) هەستاو ووتی: ئەی ڕەسولی خودا ئەو خێرو چاکەیە بە تەنها بۆ ئێمە یە .؟

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: بۆ ئێوەیەو بۆ ئەو کە سانەشە کەلە دوای ئێوە دێن هەتا ڕۆژی دوایی ئینجا حەزرەتی عومەرﷺ فەرمووی: بەڕاستی چاکەی خودا زۆر و فراوان و پاکە .

﴿ نمونەی بەرز﴾

(مثل علیا)

جارێك دەمەقرێو ناخۆشیەك لەبەینی حەزرەتی (حوسێنﷺ) وحەزرەتی (محمد حەنیفە کوڕی ئیمام عەلیﷺ) ڕووی دا هەندێك قسەی ناشیرینیان بەیەك ووت: هەردووکیان بەتوڕەیی جیابوونەوە کاتێك (محمد کوڕی حەنیفەﷺ) گەیشتە ماڵەوەو دانیشت پارچەیەك لەشێوەی کاغەزی هێناو تێیدا نوسی:

بەناوی خودای گەورەومهرەبان لە(محمد کوڕی عەلی کوڕی ابی تالبەوە)

لەدوای ڕێزو سەلام ئەوەیە, برام بەڕاستی تۆ ڕێزو گەورایە تیەکی زۆرت بە سەرمەوە هەیە بێ گومان من ئەو ڕێزەم نییە بکەم بە تۆ!

ئینجا هەر کاتێ ئەو نامەیەی منت خوێندەوە خێرا کراسەکەت لەبەر بکەو کەوشەکانت لەپێ بکەو وەرە بۆلام ئاشتم بکەوە :

بەڵام ئەگەر وانەکەیو خێرا نەیەی دوا بکەوی،منیش خۆم بۆنەگیرێو بێم بۆلات خێری هاتنت بەنەسیب نابێت، چونکە تۆ ڕێزت لەمن زیاترە ئیتر خۆشیت :

کاتێ حسین نامەکەی خوێندەوە کراسەکەی لەبەرکردو کەوشەکانی لەپێ کردو خێرا بۆلای برایەکەی محمد ڕۆیشت و ئاژ بوونەوەو ناخۆشیان نەما.

﴿ دایکی باوەڕداران ﴾

(أم المؤمنين)

دەگێڕنەوە ڕۆژێک حەزرەتی(عائیشە) دەگریا پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرمووی: بۆچی دەگریەی عائیشە.؟ئەویش فەرمووی: ئاگری دۆزەخم بیرکەوتۆتەوە بۆیە دەگریەم ئەی پێغەمبەری خودا(ﷺ) ئایا ئێوە ئاگاداری خانەوا دەتانو بیریان دەکەن لەڕۆژی دوایی دا لەکاتێکدا کە کەس ئاگای لەکەس نیەو, هەرکەسە بەئیشی خۆیەوە خەریکە ؟ پێغەمبەرﷺ لەوەلآم دا وتی: بێ گومان لە سێ شوێن دا کەس ئاگای لەکەس نییە,

یەکەم: لەوکاتەی کەکردەوەی ئینسان دەدرێتەوە دەست هەتاك و دەزاندرێ کردەوەکانی لەلای ڕاستی دەدەنە دەستی، یان لەلای چەپی.

دووەم: لەوکاتەی کەکردەوەی ئینسان کێشانە دەکرێ تابۆی دەر دەکەوێ کردەوەکانی سوکە، یان گرانە .

سێهەم: لەوکاتەی لەسەر پردی سڕاتە, بزانێ دەردەچێ یان دەکەوێتە خوارێ.

﴿ ڕەوشتمان بەرامبەر چاکەی دایك وباوکمان﴾

(أخلاقنا في بر الوالدين)

بە(عومەری کوڕی زەریان) ووت: ڕەوشتی چاکەی کوڕەکەت لەگەڵت دا چۆن بووە؟ لەوەڵام دا ووتی: بەڕۆژ بۆ هەرشوێنێك ڕویشتبم کوڕەکەم لەدواوە بووە، وەبەشەو بۆ هەرجێگەیەك ڕۆیشتبم کوڕەکەم لەپێشمەوە بووە، وەئەگەر بۆ بەرزایی ڕۆشتبێ من لەژێرەوە بووم.

﴿ خاوەنیەتی و، نەی کڕیوە﴾

(يملك ولايشتري)

کاتێك(عبدالله ی کوڕی عەباس) لە بانگ هێشتنی بەجێهێنانی داوەتی ژن هێنان کۆتایی هات ووتی: سوپاسی بێ پایان بۆ ئەو خودایەی کەخۆشی وەمیلو ئارەزوی پێبەخشیوین:(ئەبوبەکری صدیق) لە ناو کۆڕەکەدا هاتە قسەو ووتی: ئەی عبدالله بۆ کەس هەیە ئارەزوی شتی وانەکات، عبدالله ووتی: بەڵێ زۆرهەن خاوەنی شتن بەلاَم ئارەزو ناکەن، وەزۆریش هەن ئارەزو دەکەن، بەلاَم خاوەنی هیچ نین وەکۆمەڵێکی تریش هەن نەئارەزو دەکەن نەخاوەنی هیچشن.

﴿ کلیلی بە هەشت ﴾

(مفتاح الجنة)

پێغەمبەری خودا(ﷺ) دە فەرموێ: ئەی کۆمەلاَنی خەڵك ئێوە دەستە بەری شەش شتم بۆ بکەن لەگیانی خۆتان دا منیش دەبمە دەستەبەری بۆ چوونە بەهەشتتان

یەکەم: لەکاتی قسەتان کرد ڕاستی بڵێن .

دووەم: هەرکاتێ پەیمانتان دا بەجێی بهێنن.

سێهەم: لەڕاسپاردەدا ناپاکی مەکەن و, بیان دەنەوە خاوەنیان.

چوارەم :چاوتان لەشتی ناڕەوا بنو قێنن.

پێنجەم: پاش وپێشتان لەشتی ناڕەوا بپارێزن.

شەشەم: پارێزگاری دەستتان بکەن لەناپاکی.

﴿ پرسە و دڵ دانەوە﴾

(عزا ء)

(ئەسکەندەری مەقدۆنی) بەدایکی ووت: ئەی دایە هەرکاتێ من مردم لە دوای شاردنەوەم خواردنێکی چاك دروست بکە، ئەوکەسانەی لەژیان دا توشی دڵ تەنگی نەهاتوون بانگیان بکە، دایکیشی لە دوای مردن وشاردنەوەی کوڕەکەی، ڕاسپێریەکەی دایکی بەجێ هێنا،بانگەوازی خەڵکی کرد ئەوکەسانەی کەلە ژیانیان دا دڵ تەنگیان نەدیتوە بێنە سەر داوەت بەڵاَم. کەس نەبوو بێت وخواردنی داوەت بخوات، لە دوای ئەوە دایکی ووتی: بێ گومان کەس ئەوەندەی کوڕەکەم دڵ نەوازی و دڵدانەوەی لەگەڵ نەکردوم.

﴿ فە رمان ڕەوای باوەڕدار ﴾

(حا کم مؤمن)

حەزرەتی(عومەرﷺ) نوێنەرێکی نارد بۆ دانیشتوانی (حمص) بۆ ئەوەی ناوی هەژارەکانیان بۆ بنوسن بزانن کێ هەژارە، لەپێش هەموو ناوەکانەوە ناوی (سە عیدی کوڕی عامرﷺ) نوسرا کە لێپرسراوی نیشتمانی (حمص) بوو !!

﴿ باوەڕگەورەی کردووین﴾

(عـز الأ يما ن)

حەزرەتی(عومەری کوڕی خەتاب‌ﷺ) دەفەرموێ: ئێمە لەسەردەمی نەفامیدا دەست بەسەرو چەوساوە بووین، خودای گەورە بەهۆی دینی سەربەرزی ئیسلامەوە،سەربەرزو گەورەی کردین، هەرکاتێ بەبێ بەرنامەی ئیسلام گەورەی و سەر بەستیمان بو ێت، ئەوە خودا دە ست بەسەر و سەر شۆڕمان دەکات.

﴿ کاتی باوەڕدار﴾

(وقت المؤمن)

حەزرەتی (عەلی‌ﷺ) دە فەرموێ: هەرکەسێك ڕۆژێ بەڕی بکات وەلەو ڕۆژەدا ئیش و کاری باش بەجێ نە هێنێ و، کردەوەی چاك نەکاتو، پێویستی ئەو ڕۆژە بەجێ نەهێنێ و، گەورایەتی وپاشماوەیەکی چاك نەڕوێنێ و، سوپاسێك پەیدا نەکات و چاکەیەك دانەمەزرێنێ و، زانیاری یەك وەرنەگرێ، ئەوە مانای وایە حەق‌و مافی ئەوڕۆژەی نەداوەو ئازاری پێگەیاندووە.

﴿ دینداری ڕاستی ﴾

(الزهد الحق)

جارێك دایکی موسڵمانان حەزرەتی (عائیشە) چاوی بەکابرایەك کەوت، لەسەرشان دایان نابوو بەدەوری ماڵی بەیت دا دەیان گێڕا حەزرەتی عائیشە فەرمووی: ئەوە کێیە دەی گێڕن ؟ ووتیان: ئەوە کابرایەکە لە ترسی خودا دڵی مردووە حەزرەتی عائیشە فەرمووی: بێ گومان خوداناسی‌و،دینداری‌و, داد

پەروەری و ڕاستییە، مرۆڤی موسڵمان پێی کزو نابووت نابێ و، بێ هێزی ناکات، بەڵکو هەموو کاتێک هێزو توانای زیادەی پێ دەبەخشێ، سەیری حەزرەتی (عومەری کوڕی خەتاب) بکەن لە هەمومان زیاتر لە خودا دەترسا بەڵام کاتێ دەڕۆیشت خێرا بوو لەڕۆیشتندا کەقسەی دەکرد گوێمان لێی دەگرت وەکەلە ڕێبازو پێناوی خودا گورزی دەوەشاند بەهێزبوو ئازاری دەبوو.

﴿ئامۆژگاری باوك بۆ کوڕەکەی﴾

(وصية أب لأبنه)

(عومەری کوڕی عەتبە) دەفەرموێ: کاتێ تەمەنم گە یشتە پانزە ساڵی باوکم پێی ووتم: ئەی کوڕم وارەوشتی ئارامیت لێ پچڕاوە ئینجا ئابڕو بەکار بهێنە باخاوەنی ئابڕوبیت،وە بەقسەی ئەوانە هەڵمەفریوێ کەپێت هەڵ دەڵێن: بەوشتانەی کە بۆ خۆت دەیزانی، ئەوشتەی پێت هەڵ دەڵێن: لە تۆدانیە وە ئەو کەسەی قسەی پێوە دەکرێ لەبارەی خێرەوە،کەبۆخۆت ئەو چاکەیەت تێدا نەبوو. کەیف خۆش مەبە هەروەك و یەکێك قسەیەکی ناڕەوات بەرامبەر دەکات پێت ناخۆشە واتە: بەرامبەر چاکەش پێت ناخۆش بێت،هەروەك وکوڕی(میعاد) جوانی ووتووە کە دەڵێ : احب مكارم الاخلاق جهد ى وا كره ان اعيب وان اعا با

واتە: کردەوەی ڕەوشت پاکم خۆش دەوێ وە هەوڵیشم بۆ داوە، وەزۆرم پێ ناخۆشە خەڵك بەندو باوم پێ وە بڵێ با بۆخۆ شیا ن نەنگ و بەد ناویان هەبێت

﴿ حەزرەتی لوقمان ئامۆژگاری کوڕەکەی دەکات ﴾

(لقمان يعـظ إبنه)

حەزرەتی (لوقمان عليه السلام) بەکوڕەکەی ووت: ئەی کوڕم خۆت لەهاوەڵی خـەراپ بپارێزە چونکە بەڕاسـتی وەك وشـیری تیـژو سـواو، تەماشـا کردنـی سەرسـامت دەکـاتو جێگـەی لێ دانـی ناشـیرینت دەکـات، وە کـوڕم بەچـاوی سـوکایەتی سـەیری ئەوکەسـانە مەکـە کـەجل وبـەرگیان کۆنـەو دڕاوە، چـونکە خـودای گـەورە تەماشـای دڵ و دەرونـی لـە خـودا تـرس دەکـات، وەبـەهۆی کردارێـشەوە پاداشـتی دەداتـەوە وەحـەزرەتی (عـەلی کـوڕی ابـی تالـبﷺ) فەرموویەتی: هەرکەسێك خۆی بە پێشەوای خەڵك دابنێ پێویستە لەپێشەوە تەربیەتی گیانی خۆی بکات لەپێش تەربیەتی کۆمەڵانی خەڵك وەپێو یستیشە لەپێشەوە تەربیەتی ڕەوشت و کرداری بکات لەپێش تەربیەتی ووتەو زوبانی.

﴿ شاهیدی گەواهی﴾

(شهادة)

جارێك(فەزلی کوڕی ڕەبیعﷺ) وەزیری خەلیفە (هاڕون ڕەشیدﷺ) لەلای داد پرسی دادپرسان(ئەبا یو سفﷺ) شاهیدیەك دەدات، بەڵام ئەبا یوسفی داد پـرس شـاهیدیەکەی لێـوەر نـاگرێ، خەلیفـە (هـاڕون ڕەشـیدﷺ) لۆمـەی ئـەبا یوسـفی داد پـرس دەکـاودەڵێ بۆچـی (فـەزلی کـوڕی ڕە بیعـﷺ) بەشـاهیدی وەرنەگرت نازانی وەزیری منە.؟

ئەبایوسـفی داد پـرس ووتـی: ئـەی خەلیفـە نـاتوانم وەزیرەکـەت بەشـاهید وەریگرم چونکە بۆ خۆم گوێم لێ بوو ڕۆژێك(فەزلی کوڕی ڕە بیعﷺ) بە تۆی دە ووت: من بەنـدەی تـۆم ئەگـەر ڕاست بکات بەنـدەی تـۆیێ ئەوا بەنـدە بەشـاهێد وەرنـا گـیرێ،وە دووبـارە ئەگـەر درۆ بکـات ئـەوە درۆزنـەو درۆزنـیش بەشـاهید وەرناگیرێ .

﴿ گیان ودەرونی ڕەوشتی دادا ﴾

(مؤدب نفسه)

پرسیاریان لە(عبدالله ی کوڕی مو قفع رضي الله عنه) کرد کێ شێوازو ئەدەبی فێرکردی ؟ لە وەڵامدا ووتی:گیانم ووتیان:چۆن گیانت ڕەوشتی فێرکردی بەبێ ڕەوشت فێرکارێک ؟ ووتی: چۆن هەرکاتێ کردەوەیەکم دەکرد کەجوان بوایە وەرم دەگرت، وە ئەگەر کردەوەکەشم ناڕەوا بوایە وازم لێ دەهێنا بەو جۆرە بەتەنها گیانم فێری شێوازو ڕەوشتی کردم.

﴿ چەند ئامۆژگاری یەکی پڕشەنگ دارو ڕووناک ﴾

(وصايا منيرة)

حەزرەتی (عەلی کوڕی ابی تالب رضي الله عنه) دەفەرموێ: ئامۆژگاریتان دەکەم بە(٥)پێنج شتی بچوك : ئەگەر لە بن باڵی حوشتری دا بنێن هێشتاکەمە.

یەکەم: هیواتان بەکەس نەبێ تەنها هەر لەخودا داوا بکەن.

دووەم: لە هیچ شتێك مە ترسێن تەنها لە تاوانەکانتان نە بێت.

سێهەم: شەرم مەکە لەوەی نای زانی کەپرسیاریان لێ کردی بڵێ نای زانم .

چوارەم: کە شتێکت نەزانی هەوڵ بدە فێری بە.

پێنجەم: بزانە ئارام گرتن لەباوەڕەوەیە، وەك و سەر وایە, بەلاشەوە هەرکاتێ سەرت بڕی لاشەکەش دەڕوا هەر بەو شێوەیە کەئارام نەما باوەڕیش نامێنێ .

﴿ قورئان و ڕێبازی پێغەمبەر (ﷺ) ﴾

(الكتاب والسنة)

(شێخ احمدی ڕوفاعی رضي الله عنه) دە فەرموێ: هەرکەسێك گوفتارو کرداروو، ڕەوشتەکانی لەهەمووکاتو سەردەمێکدا لەگەڵ قورئانوڕێبازی پێغەمبەر(ﷺ) کێشانەو بەرامبەریان پێ نەکا واتە: بەگوێرەی فەرموودەی ئەوان بەرێدا نەڕواو دڵی لەبیری تاوان وگێچەڵ نەپارێزێ ئەوە لەلای خۆمان بەپیاوی دانا نێین.

﴿ دەرمان وچارەسەری گیان ﴾

(دواء القلب)

حەزرەتی (ابراهیمی خەواس رضي الله عنه)دەفەرموێ: دەرمانوچارەسەری گیان (روح) پێنج شتە:

یەکەم: خوێندنی قورئان بەتێگەیشتنەوە .

دووەم : گەدەوزکی خاڵی.

سێهەم : شەو نوێژ

چوارەم: مل کەچی لە هەموو کاتێ بۆ خودا بەتایبەتی بەیانیا ن.

پێنجەم: دۆستایەتی پیاوچاکان .

﴿ئەو بەڕێزانە وتویانە﴾

(هؤلاء قالوا)

پرسیاریان لەزانای بەناوبانگ (شەعبی) کرد لەبارەی شتێکەوە لەوەڵامدا ووتی: نای زانم پێیان ووت:شەرم ناکەی دەڵێی نایزانم ووتی:بۆچی شەرم بکەم لەشتێك کەفریشتەکانی خودا شەرمیان نەکردوە کە وتوویانە ﴿لاعلم لنا الا ماعلمتنا﴾ البقرە /٣٢واتە:ئەی خودایە ئێمە ئەوشتانە نازانین تەنها ئەوانە نەبێ کە فێرت کردووین.

﴿ ترس وسامی عومەر رضي الله عنه ﴾

(مهابة عمر رضي الله عنه)

کابرایەکی قورەیشی بە حەزرەتی(عومەری کوڕی خەتاب رضي الله عنه) ی ووت: ئەی عومەر تۆزێك نەرمی لەگەڵ ماندا بەکار بهێنە بەڕاستی هەموو گیانمان پڕ بووە لە ترس و سامی تۆ حەزرەتی عومەریش رضي الله عنه فەرمووی: ئایا هیچ ستەمێکی منی تێدایە .؟

کابرا ووتی:نەخێر حەزرەتی عومەر رضي الله عنه فەرمووی: خودای گەورە ترس وسامم لەناو دڵتان زیاتر بکات .

﴿ باوەڕدار ﴾

(المؤمن)

(ئەحنەف رضي الله عنه) فەرموویەتی: باوەڕ داران لەنێوانی چوارشت دان:

١ – باوەڕدار ئێرەیی وحەسادەتی پێوە دەبەن.

٢– دوو ڕوەکان ڕقیان لێ یەتی و بەربەرەکانی لەگەڵ دەکەن.

٣– بێ بڕواکان جەنگی لەگەڵ بەرپا دەکەن.

٤– شەیتان ئاژاوەو گێچەڵی بۆ دەنێتەوە.

﴿ ڕاوێژ لەگەڵ ئەوانەدا مەکەن﴾

(لاتشاور هؤلاء)

(قەیسی کوڕی ساعدە) ئامۆژگاری کوڕەکەی دەکردو دەی ووت:

ئەی کوڕم: ڕاوێژ لەگەڵ مرۆڤی سەرقاڵ وخەریک بوودا مەکە، بائیشەکەشی زۆرباش و ڕێک‌و پێک بێت.

وەڕاوێژ بە مرۆڤی تووڕە مەکە، بائامۆژگاری کاری باشیش بێ.

وەڕاوێژ بەمرۆڤی غەمبار مەکە، بابە هۆش‌وبەتواناش بێت.

﴿ لە میرات وبۆماوەی دوور لەنەنگی﴾

(من موا رث السلا مة)

خودای گەورە پەیامی بۆ حەزرەتی (عیسا علیه السلام) نارد فەرمووی: هەرکاتێ بەتەنها بووی پارێزگاری گیانت بکە . وە هەرکاتێ لە ناو کۆمەڵانی خەڵکدا بووی پارێزگاری زوبانت بکە. وە ئەگەر لە سەر سفرەی نان خواردن دابووی پارێزگاری لە گەدەو زگت بکە. وەئەگەر لەڕێگاو بان دا بووی پارێزگاری لەچاوت بکە. بێگومان ئەو شتانە ئاسایشت پێ دەبەخشێ.

﴿هەرکەسێک خۆپارێز بێ خودا دەرگای خۆشی لێ دەکاتەوە﴾

(ومن يتق الله يجعل له مخرجا)

دەگێڕنەوە(سالمی کوڕی عەوف) کە برای (عبدالرحمنی کوڕی عەوف) بووبێ باوەڕان لەجەنگێکدا بەدیل دەیگرن، باوکیشی دەچێتەلای پێغەمبەر ﷺ سکاڵای کوڕەکەی لەلا دەکات پێغەمبەریش (ﷺ) پێی دەفەرموێ: ئەی عەوف لەخودا بترسێ و خۆپارێزبەو زۆر فەرموودەی:(لاحول ولاقوة الا

بـاالله العلـي العظـيم)بـەكار بهێنـە عـەوفیش بەفەرمانەكـەی پێغەمبـەرﷺدڵـی دامەزراوبـەردەوام ئـەو فـەرموودەی : دەوت هـەتا ڕۆژێك بێئاگاڵەماڵـەوە لەگـەڵ خێزانەكـەی دانیـشتبوون, لـەناكاو لـەدەرگا درا كـەدەرگایان كـردەوە سـەیریان كـرد واسـالمی كوڕیانەولـە دەسـتی بـێ باوەڕان ڕای كـردووەو لەوكاتـەی كـەبێ باوەڕان بێ ئاگاو سـەرقاڵ بـوون بـەكاری خۆیانـەوە,(١٠٠) سـەد سـەر حوشـتری بێ باوەڕەكانی بەپێشی خۆی دابوو هێنا بوو نیەوە بۆ ماڵەوە.

﴿ زیرەكی و ڕووكەش زانی﴾

(فراسة)

دەگێڕنـەوە كابرایـەك دەچـێتە لای(عوسمـا نـی كـوڕی عـەفانﷺ) كەلەگـەڵ ئافرەتێك دا داوێن پیسی كرد بوو حەزرەتی عوسمان ووتـی: چۆن یـەكێك دێتـە لای من كە نیشانەی داوێـن پیسی لـەناو چاویدا دیارە، كـابرا ووتـی: بۆ ئـەی عوسمان لە دوای پێغەمبەریش (ﷺ) پەیام دێت، حەزرەتی عوسمانﷺ ووتـی: نەخێر پەیام نایات بەلاَم ئەوە نیشانەی ز یرەكی موسڵمانە.

﴿ ڕەوشتی موسڵمانان﴾

(أخلاق المسلمين)

(عبدالله ی كوڕی مبارك ﷺ) دراوسـێیەكی گـاوری هـەبوو ویـستی خانوەكـەی بفرۆشێ پێیان ووت: نرخەكەی چەندە ؟

ئەویش ووتی: (٢٠٠٠)دووهەزار درهەمە، پێیان ووت: برام خانوەكەت تەنها هەزار درهەم دەهێنێ چۆن دەڵێی دووهـەزار ووتـی: ڕاسـت دەكـەن تـەنها هـەزار درهـەم دێنێ، بەلاَم هەزار درهەمیشم لەبەر چاكی دراوسـێیەكەم داناوە: (عبـدالله

ی کوڕی مبارەکیان ﷺ) ئاگادار کرد لەوبارەوە ئەویش بانگی گاورەکەی کردو پارەی خانوەکەی دایەو ووتی: مەی فرۆشە .!!

﴿ من لەسوپا نا ترسێم لە بەر زۆری دووژمن, بەلاّم لەوە دە ترسێم تاوان ونافەرمانی خودا بکەن ﴾

(أنالاأخشى على الجيش من عدوه وإنما أخشى على الجيش من ذنوبه)

(کسرای) پادشای نیشتمانی فارس کەناوی:(یەزد جرد) بوو دەستی بەسەر کۆمەلاّنی خەلّك دا گرتبوو دەی ویست هەموو موسڵمانان لەئاین پاش گەز بکاتەوە و بیان کات بەئاگرپەرست چونکە ئەوکاتە خۆیان خودایان نەدەناسی تەنها ئاگر نەبێت. وە دەتوانم بلّێم شتێکی شاراوەنیە هەموو زەبرو زەنگێك و چەوسانەوەیەك لەژێر پەردەی بیّ باوەڕیدا دەکرێت، چونکە بیّ گومان ئیسلام ڕێگەی دیکتاتۆری و خوێن ڕێژی و ستەمکاری نادات وەهەموو ئەوسەرۆك و فەرمان ڕەوایانەی کەزەبرو زەنگ بەسەر گەل‌ونەتەوە هەژارەکان بەکار دەهێنن، ئەوە شتێکی ڕاستە لە سەر ڕێبازو بەرنامەی خودا لایان داوە بۆیە دلّ سۆزی و مهرەبانیان لیّ بەدی ناکرێت تەنها بیر لە کورسی بەرزو پاروی چەورو زەبرو زەنگی زۆر دەکەنەوە دەیانەویّ بەوزەبرو زەنگەی خۆیان بسەپێنن لە نیشتمان دا ئینجا هەرکاتیّ جەورو ستەم لەنیشتمان دا زۆر بوو پێویستی سەرشانی دەولّەتی ئیسلام‌وموسڵمانەکانە بەگشتی هەولّ بدەن و تیّ بکۆشن بۆ نەهێشتنی ستەم و زەبروزەنگ وگەڕانەوەی خۆشی وئاسایش بۆ گەل ونیشتمان .

ئەوکاتەی کە کیسرای بیّ باوەڕوئاگرپەرست ئەوزەبروزەنگەی دەکێشا لەسەردەمی خەلیفەی موسڵمانان(عومەری کوڕی خەتاب ﷺ) بووحەزرەتی عومەر فەرمانێکی دەرکرد لەشاری مەدینەی پایتەختی موسڵمانان کیّ خۆی

فیـدا دەکـات بۆجـەنگ لەڕێگـەی بـەرز کردنـەوەی ووشـەی:(لاالـه الاالله)وە بـۆ نەهیشتنی کوفرو بـێ بـاوەڕی، لەگـەڵ دەرکردنـی فەرمانـدا لـەناو موسـڵمانانی خۆشەویستدا سێ هەزار (٣٠٠٠) موسڵمانی جەنگاوەر هاتە مەیدان حەزرەتی عومـەرﷺ ویـستی بۆخـۆی ببێتـە سـەرکردەی سـوپاو بڕوا بـۆ جـەنگ!. بـەڵام حەزرەتی(عەلی کوڕی ابی تالبﷺ) ناڕازی بوو ووتـی: نابێ تۆ بچیت بـەڵکو یـەکێك لەجێگـەی خـۆت دا بنێـرە تـۆ خەلیفـەی موسـڵمانانی نـابێ پایتـەختی موسڵمانان چوڵ بکرێ ئەوجا حەزرەتی عومـەرﷺ کەوتە ڕاوێژ تالەکۆتایی دا یـەکێك لـەو دەکەسـەی کەپێغەمبـەری خـودا بـەڵێنی بەهەشـتی پـێ دا بـوون هەڵبـژارد ئـەویش(سـعدی کـوڕی ئـەبی وە قـاسﷺ) بـوو لێپرسـراوی سـوپای درایە دەست خەریکی خۆ ئامادە کردن بوون لە مەدینـەی (مونەوەرە) وە بەرێ بکـەون بـۆ وڵاتـی فـارس، کە ئـەو کاتـە ئیمپراتۆریـەتی کسرا: ئێران وعێراقی داگرتبو کەبەڕاستی ئەو جەنگەش بەگەورە ترین جەنگ دادەنرا وەهیچ کـەس لەمـەوپێش نـەی توانیـوە بـەرەنگاری جـەنگێکێی واگـەورە ببێتـەوەو بـەرگری بکات،بـەڵام وائێـستا سـوپای ئیـسلام بـەبڕوای تـەواوەوە بـەرەو مەیـدانی جـەنگێکی واگـەورە دەڕوات،سـەرکردەی موسـڵمانان حـەزرەتی عومـەرﷺ لەپێـشوازی بـەرێ کردنیانـدا فـەرمووی: بـەناوی خـودای بەخـشندەومهرەبان لەسەر پیرۆزی پێغەمبەری خودا ئەی (سەعدی کوڕی ئەبی وەقاسﷺ) نەکـەی بـەفیڵو تەڵەکـەی بـێ بـاوەڕان هەڵنـەفریوێی بـێ گومـان تۆخـاڵی پێغەمبـەری خودای و هـاوەڵی ئەویشی هـەموو کۆمـەڵانی خەڵك گەورەو بچوکیان لـەخودی خودادا وەك و یەکە بەبێ جیاوازی،تەنها جیاوازیـان لـەژیان وخۆشیدایە بەهۆی یـادی خـوداوە دەگەنـە ئـەو شـتەی کـەخودا بڕیـاری داوە بۆیـان، ئـەی سـەعد ئامۆژگاری تۆو ئەو موسڵمانانەی لەگەڵ تۆ دان دەکەم خۆپارێزبن و یادی خودا بکەن, چونکە ئێمـە ئەگەر تـاوان و نافەرمانی بکـەین وەك ودوژمنمـان لێ دێت لـە تاوان وخەراپەدا وەبەژمارەی نەفەرو چەك و تفاق لەئێمـە زۆر تـرن و سـوپاکەمان

دەشکێ،ئەی سەعد من لەبەر زۆری دوژمن ناترسێم لەئێوە: بەڵام لەبەرئەوە دەترسێم تاوان و نافەرمانی خودابکەن؟! ئینجا بەپشتیوان و پیرۆزی خودا بۆبەرەنگاری و سەر کەوتن بڕۆن ئەی سەعد .

بەوشێوەیە سەعد لەگەڵ سوپای باوەڕدارو بەهێز کەوتەڕێ و دەشت وبیابانیان بڕی بۆشاری(قادسیە) وە قادسیەش لەخاکی عێراق دایە وکلیلی دەرگای فارس بوو, کاتێ هەواڵ گەیشتە (کسرا) کە لەمەدائن دادەنیشت پایتەختی ئیمپراتۆرییەتی فارسەکان بوو, وەلەناو فارسەکان دا هەرکەسێك لەسەر تەختی فەرمان ڕەواییدا دادەنیشت پێی دەوترا کسرا، هەروەك وچۆن لەناو ڕۆمەکاندا هەرکەسێك لە سەر تەختی فەرمان ڕەواییدا دادەنیشت ناودەبرا بە(قەیسەر):

لەولاوە پادشای فارس کسرا فەرمانێکی بۆ ڕۆستەم دەرکرد کەسەرکردەیەکی لیهات و بوو،وەجێگای لەدڵی خەڵکی فارس دا کردبۆوە کە سەرکردایەتی سوپا بگرێتە دەست و،نێرراوێکی نارد بۆلای سەعدی کوڕی وە قاس ووتی: ئەی سەعد:نێرراوێکمان بۆلا بنێرە بۆ ووت و وێژی ڕێك کەوتن، سەرکردەی موسڵمانیش چەند کەسێکی لەپیاوە ناودارەکانی موسڵمانان هەڵبژارد بۆ ووت و وێژی ڕێك کەوتن: ئەو موسڵمانانەش ئەوانە بوون(نەعمانی کوڕی مەقرون ﷺ) و (موغەیرەی کوڕی شەعبﷺ) و(عاصمی کوڕی عەمرﷺ) و (ئەشعەسی کوڕی قەیسﷺ) ئەو موسڵمانە خۆنەویست و بەجەرگانە ڕۆیشتن بۆ کۆشکی سپی کسرا، کەتاك وئێستاش مێژوو شتی وای بەخۆوە نەدیوە لە شێوەی هونەرو ئەندازیاری وفەرش و وەرتەی ڕاخراو, دوای دانیشتن، ووت وویێژ دەستی پێکردو کسرا ووتی: بۆچی هاتونە وڵاتەکەمان وچیتان دەوێ ؟ لە وەڵام دا ووتیان: ئەی کسرا ئێمە هاتوین بانگتان بکەین بۆ خودا بەیەك ناسی ؟ بەو ووتەیە کسرا تووڕە بوو دەمارەکانی گرژ بوو ووتی: ئەگەر وەڵامتان نەدەینەوە ؟ ووتیان: دەبێ سەرانە بدەن؟ بەو قسەیە کسرا

ئەوەندەی تریش تورە بوو ووتی: ئەگەر ئەویش نەکەین ووتیان: جەنگ دەکەین وشیرمان لە نێواندایە، لەدوای ئەو وتوو ویژە کسرا زۆر بەنامەردانە بە پاسەوانەکانی ووت: ئەوانە بەزەلیلی وملکەچییەوە دەریان بکەن ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە کەنێردراو ناکوژرێ دەنا هەموو تانم دەکوشت : پێی ووتن: کامەتان گەورە کەتانە ووتیان: بۆچی ووتی: بۆ ئەوەی کوڵێك گڵ بەسەر سەر هەڵگرێ ولەگەڵخۆی بیباتەوە ئەگەر هەڵی نەگرێ لێرە دەیکوژم (عاسمی کوڕی عەمرﷺ) بۆ ئەوەی ئەوکوڵە گڵە بۆخۆی هەڵبگرێ لەباتی هاوڕێکانی ووتی: من گەورە کەیانم,بەو جۆرە عاسم کوڵە گڵەکەی هەڵگرت و بەرەو سوپای موسڵمانان کەوتنەڕێ (سەعدی کوڕی ئەبی وە قاسﷺ) لێی پرسین ئەنجامی ووت و وێژ چی بوو .؟ عاسم هاتە وەڵام ووتی: من کلیلی کسرام هێناوە : لە دوای ئەوە سوپای فارس بە سەرکردەی (ڕۆستەم)ی هاتە مەیدانی جەنگ ڕۆستەم لەناو خێمەی مەیدانی جەنگدا لەپێش هەڵگیرسانی شەڕ نێراوێکی نارد بۆلای سەعد پێی ووت: پێی بڵێ پیاوێکی بەهۆش و زیرەکم بۆ بنێرێ چەند ووت و وێژێکی لەگەڵ دەکەین، بەوشێوەیە ووت و وێژی ڕێك کەوتن لەپادشای وڵاتەوە بۆ سەرکردەی سوپا دابەزی، لە (کسراوە) بۆ (ڕۆستەم) (سەعدی کوڕی ئەبی وەقاسﷺ)یش موسڵمانێکی لێهاتوی بەناوی (ڕەبعی کوڕی عامرﷺ) نارد، نێردراو گەیشتە لای خەیمەی سەرکردەی گشتی سوپای فارس، ئەوەی لەناو خەیمەکەدا دیتی لەژیانیدا چاوی بەشتی وانەکەوتووە فەرشی بەنرخ وقەنەفەی ڕازاوەو تەختی ڕەنگاو ڕەنگ بە کورتی هەرچی بتەوێ لەشتی بە نرخ تێیدا هەبوو بەهەر جۆرێك بوو موسڵمانی چاونەترس بەخۆی و ڕمەکەیەوە لەبەرامبەری ڕۆستەم دانیشت،ڕۆستەم لێی پرسی چۆن بوو ئێوە هاتن بۆ ئێرە, وە لەبەرچی ؟ (ڕەبیع) ووتی: خودای گەورە ئێمەی ناردووە ئەوەی کەخودا ئارەزوی لێ بێ لەبەندایەتی بەندەکان بیان گێڕینەوە بۆ بەندایەتی خودای گەورەومەرەبان، وەلەستەمی ڕێچکە دروست کراوەکاندا بیان

گێڕینەوە بۆ ڕاستە ڕێگای دادگەری ئیسلام، وەلە تەنگەبەری ئەودوونیایە بیان گێڕینەوە بۆ فراوانی ئەو دونیاو دوونیای دواڕۆژ بەوجۆرە ڕۆستەم سودی لەووتەکانی (ڕەبیع) نەدیت نامەیەکی نوسی دایە دەستی (ڕەبیعی)کەبیبات بۆلای سەعدی سەرکردەی گشتی سوپای ئیسلام، داوای لێ کرد ئەو نێردراوە زۆر توندو تیژو داخ لە دڵە، نێردراوێکی نرم بۆ بنێرە ووت وێژی لە گەڵ دا بکەم ئەوجارە سەعد (موغەیرەی کوڕی شعبە) ی نارد کەبەڕاستی پیاوێکی ناودارو داناو لێزان بوو لەگەڵ ڕۆستەم دانیشتن بۆ ووت وێژ،ڕۆستەم ووتی: هۆی چییە ئێوە هاتونە ئێرە .؟ لەوەلآمدا ووتی: بۆ ئەوە هاتوین لە تاریکی کوفرو نەزانی دەرتان بهێنین بۆ ڕووناکی وخودا بەیەك ناسی (لاالە إلاالله) ڕۆستەم ووتی: ئەگەر وانەکەین.؟ موغەیرە ووتی: دەبێ سەرانە بدەن،دووبارە ڕوستەم ووتی: ئەی ئەگەر ئەویش نەکەین موغەیرە ووتی: شیرمان لەسەر ئەستۆ تانە ڕۆستەم هاتە قسەو ووتی: بێ گومان ئێمە سوپامان زۆرە، لەبەرامبەری ئێوە وەك و مێش وە هاین هەروەكو دەڵێن: ووتویانە هەرکەسێك بمان گەیەنێتە هەنگوینی دەبێ دوودرهەمی دەدەینێ بەلآم کاتێ گەیشتنە هەنگوین دەڵێن: هەرکەسێ لەهەنگوینمان ڕزگار بکات چوار درهەمی دەدەینێ!.

ئێستاش تۆ بڕۆ بۆلای هاوەڵەکانت پێیان بڵێ ڕۆستەم ووتویەتی : ئەگەر واز نەهێنن و شەڕمان لەگەڵ هەڵگیرسێنن هەموویان لەخاکی قادسیە گۆڕەکەم ئەوەش کۆتایی ووت و وێژی ئاشتی بوو لەنێوان موسڵمانان وبێ باوەڕاندا، ئەمجار موسڵمانان خۆیان ئامادە کرد بۆمەیدانی جەنگ ژمارەی سوپای موسڵمانان(٣٠٠٠) سێ هەزار سەربازی جەنگاوەر بوو، وە ژمارەی سوپای بێ باوەڕ(١٢٠٠٠٠) سەدو بیست هەزار سەربازی جەنگاوەربوو(٣٣) سی و سێ فیلیان پێ بوو بۆ شەڕو جەنگ : هەردوو سوپا ئامادەی جەنگ بوون (سەعدی کوڕی وە قاس رضي الله عنه) فەرمانی بەبانگدەری سوپادا کەلە هەموو پارچەکانی(کتائب) سوپا بانگ بدرێ بەوجۆرە ئەو ڕۆژە لەناو هەموو سوپای

جەنگاوەران بانگیان داو نوێژی بەجەماعە تیان کرد وە هێشتا خۆر (ڕۆژ) بە تەواوی بەدەر نەکەوتبوو بەهەشت وەك و خانەوادەیەکی سەوزو جوان ئامادەیی خۆی پیشان دەدا دەرگای کراوەی خۆی خستبوە سەرپشت بۆ موسڵمانە شەهیدو هەرگیز نەمردووەکان، ئەو بە هەشتەی کەجۆگە ئاوی سازگار بەناو باخەکانیدا تێ دەپەڕێ، لەجێگەیەکی خۆش و ڕازاوە لەلای پادشایەکی بە تواناو بەدەسەڵات.

وە لەو لاشەوە دۆزەخ دەرگای بەدبەختی و ئاوارەیی خستبوە سەر پشت بۆ بێ باوەڕو ستەم کارەکان جەنگ لە نێوان موسڵمانان و بێ باوەڕاندا بەرپابوو لەبەر ئەوەی موسڵمانەکان تەنها حوشتریان پێ بوو شپرزە بوون، چونکە حوشتر کەچاوی بەفیل کەوت ڕادەکات، لەوکاتەدا (قەعقاعی کوڕی عەمری تەمیمی ﷺ) ووتی: بۆ ئەوەی حوشترەکانمان بەسەر فیلەکاندا سەرکەوێ تاك تیك بەکار بهێنین، پەچەو ڕووپۆش بەسەر دەم وچاوی حوشترەکاندا بدەین بۆ ئەوەی فیلەکان وا بزانن ئەوە جنۆکەن و بەسەریان دا سەرکەوین, لە دوای ئەوەی کەڕوو پۆشیان بەست بە فەرمانی خودای گەورە فیلەکان ڕایان کردو توانای مانەوەیان نەما, بەوجۆرە سێ ڕۆژ جەنگ بەردەوام بوو لەکاتی خۆر ئاوا بوونی ڕۆژی سێهەم : یەکێك لەموسڵمانان بەفیداکاریو چاونەترسی بەناوی (هلالی کوڕی عەلقەمە ﷺ) وەك و بروسکە خۆی گەیاندە خەیمەکەی ڕوستەم و شێرانە شیرێکی لەڕۆستەم داو کوشتیو بەرەو دۆزەخ ڕەوانی کردو دەنگی (الله اکبر) بەرز بۆوەو(الله اکبر) وائەمرۆ دوژمنی خودا ڕوستەمم کوشت و بەدۆزەخم سپارد کاتێ دەنگ وباسی کوشتنی ڕۆستەم لە ناو سوپای بێ باوەڕ بلاّو بۆوە، ورەیان بەرداو کۆسیان کەوت و هێزیان نەما بەرەو دواوە گەڕانەوە موسڵمانەکانیش بەدوایان کە وتن و سواری ملیان دەبوون وشیریان لێ دەدان، بەو شێوەیە فەرمانی خودای گەورە سەرکەوتن وپیرۆزی بووبەبەشی شوێن کەوتوانی پێغەمبەری خودا (ﷺ) سوپای ئیسلام سوپای پێغەمبەری

خودا،سوپای قورئانی پیرۆز سەرکەوت وپشتی بێ بڕوایانیان بەچۆکدا هێنا, جەنگ هەربەردەوامە بە سەرکەوتوویی موسڵمانەکان بە سەر کافری بێ باوەڕەکاندا بائەو جەنگە بەسەرکەوتویی موسڵمانان نەختێ بەجێ بهێڵین سەرێك لەخەلیفەی موسڵمانان حەزرەتی عومەرﷺبدەین، حەزرەتی عومەر بەر دەوام لە بەر خودا دەپاڕایەوە کەسوپای ئیسلام بەسەر کوفردا سەربخات نوسەران ومێژو نوسان دەڵێن: لەماوەی جەنگ دا حەزرەتی عومەرﷺ خەولەچاوانی نەکەوتووە بەشەو ڕۆژ زۆربەی کاتەکان دەڕۆیشتە دەرەوەی شاری مەدینە یان لەسەر ڕێگاکانی شار داد ە نیشت و چاوە ڕوانی دەکرد کەی نێردراوێك لەمەیدانی جەنگەوە بێت و هەواڵی مسڵمانەکانی پێ بێت خەلیفەی موسڵمانان هەردووچاوەکانی لەبەر بێ خەوی سورو ئەستور هەڵگەڕابوون هەر بەو جۆرە حەزرەتی عومەرﷺ چاوەڕوانی ڕێگای دەکرد هەتا ڕۆژێك چاوی بە سوارێك کەوت دەهاتە شاری مەدینە، خەلیفەی موسڵمانان پرسیاری لێ کرد ئەی برام بارو دۆخی موسڵمانان چۆنە ولەچی دان .؟ کابرا نەی زانی ئەوە سەرکردەی موسڵمانانەو عومەری کوڕی خەتابە وەڵامی دایەوە ووتی: مزگێنی بێ ئەی برای موسڵمان کەبەڕاستی سەر کەوتون و سوپای گەورەی فارسیان بەچۆك هێناوە کابرای نێردراویش زۆر بەتاڵوکە بوو بگاتە شوێنی سەرکردە لەخانوی خەلافەتی دا بۆیە حەزرەتی عومەری بەجێ هێشت، حەزرەتی عومەریش ﷺلە دوای کابراوە کەوتەڕێ, کابرای نێردراو هەردەڕۆیشت وپرسیاری دەکرد،تاگەیشتە کۆمەڵێك لەموسڵمانان ڕایان گرت و ووتیان: وا سەر کردەی موسڵمانان لەدواتەوەیە کابرا کە سەیری کرد ئەو پیاوەی کەلەڕێگا توشی هاتووە حەزرەتی عومەر بووە کابرازۆربەشەرمەزارییەوە لە ولآخەکەی دابەزی و داوای لێ بووردنی کرد بەڵام حەزرەتی عومەرﷺ دڵی کابرای دایەوە ووتی: هیچ شتێك نەبووەو پێویست بەخەجاڵەتی ناکات . بەس پێم بڵێ بارودۆخی موسڵمانەکان لەچی دایە .؟ کابرا ووتی: مزگێنی بێ

دۆستی باوەڕداران

موسـڵمانەکان سـەرکەوتوون و ئـەوەش نامەیەکـە لەمەیـدانی جەنگـەوە بـۆم هێناوی.

حـەزرەتی عومـەر ﷺ نامەکـەی وەرگرت وکردیانـەوە نوسـرا بـوو لـە (سـەعدی کوڕی ئەبی وەقاسەوە ﷺ)بۆ سەرکردەی گشتی هێزە چەك دارەکانی موسڵمانان لەمەیـدانی جـەنگی فارسـەکانەوە بـۆ سـەرکردەی موسڵمانان (عومـەڕی کـوری خەتاب ﷺ)مزگێنی بـێ بەیارمـەتی خـودا سواری پشتی دووژمنانمـان بووین و شیرمان لێ بەکارهێنان و بەسـەر یاندا سەرکەوتین و ورەی سوپاکەمان بەڕاستی بـەرزە بـەڕۆژ وەك وشـێری بڕنـدە لەمەیـدان دا دەجـەنگن وە کەشـەویش دێـت لەبەریادی خوداو قورئـان خوێنـدن دەنگ وئاوازیـان وەك وناڵـەی مێش هـەنگوین وایـە: وە ئـەی سـەرکردەی موسـڵمانان چـەند موسـڵمانێکمان لێ شـەهید بـوون پێش ئێمە کەوتن بۆ خزمـەت خودای گـەورە ئێمـەش داوامـان لـەخودای گـەورە ئەوەیە بەپایەی ئەوشەهیدانە بگەین وە هەموو موسڵمانە جەنگاوەرەکان ئاواتی شـەهیدیان هەیـە لـەپێناوی ڕزگاری ڕێگـەی خـودادا کـاتێ حـەزرەتی عومـەر ﷺ لەخوێندنـەوەی نامەکـە بـۆوە سـەری کڕنۆشـی بۆخـودا دانەوانـدو سوپاسـی خـودای گـەورەی کـردو دەسـتی کـرد بـەگریان ووتیـان: ئـەی سـەرکردەی موسڵمانان تۆلە ڕۆژی سەرکەوتندا دەگریەی ؟!حەزرەتی عومـەر ﷺ فـەرمووی : (اخشى أن تفتح عليكم الدنيا فينكر بعضكم بعضا وينكركم اهل السماء عند ذلك)

واتە:من لەوە دەترسێم کەئێوە هـەموو جیهان بەفـەڕو پیرۆزی بە سەر تاندا بڕژێ و دەرگای تەواوتان لەڕودا بکرێتەوەو ئاواڵە ببێتەوەو بیهێننە ژێر ڕکێفی ئیـسلامەوە :بـەڵام هەنـدێك لـە ئێـوە واتـە: مرۆڤـەکان مـل ملانـێ ولاقرتێـی هەندێکتان بکەن و ئەو کاتە دانیشتوانی ئاسمانیش مل ملانـێ و لا قرتێـی ئێوە بکەن ولەبیرتان بەرنەوە.

ڕوداوی جەنگی قادسیە لەمانگی شەوالی ساڵی چواردەی کۆچی بوو سوپای

دۆستی باوەڕداران

ئیسلام ماوەیەك پشووی دا بۆ ئەوەی ئامادەیی خۆی دەربڕی، بۆجەنگێکی بەهێزترو ناخۆش تر لە گەڵ فارسەکاندا ئەویش جەنگی تێ پەڕینی سوپای ئیسلامە لە سەر دەریای(دجلە)، لە دوای پشودان کەکاتی ئەوە هات لە دەریای دجلەوە تێ بپەڕن بەرەو کۆشکی کسرا لە مەدائن، (سەعدی کوڕی ئەبی وە قاس‌ﷺ) ووتی: ئێوە موسڵمانەکان بیری چتان هەیە, بێ گومان ئەگەر کیسرا لە کۆشکی پادشایەتی خۆیدا بمێنێتەوە مانای وایە ئێمە هیچمان نەکردوەو هەموو کاتێ ئامادەیە بۆ شەڕێکی تر لە گەڵماندا، ئینجا ئێوە چۆن دەتانەوێ لە دەریای (دجلە)وە بپەڕینەوە بۆ ئەو مەبەستە ؟ سەرکردەی گشتی هێزە چەك دارەکـان (سـە عـدی کـوڕی ئـەبی وە قـاس‌ﷺ) کـۆ بـوو نەوەیـەکی لەگـەڵ لێپرسـراوانی سـوپادا کـرد لـە ناو،نـاو دارو گـەورە پیـاوانی سـوپادا (عـاسمی کوڕی عەمری تەمیمی‌ﷺ) ووتی: من بەخۆم وئە سپەکەمەوە دەپەڕمەوە کاتێ موسڵمانان منیان دیت پەڕیمەوە بائەوانیش لە دەریابدەن و بپەڕنەوە بەوجۆرە عاسم دەستەیەکی پێك هێنا ناوی لێنا دەستەی ترس وسام (کتیبە الاهوا ل) وە یەکەم دەستە بوو لە مێژووی سوپا دا کەلەدەریا پەڕینەوە, پێش پەڕینەوە عاسـم لـە سـەر لێـواری دەریـا ڕاوەسـتاو ووتـی: بە نـاوی خـودای بەخـشندەو مەرەبان هیواو ئاواتمان لەسەرخودایە, ئەوەی ووتو: لـە دەریـای دا بەفـەرمانی خودا قاچی ولاغەکەشیان تەڕنەبوو پەڕینـەوە (٦٠) شەسـت موسـڵمانی ئـازاو چاونەترسـیش لـەدوای ئـەو بـەخۆیان‌و ئەسـپەکانیانەوە پەڕینـەوە (قـەعقاعی کوڕی عەمریش‌ﷺ) سوار چاکی مغاویر ووتی: ئەی بۆ ئێمە ڕاوەستاوین باوەك ئـەوان خۆمـان لـە دەریـا بـدەین قـەعقاع لـە دەریـای داو لـەدوای ئـەویش (٦٠٠)شەش سەد جەنگاوەری سوار چاك لەگەڵیدا پەڕینەوە, ئینجا لە دوای ئەوانیش هەموو سوپا هەرچی کەما بوو لە دەریای (دجلە)یان داوپەڕینەوە، وە مێژوو نوسەکان سوێند بەخودای گەورە دەخۆن یەکێك لەو سوپایە لە دەریا نقوم نەبوو نەخنکا هەموویان بەخۆشی پەڕینەوە،وەسوپای فارسیش لەلایەکی

دەریـاوە ڕاوەسـتابوون‌و نـەیان دەتـوانی جووڵـە بکـەن کەچـاویان بەوسـوپایە دەکـەوت لەودەریایـە دەپەڕینـەوە ترسـێکی زۆر یـان لێ نیـشت وبـەرەو دوا بەڕاکردن هـەڵاتن‌و دەیـان ووت: ئەوانە ئینسان نین لە گێتی جنۆکەن :(عالم الجن): دەناچۆن دەتـوانن ئـاوا لـە دەریا بپەڕنەوە،بەبێ‌بەلەمو کەشـتی, وەکـاتێ کسرا بۆی دەرکەوت سوپای ئیسلام نزیك بۆتەوەوبەرەو ڕوویان دێت وچاوەڕێی مەرگ‌ونەمان نـەمان دەکـەن ڕایـان کـردو نیشتمانی مـەدائینیان بـەجێ هێشت لەدوای ئەوە سەرکردەی موسڵمانان(سەعدی کوڕی ئەبی وە قاس‌ﷺ) بەپێی پێ خواسی‌ومەندیلی سەری، بە دەستێك ڕمی پـێ بوو بەدە ستێکیش ڕ یشی گرتبـوو ڕۆیـشتە نـاو کۆشـکی سـپیەوە کـەتاك‌و ئێـستا شـتی وەهـا نەدیتراوە،بەرزییەکەی سەدو پەنجا مەتر بوو هەمووی بە فەرشی جوان‌و نایاب فەرش دار کرا بوو قاچ بە تـەواوی لەناو فـەرشەکاند بزردەبوو هەرچی خۆشـی جیـهان هـەبوو لەوشوێنە دا بەدی دەکراوبەرچاوت دەکەوت .(سەعدی کوڕی ئـەبی وە قـاس‌ﷺ) دەگـەڕاو ئەوئایەتـەی دەخوێنـدەوە کـەخودای گـەورە دە فەرموێ:

﴿الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُواْ أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ﴾ ابراهیم/٤٥.

واتـە: ئایـا ئێـوە نـەبوون سـوێندتان دەخـوارد هـەرگیز لەوسـەرزەوییە نـاڕۆن ونـامرن و بـەجێی نـاهێڵن‌و هـەتا هەتایـە دونیـای ئێـوە نابڕێتـەوە ئـەی ئێـوە لەشوێنی ئەوئادە میزادە پێشوانەدا نەنیشتبوون کە ستەمیان لەخۆیان کردبوو وەبۆ ئێوەم باس کردووە کەچۆن کردماننە پەندی ڕۆژگار کەچی ئێوەش پەندو ئامۆژگاریتـان لێ وەرنەگرتووە وە بەو جـۆرە سـەعد لـەناو کۆشـکەکەدا دەگـەڕاو بەرمبەکـەی لـە فەرشـە نایابـەکانی دەداو ئـەو ئایەتـەی دەخوێنـدەوە کەخودا دە فەرموێ:

﴿كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ* وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ* وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ* كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَـا قَوْمـاً آخَـرِينَ* فَمَـا بَكَـتْ عَلَـيْهِمُ الـسَّمَاء وَالْـأَرْضُ وَمَـا كَـانُوا

مُنظَرِينَ﴾الدخان/٢٥ - ٢٩

واتە: چەندەها باخی جوان وسەرچاوەی ئاوی ڕوونـاك وجێگەو شوێنی بەرزو خۆش وئەوشتانەی کەهۆی ڕابواردنی ئادەمیزادن لە ناو ئەو لەزەت وخۆشیانەدا دەژیان کەچی بەجێیان هێشت وئەوهەموو سەروەت و سامانەیان لەدوا بەجێ ماو ئێمەش بەمیرات دامانە نەتەوەیەکی کە،وەهەرگیز ئاسمان وزەویش بۆیان نەگریان و ماوەیان نەدان هەتا کاتێکی تر کە تێی دانەمێنن وە لەناو کۆشکی فەرمان ڕەوایی کسرادا جێگەی تایبەتی ئاگر هەبوو، لەباتی خودای گەورە کڕنۆشیان بۆدەبرد یەکەم شت کەسەرۆکی سوپای ئیسلام فەرمانی پێ دا لە و شوێنەدا بانگدەری بانگی خودا بوون کە بۆ یەکەم جار لەژیانی ئادەمیزاددا بانگی تێدا بدرێت بانگدەر ڕاوەستاو دەنگی(الله اكبر) دونیای دەهێنایە جۆش کە گە شتە ووشەی (اشهد ان لااله الاالله) ئاگری ئاگر پەرستان بەهێزی برایەتی و خودا پەرستی نەماو کوژایەوە لە دوای نوێژ کردن کەل وپەلی دەست کەوتی شەڕیان کۆ کردەوە . لە دوای دا(سەعدی کوڕی ئەبی وە قاسﷺ) بەشی جەنگاوەرەکانی بەسەریاندا دابەش کرد ئەو بەشەی کەما بۆوەش بۆ خەزینەی موسڵمانان ڕەوان کرا لەگەڵ بازنەو باز بەندی کیسرا بۆلای حەزرەتی عومەرﷺ کاتێ حەزرەتی عومەر ﷺوەری گرت سەیری حەزرەتی(عەلی کوڕی ئەبی تالبﷺ) ی کردو ووتی: بێ گومان ئەونەتەوەی ئەوەی کردووە زۆر دە ست پاك وئەمینە حەزرەتی عەلی وەڵامی دایەوە ووتی: ئەی سەرکردەی موسڵمانان تۆ پارێزگارو دەست پاکی بۆیە ژێر دەستەکانیشت پارێزگارو دەست پاکن، وە ئەگەر تۆش خراپ وناپاك بووبایە ئەوا گەل و ژێر دەستەکانیشت خەراپ وناپاك دە بوون، ئینجا لە دوای ئەوەی کەبت خانەی ئاگر پەرستانی کسرا لەوڵات دا نەما دانیشتوانی عێراق و ئێران پۆل پۆل دەهاتنە ناو کەمەندی دینی سەربەرزی ئیسلامو دەبونە براوخۆشەویستی یەکتری وە (ا ن شاء الله) ئێمەی چەواشەو دەست بەسەر بەیارمەتی خودای

گەورەو تێکۆشانی موسڵمانە لەخودا ترسەکان بەدڵسۆزیو خۆشەویستی یەکتری دەگەڕێنەوە ناو کەمەندی دینی سەربەرزی ئیسلامو سەربەرزو سەر فیراز دەبین و ڕیچکەی خوارو هەڵدێرو دروست کراوەکانی بێ باوەڕی واز لێ دێنین و خۆشی وئاسایشمان بۆ دەگەڕێتەوە بە بەختەوەری یەکتری خۆش نودو خۆشحاڵ دەبین.

﴿ گیانی ئاوەدان بەخۆشە ویستی خودا ﴾

(قلوب عامرة بالحب الإلهي)

دەگێڕنەوە (یەحیای کوڕی بەستام ﷺ) وتوویەتی ڕۆژێک لەگەڵ چەند کەسێک لە دۆستەکانم چووین بۆلای (عەفیرە) خاتونی خوداپەرستی چاوکوێر ئەو ئافرەتە بە یادی خوداو خۆپاریزی زۆر خۆی هیلاک دەکرد وە لە ترسی خودا بەردەوام دەگریا هەتا چاوەکانی کوێرونابینا بوون یەکێك لە دۆستەکانم بەپیاوێکی تەنیشتی خۆی ووت:بێ گومان کوێری شتێکی ناخۆشە بەتایبەتی بۆکەسێك کەلەپێشدا بینا بووە (عەفیرە) گوێی لە ووتەی ئەوپیاوە بوو ووتی: ئەی بەندەی خودا کوێری دڵ واتە: خودا نەناسی زۆر گەورە ترو خەراپترە لە کوێری چاو, بێ گومان، من ئارەزوم دەکرد خودای گەورە جەوهەری خۆشەویستی خۆی پێ ببەخشیمایە:
ئەوکاتە بەپەرۆشەوە نەبووم هەرچی گیانم هەیە لێی وەربگرتبامایەوە.

﴿ڕەفتارو نەریتی پێشوەکان پێشە نگی چاکی ئێمە بوون. بە تێپەربوونی چە رخی ڕۆژگار﴾

(أخلاقهم قد وة صا لحة عـلى مر العصوروالأجيال)

أقسمتُ يا نـفس لتنزلنه إن أجلب النـاس وشدوا الرنـة ما لي أراك تـكرهن الجنة قـد طا لـما قـد كنت مطمئنة هل ا نت الا نطفة في شنة ؟

واتە:سوێند بە خودا دەخۆم ئەی نـەفس بەڕاستی تۆ دادەبەزی کاتێ خەڵك کۆ بوونەوە بۆ ڕۆیشتن بۆ مەیدانی جەنگ خـۆیان ئامادە کردو بەچریکەی بەرز هاواریان کرد بۆچی من تۆ دەبینم لەو کاتـەدا لـە بەهەشت بێزاری بەمەرجێك کاتی زۆری ژیانت بەخۆشی بەڕێ کردووە، وە ئایا تۆپارچەو نوتفەیەك نەبوی ئێستابوویە ئەوئینسانەو هێرشت بردە سەردوژمن و پەرتەوازەت پێکردن.

بەڵێ ئەو سرودە بەتینە بوو بەهەموو هەست و سۆزێکەوە کۆتایی بەژیانی دۆستی پایەبەرز(عبدالله ی کوڕی ڕەواحە) هێنا: وەکۆتایی دواین بەش لەبە شەکانی خووڕەوشتی کاروانی ئازایەتی و چاپوکی و هونەری پڕ لە سەروەری و شکۆمەندی بەنوری خۆپارێزیو خودا پەرستیەوە بەرێ کرد، ئەو ڕۆژەی کە نوری سەرداری عالەم لـە مەکـە دەرکەوت (عبدالله کـوڕی ڕەواحـە) کەڵـە شاعیرێکی بەرز بوو لەناو شاعیرانی مەدینەدا، وەسەرکردەو سەردارێکی بەناوو شۆرەت بوو لەناو سەرکردە کانی هۆزی خەزرەج دا،کاتێ بانگەوازی ڕێ نمونی ڕاستی پێ گەیشت خودا دڵ و دەرونی ڕووناك کردەوە بۆ وەرگرتنی ئاینی ئیسلام، وە دەم و زوبانی بەتەواوی ڕام کرد بوو، تەنها بۆ خودا پەرەستی و ڕەزامەندی خوداو پێغەمبەرە ناوازەکەی.

(عبدالله ی کوڕی ڕەواحە) بەهۆی زانستو زانیارییەکەیو شعرە تەڕو پاراوە کانی بەشێوەیەکی زۆر بەرزو بەرێز بەرگری لە پێغەمبەرو لە ئاینەکەی

دەکرد وەخودا دەربارەی ئەو کەڵە شاعیرەو د ووهاوڕێ بەڕێزەکەی کە(حسا نی کوڕی سابت ﷺ) و(کەعبی کوڕی مالكﷺ) بوو، ئایەتی نارده خوارو تایبەت مەندی ئەوانی خستە ڕوو کە هەتا دوونیا هەیە لە پێشەنگی کاروان دا ناویان دیارەو دەبیستریێ. وەك و خودا دەفەرمویێ: ﴿وَالشُّعَرَاء يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ* أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ* وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ* إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيراً وَانتَصَرُوا مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ﴾الشعراء/٢٢٤-٢٢٧.

واتە:شاعیرەكان بەتەنها بێ باوەڕو لەڕێ لادراوەكان بە شوێنیان دەكەون ئەی نازانی شاعیران بەهەموو دوڵ و شیوێك دا دەڕۆن و زیادە ڕەوی دەكەن و لە هەموو گۆماوێك دا مەلە دەكەن . وەشتێك دەڵێن: بەلاّم عەمەلی پێ ناكەن بەتەنها شاعیرە باوەڕ دارەكانن لە سەر ڕێبازی چاكەن و سیفەتی بەرزیان هەیە كە باوەڕی تەواو یان بەخودا هەیە و كردەوەی چاكە دەكەن و زیكرو یادی خوداش زۆر دەكەن باسی بەخەراپە ناكەن و تەنها یادی خوداو هاندانی خەڵكی لەسەر چاكە كردن دەكەن، وە باسی كەس بەخەراپە ناكەن تەنها ئەوانە نەبێ كە لەپێشەوە باسی ئەوانیان بەخەراپە كردووە، وە بەڕاستی ئەو شاعیرانەش بەرگریان كرد لە ئیسلام و لە پێغەمبەرە (ﷺ) كەی لەكاتی جەنگی بێ باوەڕاندا، ئایا هیچ شتێ لە وە گەورە ترو بە نرخ تر هەیە كە خودا لە بەرامبەریدا قورئان دا بەزێنیێ و وەسفی ئینسان بكات و، ئەو باسەش لە هەموو كەلەبەری جیهان بەشەو بەڕۆژ هەتادونیا هەیە باس بكرێ و لە یاد نەچێتەوە،(عبدالله ی كوڕی ڕەواحەﷺ) ئامادەی پەیمانی عەقەبە بووە كە چاكترین پەیمان بووە وە یەكێك بووە لەو زاناو سەرۆكانەی كە پێغەمبەر(ﷺ) كردونیە پێشڕەو بە سەر گەلەكەیاندا بەڕاستی ئەوەش چاكترین فەرمان دەرو باشترین سەركردە بوو هەر لەو كاتەوە كە عبدالله ی گەنجی هۆزی خەزرەج باوەڕی هێنا بەخوداو ڕێبازی پێغەمبەر(ﷺ)) ی گرتەبەر ئارەزوی وا بوو كە هەموو ئاواتی ژیانی لە فەرمانی خودا بباتە سەر، بۆیە بەڕاستی هەموو تەمەنی ژیانی بردە سەر بە

جیهادو پەرستن و ڕۆژوگرتن. بەڕۆژ بەڕۆژو دەبوو بەشەو شەو نوێژی دەکرد (ئەبوودەرداﷺ)دەگێڕێتەوە دەفەرموێ: جارێکیان لە کۆچ و گەڕانێك دا لەگەڵ پێغەمبەری خوداداﷺ لەڕۆژێکی گەرمای زۆر بەتیندا کە لەبەر هێزی گەرما ئینسان دەستی بە سەریەوە دەگرت، کەس توانای ڕۆژو گرتنی نەبوو تەنها پێغەمبەرﷺ) و (عبداللە ی کوڕی ڕە واحەﷺ) نەبێ بەڕۆژو بوون، وە عبداللە لە گەڵ پێغەمبەری خوداﷺ ئامادەی جەنگەکانی بەدرو، ئوحودو، خەندەق و، حودەیبیە، بووە کە ئەوەش بەڕاستی گەورەترین ڕۆژو بەڕێزترین جێگایە، وە لە ساڵی هەشتەمی کۆچیدا پێغەمبەرﷺ، سێ هەزار جەنگاوەری بۆ وڵاتی شام بەڕێ کرد بۆ بەربەرەکانی دەوڵەتی ڕۆم بۆ ئەو مەبەستە (زەیدی کوڕی حارسەیﷺ) کرده سەر لە شکری سوپا وە فەرمووی: ئەگەر زەید پێکا یان شهید بوو ئەوا سەرکردەی سوپا (جەعفەری کوڕی ئەبی تالبﷺ) دەبێ ئەگەر ئەویش پێکرا یان شهیدبوو، ئەوا سەرکردەی سوپا (عبداللە ی کوڕی ڕە واحەﷺ) دەبێ، ئەگەر ئەویش پێکرا یان شهید بوو با ئەو کاتە موسڵمانان یەکێك بکەن بەسەرکردەی سوپا، کاتێ جەنگاوەران ئامادەی ڕۆیشتن بوون ویستیان نیشتمان بەجێ بهێڵن:خەڵکەکە خودا حافیزیان لەسەربازو سەرکردەکانی سوپا یان دەکرد کە پێغەمبەرﷺ) کردبوونی بەسەرکردە، کاتێ خودا حافیزیان لە عبداللە کرد سەیریان کرد دەگریا پێ یان ووت: ئەی عبداللە چی بووە دەگریەی؟، ئەویش فەرمووی: سوێند بەخودا بۆ خۆ شەویستی دونیا ناگریەم، بەڵام .گوێم لە پێغەمبەرﷺ) بوو ئەو ئایەتەی خو ێندەوە کە باسی ئاگری دۆزەخ دەکات دەفەرموێ :﴿ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ مريم/٧٢.

واتە: سوێند بەخودا هەموو کەسێك دەبێ بچێتە ناو ئەو ئاگرەوە ئەوەش کارێکەو خودا بڕیاری لە سەرداوە، ئینجا عبداللە فەرمووی: باوەڕی تەواوم هەیەکە دەچمە ناوی بەڵام, نازانم لەدوا ییدا چۆن ڕزگارم دە بێ، ئەمجار

دۆستی باوەڕداران

موسڵمانان فەرموویان: خودا هامڕازو هاودەمتان بێت و، خەراپەو ناڕەواتان لێ لا بدات و، بۆلای ئێمەتان بگێڕێتەوە، کاتێ گوێی لە پاڕانەوەکە یان بوو کە ووتیان: بۆلای ئێمەو خانەوادە تان بگەڕێنەوە: ئەم شعرەی فەرموو:

لكنني أسألُ الرحمن مغفرة وضربةً ذاتِ فرع تقذفُ الزبدا
أوطعنةً بيدى حران مجهرة بحربةٍ تنفذُ الاحشاء والكـــبدا
حتى يقال اذا مرّواعلى جدثى أر شدة يارب من غا ز فقد رشــدا

دوای ئەوە کە سوپا لەمەدینە دوور کەوتەوە عبداللە سەیری کرد لە دوایەوە (زەید ی کوڕی ئەرقەمﷺ) کە هەتیو بوو باوکی نەما بوو لە لای عبداللە ژیانی دەبردە سەر بەکوڵ دەگریاولە خۆیەوە دەی ووت :

اذا أدنيتنى وحملت رحلى مسيرة اربــــع بعد الحاء
فشأنك انعم وخـــــلاك ذمّ ولا ارجع الى أهلى ورائى

وە هەر بەم شێوەیە ئەو کوڕە دەگریا، بۆیە (عبداللە کوڕی ڕە واحەﷺ) بە ئاگای هێنایەوە ووتی: ئەوە چیتە وا دەگری،ئایا لەوە خۆشتر هەیە کە خودا شەهیدیم پێ ببەخشێ‌وبە سواری ولآخەکەم بگەڕێیەوە بۆمەدینە، ئینجا کاتێك جەنگاوەرانی موسڵمان گە یشتنە خاکی (مەعان) لە (ئوردەن) بۆیان دەرکەوت کە پادشای ڕۆم لە (بەلقا)کە جێگەیەکە بارگەی خستووە زۆر لە شوێنی موسڵمانەکان دوورنیە(٢٠٠٠٠٠) دوو صد هەزار جەنگاوەری ڕۆم‌و گاوری عەرەبی لەگەڵ دایە لە هۆزەکانی لەخم‌و، جوزام‌و، قوزاعەو، ئیتریش .

جەنگاورە موسڵمانەکان کە سە یری ئە و هەموو سوپا زۆرەی ڕۆیان دەکردو، سەیری کەمی خۆیان دەکرد، بیریان لەوە دە کردەوە نامەیەك بۆ پێغەمبەر (ﷺ) بنوسن و ئاگاداری بکەنەوە، یان فەرمانی گەڕانەوەیان پێ بدا،یان هێزی یارمەتی دەریان بۆ ڕەوانە بکا، بەلآم (عبداللە ی کوڕی ڕەواحەﷺ) هەستایە سەرپێ فەرمووی: ئەی جەنگاوەرەکانی ئیسلام ئەوەی ئێوە ئاواتی بۆ دەخوازن

و داوای دەکەن کە شەهید بوونە ئەوە گەیشتوونە ئاواتەکەتان، وە ئێمە جەنگ ناکەین لەگەڵ دووژمن بە زۆری ژمارەیان یان بە زۆری هێز،بەڵکو بەناوی ئەو ئاینە جەنگ دەکەین کە خوداڕێزی لێناوین بڕۆن دەرچن بۆشەڕ یەکێك لەو دووانەمان پێدەگات یان سەرکەوتن یان شەهیدبوون

بەوجۆرە سوپای جەنگاوەر فەرمانی عبدالله یان وەرگرت‌ودەستیان کرد بەخۆ ئامادە کردن بۆ بەربەرەکانی دووژمن، بۆ ڕۆژی دوایی(٣٠٠٠) سێ هەزار جەنگاوەر بەرامبەر(٢٠٠٠٠٠) دوو سەد هەزار جەنگاوەری بێ باوەڕ ڕاوەستان، ئەو دوو هێزە لە نزیك گوندی (مؤتة) لە نیشتمانی (ئوردون) بەیەك گەیشتن لەپێشەنگی جەنگاوەرانی موسڵمان (زەیدی کوڕی حاریسە ﷺ) بوو هەڵگری ئاڵای پێغەمبەر(ﷺ) خودا، ئەو سەرکردەی بە توانایە لە شەڕێکی بەهێزی بەرامبەری مەیدان داری دا شەڕی کرد، بەڵام لەبەر زۆری و بەهێزی شەڕەکە زەیدپێ کراوە ڕەمبی دوژمنان لە سنگیەوە دەرچووەو گەیشتە پلەی شەهادەت. ئەمجار لە دوای زەید : شێری مەیدان‌و دوژمن شکێن (جەعفەری کوڕی ابی تالب ﷺ) برای حەزرەتی عەلی، ئالأیەکەی بەرز کردەوەوچووە ناو جەنگەی مەیدان، بەڕاستی ئازایەتی ولێهاتووی ئەو سەرکردە نایەتە باس کردن بە جۆرێك شەڕی دەکرد کەس جەنگی ئاوای نەدیبوو،جەنگ زۆرتر گەرم بوو هێرشی دووژمن زۆر زیادی کرد بۆ سەر موسڵمانان خۆی لە سواری ولأغەکەی فڕێ داو لە ناو ئاپۆڕەی ڕۆم دا جەنگی دەکردو دەی ووت:

یا حبذا الجنة واقترا بها طيبة وبارداً شرابها
والروم روم قد دنا عذابها كافرة بعيدة أنابها
عليّ اذ لاقيتها ضرابها

واتە: خۆشی‌و خۆزگە بۆ بەهەشت‌و نزیك بوونەوەی پاك‌و بۆن خۆشە، ئاو خواردنەوەکەی ساردو سازگارە, وە ڕۆم ڕەوەمە وا تە: نەتەوەیەکی دێرینەو داواکارو ئارەزو دڵخوازیان زۆرە و، ئازارو سزایان لێ نزیك بۆتەوەو بێ باوەڕن‌و

گەڕانەوەیان زۆر دووره بۆلای خودا بۆیە پێویستە لەسەرم کە تووشیان هاتم لێ یان بدەم و مۆڵە تیان نەدەم . بەو جۆرە کردمە هەڵبەست:

خۆزگەم بە بە هەشت دڵگیرو خۆشە نەسارد نەگەرمە بنوەو بنۆشە
ساردیوسازگاریوخۆشیوخواردنی بەر دەوام دەڕێو بەبێ مردنی
خودا عەزابی گرتووە لە ڕۆمان بۆیە شەڕ دەکەن نابنە موسڵمان
پێویستە لە سەر ئێمە هەموومان کە توشیان هاتین نەیاندەین ئەمان

بەڵێ: ئەم سەرکردە شەڕی دەکرد بەلای چەپوڕاستی دا شیری دەوە شاندو دووژمنی فڕێ دەدا هەتا لە نەکاوێك دە ستی ڕاستی بەشیری دووژمن پەڕی،بەلآم . لەو کاتەش دا موسڵمانی خودا پەرست سەرکردەی جەنگاوەر نەی هێشت ئالآی پێغەمبەر (ﷺ) بکەوێتە سەرزەوی هەر خێرا بەدەستی چەپی ئالآکەی بەرز کردەوەو جەنگی دەکرد هەتا قەدەری خودا واهات کە دەستی چەپیشی پەڕی لەو کاتەش بە هەردو قۆڵی براویەوە ئالآکەی بەرز کردەوەو لە ناو دووژمن دا هێرشی دەبرد هەتا بەجارێ ڕووحی پاکی بەرەو بارەگای خودا کەوتەڕێ وشهید بوو.

ئەمجار: سەرکردەی سێهەم(عبدالله ی کوڕی ڕەواحە(رضي الله عنه)) کە تاكو ئێستا وەكو جەنگاوەرێك شەری دەکرد بەئازاییو مەردا نە پارێزگاری لە دینی خوداو پێغەمبەر (ﷺ) دەکرد، ئەوجار بوو بە سەرکردە, لێپرسراوی کەوتۆتە سەر بۆیە پەلاماری ئالآکەی داو بەرزی کردەوە, چوو بەشوێنی هاوەڵەکانی کەوت زۆر دڵ تەنگ بوو دوودڵیو دڵەڕاوکەیەك گرتیو ڕاوەستا, ئەمجار لەگەڵ نەفسی خۆی کەوتە گوفتارو ووتی:

یا نفس الا تقتلی تمو تی هذا حمامُ الموت قد صَلیت
وما تمنیت فقد اعطیت ان تفعلی کفعلهــــا هد یــت

واتە: ئەی نەفس باش بزانە ئەگەر نەشکوژرێی دەمری ئەوە ئاگری مردنەو هەڵگیرساوەو تۆش کەوتویە ناوی، ئەتۆ ئاواتت بۆنەخواستومەداوای شەرت

نەکردوە . بەڵام واهاتۆتە پێش وەدەرگای پێگرتووی، ئەگەر وەكو هاوەڵەکانت بەڕاستی بڕۆیە مەیدانو تێبکۆشی دڵنیابە سەربەرزو سەر فیراز دەبیت و، بەهەشتت پێ دەبەخشرێ :بەوجۆرە کردمە هەڵبەست:

باش بزانە ئەی نە فس کو شتنیش نە بێ دە مر ی
ئاگری شەڕ هە ڵگیرسا تۆ بۆچی وا بە سە بر ی
خۆ تۆ داوات نەکردووە شەڕت بۆ ها تۆ تە پێش
بڕۆ مەیدان بجەنگێ هەرگیز مەترسێ لەئێش

بەڵی. هەربە و جۆرە بیری دە کردەوە لە دڵەڕاوکەدا بوو سامی لێ نیشتبوو ئەمجار بەخۆی دا چوەو فەرمووی :

واللہ لولا اللہ ما اھتد ينا ولا تصد قنا ولا صلينا
فأ نزلن سكينة علينـــا وثبت الاقدام ان لاقينا

واتە: سوێند بەخودای ئەگەر خودا نەبا ئێمە شارەزا نەدەبووین و خێرمان نەدەکردو نوێژمان نەدەکرد, ئەی خودایە ئارامیمان بە سەردا بڕێژەو دڵ نەوایمان بکەو, هێزمان پێ ببەخشەو،قاچمان ڕابگرە کاتێ تووشی دووژمن, یاناخۆشی بووین :

اللہ خودای ئێمە یە و ئە و هیدا یە تی د ا و ین
چاکەو پیاوەتی دەکەین نوێژان دەکەین تاماوین
چو نکە گە ر خو دا نە با، نەعو ذ با للہ لە وە
رامان دەزانی دونیا بەس بۆخـــواردن وخە وە
خوا یە ئارامی و خۆشی بڕژ ێنە سەردەروونمان
خۆڕاگری و سەرکەوتن کە دووژمن هاتە ڕێمان

ئـەمجار: غیرەتـی دایـە خـۆی و ئاڵاکـەی هـەڵگرت و بـۆ ناوجەرگـەی شـەڕی کەوتەڕێ لەوکاتـەدا کوڕی مـامی پارویـەك خواردنی بـۆ بردو ووتـی: سـێ ڕۆژە نانت نەخواردووە, ئەوە بخۆ باتۆزێك هێزت بێتەوە بەر ئەویش وەری گرت و بۆ دەمی بردو گەیشتە سەر دەمودداني و، سە يرى هێرشی دووژمنی کرد کەچۆن شـالآو بـۆ موسـڵمانان دێـنن هـاواری کـردو فـەرمووی: چـۆن ئەوشـەڕو شـالآوە لەسەر موسڵمانانەو ئەتۆش دەتەوێ لەدونیادا بژی، هـەر خێـرا نانەکەی بەلاوە ناو شیرە کەی دەست دايەو بۆناو ئاپۆرەی شەڕ ڕۆيشت، زۆر بەمەردانـە شـەڕی کـرد لـە ناوئەوهەمووحەشـاماتەی دووژمنـدا هـەتا شـهيدبوو: کەخەبـەری شەهيدبوونی هەرسێ سەرکردەکە گەيشتە پێغەمبەر (ﷺ) داوای نـزای خێرو لێخۆش بوونی بۆ ئـەوانو هـەموو موسڵمانان کرد، وە فـەرمووی: خـودا ڕەحم و مهرەبانی بە(عبدالله کوڕی ڕەواحە) بکات کەبەڕاستی ئەو کوڕو کۆمەڵەی خۆش دەويست کە فريشتەکانی خودا شانازيان پێوە دەکرد.

***

سوپاس بێ پاشان بۆ خودای تاك و پاکی مهرەبان لەخودا دەخوازم ئەو پەڕاوەم بۆ بکاتە بەشێکی کردارە چاکەکانم و هیوای خۆشیم پێ ببەخشی ومببێتە مایەی خێرو خۆشی بۆ هەموو ئازیزو خوێنەران و داوای نزای خێريان لێدەکەم .

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

ناوەڕۆك- کلیلی دەرگای باسەکان